

VENETIIS. 1679.
Sumptibus Combi & Lanouij.

ARNOLDI CORVINI

à BELDEREN J. U. D.

JUS CANONICUM,

PER

APHORISMOS

Strictim

EXPLICATUM.

VENETIIS,

Ex Officina Combi & Lanovij.

M DC LXXIX.

Superiorum permissu & Priuilegio.

Lectori Candido S.

NOn ſum ignarus, miraturos multos, maximè eos qui à fide Catholica Apoſtolica Romana receſſere (Inter quos ſum natus, educatus, ſtudiis imbutus.), quid me moverit Ius Canonicum in compendium redigere. Quippe qui omnes, imperiti, periti, imo & qui cæteris acriore eſſe judicio videri volunt, Ius illud iudicent inconditam eſſe Decretorum & Conſtitutionum farraginem à Pontificibus non ad Reipublicæ Chriſtianæ, ſed proprium commodum editam, erroribus ſcatentem: ac proinde ejus cognitionem non tantum

non esse necessariam, sed inutilem, imo noxiam. At verò quandoquidem scio, Iudiciorum ordinem & stylum, quo hodieque fere utimur, nos maximam sui partem isti Iuri debere, illis assentire nequeo. Accedit quod illud neque origine, neque rerum, quæstionum & decisionum magnificentia, dignitate, gravitate, utilitate & necessitate; neque ordinis, dispositionis & connexitatis elegantia (puta quoad Decretales); neque rationabilitate, æquitate, Iuri Civili sit postponendum, imo in multis ei præferendum. Quippe sola æquitate nitens, in multis Iuris Civilis scrupulosas subtilitates & observationes rigidas temperat,

perat,

perat, emendat, corrigit. Præterea Ius Civile eſt maximè ex Ethnicorum legibus; canonicum partim ex Sanctorum Patrum ſcriptis, & veterum Conciliorum canonibus; partim Reſcriptis Pontificum Romanorum compilatum. Illis conſtat Decretum; His Decretales, Extravagantes, Clementinæ. Quæ non pares, ſecundum multos, ſanctitate & ſinceritate. Siquidem Decretum in priſca magis volunt Chriſtianæ Eccleſiæ diſciplina conſiſtere: ab ea verò non parum recedere Decretales & reliquas hujus juris partes. Vtpote quæ eo tempore, quo Eccleſiaſticæ cauſæ antiquam ſimplicitatem, homines, Eccleſiæ

situ-

titulo insignitis, antiquos mores jam amiserant, à Pontificibus Romanis, adhibitis in consilium Iuris consultis, constitutæ. Non tamen propterea minus quàm Decretum retinendæ & observandæ. Imo verò, ferè dixerim magis. Quia cum ex civilium legum rationibus sint desumtæ, & propius quam Leges veterum ad seculum nostrum & mores hodiernos accedant, ex iis non tantum multarum legum obscurarum applicatio colligi, sed & alia quæ ad juris non tantùm Canonici, sed & Civilis cognitionem sunt necessaria, hauriri possunt. Proinde quisquis cum utilitate hodie in foro nostro versari cupit,

pit, utriusque Iuris, Canonici & Civilis, cognitionem conjungere debet. In quo utrumque, sed eatenus tantum servatur, quatenus nec religioni, nec æquitati naturali, nec statutis nostris repugnat. Quippe Civile Ius, non minus quàm quos volunt habere Canonicum, præter dogmata Religioni, sed reformatæ, contraria, & suos nævos habet. Hæ & similes rationes me moverunt, ut hoc Canonici Iuris compendium concinnarem. Putabam enim, mihi non tantum rem utilem, sed & aliis gratissimam me facturum. Idque non tantum in scholis adhuc militantibus, sed & Doctoris laurea jam

orna-

ornatis. Solent enim in hisce regionibus non tantum omnes Ius hoc Canonicum negligere, sed ex iis multi illud cane pejus & angue odio prosequi. At quam turpe sit, Ius, ex cujus cognitione tanta, ut ostendimus, utilitas hauriri potest, & cujus titulo gaudemus, ignorare, nemo non videt. Quam maculam mihi ut abstergerem, simulque viam ad istius Iuris penitiorem cognitionem sternerem, hoc feci Breviarium. Illud publici juris ut facerem, Amicis rogantibus denegare nolui. Equidem illis erat persuasum, haud minorem alios ex ejus lectione, quam ego ex ejus digestione perceperam,

fru-

fructum fore percepturos. Quem aliis invidere, non esse hominis ingenui, semper judicavi: Præterea sperabam, me eo alios ad æmulationem excitaturum; & inde Ius hoc Canonicum in eum, quo dignum est, æstimium venturum. Vtrumque si consecutus fuero, satis amplum ex labore meo præmium me retulisse judicabo. Valete.

NOI

NOI RIFORMATORI
Dello Studio di Padoa.

HAuendo veduto per fede del Padre Inquisitore nel Libro intitolato *Arnoldi Coruini Ius Canonicum per Aphorismos Strictim Explicatum*. Non esser cosa alcuna contro la Santa Fede Cattolica, e buoni costumi, come parimente per attestato del Segr. nostro niente contro Prencipi, concediamo licenza al Combi, e La Noù di poterlo stampare, osseruando gli Ordini, &c.

Dat. dal Magistr. li 20. Giugno. 1678.

(*Battista Nani Kau. Proc. Ref.*
(*Leonardo Pesaro Procur. Ref.*
(

Lodouico Franceschi Segr.

AR-

ARNOLDI CORVINI à BELDEREN J. U. D.

JUS CANONICUM, PER APHORISMOS

Strictim

EXPLICATUM LIBER PRIMUS.

De Iure Canonico, seu Pontificio.

TITULUS I.

IUri Canonico, seu Pontificio, operam daturum prius nosse oportet, unde ejus nomen descendat.

Est *Ius* dictum, quia justum, *c. ius generale.* 2. §. *ius autem. dist.* 1. *Canonicum*; à Græco Κανὼν, quod Latinè regula: eò quod normam rectè & benè vivendi præbeat, vel quod distortum pravumque corrigat. *c.* 2. *dist.* 3. *Pontificium*, quod Pontificem *Romanum* auctorem habeat.

Ius enim *Canonicum* dicitur, jus positivum, quod à summis Pontificibus Ecclesiæ Romanæ traditum, constitutum, vel approbatum fuit.

Est vel *scriptum*, vel *non scriptum*.

Illud vel est *divinum ius*, vel *constitutio Ecclesiastica*.

Ius divinum est, quod in Lege continetur, & Evangelio. *dist.* 1. *in sum.*

Hoc omnibus aliis scriptis canonicis pręfertur: *c. quis nesciat.* 8. *dist.* 9. & est immutabile. *c. fin.* § *his itaque. dist.* 6.

Constitutiones Ecclesiasticæ, sunt vel *statuta Conciliorum*, tam generalium, quàm provincialium, & Episcopalium; *c.* 3. *dist.* 5. vel *Decreta Pontificum*; vel *dicta Sanctorum. c.* 2. § *porro. dist.* 3.

Concilia generalia sunt, quæ Episcopi ex universo orbe auctoritate sedis Apostolicæ, *c.* 1. *& seq. dist.* 17. fidei Evangelicæ asserendæ causa, in unum convenientes condiderunt. *cap.* 1. *in princ. versic. sub hoc. dist.* 15.

Iis statuta propriè *Canones* dicuntur; & ab omnibus per omnia servari debent; præcipue quatuor priorum Conciliorum; puta Niceni, Constantinopolitani, Ephesini, Chalcedonensis. *c. sancta octo.* 8. *dist.* 16.

Provincialia Concilia sunt, quæ Ecclesiasticis de causis, Metropolitano omnes provinciæ Episcopos convocante, celebrantur. *c. propter.* 4. *dist.* 18.

Episcopalia, quę Episcopus in sua diœcesi, convocatis Abbatibus, Presbyteris, Clericis, singulis annis celebrat. *c. pen.* 1. *palea. dist.* 18.

Iis statuta, non propriè Canones, sed *Constitutiones* dicuntur; & tantùm ejus provinciæ, civitatis & diœcesis homines devinciunt; *c.* 1. *dist.* 18. *Felin. in c.* 3. *num.* 5. *de iureiur. & c.* 1. *Ext. eod.* si puta Canonibus Conciliorum universalium, vel Conciliorum per generalia receptorum, non adversantur: *c.* 1. *dist.* 18. & interdum confirmatio-

tione Apostolicæ sedis indigent. *c. cum accessissent. 8. de constitut.*

Sic confirmata, & cæteros Christianos obligant. *c.1. dist.20. ratio est in c.si Apostolica. 22. de prabend. in 6.*

Decreta Pontificum sunt constitutiones Ecclesiasticæ, à summo Pontifice, vel solo, vel Cardinalium Episcoporum consilio adhibito, aut ultro, aut aliquo interpellante, factæ. *c.1. de const. c. generali. 25. q.1. Gl. in c. omnes. 3. dist. c.1. de rescript.*

Ea, si generalia sunt, omnibus; *c.1. de constit.* si specialia, iis quibus concessæ, legem imponunt: *c. ideo. §. neque enim. 25. q.1. c. privilegia. dist.3.* & tum *privilegia* dicuntur.

Species constitutionum sunt *rescripta*; nam jus inter partes, & in negotiis, seu rebus super quibus conceduntur, faciunt. *c. constitutus. 11. de concess. prabend. c. cum dilecta. 22. de rescript.*

Modò non per mendacium, aut veritatis occultationem. *Felin. c. ad audientiam. 2. num.27. & num.22. & c. super literis. n.17. de rescript.* licet contra, vel præter jus, impetrata sint. *c.1. & 2. dist.19. c.3. dist.29.*

Sunt *rescripta* literæ, *c.1. & passim de rescript.* à summo Pontifice, *c.2. eod.* vel ejus Vicario, *c. pen. de offic. Vicar.* sive motu proprio, *c. si motu 23. & c. seq. de prabend. in 6.* sive aliquo suggerente; (quæ suggestio vocatur intimatio, *c.2. de rescript.* vel insinuatio, *c.3. de procur.* vel relatio. *c.4. vel nos verò. eod.*) & aut conquerente, *c.2. & 4. eod.* & supplicante, *c. ult. de eo qui cogn. consang. ux.* aut consulente, *c. consuluit. 24. de offic. jud. deleg.* emissæ.

Posteriora rescripta, prioribus, si de iis mentionem habeant, aut si is qui priora impetravit, iis dolo vel culpa intra annum non sit usus, *c. si autem. 9. c. plerumque. 23. de rescript.* præferuntur: *c. caterum. 3. §. 1. ubi Dd. de rescript.* Specialia generalibus. *c. pastoralis. §. quoniam. de offic. iud. deleg. c. studuisti. de offic. leg.*

Quæ contra formam rescriptorum fiunt, infirmantur. *c. cum dilecta. 22. vers. dictum. de rescript.*

Sanctorum dicta vim constitutionum habent; puta ea quæ collectore Gratiano, ex scriptis Doctorum Ecclesiæ, auctoritate Eugenii tertii, sub nomine Decretorum, juris nomen & vim acceperunt, & sacris Canonibus inserta sunt. *d. c. 1. & per tot. dist. 20.*

Ius Canonicum non scriptum, in Ecclesiæ Romanæ *Consuetudine* recepta consistit. *c. nolite. 3. c. Ecclesiasticarum. 5. dist. 11. c. ex literis. 9. de constitut.*

Consuetudo, est jus quod moribus introductum.

Hoc, si neque bonis moribus, neque decretis, neque conciliis adversetur, in rebus & juribus Ecclesiasticis, scriptæ constitutionis vigorem habet. *c. diuturni. 6. dist. 12. c. consuetudo. 5. dist. 1.*

Stylus Curiæ Romanæ etiam, vbi jus non est contrarium, in decisionibus allegari potest. *c. literas. 2. de iuram. calumn. Panorm. ad c. ex literis de constit. Felin. ad c. 2. num. 16. de rescript.*

Is est, formula, qua Aulæ Romanæ Curiales, in rescriptis, vel aliis negotiis expediendis, utuntur. *c. cum in causis. de sent. & re iud.*

Om-

Omne jus Canonicum versatur circa tria; *Personas*, *res*, & *iudicia*.

Videndum primùm de personis, quarum causa cætera omnia adinventa. *Genes.* I.

De Iure Personarum.

TIT. II.

PErsonæ, quæ hoc jure considerantur, sunt *Ecclesiastica*, tam *impropriè*, quàm *propriè* dictæ. *c. duo sunt genera Christianorum. 7. caus.* 12. *qu.* 1.

Ecclesiasticæ personæ *impropriè* dictæ sunt *Laici*: id est, populares. *d. c. duo sunt genera vers. aliud verò.* Dicuntur Ecclesiastici; quia divino baptismatis munere in Ecclesia admissi, & Christianorum in albo descripti.

Ecclesiasticæ personæ *propriè* dictæ sunt illi, qui Ecclesiæ ipsius ritibus, & solennibus quibusdam servatis, ab Episcopo, vt illi famulentur, sunt adscripti. *Clerici* dicuntur, eò quod in sortem Domini sunt dilecti. *d. c. duo sunt genera. vers. inde.*

Illi, de quibus nobis hic non erit sermo, divinis officiis non sunt mancipati: *Hi* sunt; & proinde, ut contemplationi & orationi intentiùs vacare possint, ab omni temporalium negotiorum turba & strepitu se continere & temperare debent. *d. c. duo sunt.*

Sunt vel *Regulares*, seu *Religiosi*, sic in specie dicti, quod se omnium maximè religioni devovisse censentur; cum monasteriorum angustiis circumscripti, sub unius Prælati nutu, propriis omnibus sponte exu-

ti, & continentiam professi, degant: vel *Seculares Clerici*.

Horum alii sunt in *Sacerdotio*, & vel in *altiori gradu*, seu *ordine*; vel *in inferiore*: alii in *Sacris*. alii *nec in Sacerdotio*, *nec in Sacris*. *d. c. duo sunt. 12. qu. 1.*

In *Sacerdotio*, & *altiori ordine* sunt *Episcopi*, *Archidiaconi*, *Archipresbyteri*.

De Episcopis, summo Pontifice, & Cardinalibus.

TIT. III.

E*Piscopi* dicuntur quasi speculatores, quod populorum sibi creditorum mores debeant speculari. *c. Cleros. vers. Episcopus dist.* 21.

Sunt vel *simpliciter Episcopi*, & singulis civitatibus cum Diœcesi præsunt, *c.* 1. §. *Episcopus. dist.* 21. vel *Metropolitani*, Archiepiscopi quandoque dicti, & singulis provinciis præsident; Qualis est, quæ decem aut undecim habet civitates. *c. scitote. 6. qu. 3.* Vel *Archiepiscopi* seu *Primates*, quibus Metropolitani, cæterique ejus provinciæ *Episcopi* subijciuntur. *d. c.* 1. *dist.* 21. Aliquando Patriarchæ dicuntur. *c. in illis verò civitatibus. 2. per tot. dist.* 80.

Hi tamen propriè hodie sunt quatuor Episcopi, primum post summum Pontificem locum obtinentes: hoc videlicet ordine: *Constantinopolitanus*, *Alexandrinus*, *Antiochenus*, *Hierosolymitanus*. *c. antiqua. 23. de privileg. dist. 22. in sum. ubi Gl. & per tot.*

Om-

Omnes Episcopi habent ligandi solvendique potestatem; & visitandi diligentiam. soli in Ecclesia sacrum chrisma conficiunt, Dei altaria & Ecclesias consecrant, pollutas repurgant. Clericos ordinant, suspendunt, deponunt; delinquentes excommunicant. Purgationes indicunt, dispensant, solennes pœnitentias imponunt. *c. 1. vers. ad Episcopum. dist. 25. c. quamvis. 4. dist. 68. & 26. qu. 6. per tot.*

In Episcoporum ordine & *summus Pontifex* censetur; sed potestatem cæteris habet majorem, *c. decreto. 12. qu. 6. in fin. c: qui scit. ead. qu. c. multum stupeo.* 8. *ad fin. 3. qu.* 6.

Omnes enim judicat, à nemine judicatur, excepto Concilio generali, & in causa hæresis: *c. mandastis. 10. ubi Gl. verb. potuissem. 2. qu. 5.* Solus quæstiones de fide, majoresque Ecclesiæ causas decidit: Concilia eorumque scripta approbat: Synodum generalem congregat: Episcopos Electosque transfert, & eorum sedes mutat: ipsos deponit; depositos restituit; cessiones ab ipsis accipit: eos, ne cui alii quàm Sedi Apostolicæ parere teneantur, eximit: Episcopatus duos unit: unum partitur: vota commutat: illegitimos dignitatum capaces reddit: appellationes ad se, mediis omissis, interpositas admittit; de iis cognoscit; sententias nulli appellationi subjectas fert. *c. 2. de transl. Episc. & c. quod translationem. 4. de offic. leg. ubi Gl. & c. sicut unire. 8. de excess. Prælat.*

Eligitur ex corpore Cardinalium. *c. oportebat. 3. & c. seq. 79. dist.*

Cardinales sunt tamquam Senatores

Pontificis, seu Senatus Ecclesiæ *c.Ecclesia. 7.c.16.qu.1.*

Sunt alii *Cardinales Diaconi*, alii *Cardinales Presbyteri*, alii *Cardinales Episcopi*; habita ratione titulorum quibus insigniuntur.

Singuli in suis titulis sibi decretis habent Jurisdictionem pene Episcopalem; quia & tituli illi Ecclesiis seu parochiis Episcoporum cõparantur.*c. his qua pro.11.de maior. & obed. c. ex gestis. 2. de cleric. non resid.*

Numerus Cardinalium non est definitus: sed summi Pontificis arbitrio, à quo eliguntur, augetur, vel minuitur.

Eligi debent scrutinio & consensu Cardinalium de viro probo, moribus bonis insignito, justis natalibus orto, ætatis triginta annorum, qui non sit nepos ex fratre vel sorore summi Pontificis, vel Cardinalis.*Secundum Synod. Basil.§.fin. de num. & qual.Card.in pragm.sanct.*

Cardinales omnes, olim bis in hebdomade in Consistorium apud Pontificem conveniebant; hodie tantum semel.

In Consistorio proponuntur & deciduntur controversiæ electorum ad Episcopales Ecclesias. ubi Ecclesiæ vacant, ad quem electio pertinet, discutitur. per illud ad beneficia consistorialia, id est, quæ Sedi Apostolicæ reservata, præpositi eliguntur; in illo omnia quæ ad cultum divinum, ac fidem Christianam, religionem, & pacem orbis Christiani, & conservationem temporalem Ecclesiæ Romanæ pertinent, tractantur. *Tholos.in syntagm.iur.univ.lib.15.c.4.n.15.*

Cardinales, sede Pontificatus vacante, Ecclesiam regunt.*Idem d.loc.*

De

De Electione.

TIT. IV.

QUia modò per *Electionem*, modò per *Postulationem* Episcopi ac cæteri Prælati promoventur, *c.* 3. *in fin. c.* 4. §. *caterum de postul. Pralat. c. innotuit.* 20. *c. scriptum.* 40. *de elect.* ideo de his duobus promovendi modis dicendum, & primùm de *Electione*.

Electio, est alicujus personæ idoneæ ad prælationem, vel fraternam societatem, canonicè facta vocatio. *Host. in* §. 1. *& Gl. in c.* 1. *in ver. vera postulatio. de postulat. Pralat. in* 6.

Pertinet Prælati electio ad collegium, cui Pastor quæritur, & ad eos qui pacto, vel privilegio, vel consuetudine hoc jus obtinuerunt. *c.* 3. *de caus. poss. & propr. c. ult.* 16. *qu. ult. Host. in* §. *quis possit*. Nisi jure eligere prohibeantur.

Prohibentur impuberes; *c. ex eo quod.* 32. *in pr. de elect. in* 6. qui sacris ordinibus non sunt decorati; *Clem. ut ii de atate & qual. ubi Gl.* qui excommunicatione majore, vel suspensione, per Judicis sententiam illigati *c. illa quotidiana.* 39. *ubi Dd. hic. c fin. ubi Dd. de procur. & c. fin. de cler. excommun. minist.* qui ad eos ordines, quos dignitas, personatusve, aut officium suum exigit, cum possent, non sunt promoti: *d. Clem. ut ii.* qui Laici, sive conversi (ut vocant), *c. ex eo. in princ. & in fin. cum Gl. hic in* 6. sive simplices; licet Ecclesiæ viduatæ sint Patroni. *c. sacrosancta.* 51. *& c. Mes-*

Sana 56. *& utrobique Gl. & Dd. hic*. Ut consentiant tamen tum adeundi: *d.c. Messana*. 56. *& d. c. sacrosancta*. 51. qui scientes indignum elegerunt; *c. quisquis*. 43. *eod.* qui absentes.

Hi tamen, si justè impediti absint (Quod, si opus, jurejurando affirmare debent. *c. quia propter*. 42. §. *illud autem. hic.*) uni, vel pluribus ex Collegio, seu Capitulo, vicem suam mandare, sed in solidum, possunt; non per literas votum suum declarare, nec extraneum procuratorem dare. *c. si quis iusto*. 46. *hic in* 6.

Procurator ex ipso Collegio constitutus, quem suo nomine elegit, eundem & vice Domini eum constituentis eligere debet; nisi speciali mandato Domini, ei, quem eius nomine eligere debeat, sit præscriptum. *d. c. si quis*. § *porro. hic in* 6.

Eligi debent idonei; non jure prohibiti; ut minor triginta annis, spurius, indoctus, *c. cum in cunctis* 7. *hic*. excommunicatus aut suspensus, *c. ult. vers. si tamen scienter. de cler. excomm.* Simoniacus, *c. super eo*. 12. *in fin. & c. si alicuius*. 59. *hic*. avarus, *c.* 1. *cum seq. in princ. dist.* 85. qui à laico anteà se eligi passus, *c. quisquis*. 43. *hic*. qui plura beneficia curata habet, *c. Audum*. 54. *eod.* qui inferiores ordines per interstitia temporum gradatim non implevit; *Clem.* 1. *de atat. & qual. prafic. c.* 1. *dist.* 77. *c. hoc ad nos. c. ult. dist.* 59. qui in sacris ordinibus, saltem subdiaconatu, non est constitutus; schismaticus; *c. de Siracusana. in fin. dist.* 28. *Clem. à multis. de atat. & qual. prafic.* neophyta; id est, qui propositum sacræ religionis noviter assumsit; c. 1. *&* 2. *dist.* 48.

qui

qui ſcienter inidoneum elegit . Hic enim per triennium eligi non poteſt. *c. cum in cunctis.* § *fin.* & *c. cum Vintonenſ. c. per inquiſitionem. hic.*

Non poteſt fieri Electio, niſi Eccleſia, vel per Epiſcopi mortem, *c. factus. in princ. c. Novatianus. c. ſcire. c. denique. 7. qu. 1.* vel ob culpam ejus remotionem, *in princ. verſ. niſi forte. in 7 qu. 1.* vel renunciationem validam, *c. ult. de renunciat.* vel ad aliam Eccleſiam tranſitionem, *c. mutationes. 34. c. 34. Epiſcopus. 7. qu. 1.* vel religionis ingreſſum, *c. temporis. 44.* §. *item. cum c. ſeq. d. c. qu. 1.* vacante.

Facienda intra tres menſes; aliàs jus eligendi amittitur, & ad ſuperiorem devolvitur. *c. ne pro defectu. 41. hic. c. poſtquam. diſt. 50.* Niſi per eum, ſine cujus licentia eligere nequeunt, ea poſtulata ſteterit, quo minus intra ſtatutum tempus elegerint. *c. ult. hic.*

Appellatione contra electionem pendente, alia electio eſt inhibenda; quæ interim facta, reſcinditur. *c. conſiderauimus. 10. hic.*

Fieri debet electio in Eccleſia Cathedrali. *c. quod ſicut. 28. in princ. verſ. cum iuxta. hic. c. qua fronte. 25. in princ. de appellat.*

In ea facienda citari debent omnes, qui habent jus eligendi, vt poſſint intereſſe, ſi velint: alioquin electio non valet: niſi is, qui non citatus abfuit, eam poſteà ratam habeat. *c. quod ſicut. 28. c. coram dilecto. 35 hic.*

Celebratur Electio, per *Scrutinium, Compromiſſum, Inſpirationem.*

Per *Scrutinium* fieri dicitur, cùm præſentibus omnibus, qui debent, & volunt,

 & poſ-

& possunt, commode interesse, assumuntur tres de Collegio, fide digni, qui secretè & sigillatim vota cunctorum diligenter exquirant, & in scriptis redacta mox in communi publicent; nullo prorsus appellationis obstaculo interjecto; ut is, collatione votorum inter se facta, eligatur, in quem omnes, vel major & sanior Capituli pars consentit. *c. in nomine Domini.* §. *eligatur. verb. fieri in urbe. dist.* 23. *c. publicato.* 58. *hic. c. quia propter.* 42. *in princ. & fin. ubi Gl. hic.*

Plures si sint Electiones, non sufficit quem à pluribus electum quàm alii; nisi pars quæ hunc elegit, sit totius Capituli major pars. *c. Ecclesia vestra.* 57. *hic. & c. si cui eligendi.* 23. *hic. in* 6.

In electione Papæ speciale, ut in ea neque citatio sit necessaria, neque absens votum suum alii demandare; neque à paucioribus quàm duabus Cardinalium partibus electus pro Papa se gerere possit. si hoc faciat, excommunicationi subjacet, & sacri ordinis privatione multatur. *c. licet.* 6. *hic.*

In aliorum Prælatorum Electione si altera pars eligentium numero, altera eligentium auctoritate, & electi meritis præcellat, neutra valet electio; quia ut à majori & saniori parte sit electus, conjunctim requiritur. *d. c. Ecclesia vestra* 57. *hic.*

Si tamen alterius partis numerus duplo major sit, ejus electio indistinctè valet: *c. si quando.* 9. *hic. in* 6. dummodo electus sit idoneus; si non, confirmabitur electio personæ idoneæ, à minore parte facta. *c. dudum.* 22. *hic.*

Per

Per *compromissum* fit electio; cum eligendi potestas uni, *c. causam.* 8. *hic.* vel duobus, vel pluribus, viris idoneis, *c. in causis.* 30. *c. cum in iure.* 33. *c. cum in veteri.* 52. *hic.* sive de Collegio, *d. c. in causis. d. c. cum in iure. d. c. cum in veteri.* sive extra Collegium, *d. c. causam.* 8. ab omnibus qui jus eligendi habent, *Abb. d. c. quia propter.* §. *vel saltem. num.* 2. committitur; qui vice omnium vel loco vacanti prospiciant; vel alios, qui hoc faciant, eligant. *d. c. in causis.*

Electione à maiore parte eorum, in quos compromissum, celebrata, & mandati forma ad unguem (ut fieri debet) seruata, electus recusari non potest. *c. cum dilectus.* 32. *ubi Abb. hic.*

Ita tamen, si compromissum nemine discrepante. *Abb. in d. c. quia propter.* §. *vel saltem.* & ante electionem, sit factum; post factum in præjudicium electi, laudumque, secutum, electo non nocebit. *c. cum inter Canonicos.* 21. *hic.*

Per *inspirationem* fit electio, cum simul omnes Electores, quasi divino impulsu commoti, statim, nullo tractatu præcedente, in unius electione consentiunt. *d. c. quia propter.* 42. *hic.*

Hæc ut valeat, necesse ut absque vitio simoniæ, conspirationis, conjurationis, requisitionis, vel consensus extra Capitulum habiti, processerit. *Dd. in d. c. quia propter.* & *c. cum post petitam. eod.*

De Postulatione.

TIT. V.

POstulatio, est concors Capituli petitio, ut is in Prælatum promoveatur, sive adsumatur, qui non propter animi vel corporis vitium, sed ob alium defectum, propter quem non est inhabilis ad prospiciendum Ecclesiæ; veluti, quia est minor triginta annis, aut laicus, in minoribus ordinibus, illegitimus; eligi nequit. *c.3. & ibi Gl. & Gl. in c. fin. hic. c.innotuit. 22. & ibi Gl. de elect.*

Est vel *Solennis*, quam modò definivimus: vel *Non solennis*, seu *Simplex*.

Solennis, rectà ad superiorem intenditur, qui omne postulanti impedimentum removere potest.

Proinde si quis ad Episcopatum postulandus, Pontifici: si ad dignitatem Episcopatu inferiorem, ei qui confirmandi jus habet, postulatio porrigi debet, dummodo impedimentum quod removeri postulatur, ille possit abolere. *Abb.in c. fin. num.* 10. *vers.venio nunc.hic.*

Fit vel per *scrutinium*, cujus tamen forma ad unguem, ut plerumque fit, servari non necesse. *Abb.in c. quia propter. in princ. col.3.circ.med. vers. quarto. de elect.Innoc. in c. in causis. hic.* vel per *compromissum. Abb.in d.c.quia propter.col.3.de elect.* ab iis qui possunt eligere. *c.innotuit nobis.20.eod.*

Electio & postulatio simul jungi non possunt; ut, *Eligo postulando, Postulo eligendo, Eligo & postulo. c.1. hic in 6.*

Ut

Ut postulatio valeat, sufficit, si major & sanior Capituli pars consentiat; *c.1.de his quifuer.à mai.par.Cap.c.1.65.* ut in electione, secundum quosdam; sed necesse, vt ex tribus partibus duę in eam conveniant, *c. postulationem. vbi Abb. & alii hic. Abb. in c.bona. 1. eod. Hostiens. in c.bona. 1. de elect.* Quia cum postulatio gratiosè quodammodo à Collegio fieri dicatur, *c.bonæ memoriæ.1.hic ubi Gl.verb. quam ex gratia. Abb. in Rubr. & c.1.eod.c.1. de Elect.* congruum non est, tot Collegis ingratis alios Collegii benignitatem velle impartiri, invitosque ad gratiam faciendam compellere; cum juris præceptum sit, vel uno adversante Collegium gratiam facere non posse; *not. in c.cum omnes.6.de constit.* invitumque aliquem gratiam facere non debere compelli. *c.precariæ.10. qu.2. Gloss. d.verb. quàm ex gratia.*

Postulatio facta, nondum tamen superiori, cui jus admittendi, porrecta, ab iis qui postularunt, invito etiam postulato, revocari potest: etiamsi scrutinium sit publicatum; nuncius ad superiorem admissionis gratia destinatus; imo superiori postulatio sit reddita: sed hoc casu, si superior cum postulantibus in hoc conveniat: aliàs non, *c. bona.4. hic. Hostiens. & Abb. in d.c.bona.2. eod.Sylvest.eod.verb.postulatio qu.8. Abb. in c.postulationem.1.nat.eod.*

Non enim ex postulatione, sed ex admissione, postulato jus quæritur. *Abb. post. Innoc. in d.c.bona. num. 11. & seq. Sylvest. ibid.*

Potest proinde & Prælatus postulationem rejicere; nisi in eam duæ ex tribus

Collegii partibus consenserint, utilisque vel necessaria Ecclesiæ futura sit. *Abb. in d. c. bona. & d. c. postulationem.*

Qualis tanti est momenti, ut ipsi Electioni à minore parte factæ præferatur. *c. scriptum. 40. ubi Innoc. Abb. de elect.*

Postulatio simplex nullam solennitatem desiderat; & ei fit cujus consensus necessarius (quia ejus interest), ut vir alioquin undequaque idoneus promoveri possit. *Abb. c. 1. hic.*

Ea admissa, adhuc electione & confirmatione opus: *Abb. d. loc.* Non si solennis, siquidem tum admissio confirmationis & electionis vim & robur habet. *Abb. d. loc.*

Quapropter non minus quàm electio ipsa examinanda. *c. licet in tantum. 4. vers. Præterea cum postulatio. de translat. Episcopi.*

De Confirmatione Electionis.

TIT. VI.

ELectione facta, ea scripturæ publicæ credita, Electo, octo dierum spatio, ex quo id commodè fieri potest, offerri, ejusque consensus peti debet; *c. cupientes. 16. in princ. & §. cæterum. de elect. in 6.* Electus, si eam acceptet (ad quod non cogitur. *c. gesta. 2. c. ubi ista didicisti. 74. dist.*) intra mensem assensum præstare tenetur; aut si Prælati, cui subsit, venia ei sit impetranda, cum eam impetrauit: *c. quam sit. 6. ubi Gl. verb. conditio. c. si religiosus. 27. de elect. in 6.* alioqui jure, quod ei ex electione quæsitum, carere debet; & electores ad aliam

aliam electionem possunt procedere. *d.c. quam sit.* 6.

Assensum si præbeat; ut jure per electionem quæsito gaudeat, *c. avaritia.* 5. *de elect.* in 6. *c. qualiter.* 17. *& per illum text. Abb. num.* 4. *eod. Confirmationem* ab eo Prælato petere debet, cui dignitas, ad quam electus, immediatè subest.

Hinc Episcopum confirmabit Metropolitanus, Metropolitanum Patriarcha, Patriarcham summus Pontifex. *Abb. in c. cum Ecclesia. num.* 8. *de elect.*

Petenda erat *Confirmatio*, olim indistinctè intra tres menses post consensum electioni præstitum; *d.c. quam sit.* post constitutum, si dignitatis confirmatio immediatè à Pontifice petenda, ut electus intra mensem iter ad Sedem Apostolicam arripiat; intra tempus, pro itineris longinquitate moderandum, eò perveniat; ubi peruenit, intra quindecim dies cum actis, juribus, munimentis se coram ea sistat, aut impedimentum proponat; illud intra alios quindecim dies probet; ni jure ex electione quæsito privari velit. *d.c. cupientes.* 16. *eod. in* 6.

Prælatus à quo *Confirmatio* petitur, licet eam sine legitimo impedimento denegare non possit, *Abb. in c. postquam.* 3. *num.* 1. *de elect.* non tamen temerè eam debet concedere, sed vel peremtorium terminum præscribere, intra quem si quis contra electionem opponere voluerit, id facere possit; vel si quis simul electus, eum nominatim citare debet: *c. fin. eod. in* 6. & diligenter processum electionis, & electi personam, licet nemo contra eam opposuerit, examinare; *c. nihil est.* 44. §. 1. *de elect.* indignam si in-

si inveniat, rejicere; *c. cum nobis*. 19. *eod*. si dignam, confirmare.

Quod potest ubivis locorum, in Ecclesia, domo, pro Tribunali; rectius tamen & honestius id pro Tribunali faciet. *Iohan. Firm. in tract. de Episcop. lib.* 8. *part. tertia nu*. 1.

Confirmatus, & ante consecrationem, jurat fidelitatem summo Pontifici, *Clem. Romani. de iureiur. c. Ego N. Episcopus*. 4. *eod. c. dilecti filii*. 13. *de maior. & obed*. & de non alienandis & conservandis rebus Ecclesiæ suæ. *c*. 2. *de feud. c. per tuas*. 5. *de donat*.

Post eam, quia matrimonium cum Ecclesia esse ratificatum dicitur, *c. licet*. 4. *de translat. Episc*. nanciscitur quæ jurisdictionis sunt; *c. transmissam*. 15. *in fin. ubi & Gloss. de elect*. puta potestatem judicandi, excommunicandi, corrigendi, juramenta à vasallis accipiendi, item confirmandi, investiendi, beneficia conferendi, &, si quæ his similia sunt; non quæ sunt ordinis, quæ ex consecratione demum acquiruntur. *d. c. transmissam. ubi Gl. fin. c. posti*. 9. *c. quod sicut*. 28. *§. præterea. de elect. c. quamvis Chorepiscopis. dist*. 68.

De Consecratione.

TIT. VII.

VT Electus in Episcopatu non solùm quæ Jurisdictionis exercere possit, sed & quæ ordinis (ut sunt Clericorum ordinatio & actualis depositio, Chrismatis confectio, virginum benedictio, Ecclesiarum & altarium consecratio. *c. transmissam* 15. *ubi Gl. fin. de elect*.), necesse non tantùm

eum

eum esse *confirmatum*; sed & *consecratum*. *c. licet*. 4. *de translat. Episc.*

Quod adeò verum, ut ne quidem consecrandus ea possit, puta dum Missa celebratur; imò ne quidem eadem die post consecrationem ordines conferre. *c. quod sicut*. 29. §. *super. de elect.*

Consecratio enim fœdus conjugii spiritualis inter Episcopum & Ecclesiam, quod electione fuerat initiatum, confirmatione ratificatum consummat. *d. c. licet*. 4.

Peti & expediri debet intra tres à confirmatione menses, nisi legitimum subsit impedimentum. *c. 2. dist. 75.*

Consecrari solent omnes in dignitate Episcopali constituti, etiam summus Pontifex: & quidem hic ex more à Cardinali Hostiensi; potest tamen & ab aliis Cardinalibus Episcopis consecrari, *can. in nomine Domini. dist. 23.* vel ad hoc aliquem ex Episcopis eligere: *Sylvest. in summ. verb. consecratio. 1. qu. 1.* Alii Episcopi inferiores, ab his quibus immediatè subsunt.

Quapropter Episcopus consecratur à tribus saltem ejus provinciæ Episcopis, cæteris consentientibus, præcedente Archiepiscopi jussu; aut, quod consultius, ab ipso Archiepiscopo unà cum Suffraganeis: *c. si Archiepiscopus*. 6. *de temp. ordin.* Archiepiscopus ab omnibus suæ provinciæ Episcopis in sede Metropolitana. *d. c. si Archiepiscop.*

Qui quidem omnes simul consecrationem peragere dicuntur; licet unus, uti Princeps, cui alii cooperantur, hoc ministerium agat: non enim rectè illud inter se partiuntur, ut alius unam consecrationis partem, alter

alter alteram expleat. *Syluest. d. verb. consecratio.* 1.

Celebratur Pontificis consecratio ante hymnum Angelicum: aliorum Episcoporum inter Epistolæ recitationem & Evangelii celebrationem. *c. quod sicut.* 28. §. *super eo. de elect.*

Fit unctione capitis & manuum, chrismate, solennibus verbis, precibusque, *c. un.* §. 1. *in fin. ubi Gl. & Abb. de sacr. unct. & c. Episcopus.* 7. *Gl. dist.* 23. prævia examinatione, *d. c. Episcopus. ubi Gl. dist.* 23. & quidem hora tertia lucis Dominicæ. *c.* 1. *dist.* 75.

In Abbatibus, loco consecrationis est benedictio. *Clem.* 2. §. *statuimus. de statu Monach. c.* 1. *de suppl. negl. Prælat.*

De Receptione & vsu Pallii.

TIT. VIII.

PAtriarchæ, Archiepiscopi, & quidam Episcopi, quibus hoc specialiter tributum, *c. pen. de præsumt.* licet confirmati & consecrati, non tamen plenissimam officii & dignitatis administrationem habent, nisi *Pallium*, Patriarchæ à summo Pontifice; reliqui à Patriarchis impetrent. *c. antiqua.* 23. *de privileg.* prius Sedis Apostolicæ fidelitatis, unitatis & obedientiæ iuramento præstito. *c. significasti.* 4. *de election. c. quanquam* 6. *dist.* 23. *c. ego Berengarius.* 43. *de consecr. dist.* 2.

Pallium est ornamentum Patriarcharum, Archiepiscoporum, Metropolitanorum, & quandoque etiam Episcoporum, de corpore B. Petri sumtum, Pontificalis officii plenitu-

dinem

dinem conferens, *Abb.in Rubr.hic.* humeros pectusque more sacerdotalis stolæ ambiens, ante pectus pendens, cruces nigras intextas habens, alia ornamenta supertegens. *Sylv.in sum.verb.pallium.*

Peti debet non tantùm semel, sed sæpius & sollicitè, *c prisca.2. dist.* 100. intra tres menses à die consecrationis, aut confirmationis, si nulla exigatur consecratio, quia fortè jam olim fuerit consecratus, puta, cum simplex Episcopus creatus fuit. *c. quoniam.* 1. *dist.* 100. *ubi Gloss. verb. consecrationis.*

Pallii traditio objectione criminis vel defectus non differtur; nisi objiciens juret se non calumniosè id agere, & se obliget ad talionis pœnam, atque probationes habeat in promtu; id est, intra duos menses, à die collati officii numerandos, id quod objicit, probet. *Ext.un.de auct.& usu pall.*

Pallio solus Pontifex ubique, dum Missarum solennia celebrat; reliqui, nec semper, nec ubique, sed certis, id est, solennibus diebus in Provinciæ suæ Ecclesiis uti possunt; *c.*1.4.*& pen.de auct.& usu pall.* non extra provinciam; nisi eis specialiter hoc sit à Pontifice concessum. *c.ex tuarum tenore.* 5.*eod.*

Dies isti solennes sunt; Natalis D.N. Jesu Christi, ejusque circumcisionis; dies festus S. Stephani, S. Joannis Evangelistæ, Epiphaniæ, Palmarum, cœnæ Domini, octava Pentecostes; nativitas S. Joannis Baptistæ; dies festi omnium Apostolorum. Item cum Ecclesias dicant, clericos ordinant, Episcopos sacrant, & in diebus Ecclesiæ solennibus, & die anniversario dedicationis Ecclesiæ suæ. *Gloss. in c. ad honorum,* 4.*eod.*

Pal-

Pallium qui à Pontifice impetravit, proventibus potestateque administrandi, quæ Pallii concessio tribuit, privatur, si absque literis traditionis Pallii discedat. *Extr. in-iuncta.* §. *illi etiam. de election.*

Potestas per Pallium tributa, morte ejus qui illud impetravit, extinguitur; personam enim non transit.

Unde alteri commodari nequit, & quisque cum suo Pallio debet sepeliri. *c.* 2. *de auct. & usu pall. c. nemo Clericus.* 40. *de consecr. dist.* 1.

De Vita & honestate Prælatorum.

TIT. IX.

HActenus de Episcoporum creatione: restat, ut, quales in vita & conversatione, ut & alii Sacerdotes, esse debeant, enarremus.

Debent esse sine crimine, & populum, cui præsunt, conversatione & innocentia præcellere: *c. unum orarium.* 3. *vers. oportet Episcopum. dist.* 25. ab improborum commerciis abstinere: in corrigendis Clericis & Laicis magis charitatem quàm potestatem exercere: dissidentes ad pacem magis quàm ad judicium compellere: *c. licet plerumque.* 4. *dist.* 45. in corrigendo lenitatem cum severitate miscere: orationi & prædicationi insistere: *tot. dist.* 36. *& seq.* hospitales & liberales, *tot. dist.* 42. sobrii, prudentes & periti esse: *dist.* 44. *in sum. & per tot.* secularibus negotiis se non implicare:

re: *c.2.21. q.3. & per tot.* pudici esse & domesticarum personarum immoderatam familiaritatem vitare: *dist.34.in fum. & per tot.* per decentiam habitus extrinseci intrinsecam morum honestatem indicare. *dist.40. per tot.& Clem.2. de vita & honest. Clericorum*.

De Translatione.

TIT. X.

VT Archiepiscopi, licet confirmati & consecrati, potestas, si pallium non accipiat, extinguitur; ita & Episcopi, *translatione*, *renunciatione*, & *depositione*, seu *degradatione*.

Est *translatio*, seu mutatio, *c.mutatione.35.7.q.1.* nihil aliud quàm dissolutio vinculi, quo Episcopus cum priori Ecclesia erat junctus, & ad alteram Ecclesiam transitio. *c.in causis.30. in fin. de elect.c.2. in fin. de postul. Prælat.*

Eam Episcopus, ni utraque Ecclesia priuari velit, propria auctoritate, *c.3.de transl.at.Episc.* vel etiam Patriarchæ, *c.1.eod.* facere nequit; sed ad eam auctoritate Pontificis necessaria. *c.2.eod.*

Qui eam, etiam invito Episcopo, *Goff.& Host. in § qua sit causa transferendi. hic.* concedit; vel propter *utilitatem*; quia verisimile, Episcopum magis profecturum: vel propter *necessitatem*, quia non potest in Ecclesia in qua residet, ob persecutionem seu metum hostilem, officio suo defungi: Quo casu à necessitate cessante, ad priorem Ecclesiam debet redire. *c.mutationes.35.c. scias.*

scias.36.c.omnis.37.c. Episcopus. 38.c.pastoralis.43.cau.7.qu.2.

Si translatio concessa, Episcopus ab Ecclesia, cui adstrictus, per absolutionem liberatur, facultas transeundi per literas dimissorias conceditur, & Pallium ad nomen & usum ejusdem Ecclesiæ, si Translati dignitas hoc requirat, transmittitur. *c.bonæ memoriæ. 2. §.fin. c.gratum. in fin.de postul. c.in causis.30.de elect.*

Qui Ecclesiam à qua discedit, post repetere non potest: nec quid cum ea post translationem commune habet. *c. eos. 7. qu. 1.c. quod in dubiis. de renunc. c. si quis iam translatus.21.qu.2.*

De Renunciatione.

Tit. XI.

Renunciatio, est juris proprii spontanea remissio, ex certis causis & cum auctoritate superioris facta.

Ea Prælatus jure, expostulatione, electione, translatione, sibi competente, privatur, adeò ut per pœnitentiam ad id, cui sive per se, sive per procuratorem, speciale ad hoc mandatum habentem, *Clem.un.hic.* renunciavit, regressum non habeat, nisi ob restitutionem, vel novam concessionem. *c. 2.3.& c.in præsentia.6. vers. quia tamen. c. post translationem.11.hic,*

Ut valeat *Renunciatio*, fieri debet sponte & libera voluntate, *c.5.eod.c.2. & 4. de his quæ vi met.caus.* permissu superioris, justæ causæ impellentis recitatione, in manus ejus, per verbum resignationis, simpliciter,

vel

vel adhibito juramento; & quidem purè, non ſub conditione, vel in favorem aut commodum alicujus, nec ſervato regreſſu, vel ingreſſu: tum enim nullius eſſet momenti; *c. ex parte. N. 12. ubi Gl. Dd. de offic. deleg.*

Permiſſu & in manus ejus debet fieri *Renunciatio*, ad quem ejuſmodi beneficium cui renunciatur, conferendi, confirmandi, & inſtituendi poteſtas pertinet: *c. quod in dubiis. 8. hic. c. Abbas. 18. qu. 2. c. non oportet. 7. qu. 1.*

In manibus laici facta, in præjudicium ſuperioris non valet; valet in præjudicium renunciantis, ut jure ſuo quæſito privetur, nec ad id redire poſſit. *c. quod in dubiis. 8. hic. c. non oportet. 7. qu. 1. Rota deciſ. 352.*

Juſtæ cauſæ, ob quas renunciatio recipi debet, ſunt: 1. *Conſcientia criminis*, ſed ejus propter quod ipſius officii executio poſt peractam pœnitentiam impeditur: *c. niſi cum pridem. 10. §. propter. hic.* ut eſt ſimonia. *c. 110. erga ſimoniacos. 1. qu. 1.* ſi in electione non ſit ſervata forma. *not. in c. quia propter. 42. de elect.* quodlibet crimen quod ipſo jure infamiam irrogat. *c. Euchemium. 7. § hinc colligitur. 2. qu. 3. 2. Debilitas corporis*, per quam impotens ad paſtorale officium exequendum redditur. *d. c. niſi cum pridem. §. alia verò. c. 18 quia frater. 7. qu. 1. 3. Defectus ſcientiæ*, ſi non didicerit ea quæ ad officium ſuum pertinent. *c. 1. & ſeq. diſt. 38. 4. Malitia plebis*; ſi ea tam duræ cervicis ſit, ut amplius ab eo proficere nõ poſſit. *d. c. niſi cum pridem. § propter malitiam. 5. Scandalum grave*; ſi per ejus evitationem peccatum non committatur: *c. qui ſcandalizauerit. 3. de reg. iur. d. c.*

nisi cum pridem § *pro gravi*.6. *Irregularitas*, ut si sit bigamus, aut viduæ maritus, *d. c. nisi cum pridem. c. cum in cunctis*.7. *de elect. c*.59. *non confidat. dist*.50.

Qui metu persecutionis, puta tali quæ constantem virum posset movere, *c. super hoc*.5. *hic. c. cum dilectus filius*.6. *ubi Gl. de his quæ vi met. caus. c. veniens*.13. *de spons.* adversa valetudine, propria inscitia deterritus, vel simoniæ vitium clam se in sui commodum commissum perosus, aliave simili causa adductus, Episcopatum deposuit, & religionem ingressus fuit, postea, causa cessante, ad Episcopatum denuò assumi potest. *c. post translationem*. 11. §. *cæterum*. & §. *rursus. hic. c. præsentium*. 1. *qu*. 5.

De Depositione, seu Degradatione.

T I T. XII.

DEgradatio, (quâ, ad similitudinem exauctorationis ejus qui militiam armatam deseruit, conjugium Ecclesiæ & Episcopi dissolvitur: *c*.2. §. *actualis. de pœnis. in* 6.) fit vel *verbis*, lata ab eo qui auctoritatem habet, certo Episcoporum numero, si Episcopus degradandus; si in minoribus ordinibus constitutus, solo proprio Episcopo assistente, *c. si quis tumidus. c. si autem. in fin*. 15. *qu*. 6. degradationis sententia: vel *solenniter*, lata non solùm sententia, sed ablatis à degradando gradatim singulis ordinis sui insignibus. *d. c*.2. §. *verbalis. eod.*

De utraque infra titulo de remotione latiùs. *lib*.4. *tit*.47.

De

De Permutatione.

Tit. XIII.

Vidimus ſupra de Epiſcopatuum tranſlatione, hic addimus, quia ei valde ſimilis, de omnium beneficiorum *permutatione*.

Ea fit, cum quis alicui cedit beneficium ſuum, ut conferatur ei, à quo ipſe invicem aliud beneficium, per eum reſignandum, conſequatur. *c. pen. de rerum permut. in 6.*

Fieri debet, ut valeat, legitima de cauſa. *c. quæſitum. 5. de rer. permut.* ab utroque, non propria, ſed auctoritate & in manibus Epiſcopi, vel Epiſcoporum, cujus, vel quorum Juriſdictioni, beneficia permutanda ſubſunt. *And. Gammard. in tract. de rerum perm. ſeu in c. un. eod. tit. in 6. num. 133. & 134.*

Prælati inferioris Epiſcopo, licet alioqui jus conferendi habeat, auctoritas non ſufficit; ejus tamen, in permutatione, conſenſus Epiſcopo neceſſarius: *Gammard. d. loc. c. quæſitum. eod. Rebuff. in prax. hic. num. 2.* ut & generaliter omnium ad quos jus eligendi ad beneficia permutanda, vel jus præſentandi ſpectat. *Gl. Clem. un. eod. ubi Dd.*

Sine ſuperioris auctoritate ſi permutationem quis fecit, obtento beneficio vel dignitate privatur. *c. cum olim. 7. eod.* Niſi permutantis ſimplicitati veniam tribui æquitas ſuadeat. *c. cum univerſorum. 8. eod.*

Adhibere permutationi auctoritatem de-

 bet

bet Episcopus, aut ejus Vicarius, si hoc ei specialiter sit mandatum. *Gammard. ubi sup. num.* 23. si Episcopus nolit, & beneficium suum permutationis causa aliquis jam resignarit, eo petente, ad id ab Antistite suo compelli potest: *c. nullus. 17. de iure patron. Petr. de Vbal. tract. de benef. perm. num.* 30 Nullum tamen tempus per Canones expressum. *Paul. Leaz. d. Clem. un. Petr. de Vbald. d. loc.*

Potest permutari unum beneficium cum pluribus, plura cum uno, simplex cum curato; & è converso, simplex cum simplici, curatum cum curato; *c. cum venerabilis. 6. ubi. Io. And. & alii. de except.* non tamen spirituale cum profanis, *c. fin. de rer. permut.* nec jus in re, cum jure ad rem. *Rebuff. eod. num.* 23.

Permutari etiam non possunt mancipia Ecclesiastica; Nisi favore libertatis *c. mancipia, 3. eod.* Sint fugitiva, *c. iniustum. 4. eod.* Permutatio Ecclesiæ expediat. *c. 67. Ecclesiasticis. 12. qu. 2.*

Potest Princeps rem suam cum re Ecclesiæ immobili permutare; ita tamen, si causa rationabilis id exposcat, & res, quam præstiterit, fuerit major, vel æqualis. *c. 1. eod.*

De officio & potestate Episcoporum.

TIT. XIV.

OMnes qui Episcopali gradu sunt illustrati, dum eo gaudent, ordinariam habent potestatem.

Ea in tria membra dividitur; Quædam ad

ad eos pertinent *Iure Ordinis*; ut Ecclesiæ & altarium consecratio, post pollutionem ablutio & purgatio, *c.un.de consecr. Eccles. in 6.* Chrismatis & olei Catechumenorum & infirmorum confectio, *c.1.de suppl. neg. Prælat.* virginum benedictio, clericorum ordinatio. Quædam *lege Iurisdictionis*; ut corrigendi, conferendi, excommunicandi, instituendi, de causis ad forum Ecclesiasticum de jure spectantibus cognoscendi examinandique potestas. Quædam *lege Diœcesana*; ut jus procurationem exigendi; cathedraticum sive synodaticum; jus exigendi & percipiendi census & decimas. *vid. c. conquerente. 16. de offic. Iud. ordin. c. dilectus. 18. ubi Abb. eod. c. 1. 10. qu. 3.*

Possunt ea tantùm in sua Diœcesi, quocunque in loco, non exemto, per se vel per alium. *c. cum Episcopus. 7. eod. in 6.* in suos immediatè subditos.

Unde Archiepiscopus in Suffraganeos, non in Suffraganeorum subditos, paucis articulis exceptis potestatem habet; *c. Pastoralis. 11. in princ. ubi Gl. eod.* Patriarcha non cognoscit de causis eorum, qui Archiepiscopi aut Episcopi sui sub ditione sunt: Nisi hoc ex privilegio vel consuetudine habeat, vel causæ ad eum per appellationem legitimè interpositam, sint deductæ. *c. duo simul. 9. eod.*

Solus tamen Romanus Pontifex, non solùm Romæ, sed ubilibet locorum in omnes Ecclesias & Christianos jura Episcopalia exercet. *c. patet. c. ipsi. 9. qu. 3. c. qui se scit, 2. qu. 6. c. 2. de prabend. in 6.*

Quia gravis & lata est Pastoralis officii

curæ, ideo nonnulli vel in Ecclesia sunt constitu ti, ut *Archidiaconus*, *Archipresbyter* : vel extra ordinem, necessitate id expostulante, constituuntur: ut *Coadiutor*, *Vicarius*; qui Episcopi onus ferant, & ejus levent solicitudinem.

De Officio Archidiaconi.

T I T. XV.

Archidiaconus, est vicarius proximus Episcopo, omnem solicitudinem & curam, tam in clericis, quàm in Ecclesiis eorum, cognitionemque & ordinariam Jurisdictionem habens. *c. 1. hic.*

Ejus officium est; omnia Ecclesiastica officia ut ritè expediantur, providere; Acoluthos ordinare, eorum officia dividere; *c. 2. eodem.* vasa usibus Ecclesiæ dicata custodire; *c. 3. eod.* de tertio in tertium annum Dioecesin, & Ecclesias Episcopo subjectas, parochiam propriam singulis annis, *c. mandamus. 6. eod.* visitare; quæ emendatione indigent, corrigere; *c. 1. eod. ubi Gl. verb. de tertio*. promovendos ad sacros ordines, & beneficiis Ecclesiasticis præficiendos, examinare; postea eos Episcopo sistere; *c. ad hæc. 7. eod.* sedibus condignis Prælatos locare; *c. ut nostrum. 9. eod.* omnem curam & solicitudinem tam in clericis, quàm in Ecclesiis eorum impendere; cognitionem & Jurisdictionem ordinariam exercere; jurgia singulorum audire: Archipresbytero, Primicerio, Custodi, Sacristæ, tam in urbe, quàm in parochiis, præesse; Subdiaconis & Diaconis imperare; & demum in omnibus vicem Epi-

scopi

scopi gerere: *dd.cc.& can.1.perlectis.§. Archidiaconum.dist.25.ubi Gl.* nisi ardua negotia majorem desiderent auctoritatem.

Unde citra Episcopi mandatum, nec potest animarum curam committere, *c.cum satis.4.eod.* etiamsi alia fuerit consuetudo; *d.c.cum satis.4.hic.can.nullus omnino.16.qu.7.c.41.cunctis fidelibus.16.qu.1.* nec, de jure, puta communi, (de consuetudine enim aliquando potest, *ut in c. dudum. in. 2. de election.*) sententiam excommunicationis in aliquos promulgare, *c. Archidiaconus non.5.ubi Gl.& Dd.hic.Abb.c. cum in cunctis.§.inferiora.num.4.de elect.* nec quem extero Episcopo ordinibus suscipiendis commendare, *c.significasti.8.hic.* aut in monasteria Jurisdictionem habere: nisi praescripserit. *c.fin.eod.*

De Officio Archipresbyteri.

Tit. XVI.

Archipresbyter, est Praelatus caeteris Presbyteris eminentior, vicem Episcopi in spiritualibus gerens. *c. ministerium.2.c.officium.3.hic.*

Est vel *Urbanus*, domi in cathedrali Ecclesia officio suo fungens; vel *Ruralis*, qui foris partes suas agit.

Ille vicem Episcopi absentis gerit, curam praesentis minuit. *c.pen.eod.* Nam officia sacra in cantanda Missa, benedictionibus conferendis, Sacramentis administrandis, & ut Sacerdotes in iis administrandis probè se gerant, curat; poenitentem, infirmum, consulto Episcopo, reconciliat; poenitentiam

cunctis aliis Sacerdotibus injungit; Archidiaconi præceptis, ficut & Epifcopi, obfequium præbet.&c. *d.c.minifterium.d.c. officium.c.nunquam.de confecrat.dift.5.c.cum venerabilis.7.de confuet.*

. *Hic*, & *Decanus* (eò quod decem Clericis rura incolentibus præfit. *c. ad hac.7. de offic.Archidiac.*)dictus, laicorum & Presbyterorum, qui Ecclefias minores Archipresbyteratui fubiectas adminiftrant, curam habet; gravia delicta, fi quæ inciderint, Epifcopo fignificat, ftrictè ea quæ ab Epifcopo decreta, fequitur, Archidiacono paret.*tot.tit.hic.*

Uterque Presbyter effe debet, aut, fi non eft, intra annum fieri; ut Archidiaconus, fi non eft, Diaconus. *Clem.1.de atat.*& *qual. c.1.dift.60.*

Habent Archipresbyteri jurifdictionem voluntariam, non contentiofam, nec territorium ullum; nifi in foro pœnitentiali: & tum illud Epifcopo eft commune. *Abb. & alii in c.cum contingat. 13. de foro compet.*

De Officio Coadiutoris.

T I T. X V I I.

COadiutor eft, qui vices gerit Epifcopi, aut alterius, etiam inferioris, ut Archidiaconi, &c. qui vel muneribus quibufdam obeundis non eft idoneus, puta verbo Dei ad populum ferendo, Ecclefiis invifendis, reatibus fubditorum audiendis, pœnis inurendis; vel aliqua jufta caufa perpetuo impeditus eft; ut ægritudine, fenio.

tot.

tot. tit. de Cler. ægrot. & c.un.eod.in 6.

Eum sibi adsciscit Episcopus, de Capituli sui vel majoris partis consilio & consensu, auctoritate Pontificis, moderatis sumtibus ei ex proventibus suis tributis: *d. c. un.* cum spe futuræ successionis, sed non, (quod Concilio Tridentino statutum, *cap.7. sess.25. de reformat.*) nisi causa prius diligenter à Pontifice cognita.

De Officio Vicarii.

TIT. XVIII.

Episcopi, vel alii Clerici, si necessariis causis impediantur, quominus officiis suis possint superesse, viros idoneos, quibus vices suas mandant, possunt eligere; assignata iis certa proventuum Ecclesiæ aut beneficii portione. *c.extirpanda.30.§.qui verò.de prabend.c.beneficium.4. de regular. in 6.c.pervenit. 28. de appell.c. cum ex eo. 34. vers.porro.de elect.in 6.*

Idonei non sunt, Ordinis Mendicantium Religiosi, Monachi, Clerici regulares, nisi cum licentia Prælati, cui sunt subjecti, *c. 22. in nona. 16.qu.7. C'em. etsi.2.verb.ad Prioratum. de rescript.Rebuff.in praxi.tit. de Vicar.Episcop.num.30.* nec laici. *d.c.in nona.16.qu.7.*

Constituuntur *Vicarii* vel ad divina ministeria celebranda; & nomen retinent: vel ad jurisdictionem exercendam: *Gl. in rubr. hic.* & *Officiales*, vel *Missi dominici* dicuntur. *Gl.in Clem.2.verb.Officialis. de rescript.*

Ad divina ministeria constituuntur, vel

in perpetuum ; ut ad beneficium cum animarum cura, quod quis Prioratui habet annexum; *c. un. de capel. monach. in 6. Cl. 1. de offic. Vic.* qui tum debet fieri Presbyter ; si nolit, ad id, per subtractionem proventuum aut vicariatuum, cogi : *c. fin. eodem.* Vel *ad tempus*; cùm quis ad tempus beneficio suo est absuturus. *c. pen. de Cler. non resid.*

In perpetuum constituti, si Episcopi, ut debet, consensus adhibitus, nec per Rectorem dominum, nec ejus successorem, amoveri, portioneve sua defraudari possunt; nisi culpa hoc mereantur. *c. 3. hic.*

Ad exercendam Iurisdictionem ab Episcopo constituti, habent facultatem administrandi, tam spiritualia, ut sunt, excommunicare, suspendere, interdicere, conferre, instituere, confirmare, eligere, præsentare, visitare, corrigere, punire, dispensare, vota commutare, & similia: quàm temporalia; ut jurisdictionem tam meri quàm mixti imperii, & actus quosdam extrajudiciales exercere, puta alienare, ad firmam concedere, census, redditus, pensiones, exigere. *Rebuff. in prax. for. Vicar. Episc. fol. 59.*

Habent Jurisdictionem, non delegatam, sed ordinariam: & eandem quam Episcopi. *c. 2. de consuet. in 6.* Unde non ad Episcopum appellatur à Vicarii sententia, sed ad Archiepiscopum; Licet ab Archidiacono & aliis inferioribus Prælatis ad Episcopum, appelletur. *c. 3. in princ. & §. 1. de appell. in 6.*

Sed hæc accipienda sunt de *Officialibus principalibus*, hoc est, qui ab Episcopo in Curia sua per commissionem officii generali-

raliter factam sunt constituti, non verò de Officialibus, qui in certa Diœceseos parte quandoque constituuntur, idcirco *Foranei*, id est, extranei dicti.

Hi enim cùm non habeant idem, sed diversum ab Episcopo consistorium, rectè ab eis ad consistorium Episcopi fit provocatio. *c.2.& ibi Gl.& Panorm.de rescript.in Clem.*

Vicarii alios Vicarios sibi substituere nequeunt. *c.4.hic.*

De Officio & potestate Capituli Sede vacante.

Tit. XIX.

Morte Episcopi, aut alia de causa, Sede Episcopali vacante, Jurisdictio potestasque, quæ Episcopo competebat, tam in spiritualium, quàm temporalium administratione, ad *Capitulum* spectat: *c.cum olim.14.c.his quæ.11.de maior.& obed.*

Ea quæ Episcopalis ordinis sunt, non exercet, sed ad id vicinum Episcopum evocat. *Gloss.in d.c.his quæ.11.c.cum olim.14. eod.Pavin.in tract.de potest.Capit.qu.3.4. part.1.*

Qui citra aliquod futuri Episcopi præjudicium, & cum testatione, ut sibi nullum in eo Episcopatu jus, nullave quæratur possessio, ordines Ecclesiasticos conferet, cæteraque Episcopalis Ordinis munera exercebit. *c. suffraganeis. de elect. Pavin. d.loc.*

Est Capitulum cœtus Canonicorum il-

lius Ecclesiæ. Illud enim conflant, & de Capitulo dicuntur Canonici; non alii eiusdem Ecclesiæ Clerici. *Abb. in c.* 1. *num.* 11. *& c. scriptum. num.* 4. *eod.*

Sede vacante nihil contra Ecclesiam potest novari, *c.* 2. *de instit. d. c. cum olim.* judicium contra eam institutum non valet. *c.* 1. *ne Sede vacant.*

Proinde nec Capitulum potest præscribere ea quæ sibi alioqui non competunt. *Gloss. in c.* 1. *de præscript. Abb. & Felin. in c. ex transmissa.* 10. *eod.*

De Officio Legati.

TIT. XX.

Diximus suprà de Vicariis Episcoporũ; tractemus nunc ea occasione de Vicariis summi Pontificis: qui *Legati* dicuntur.

Horum tres sunt species. Alii sunt *Legati de latere*; Alii *missi*; Alii *nati. c.* 1. *de offic. leg. in* 6. *c.* 9. *hic.*

Legati de latere, sunt Cardinales, qui ex latere summi Pontificis, & ejus Senatu, *c.* 7. *Ecclesia.* 16. *qu.* 1. accipiuntur, & nomine summi Pontificis, potestate accepta, in provincias mittuntur.

Hi dum legatione funguntur, Apostolicæ dignitatis insignibus utuntur. *c. antiqua.* 23. *de privileg.*

Legati missi sunt, qui extra ordinem Cardinalium constituuntur, & in provincias per summum Pontificem cum mandato & potestate mittuntur. *d. c.* 1. *de offic. legati. in* 6. *& c. mandata* 6. *de præsumt.*

Legati nati sunt, qui ratione privilegii, bene-

beneficii possessi, potestatem à Pontifice habent, tanquam ejus Legati. *d.c.* 1.

Omnium officium est; in prouinciis sibi decretis, vice Pontificis noxia evellere & dissipare, salutaria inducere & promovere, *c.* 2. *hic in* 6. *c.* 1. *de consuet. c. mandata.* 6. *de præsumt.* prouincialium causas tanquam Judices Ordinarii audire & cognoscere, *c.* 1. *hic iunct. d.c.* 2. *in verb. ordinarios.* Concilium provinciæ vocare, *Abb. c. quod translationem. num.* 6. *hic.* vices suas aliis subdelegare, *c. fin. ubi Abb. eod.* causas unius prouinciæ, si sint diversarum provinciarum Legati, in alia expedire. *c. novit.* 7. *eod.*

Pendet maximè eorum potestas ex literarum suæ commissionis, seu mandati, tenore. Ideoque non creditur Legato, nisi literas suæ legationis ostendat. *c. fin. dist.* 97.

Legatus tamen de latere quædam ex dignitate habet supra alios; nempe post summum Pontificem in provincia sibi decreta majus imperium; *c. Abbatem.* 36. § *huiusmodi. de elect. in* 6. *c. volentes.* 8. *hic.* & proinde quædam potest, quæ aliis non sunt permissa, ut quosvis excommunicatos propter manuum in Clericos injectionem absolvere, *c. excommunicatis.* 9. *ubi Panorm. hic. c. ad eminentiam.* 20. *de sent. excomm.* beneficia non vacantia in collegiata vel cathedrali aliqua Ecclesia, suæ collationi reseruare, *c. præsenti.* 3. *hic. in* 6. *& ibi Gloss.* vacantia, licet ad alicujus Clerici præsentationem spectent, conferre. *c. dilectus.* 6. *eod. c.* 1. *eod. in* 6. in summa omnia potest, præter excepta & soli summo Ponti-

fici

ſtci reſervata, quæ generali mandato non comprehenduntur. *c. quæ de cauſa.9.& ibi Gl.2.qu.5.c.4. ubi Gl.hic.* ſed ſpeciali opus habent. *c.3.& 4.eod.*

Hinc non poteſt cathedrales, vel regulares, vel collegiatas Eccleſias, nec dignitates Eccleſiarum cathedralium majores poſt Epiſcopos, quæ per electionem conferuntur, ſibi reſervare, *c.deliberatione.4. hic. in 6.* nec Epiſcopos transferre, *c. niſi ſpecialis.3. & c. quod tranſlationem. 4. eod.* nec Epiſcopatus unire, dividere, ſubjicere, *d. c.quod tranſlationem. c.ſicut unire.8. de exceſſ. Prælat.* nec de negotio quod ad Pontificem retulit, cognoſcere. *c. licet.5. hic.*

Finitur Legatorum officium lapſu temporis, ſi ad certum tempus ſint dati, *c. de cauſis.4.de offic. Iud.deleg.* revocatione Pontificis, *c.ult.& c.excommunicatis. hic.* relatione Pontifici facta, *c. licet eod.* morte Legati, & Pontificis, qui eum miſit, ſi res integra: *c. mandata.6. de præſumt.* alioqui non. *c.2.de offic.Ord.in 6. ubi Anchar.*

De Sacerdotibus in inferiori gradu conſtitutis.

TIT. XXI.

HActenus diximus de Sacerdotibus in *altiori ordine*: nunc videndum de iis qui ſunt in *inferiori*.

Illi ſunt *Presbyteri*, id eſt, *Seniores*; ſic dicti non modò pro ætate, vel decrepita ſenectute, ſed propter honorem & dignitatem. *c.1.Cleros. diſt.21.*

Offi-

Officium eorum est, Dominici corporis & sanguinis consecrationem celebrare: *c. quamvis.dist.68.c.1.§.ad Presbyterum.dist. 25.* Infantes baptizare, *c. constat baptisma. 19. de consecrat.dist.4.* sanctificato oleo inungere, benedicere, de occultis peccatis pœnitentes, vel in extremis agentes absolvere; Nec non, sed tantùm Episcopo permittente, aut extrema necessitate urgente, baptizatos sacro chrismate linire, virgines Deo dicare *c.1.& seqq.26.q1.6. & c.Presbyteris.119. de consecrat.dist.4.*

Nullo modo Ecclesias erigere, consecrare, reconciliare, sacrum chrisma conficere, Clericos ordinare, excommunicare, pœnitens publicè reconciliare: Quæ Episcopis reservata. *d.c.quamvis.dist.68. & c.1.vers. ad Episcopum.dist.25.*

De iis qui in Sacris sunt constituti.

TIT. XXII.

SEquuntur ii qui non sunt Sacerdotes, sed tamen in Sacris: quales sunt *Diaconi & Subdiaconi*; qui etiam abusivè *Sacerdotes* dicuntur: illi enim propriè sunt, quibus permissum sacrificium corporis & sanguinis Dominici in altari perficere. *c.1. vers.Sacerdos. dist.31.*

Diaconi, & *Levitæ* dicti, sunt Episcoporum & Ecclesiæ ministri. *c.dominus noster. 25.§.meminisse.dist.23.*

Episcopum enim debent prædicantem, ne ipse lædatur, aut divina verba per detre-

ctato-

ctatores polluantur, custodire: Sacerdotibus celebrantibus in omnibus assistere; Evangelium ad populum prædicare; *c.1. vers. ad Diaconum. dist.25.* Non, nisi extrema id, ob longam Episcopi aut Presbyteri absentiam, necessitate urgente, baptizare, aut Eucharistiam populo erogare. *c.constat Baptisma.16. de consecr.dist.4.*

Subdiaconi (sic dicti, quia Diaconi præceptis & officiis subjacent. *c.Cleros.dist.21.*) debent calicem & patinam ad altare deferre, Diaconis tradere, eis ministrare; urceolum, aquam, mantile, manutergium tenere; Episcopis, Presbyteris, Diaconis aquam ad altare pro lavandis manibus præbere. *c. 1. vers.Subdiaconos. dist.25.*

Et Diaconi & Subdiaconi fiunt per manus impositionem (quæ est oratio super hominem.*c.74. manus impositio.1.q.1.*), ritibus proprijs & solennibus cuique ordini adhibitis. *dist.23.per tot.*

De iis, qui nec in Sacerdotio, nec in Sacris sunt.

TIT. XXIII.

QUi in minoribus ordinibus sunt, *nec sunt in Sacerdotio, nec in Sacris*; Sine enim Sacramentali vnctione, sola Episcopi benedictione cum quadam vasorum vel indumentorum distributione ordinantur.

Tales sunt, qui primam tonsuram tulerunt; *c.cum contingat.11. ubi Gl.& Dd. de etat.& qual.* ut *Psalmista, Ostiarii, Lectores,*

res, *Exorcistæ*, *Acoluthi* ; quibus omnibus sua munia sigillatim sunt divisa.

Psalmistæ, sunt cantores: qui cantandi officium, jubente Presbytero, Episcopo etiam inscio, suscipiunt. *c.Psalmista.20.dist.23.c.1.vers.ad Psalmistam. ubi Gl.dist.25.*

Ostiarii sunt, ad quos claves Ecclesiæ pertinent, ut templum Dei claudant & aperiant, & omnia quæ intus extraque sunt custodiant, fideles recipiant, excommunicatos & infideles ingressu arceant. *c.1.§. ad ostiarium. dist.25.*

Lectores sunt, qui sacras scripturas ex suggestu in Ecclesia populo legunt. *d.c.1.§.ad lectorem.*

Exorcistæ, qui catechumenis & energumenis manus imponunt, & solennibus quibusdam imprecationibus & obsecrationibus dæmones fugare creduntur; à Salomone, vnà cum exorcizandi modo inventi. *secund. d.c.1.§.ad exorcistam. c.Cleros.§. exorcistæ. dist.21.*

Acoluthi, qui lumina præparant, cerea & funalia deferunt, suggesta pro Eucharistia Subdiaconis præparant. *d.c.1. §. ad Acoluthum.dist.25.d.c.Cleros.§.Acoluthi.*

His omnibus citra excommunicationis pœnam, à solo Pontifice, excepto mortis articulo, relaxandam, manus injuriosas injicere nemo potest. *d.c.Cleros. ubi Gl.c.29. si quis suadente diabolo.* 17 *qu.*4.

Matrimonium, si ad superiores ordines provehi noluerint, contra quàm illi qui in iis sunt. *dist.26. & 32. per tot.* possunt contrahere; beneficiis tamen, si fortè habuerint, privandi. *c.1.c.quod à te.3. c.diuersis. 5.de Cleric. coniug.*

De

De Maioritate & Obedientia.

TIT. XXIV.

CUM, ut diximus, certi sint Clericorum ordines, decorum est, ut majores minoribus dilectionem; ita minores majoribus reverentiam, & quandoque etiam obedientiam præstare. *c.3.c. quod super.9. hic.c.ult.dist.89.c.15.non oportet. dist.93.*

Maioritas, est prærogativa, qua quis cæteris paribus, vel inferioribus, dignior, majorique honore est afficiendus. *c.1.Ext.hic.*

Ejus multæ sunt causæ. Nempe, *Ordo*, *c. statuimus.15. hic. Potestas, Tempus ordinationis, Dignitas*, & *prærogatiua Ordinantis.*

Ordo; quia qui sunt in majoribus ordinibus, præferuntur iis qui sunt in minoribus, & tam in his, quàm in illis sunt certi gradus: *in c.à Subdiacono.5.dist.93.* ita constituti. 1. *Episcopus*, 2. *Presbyter*, 3. *Diaconus*, 4. *Subdiaconus*, 5. *Acoluthus*, 6. *Exorcista*, 7. *Lector*, 8. *Ostiarius*, 9. *Abbas*, 10. *Monachus*.

Abbas ponitur post Ostiarium; quia omnes Monachi, qui non sunt Clerici, Clericis sunt inferiores. *c. alia causa. 6. caus. 16.qu.1.*

Potestas, puta vel *consecrandi*, unde Episcopus cæteris omnibus, *c.olim.dist.95.* vel *dispensandi*, unde Archidiaconus Archipresbytero, *c.1.de offic.Archipresb. c.un. de off.primicer.* est major.

Tempus ordinationis: quia cæteris paribus, is qui prior ordinatus fuit, postea ordinato præfertur. *c.1. hic.c.1. vers. si autem*

item partes. de paroch. c.ult. dist. 17. c.ult. dist. 75.

Dignitas & *prærogativa Ordinantis*; quia ordinatus à superiore, inter alios ejusdem ordinis magis est honorandus. *c. per tuas. 7. hic.*

Potest quis diverso respectu esse major, & esse minor, vel æqualis; sic Archidiaconus, Archipresbytero ordine est minor; ut enim Archipresbyter est Presbyter, ita Archidiaconus est Diaconus; *c. 1. 2. 3. dist. 60.* omnibus autem Diaconis præferuntur Presbyteri: *c. Diaconi. 12. cum 8. seqq. c. legimus. 24. dist. 93.* potestate verò Archidiaconus est major Archipresbytero; ut dictum.

Minor majori præfertur, si vices ejus gerat, qui utroque major est. Ut Diaconus Episcopi vices gerens, præfertur Presbytero. *c. pen. in fin. c. ult. dist. 93.*

Non tantùm majoribus major honos, sed & *Obedientia* debetur. *tot. tit. hic. & Ext. eod.*

Quæ est subjectio, quam inferior Clericus superiori, juxta juris statutique normam, vel manu data, vel juramento præstito, promittit. *c. cum in Ecclesiis. 10. c. legebatur. 3. c. dilecti filii. 13. hic.*

De Ordinatione Clericorum.

TIT. XXV.

IN dictis ordinibus nulli sunt, nisi per consecrationem ordinentur.

Ordinatio, est personæ Ecclesiasticæ consecratio, per quam gratia & potestas obeundorum

dorum Ecclesiasticorum munerum confertur.

Est vel *maior*, quæ maiores ordines; vel *minor*, quæ minores continet.

Utraque fieri potest ab Episcopis; in propria, non aliena Diœcesi, *c. 1. nullus alterius. & c. 3. nullus Primas. 9. qu. 2.* propriis, non alienis subditis, nisi ordinarii Episcopi præcedente licentia; *c. 2. de tempor. ord. in 6.* Licet Episcopatus loco & dignitati renunciaverint: modo minores ordines contulerint; si sacros, & quidem scientibus, non valet ordinatio; si, sed non supinè, ignorantibus, per dispensationem admittitur: *c. 1. de ord. ab Episc. qui renunc. Episcopat.* ut & quam quis ab Episcopo excommunicato per ignorantiam accepit. *c. 2. eod.* Minor ordinatio fieri etiam potest à Prælato non Episcopo; *c. cum contingat. 11. de ætat. & qual. c. veniens. 19. de præscript.* si quidem ordinandi, non sint irregulares, id est, promoveri non prohibeantur. *Specul. in tit. de irregul.*

Prohibentur quidam *ob ætatem, vitium animi, corporis, originis; vinculum reale, personale, civile.*

Ob ætatem, infans ad minores ordines, minor octo & decem annis ad Subdiaconatum, minor viginti ad Diaconatum, minor viginti quinque ad Sacerdotium, *c. 7. §. inferiora de elect.* minor triginta ad Episcopatum. *d. c. 6. § inferiora. c. cum nobis. 19. vers. de legitima. eod. c. Episcopus. 6. dist. 77. c. de iis. 5. dist. 28. c. quicunque. 3. dist. 77. Clem. ult. de ætat. & qual.*

Si tamen minor ordinatus fuerit, ab ipsius executione, usque ad ætatem legitimam,

mam, suspenditur. *c. vel non est compos. 4. de temp. ordin.*

Circa ætatem autem potest Episcopus, vt quis dignitatem vel personatum sine cura animarum obtineat, dispensare. *c. un. de ætate & qual. ordin. in 6. c. cum nobis. 19. §. fin. c. innotuit 24. de election.*

Ob vitium animi ordinari prohibetur, qui fuit furiosus, in scena lusit, afflictione diabolica vexatus; *c. 3. 4. & 5. dist. 33.* qui crimini, quod peccatum mortale, cum perpetua infamia, inducit, addictus; ut homicida, adulter, perjurus.

Sed homicidij, quamvis occulti, reus, & licet pœnitentiam subiit, repelli debet. *c. fin. de temp. ordin.* nec refert an propria manu, ut miles: an præcepto, vt Judex; an consilio, ut dum fortè assessor esset; illud voluntariè, non coactus; *c. si quis uiduam. 8. dist. 50. & per tit. de homicid.* casu, dans operam rei illicitæ, *c. continebatur. 8. eod. c. Clericum qui. 5. & c. seq. dist. 50.* aut & licitæ; si culpa casum præcesserit: *d. c. continebatur. 8. c. presbyterum. 7. de homicid.* non si nulla culpa subsit: *c. Iohannes Sacerdos. 23. eod.* commiserit.

Aliis criminibus, quæ manifesta, degradationis pœnam inferre possunt, obnoxii, acta pœnitentiæ parte ordinibus acceptis uti possunt, & à sublimioribus non possunt arceri. *c. ex tenore. 4. & c. fin. ubi Gl. & Butr. de temp. ordin.*

Ob vitium corporis ordinari non potest, qui sibi volens, vel virilia, vel digitum, vel pedem amputavit, oculum eruit. *c. pœnitentes. 3. c. si quis abscidit. 4. c. qui partem. 6. c. lator. 11. c. si Evangelica. 13.*

dist.

dist. 55. Nolens, puta, vel vi, vel in cunabulis, vel medicorum consilio, qui illa amisit, non prohibetur. *d. c. si quis abscidit. c.* 1. 3. & 5. *corp. vitiat. ord. c. si quis à medicis.* 7. *dist.* 55. Nisi sit eluscatus. *c. fin. dist.* 55. nunquam enim ordinariis potest.

Ob vitium originis, prohibentur ordinari illegitimi, ex quocumque coitu, extra matrimonium procreati. *c. inter dilectos.* 11. *de excess. Prælat. c. infamibus.* 87. *de reg. iur. in* 6. nisi ut Monachi fiant, vel in congregatione canonica regulariter viventes. *c.* 1. *de fil. presbyt.* ad præfecturas tamen non sunt admittendi. *d. c.* 1.

Admittuntur tamen ad minores ordines cum dispensatione Episcopi; cum Papæ ad majores. *c.* 1. *eod. in* 6.

Quæ dispensatio, ordinis collationem præcedere debet: alioqui illicitè actum. *Glos. fin. in c. un. de ætat. & qual. in* 6. & *Dd. in c.* 1. *in princ. vers. dispensat. de filiis presbyt. in* 6. Quia causæ cognitio adhibenda, & decretum quo pronunciet Episcopus dignum illum esse dispensatione. *Specul. in tit. de dispens.* §. *qualiter autem. num.* 3.

Ob vinculum reale ordinari vetantur; qui sive publicam, sive privatam rem gesserunt, nisi, administratione finita, rationes reddiderint. *c. un. de oblig. ad rat. ord.*

Vinculum personale ordinationem impedit in servo; nisi per manumissionem, vel expressam, *c.* 1. 2. 3. 4. 5. *de seru. non ordin. c.* 1. & 2. *dist.* 54. vel tacitam, domino consentiente, *c. si servus.* 20. *dist.* 54. libertatem sit consecutus. In Monacho; nisi Abbate consentiente. *c.* 1. *dist.* 58. *c. ad aures.* 5. *de temp. ordin.*

Vin-

Vinculum civile, quo quis se ita fori secularis coercitioni obstrinxit, ut inde recedere non possit, quem ab ordinibus arcet: ut bigamus, qui ne quidem uxore mortua, *c.3.de bigam.non ord.* aut cum dispensatione, *c.2.eod.* ad eos admitti potest.

Bigamus propriè dicitur, qui duas legitimas uxores habuit; id est, qui secundas nuptias contraxit. Quasi bigamus tamen irregularitatem incurrit, qui sciens uxorem adulteram cognouit; *c.cuius.* 11. *& c.seq. dist.*34. qui repudiatam, *c.*1. *eod.* viduam, *c.*3.*c.*5.*vers.cum ergo.c.vlt.eod.* duxit; qui secundas nuptias de facto contraxit; veluti cum in sacris esset. *c.*4. *eod.*

Qui verò ab altero ductam, sed non cognitam, duxit, irregularitatem non incurrit; *d.c.*5. *eod.* ut nec is, qui multas habuit concubinas, si quidem pœnitentia imposita cum eo dispensetur. *c.pen. eod.*

Non sufficit quem ab ordinatione non repelli; sed & necesse ut sit irreprehensibilis, sobrius, ordinatus, prudens, pudicus, hospitalis, literatus, non vinolentus, percussor; sed modestus, non litigiosus, non cupidus, sed suæ domui benè præpositus, non neophytus. *c.cognoscamus.*14. *dist.* 34. *c.Apostolus.*1.*dist.*81.

Ut cognoscatur an talis sit, adhibendum est *scrutinium*.

Quod est inquisitio scientiæ, morum, vitæ, fidei, institutionis, patriæ, loci ubi educatus, generis, ætatis, ejus qui ordines petit, per Archidiaconum, vel Episcopum, facta. *c. un. de scrut. in ord.fac.c.licet.*5. *de offic.leg.c.*1.*& per tot.dist.*24.

Inquisitione per tres continuos dies diligen-

genter facta, qui probati, Episcopo præsentari debent. Qui minores ordines conferet, diebus festis; *c.3.de temp.ordin.* Majores tantùm statis temporibus anni, quibus jejunia ab Ecclesia indicuntur; & sabbato sancto, vel sabbato ante dominicam de passione. Diebus autem dominicis, & aliis diebus festis, & sabbato Pentecostes, solus Pontifex Romanus conferre potest. *c.1.2.3.eod.*

Extra statuta tempora si ordinatio facta, ordinatus quidem characterem recipit, sed ab officii executione suspenditur donec cum eo dispensetur; ordinator Ecclesiastica disciplina coercetur. *c.cum quidam.8. & c. pen.eod.*

Duo ordines eidem uno die, aut duobus diebus, continuato jejunio, conferri non possunt. si id fiat, ordinans à collatione illorum ordinum, & ordinatus ab executione officij, donec dispensetur cum eo, suspenditur. *c. litteras.13.c. dilectus.15.eod.*

Qui scrutinium subterfugiens, furtivè ordines surripuit, puta multitudini ordinandorum, ignorante Episcopo, se ingerendo, is & majorum ordinum suscipiendorum spe, & ordinis illius, quem suscepit, executione privatur; nec eum, si sit excommunicatus, alius quàm Pontifex Romanus potest restituere; omnino, si non excommunicatus. *c.1.& seq. de eo qui furt. ord. susc.vide eund. titul. infrà.*

Qui per saltum, id est, intermissis certis gradibus, promotus; si id factum per *negligentiam*, debet, quamvis characterem recipiat, tamdiu à majoribus abstinere, quamdiu congruo tempore omissos accipere distulit.

stulit. *c.* 1. & 2. *dist.* 55. *ubi Gl.* si per *superbiam*, ab Ecclesia abjici, nec ampliùs ordinari potest. *c. un. de Cler. per salt. prom. vide eund. tit. inf.*

Ordinatione semel facta, ea, licet in ordine quid sit prætermissum, non iterabitur: sed quoad fieri possit, id quod per errorem, vel incautè neglectum est, supplebitur. *c.* 1. *de sacram. non iter. c. Presbyter. eod. Ratio est in c.* 1. *eod.* & *c. sacramenta.* 34. *c. manus.* 74. *caus.* 1. *qu.* 1. Nisi omnino contra Ecclesiæ formam ordinatio fuerit facta. *arg. c.* 52. *sine exceptione.* 12. *qu.* 2. *c.* 1. 30. *qu.* 5.

De Regularibus ac Monachis.

TIT. XXVI.

SEquitur de *Regularibus:* qui certæ regulæ, ut religiosè & sub Prælati imperio vivant, sive in clericatu, sive in laicatu, sunt adstricti.

Hi, si Canonici sunt, *Canonici regulares* vocantur; sin minus, *Monachi*.

Fiunt vel *paterna devotione*, vel *propriâ professione*, vel *voti emissione. c. Monachum.* 3. 20. *qu.* 1.

Ex paterna devotione; cum pater filium impuberem religioni offert.

Quo casu filius post pubertatis annum, à Prælato monitus, si voluerit, monasterium egredi poterit: si verò professionem fecerit, vel factam de se priùs ratam habuerit, pœnitentiæ locus ulterius non datur. Cum se professione facta monasterii regulę adstrinxerit. *c. cum virum.* 12. *hic. c.* 10. *illud autē.* 20. *qu.* 1.

Est enim (secundum Hostiens.) *professio* nihil aliud, quàm certæ religionis solennis promissio, qua quis se ad observationem certæ alicujus monachalis regulæ obstringit. *Hostiens. §. ad quid. vers. professio. eod. tit.*

Fit vel *expressè*, vel *tacitè*.

Expressè, cùm quis post annum probationis, coram Abbate, Priore, aliove Prælato, vel ab eo mandatum habente, ejus religionis quam sibi ipse delegit promissionem accipiente, universo conventu præsente, habitum monachalem suscipiens, in scriptis, *c. vidua. 20. qu. 1. c. omnes feminæ. 27. qu. 1.* promittit, continentiam ut servet inviolatam, se, quantum pro humana imbecillitate poterit, operam daturum, Prælato obedientiam & ex regulæ præceptis debitam observantiam præstiturum, malam vitæ consuetudinem in melius mutaturum; bona omnia repudiaturum. *Spec. in tit. de regul. per c. vidua. 20. qu. 1. c. porrectum. 13. c. ex parte. 22. hic. c. ex transmissa. 3. de renunc. c. cum ad monasterium. 6. de statu monach.*

Monachus enim nihil proprii habere potest; si sine licentia Prælati peculium habet, monasterio, in quo ab initio conversatus, sub Abbatis sui regula reddere cogitur. *c. monachi. 2. de statu monach.* alioquin ab altaris communione movetur; si sic decesserit, & sepultura & fratrum communione privatur. *c. Iohannes. 5. hic.*

Tacitè fit professio; cùm ex sufficientibus conjecturis colligitur; veluti si post probationis tempus in monasterio manens habitum retinuerit: si quidem is novitiis & pro-

fessis

fessis communis; si distinctus, professorum habitum susceperit. *c. statuimus. 23. eod. Clem. eos qui. 2. de regul. c. constitutionem. 3. hic. in 6.*

Solent enim Regulares, Novitios, id est, religioni non addictos, à Professis vel *vestium discrimine* segregare: sive id sit in vestium colore, sive modo & forma; *d. Clem. eos qui.* vel *loco quo suscipiuntur*, Novitii enim vestes suas in monasterio; professi in Ecclesia ante supremum altare, induunt; vel *persona, qui eas confert*; Professis enim tantùm Abbas vel Prior; Nouitiis, inferiores, *c. 1. in fin. de regul. in 6. d. c. statuimus. 12. in fin.*

Tempus probationis est anni spatium; ut Prælatus possit mores novitii spectare, is experiri an ea vita sibi placeat, & an eam possit tolerare. *c. consult. 20. & c. pen. hic.*

Potest tamen illud Prælatus ex causa ad biennium vel triennium producere. *Abb. c. ad Apostolicam. 16. eod.*

Ante professionis tempus expletum, professionem si Prælati admittant, puniuntur, quamvis professio (nisi ad religionem aliquam mendicantem sit facta, *c. non solum. 2. & c. seq. eod. in 6.*) teneat; *d. c. Apostolicam.* expresse si facta, ut professum illi religioni, quam profitetur, obliget: si tacitè, generaliter religioni alicui, si quidem sit ætatis aptæ, voluntarius, triduo perseveret. *c. constitutionem. 3. eod. in 6.*

Ætas apta olim erat pubertas; *c. ad nostram. 8. hic. Gl. d. Clem. eos. verb. ætate.* nisi esset congregatio valde difficilis, aut regula valde angusta; tum enim plena pubertas; id est, decem & octo, requirebatur: *c. quia in insulis. 6. ubi Abb. hic.* Ex Concilio Triden-

tino in quacunque religione professio ante decimum sextum annum admitti nequit. *c.* 15. *sess.* 25.

Ad religionis habitum assumendum obligatur etiam quis (ut dictum) *voti emissione*.

Est *votum*, alicujus rei faciendæ, vel non faciendæ, cum deliberatione animi Deo facta promissio.

Voti enim præstationem animi deliberatio præcedere debet; Quod enim potiùs ex facilitate animi, quàm discretionis arbitrio emittitur, non est obligatorium. *c. venientis.* 2. *de voto. c. carissimus.* 11. *c. veniens.* 16. *de convers. coniug.*

Est votum vel *Necessarium*, sive *Præcepti*; quod fit in Baptismo, dum is qui baptizatur, Satanæ & ejus operibus renunciat, ac se fidelem fore, & divina præcepta servaturum promittit: *c. Spiritus Sanctus.* 58. §. *ecce.* 1. *qu.* 1. *c. prima.* 73. *de consecrat. dist.* 4. vel *Voluntarium*, sive *Consilii*; quod quis sponte sua & libera voluntate facit, se ad id adstringens, ad quod ante votum non tenebatur; ut ad continendum, abstinendum, peregrinandum. *c.* 17. *qu.* 1. *c. non solum.* 32. *qu.* 8.

Hoc subdividitur in *Simplex*, quod solennitate vacat: & *Solenne*, quod per susceptionem sacri ordinis, vel per expressam aut tacitam probatæ religionis professionem est solennizatum. *c.* 3. *qui Cler. vel voven. c. un. de voto. in* 6.

Utrumque dicitur voluntarium ratione initii, quia nemo vovere cogitur; sed vota semel facta obligant jure divino, *Num. cap.* 30. *Deut. cap.* 13. *Psalm.* 75. Canonico, *c.* 5. *vers.*

vers. sanè. de voto. Civili. *l. 2. ff. de pollicitat.* proinde ea implere necesse;

Nisi I, Vovens liberam vovendi voluntatem non habeat; ut si voveat servus sine consensu domini; *arg. c. mulieres. 6. in fin. de sent. excomm. c. ex antiquis. 9. dist. 54.* impubes sine consensu parentis, vel tutoris; *c. 1. & 2. 20. qu. 1.* Episcopus sine consensu Papæ, ut Ecclesiam derelinquat: *c. nisi cum pridem. 10. de renunc.* Clericus sine licentia Prælati, ut officii injuncti executio impediatur; *c. admonet. 4. eod.* Monachus, ut regulæ monachali eximatur. II. Votum sit turpe ac rei illicitæ. *c. 5. in malis. 20. qu. 4.* III. Simpliciter quis dixerit, se Monachum velle fieri, nec ad ulteriorem aliquem actum processit. *c. 3. hic. & c. bona. 17. qu. 1.* IV. Conditio, sub qua quis vovit, non sit impleta. *c. non solum in fin. 32 qu. 8.* V. Ex justa causa, & superioris auctoritate interveniente votum sit redemptum, vel mutatum, *c. 1. 2. 7. c. ex multa. 9. de voto.* vel delatum. *c. 5. c. quod super. 8 eod.*

Quicumque ad religionem converti voluerit, non novam instituere, sed unam ex institutis & ab Ecclesia receptis optare debet. *c. fin. de relig. domib.*

Eæ principaliter sunt quatuor; videlicet, *Basilii, Benedicti, Augustini, Francisci*; à quibus, tanquam fontibus, cæteræ omnes manant. *Sum. Aug. de Clav. verb. religiosis. col. 2. ubi apost. Boer. de vita & statu Ger. ad princ.* Exceptis *Carthusiensibus*, qui suis statutis utuntur. *Boer. ubi sup. num. 4.*

Religionem ingressus, ejusque habitum assumens sponte, legitimæ si sit ætatis, eam deserere non potest, sed proprio debet

 Abbati

Abbati obedire, & in castitate in monasterio proprio, seu claustro, degere, c. 8. *placuit communi.* c. 11. *juxta* 16. *qu.* 1. si illud deserat, Abbas, non expectato Ordinario, eum debet diligenter perquirere, & competenti coercitione ad illud redire compellere. c. *Iohannes* 5. *de regular. c. fin. Ext. eod.*

Ad arctiorem tamen regulam, petita, licet non impetrata à Prælato venia, transire Regulari permittitur 3 *c. licet.* 28. *eod.* non laxiorem.

Mendicantes Religiosi, absque speciali Sedis Apostolicæ licentia, ad ullum Ordinem monasticum, Carthusiensium excepto, transire, sub pœna excommunicationis, vetantur. *c.* 1. *Ext. eod.*

Ut monastica disciplina inviolabiliter custodiatur, *Abbas* de congregatione monachorum eligi debet; cui monachi cum omni obedientia & devotione subjaceant: *c. Abbatem* 3. *cum duob. seq.* 18. *qu.* 2. & uni, non pluribus, monasteriis præsit. *c. fin. in fin. de religios. domib.*

Is diligenter attendere debet, ut monachi *statum*, id est, *regulam* observent.

Status consideratur, circa habitum, vitæ institutum, mores, disciplinam, conversationem, continentiam, subjectionem, obedientiam, humilitatem, patrimonii abdicationem, paupertatem, abstinentiam ciborum, familiam, correctionem, temperantiam, modestiam. *Quæ omnia in c. cum ad monasterium.* 6. *& c. in singulis.* 7. *de statu monach. fusè explicantur.*

Inter ea tria sunt substantialia; ut *propria voluntatis renunciatio*, *proprietatis abdicatio*, & *castitatis observatio*; adversus

quæ

quæ ne quidem Papa dispensare potest: in aliis, dispensatio admittitur. *d.c. cum ad monasterium.6.*

Quæ non tantùm Monachi, sed & Canonici regulares observare tenentur; licet laxiori quàm Monachi, subjiciantur regulæ: unde & faciliùs Ecclesiæ parochiali præficiuntur, eisque animarum cura committitur. *c.quod Dei.5.eod.*

De vita & honestate Clericorum.

TIT. XXVII.

CONgruit omnibus Clericis, ut quemadmodum in sortem Domini sunt vocati, & à populo officiis & ordinibus sunt divisi: ita & summa ope nitantur, vitæ honestate cæteris præcellere.

Est *vita honestas*, agendi dexteritas, qua hominis animus ita informatur, ut detestando vitia, ea quæ cum virtutibus congruunt, amplectatur. *Venat. in Analys. hoc tit.*

Ea est, vel *Interna*; quæ est animi probitas; qua præditi cupiunt ex juris & virtutum præscripto vivere: vel *Externa*; quæ in externis secundum virtutem actionibus consistit.

Utramque ut observent Clerici, certæ *de eorum negotiis & officiis, moribus & vita, habitu & vestitu*, regulæ Canonibus traduntur.

Circa negotia & officia, Ne officia vel commercia secularia; ut mercaturam, *c. secundum.6.ne cler. vel monach.* procurationem laicorum, *c.Sacerdotibus.2.ne cler. vel*

mon.Clem. 2. *eod.* tabellionatum, *c.sicut.* 8. *eod.* chirurgiam quæ inustionem vel incisionem inducit, *c.sententiam.* 9. *eod.* exerceant; mimis, joculatoribus & histrionibus non intendant; *c.clerici.* 15. *hic.* quicquam per quod ad vindictam sanguinis tenditur, exerceant; *d.c.sententiam.* 9. Sylvaticas venationes cum canibus, nec accipitres, falcones, habeant; *c.omnibus. de cler. venat.* ne Juri Civili, *c. fin. ne cler. vel mon.* nisi ut facilius Canonicum Jus intelligant, operam dent; *Gomez. ad reg. Cancell. regul. de iure quæs. non toll. qu.* 3. *circa fin.* Contra si faciant, & tertio moniti non absistant, privilegiis omnibus privantur; & quandoque severius puniuntur. *d.c.fin.Clem.* 1. *hic.*

Circa vitam & mores; ut concubinas non habeant, *c.præter hoc.* 6. *dist.* 32. *ubi Gl.* 1. sed extra matrimonium castitatem, *c.diaconus.* 1. §. *hac auctoritate. dist.* 27. vel in matrimonio, si sint Orientales, *c.ut clericorum.* 13. *hic.* servent; ut & modum in cibo & potu, *dist.* 35. *per tot.* id est, eum, licet delicatum, pro sustentatione corporis ingerant, *c.quisquis.* 1. §. *nam in omnibus huiusmodi. dist.* 41. ebrietati non sint dediti, *d. dist.* 35. *per tot.* nec alios ad bibendum incitent: *c. à crapula.* 14. *hic.* nec bibendi vel edendi causa tabernas, nisi peregrinentur, intrent; *c. Clerici.* 15. *eod. c. Clerici.* 4. *dist.* 44. nec aleis ludant; nec aleatoribus intersint. *d.c. Clerici.* 15. *hic.*

Circa habitum corporis & vestitum; ut vestium & ornamentorum, quę Clericorum usui sunt, formam præfinitam servent; *c. Clerici.* 15. *hic.* comam nec barbam nutriant, *c. Clerici.* 15. & *c.si quis.* 4. *eod.* nec vestibus,

nec

nec calceamentis decorum quærant. *c. Clericus. fin. dist.* 41. Contra si sine justa causa fecerint, beneficii, si habent, fructibus, semestri spatio privantur; si non habent, sex mensibus ad Ecclesiasticum beneficium adspirare vetantur: si sint in dignitate constituti, aut beneficium curatum vel personatum habeant, anni unius fructuum iactura mulctantur. *Clem. fin. hic.*

Hæc omnia ut melius servent, prohibitum iis simul cum mulieribus, de quibus incontinentiæ suspicio esse possit, *c. 1. cum sim. de cohab. cleric. & mulier.* habitare; Matrem, sororem, amitam, neptem, in quibus naturale fœdus nihil permittit sævi criminis suspicari, domi habere possunt. *c. à nobis. 9. eod. c. interdixit. 16. dist.* 32. Nisi secum ancillas & pedissequas ducant. *c. 1. eod.*

De visitatione per Prælatos facienda.

TIT. XXVIII.

VT Clerici omnes, ut & Laici, à vitiis, animarum saluti obfuturis, abstineant, debent Prælati, jurisdictionem habentes, *Abb. c. cum Apostolus. 3. no. de censib.* loca sibi subiecta, quolibet anno, semel invisere; *c. 14. decrevimus. c. 11. Episcopum.* 10. *qu.* 1. & proposito Dei verbo, diligenter in vitam & conversationem Ecclesiis vel quibuscunque piis locis ministrantium inquirere, malè si audire inveniant, ipsorum Ordinariis indicare, notoria crimina ulcisci, *c. 1. §. sanè. de censib.* populum cohortationibus & admonitionibus, ad religionem,

pacem, innocentiam accendere. *Concil. Trident. c. 3. sess. 24. de reformat.*

Visitandi potestatem habent, Cardinales Legati, *c. procurationes. 23. de censib. c. mandamus. ubi Abb. de offic. Archid.* Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi, proprio nomine: alieno, puta Episcopi nomine, Archidiaconi, Decani; nisi jus parochiam suam visitandi præscripserint; *Abb. d. c. cum Apostolus*. proprio nomine Abbates, Priores, & alii Prælati regulares, ac Canonici regulares; monasteria aliaque loca eis subjecta.

Hi ea visitant vel per se, vel per visitatores in eorum Capitulis deputandos.

Qui formam à jure præscriptam ad unguem debent servare. *c. in singulis. 7. c. ea quæ. 8. de stat. mon. Pavin. tr. de visit. qu. 2. prim. part.*

Nullus subditus à visitationis onere se immunem esse, præscriptione tueri potest. *c. cum ex officio. 16. de præscript.*

Pro visitatione debetur Procuratio. *de qua infra lib. 2. tit. 36.*

De Priuilegiis Clericorum.

TIT. XXIX.

CLerici vitæ honestatem servantes variis, tam circa eorum *personas*, quàm *res*, *& actiones* gaudent priuilegiis.

Circa *personas*; quod Laicis habeantur digniores; *c. beatus. 5. 6. qu. 1.* hi illis non debeant imperare; *c. Ecclesia. 10. de constit. c. fin. de reb. Eccles. non alien.* nec violentiam inferre; ni excommunicari ipso jure velint;

c. 29. *si quis suadente diabolo*. 17. *qu.* 4. *c. quod de his*. 26. *c. pervenit*. 17. *c. tua nos*. 19. *de sent. excom.* Laicis fidelitatis iuramentum præstare non tenentur; *c. nimis*. 30. *de iureiur.* Nisi ab ipsis temporalia habeant; *d. c. nimis, ratio in c. solitæ*. 6. *de maior. & obed.* Etiam in potestate patria constituti peculium castrense acquirunt; *vt diximus inf. de pecul. cler. ubi vide*. à muneribus personalibus sunt immunes; *c. Episcopus dist.* 88. *can.* 20. *de præsentium. can.* 40. *generaliter*, 16. *qu.* 1. si peregrinentur, in gradu suo suscipiuntur, ad verbum faciendum & oblationem consecrandi invitantur, *can.* 38. *Episcopi*. 7. *qu.* 1. rectè tabernas ingrediuntur, *can. clerici*. 4. *dist.* 44. habitum mutant, *can.* 3. *Episcopi*. 21. *qu.* 4. sacramentum pœnitentiæ etiam interdicti tempore & petunt, & accipiunt. *c. quod in te*. 11. *de pœnit. & remiss.*

Circa *res*; quod de propriis quas secum non negotiandi causa deferunt, nulla guadagia, pedagia & vectigalia solvunt; *c. quanquam*. 4. *de censib. in* 7. *c. non minus*. 4. *de immun. Eccles.* rebus Ecclesiæ nulla sordida & extraordinaria munera imponuntur; *Nov.* 131. *cap.* 5. *vid. inf. de immunit. Eccles.* res Deo consecratæ & à Clericis possessæ jure census liberantur; *c. in quolibet*. 23. *c. secundum canonicam*. 24. *c.* 25. *sancitam*. 23. *qu.* 8.

Circa *actiones*; easque vel *criminales*, vel *personales*.

Circa *Criminales*; quod pro crimine, sive criminaliter, *ut in c. at si Clerici*. 4. *de iudic.* sive civiliter agatur; *c.* 2. *& c. si diligenti*. 12. *de foro compet. c. si Iudex laicus*.

12. *de sent. excomm. in* 6. non coram judice seculari, nulla contraria consuetudine obstante, *c.* 1. 2. 11. *qu.* 1. *c. qualiter.* 17. *& c. clerici.* 8. *de iudic.* sed tantùm Ecclesiastico, debeant conveniri; *c.* 1. *c. cum contingat.* 13. *de foro compet.* adeò ut vocati coram seculari, comparere, sive per se, sive per procuratorem; etiam ad clericatus exceptionem proponendam, non teneantur: *Archidiaconus ad can.* 1. 15. *qu.* 4. *Felin. ad c. veniens. in fin. de accusat.* quod si comparuerint, à seculari Judice judicatum, etiam pro Clericis, *can.* 43. *placuit.* 11. *qu.* 1. non tenet. *can.* 7. *in primis.* 2. *qu.* 1. *can. clericus.* 68. *& seqq. can.* 41. *Sacerdotibus.* 11. *qu.* 1. *c. at si Clerici.* 4. *de judic.*

Habent enim tantùm in Clericos jurisdictionem Ecclesiastici, non Laici, *c. Ecclesia sancta Maria.* 10. *de constit. c. decernimus. c.* 2. *de iudic. c. un. de Cleric. coniug. in* 6. Nisi ipsis à summo Pontifice in Clericos certi loci ea sit concessa; *c. præter hoc.* 6. §. *verum. dist.* 32. *can.* 4. *illud.* 10. *qu.* 3. *c. ubi periculum.* 3. §. *præterea. de electión. in.* 6. Vel Clerici sint assassini: aut eorum fautores, submissores, *c.* 1. *de homicid. in* 6. in habitu seculari sint inventi delinquentes; *c.* 1. *de apostat.* sint degradati; *c.* 2. *de pœnis. in* 6. aut aliter Clericatus privilegia amiserint; *Clem.* 5. *de vita & hon. Cleric.* Judices Ecclesiastici crimini puniendo non sufficiant; *can.* 20. *Principes seculi.* 23. *qu.* 5. aut alii similes casus occurrant. *quos vid. apud Guillelm. Benedict. in repetit. c. Raynautius. verbis, & uxorem nomine Delasiam. in* 2. *decis. num.* 140. *usque ad num.* 162.

Circa *actiones personales*; quod de iis

non

non coram Laico, sed Ecclesiastico judice possint conveniri; quamvis consentiant. *c. si diligenti.* 12. *c. si Clericus.* 5. *de foro comp.*

Quod privilegium circa actiones reales non habent, sed debent conveniri coram Judice loci, ubi res sunt sitæ. *c. extrasmissa.* 6. *& seq. de foro comp.* Habentur enim in iis pro Laicis. *Panorm. ad c. constitutus. & ad c. cum dilectus. de religios. dom.* Non tamen in jus possunt vocari extra provinciam, nisi ad Sedem Apostolicam fuerit appellatum. *can. ultra provinciarum.* 4. *c. peregrina.* 12. *c. non liceat.* 14. *& c.* 16. *neminem.* 3. *qu.* 6. *c.* 7. *nec extra propriam.* 3. *qu.* 9. *l. omnes qui.* 33. *in princ. C. de Episc. & Cleric.*

FINIS LIBRI PRIMI.

AR-

ARNOLDI CORVINI à BELDEREN J. U. D.

JUS CANONICUM, PER APHORISMOS *Strictim* EXPLICATUM.

LIBER SECUNDUS.

De rerum divisione.

TITVLUS I.

Libro praecedente explicavimus jus Personarum Ecclesiasticarum: transeamus nunc ad *rerum Ecclesiasticarum* explicationem.

Eæ sunt vel *Spirituales*, vel *Temporales*.

Spirituales sunt, quæ spiritui inserviunt, atque animæ causa sunt institutæ. *Lancelot. in Inst, hic.*

Sunt vel *Corporales*, quæ tangi & humanis sensibus percipi possunt; vt sunt *Sacramenta, res sacra, sancta, religiosa*: vel *Incorporales*: quæ neque tangi, neque sensu corporeo percipi possunt; *quales sunt, virtutes & dona Dei, & ea quæ in iure consistunt; ut beneficia, patronatus, decimarum exactio, canonica portio, immunitas.*

Temporales sunt, quæ non tam spiritus,

quam corporis gratia pro Ecclesiasticis ministeriis, sacrorumque Ministrorum usu sunt comparatæ, *ut sunt prædia, domus, fructus decimales*.

De his omnibus hoc libro tractabimus; & primùm de *Sacramentis novæ legis*.

De Sacramentis in genere.

TIT. II.

SAcramenta (ut definit Augustinus) sunt invisibilis gratiæ visibiles formæ. *c. sacrificium. 32. dist. 2. de consecrat. vid. August. de civit. Dei, c. 5. & libro de catechizand. rudib. cap. 20. & Epist.* 166.

Sunt septem: 1. *Baptismus*. 2. *Confirmatio*. 3. *Eucharistia*. 4. *Pœnitentia*. 5. *Ordo facer*. 6. *Matrimonium*. 7. *Extrema Vnctio*.

Ex iis alia sunt *Necessaria*, quæ sine dispendio salutis æternæ suo tempore prætermitti non possunt: alia sunt *Voluntaria*, quæ sine æternæ salutis periculo quilibet potest accipere, vel omittere.

Necessaria sunt quinque; *Baptismus, Confirmatio, Eucharistia, Pœnitentia*, & *Extrema Vnctio*. Voluntaria duo; *Ordo facer*, & *Matrimonium. c. veniens. 8. & ibi Gl. in verb. Necessaria. de transact. c. 39. remissionem. in fin. qu.* 1.

Omnia quod ad statum Ecclesiæ universum pertinet, sunt Necessaria; Baptismus, Sacramentum intrantium; *c. nulla præter.* 142. *de consecrat. dist.* 4. confirmatio, ad robur pugnantium; *c. un. §. per frontis. de Sacr. unct. & c. Spiritus Sanctus. 2. de consecr. dist.* 5. Eucharistia, ad viaticum saluberrimum

mum progredientium; *c.7.qu.recedunt.& c.9. de his.26.qu.6.* Pœnitentia, redeuntium, *c.4.his qui.26.qu.7.c.2.§.2.de pœnit.dist.3.* & resipiscentium; Extrema unctio, ex hoc seculo exeuntium; *c.1. ab infirmis. 26. qu.7.* Ordo, divinis deservientium; *c.1.Cleros.. dist.21.* Matrimonium, generantium, *c.10. omne, 27. qu.2.*

Rursus alia Sacramenta *characterem*, hoc est, signum quoddam spirituale, & indelebile, in anima imprimunt; proinde iterari non possunt: ut Baptismus, *c. à quodam. 24. c. si qui.28.c.quamvis.29.c.ostenditur.32.c.hi de quibus.38.c.sive.51. c.non licet.107.cum cc. seqq.de consecr. dist.4.* Confirmatio, *c.dictum est nobis.8 & c.seq.de consecrat.dist.5.* Ordo facer. *d.c.non licet.107.c.1. & c.ult. de sacram.non iterand.* Alia *nullum characterem* imprimunt, ideoque possunt iterari: ut Eucharistia; *c.quotidie. 13. & c.seq. de consecrat.dist.2.* Matrimonium, *c aperiant. 11.& cc.seqq.31.qu.1.* Extrema unctio. *Mag. sentent. lib.4. dist.23. sect.3.*

In pęnitentia distinguitur; quia *non Solennis* iteratur. *c.omnis.12.de pœn.Solennis* non iteratur. *c. si quis post.61. §. potest. dist. 50.* Nisi contraria sit Ecclesiæ consuetudo. *c. nihil.21.§. ex persona.de pœnit. dist.3.*

Sacramenta efficaciam habent à Spiritu Sancto, non à ministro qui ea præbet. *c. multi.84. c.ita fit.81. cum 4.seq. 1.qu.1.* cujus malitia inquinari nequeunt. *c. remissionem.39.c.non nacet.89.caus.1. qu.1.*

Unde collata ab Hęretico, Simoniaco, si observata Ecclesiastica forma, virtute sua non privantur, *c. secundum. 18. dist. 19. c. quod quidam.97.cum 3.seqq.& c.29. sicut.1.q.1.* potissi-

potissimum quod ad characterem, non quod ad executionem pertinet. c. *præter. hoc* 6. §.*porro*.32.*dist.c*.108.*si qui à Simoniacis*.1.*q*.1. Carent virtute omni, si ea forma non observata.*c.hi qui*.51.§.*sed notandum* 1.*q*.1.

Sacramentorum ministri legitimi sunt illi qui parochiis sunt præfecti, ubi degunt illi quibus danda; alii generali iure minimè, *c.10 interdicimus*.16.*q*.1.*c*.21.& 3.*de paroch.c*.1. *de sepultur.c.omnis utriusque*, 12. *de pœnit.*

Qui baptismum, eucharistiam & extremam unctionem adhibent, pœnitentiam & matrimonium benedicunt, debent esse Presbyteri; *Hostiens.in sum.de sacram.non iterand*. §. *quis possit conferre*. qui confirmant & ordinant, Episcopi. *c.un.*§.4.*de sacr. unct.c.de his*.3.*cum c.seq. de consecrat. dist*. 5.*c. cum*.10.*ubi Gl.de ætat. & qual.*

De singulis videamus; & primum de *Baptismo*, qui reliquis omnibus janua est. *c. veniens*.3. *de Presb.non baptizat.Gl.in c*.1. *de consecrat.dist*.4.

De Baptismo.

TIT. III.

BAptismus, est exterior hominis ablutio cum certa verborum forma; non tantùm labem origine contractam, *Gloss.in c*.1. *de consecr. dist*.4. sed & propria voluntate susceptam, delens. *c.regenerante*. 136. *ubi Gloss.de consecr.dist*.4.

Unde hujus Sacramenti substantia consistit in verbo & elemento, adeò ut is in quo non solùm utrumque, sed eorum alterum omissum est, verum non habeat baptismum:

mum: *c. pen. hic.* cætera ad solennitatem ejus pertinent. *sec. Magist. sent. lib.4. dist.3. sect.1.*

Verba sunt ex Christi instituto, *Matth. 28. & Ioh.6. Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. c. propriè. 13. c. si quis Presbyter. 19. c. multi. 82. de consecrat. dist.4.*

Quæ si per ignorantiam recti sermonis, aut per linguæ impedimentum, non rectè pronuncientur, baptismi veritati non obest. *c. retulerunt. 86. c. si non. 72. de consecr. dist.4.*

Solennitates, ab Ecclesia introductæ: sunt immersionis in aquam numerus, exorcismi Clericorum, exsufflationes, salis benedicti exhibitio, salivę contactus, inunctio, preces: *c. sive parvuli. 53. c. postquam.* 61. *cum 9. cc. seqq. de consecr. dist.4.*

Quæ solennitates, in casu necessitatis, ut cum quis, qui in discrimine vitæ est, baptizandus, non observantur: sed sufficit vna vel trina pro more regionis aquæ immersio, seu ablutio, vel aspersio cum aqua, cum prolatione solennium verborum: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, Amen. c. propter vitandum.* 85. *ubi Gloss. c. propriè.* 13. *c. de trina.* 80. *de consecrat. dist.4. Cucchus in Instit. hoc tit.*

Aqua debet esse vera & naturalis; non interest frigida sit, vel calida: modò non sit fictitia, qualis rosacea, muscata, & aliæ similes. *sec. Concil. Florent.*

Hæc omnia intellige dè Baptismo propriè dicto; quem vocant *Baptismum fluminis*: alii sunt Baptismi metaphoricè dicti, nem-

nempe *flaminis* & *sanguinis*. *c. Baptismi*. 34. *c. catechumenum*. 37. *de consecrat. dist*. 4. *Gl. in c*. 1. *ead. dist*.

Flaminis Baptismus est, quando quis per Spiritum Sãctum mundatur, dum fidem suam coram persecutore confitetur, & dum justo errore ductus, credit se fuisse baptizatum. *c. Baptismi vicem*. 4. *de consecrat. dist*. 4. *c*. 2. *de Presbyt. non baptizat*.

Hoc Baptismo baptizatos fuisse Apostolos & Discipulos, tradit Cyrillus Hierosolymitanus: *catech*. 3. 12. 17. *&* *Actuum* 2. Baptismo fluminis, Tertullianus. *lib. de Baptismo*. *c*. 13. *c. quando*. 147. *& c. seq. de consecrat. dist*. 4.

Hoc idem operatur, quod Baptismus fluminis; puta liberationem à peccatis originalibus & actualibus; *c. regenerante*. 136. *c. parvuli*. 138. *de consecrat. dist*. 4. siquidem fluminis Baptismus non per contemtum, sed necessitate, sit omissus. *d. c. Baptismi vicem* 34.

Sanguinis Baptismus est, cum quis animam cum sanguine ob Christum effudit, priusquam baptizari posset. Qualis latronis in cruce, & Sanctorum Innocentium. *d. c. Baptismi*. 34. *d. c. catechumenum*. 37.

Baptizari possunt baptismo fluminis & sanguinis parvuli, sed jam nati, *can. qui in maternis*. 115. *de consecr. dist*. 4. non Baptismo flaminis; *Abb in c*. 2. *de Presbyt. non baptiz*. omnibus adultis licet sint muti, surdi, ægrotantes, *c. parvuli alio*. 74. *& c. seq. de consecr. dist*. 4. Judæi, pœnitentia tamen & abstinentia quadraginta dierum per eos acta; *c. ne, quod absit*. 88. *dist. ead*. Non dormientes, amentes: *c. maiores*. 3. §. *sed adhuc. hic*.

hic. nisi ante somnum, vel amentiam, voluerint baptizari. *d.c. maiores.* §. *item quaritur.*

Si quidem tamen pro parvulis, ægris, mutis, surdis, cum pro se respondere nequeant, alii profiteantur. *d.c. parvuli.* 74.

Baptizandos Baptismo præsentare possunt, tempore necessitatis omnes fideles; aliàs omnes, qui, ne patres lustrici seu spirituales, seu, ut dicunt, patrimi sint, non prohibentur.

Prohibentur Abbates, Monachi, Moniales, & aliæ personæ religiosæ. *c. non licet.* 103. *de consecr. dist.* 4. *c.* 8. *placuit in* 16. *qu.* 1. 2. qui non sunt baptizati nec confirmati; *c. in Baptismate.* 102. *de consecr. dist.* 4. parentes. *d.c. non liceat.* 103.

Non debent de jure communi plures esse quàm unus vir, aut una mulier, *c. non plures.* 101. *eod. c. fin. de cognat. spirit. in* 6. vel duo ad summum, vir & mulier; *Concil. Trident.* 8. *sess.* 2. *c.* 2. *reformat.* Plures tamen si adsunt, & illi cognationem, quæ ex susceptione vel præsentatione nascitur, contrahunt. *d. c. fin.*

Baptizari debet in Ecclesia, per proprios Sacerdotes; *c. diaconos.* 13. *dist.* 63. *c. constat.* 19. *de consecr. dist.* 4. non in Abbatiis, monasteriis, ubi baptisteria esse prohibentur; *c.* 7. *pridem.* 18. *qu.* 2. nec in privatis ædibus; nisi extrema urgeat necessitas.

Qua etiam urgente; quilibet, etiam Laicus, Hæreticus, Paganus, Judæus, *c. Romanus.* 23. *de consecr. dist.* 4. *c. dictum est à Dio.* 96. §. *quod verò. cum* 2. *cc. seqq.* 1. *qu.* 1. pater qui baptizandum generavit, *c.* 17. *ad limina.* 30. *qu.* 1. baptizare potest; dummodo

do debita materia, forma, & intentione vtatur. *c. secundum.* 8. *dist.* 19. *c. si inter.* 25. *cum seq. de consecr. dist.* 4.

Se ipsum tamen, quantumvis materiam & formam servet, nemo baptizare potest; *c. debitum* 4. *de baptismo*. licet in mortis articulo sit constitutus; quamvis, si statim decesserit, non propter fidei sacramentum, sed sacramenti fidem, saluus fiat, *d. c. debitum*. 4.

Presbyter cujus negligentia commissum, ut sine baptismo æger decederet, est deponendus. *c. quicumque Presbyter.* 22. *de consecrat. dist.* 4.

Baptizatus semel, iterum baptizari nequit; si tamen de eo dubitatur; poterit baptismus iterum conferri huiusmodi verbis: *Si baptizatus es, te non rebaptizo. sed si nondum baptizatus es, ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. c. 2. de baptismo.*

Quo baptismo, priori, quo, licet de eo non constet, baptizatus, nihil accedit; neque alius character imprimitur. *c. Presbyteri.* § *quod ergo. ad fin. dist.* 68. *Gl. in d. c.* 2. *verb. rebaptizo*.

De Confirmatione.

TIT. IV.

POst Baptismum, confertur *Sacramentum Confirmationis*; sine quo homo non potest bene esse: per illud enim accipit Spiritum Sanctum, adversus impetus Dæmonum, & aliorum. *c. Spiritus Sanitus.* 2. & *c. nouissimè.* 5. *de consect. dist.* 5.

Hoc

Hoc & Baptismus ita duo conjuncta sunt Sacramenta, ut ab invicem, nisi morte prȩveniente, à Christiano nullatenus separari, & unum sine altero ritè perfici non possit. *c.3. de his verò super quibus. de consecrat. dist.5.*

Intellige hæc in adulto, qui hoc Sacramẽtum contemnens peccat mortaliter; pueris decedentibus sufficit baptismus. *G.. ad c.1. ad verb. ut pleni. & Gl. fin. ad c.3. ad verbum perfici. de consecrat. dist.5.*

Est *Confirmatio* inunctio in fronte, quæ per Episcopum fit sacro chrismate, manus impositionem designans, *c. un. de sacra unct.* adhibitis his verbis, *ut ex libris Pontifical. refert Ang. de Clausio, in verb. confirmationis. §.9. Ego te consigno signo crucis, & confirmo te chrismate salutis, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.*

Fieri potest omni tempore; *arg. c. omnes fideles.1.c. de his.13.c. ut ieiuni.16. cum seq. de consecrat. dist.5.*

Confirmans debet esse jejunus, *c. ut Episcopi.7. ead. dist.5.* & Episcopus, *c. de his. & c. seq. de consecr. dist.5.* nisi ei summus Pontifex hoc munus mandaverit; *Gloss. in c. manus quoque.4. verb. irritum. de consecr. dist.5.* confirmandus, excedere septennium; & esse confessus & jejunus; nisi sit infirmus & in tenui discrimine leti positus. *d.c. ut Episcopi.7. d.c. ut ieiuni.16.*

Huic & patrimi adesse debent; *Tholos. in synt. iur. univ. hoc tit. num.3.* sed alii quàm qui fuere in Baptismo; nisi necessitas urgeat. *c. in catechismo.100. de consecr. dist.4.*

Ii esse nequeunt; qui non baptizati, *c. in Baptismate. 102. eod.* vitricus in confirmatio-

tione privigni, *c. de his. 30. qu.1.* conjunx in conjugis.*c.1.de cogn.spirit.in 6.*

Fieri potest confirmatio omni tempore: solet in Pentecoste. *Silvest.verb. confirmat. ver. & quarta potest.*

De Eucharistia.

TIT. V.

EUcharistia (dicta quasi bona gratia vel gratiarum actio,*can.multi.84.§. Sacramentum.1. qu.1.*) est participatio corporis & sanguinis Christi sub speciebus panis & vini, vi illorum verborum, *Hoc est corpus meum*, &,*hic est sanguis meus.d.c.multi.& c.cum Marthæ. 6.§. quæsivisti. de celebrat. Missar. c.species.33. c.Ego Berengarius.42. de consecrat.dist.2.*

Tria, à se invicem discreta, continet: formam visibilem panis & vini, veritatem carnis & sanguinis, & virtutem spiritualem: primum est sacramentum, non res sacramenti; secundum est sacramentum, & res: tertium est res, non sacramentum. *d.c cum Marthas. 6. §. distinguendum. de celebr.Miss.*

Sed Eucharistia, quatenus viam præbet perveniendi ad futuram Dei fruitionem in patria cœlesti, propriè dicitur *Viaticum*; quatenus civitatem Ecclesiæ, quia per eam communicamus Christo & unimur ad invicem, significat, vocatur Græcè *Synaxis*, Latinè *Communio*, in quantum Dominica passio per hoc sacramentum offertur, dicitur *Sacrificium*, vel *Missa. Pac.Isag. Decret.tit. de sacram.non iterand.*

Fit

Fit Sacramentum Eucharistiæ ex simila, id est, pura farina tritici, *c. non oportet.* 4. *c. in sacramento.* 5. *de consecr. dist.* 2. eaque azymo, *c. fin. de celebr. Miss.* & vino vitis, aqua mixto; quæ species transsubstantiantur in corpus & sanguinem Domini; *c. in quadam.* 8. *de celebr. Miss. c. non oportet. c. in sacramento c. omnia.* 74. *de consecr. dist.* 2. in prolatione verborum sacramentalium, virtute divina. *c. quia corpus. c. panis est.* 55. *c. revera.* 69. *de consecr. dist.* 3.

Miscetur aqua vino, ita tamen, ut plus vini sit in calice quàm aquæ, *c. pen. de celebr. Missar. c. in quadam.* 8. *eod.* ut declaretur hypostasis duarum naturarum, divinæ & humanæ, in Christo. *Niceph. Calixt. lib.* 18. *cap.* 59. *ex quo Tholosan. in syntagm. iur. univ. lib.* 2. *cap.* 5. *num.* 3. alias rationes vid. *c. in calicem.* 83. *de consecr. dist.* 2.

Conficiunt hoc sacramentum, proferendo hæc verba: *Hoc est corpus meum*, &c. &, *Hic est sanguis meus*, &c. Sacerdotes; *c. quid sit.* 73. *de consecr. dist.* 2. qui non sunt irregulares, interdicti, suspensi, excommunicati, simoniaci, schismatici, notorii peccatores, degradati; Nisi tales hoc in debita materia, cum debita intentione & forma, fecerint. *c. multi.* 84. *caus.* 1. *qu.* 1.

Qui etiam illud ministrare debent, *c. perlectis.* 1. *dist.* 25. *c. diaconos.* 13. *c. pervenit.* 21. *c. præsente.* 18. *dist.* 93. per se, ni velint degradari; *c. pervenit.* 29. *de consecrat. dist.* 2. non, nisi subsit necessitas, *d. c. præsente.* 18. per alium.

Exhibent omnibus utriusque sexus; dummodo ætatis sint legitimæ. *c. omnis.* 12. *de pœn. & remiss.* & sint ex exhibentis parochia,

chia, *Clem. religiosi. de privil.* nec prohibeantur.

Ætas, ad communicandum sacramentaliter, legitima dicitur, quæ judicium habet distinguendi & dijudicandi sacramentum hoc corporis & sanguinis Domini ab alio cibo quotidiano, seque probandi, *Paul. 1. ad Corinth. 11. vers. 28. cum seqq.*

Prohibentur communicare, qui publicè scelestissimè deliquerunt; *c. in actione. 84. de pœn. dist. 1.* scenici & histriones, *c. pro dilectione. 95. c. seq. de consecrat. dist. 2.* raptores rerum Ecclesiæ. *c. 21. indignè. 12. qu. 2. c. 21. quisquis. 17. qu. 4.* nauseam vel vomitum patientes. *c. si per ebrietatem. 28. de consecrat. dist. 2.* nocte hesterna, ex nimia crapula, vel cogitatione immunda, polluti, *c. testamentum. 1. & can. non est. 3. dist. 6.* infideles, *c. quia passus. 36. c. quid est. 46. c. dupliciter. 49. de consecrat. dist. 9.* notoriè impœnitentes, *d. c. pro dilectione. 95. c. 12. placuit. 23. qu. 5.* excommunicati, interdicti, *c. si non sunt. 15. de consecr. dist. 2.* hæretici, *c. pen. & fin. 24. qu. 1.* dum tales sunt.

Morientibus, si pœniteant, non denegandum hoc Sacramentum, *c. pœnitentes. 63. dist. 50. c. 25. virgines. 27. qu. 1. c. 42. si quis hæretica. 1. qu. 1. c. 7. in primis. 2. qu. 1. c. 6. si quis de corpore. & seq. 26. qu. 6.* etiam si excommunicati sint, dummodo satisfecerint; *c. tanta. 24. dist. 86.*

Qui hoc salutiferè volunt suscipere, necesse vt confiteantur peccata, & injunctam impleant pęnitentiam, hoc est, se probet, num dignè & devotè accedant, & reverenter; *sec. S. Pauli. 1. ad Corinth. 11. vers. 28.*

sint jejuni; *c. liquido.* 54. *de consecr. dist.* 3. *c.* 16. *nihil.* 7. *qu.* 1. *c. ex parte.* 5. *de celebrat. Miss.* (excipiuntur infirmi; *c. Presbyter.* 93. *de consecr. dist.* 2.) à Venere, *c. omnis homo.* 21. *eod. c.* 5. *sciatis.* 33. *qu.* 4. pollutione nocturna externa, & cui consenserint, alieni, *c. testamentum.* 1. *& c. non est.* 3. *dist.* 6.

Semel tantùm in die, ni mortiferum crimen velit contrahere, tam Clericus, quàm Laicus, Euchariſtiam sumere debet. *c. sufficit.* 13. *de consecr. dist.* 1. *c. consulvisti.* 3. *de celebr. Miss.*

Suscipienda, in tribus festivitatibus præcipuis, Paschæ, Pentecostes, Natiuitatis Domini, *c. etsi non frequentius.* 16. *c. seculares.* 19. *de consecr. dist.* 2. vel saltem in festo Paschatis. *c. omnis utriusque.* 12. *de pœnitent. & remiss.* semel in anno à seculari, à monachis aut à monialibus singulis quibusque mensibus, *Clem. ne in agro.* 1. §. *sanè. de statu monach. Concil. Trident.* 20. *sess.* 25. alioquin Ecclesiæ ingressu viventes, Ecclesiastica sepultura defuncti, prohibentur. Nisi proprij Sacerdotis consilio legitima de causa id distulerint. *d. c. omnis utriusque.* 12.

Hoc Sacramentum sumunt non tantùm Laici & Sacerdotes (ut dictum), sed & Sacerdotes per se ipsi, dum *Missam* celebrant.

Sed illis tantùm porrigitur sub specie panis: Hi sub utraque panis & vini mixta aqua communicant. *c. literas.* 14. *de celebr. Miss. Concil. Constant. sess.* 13. *Trid. sess. cap.* 3.

Qui communicavit, si euchariſtiam ebrietate vel voracitate evomat, si laicus, quadraginta diebus; si monachus, Clericus,

Dia-

Diaconus, Presbyter, septuaginta, si Episcopus, nonaginta pœnitere jubetur. *c. si per ebrietatem.* 28. *de consecrat. dist.* 2. qui infirmitate id fecit, septem diebus tantùm pœnitentiam agere debet. *d. c. si per ebrietatem.* 28.

De Missa.

TIT. VI.

MIssa; est sacrificium incruentum sacrosancti corporis & sanguinis Domini, offertur in Altari, cum precibus consuetis & lectione Evangelij, alijsque: de quibus postea. *tot. tit. de celebr. Miss.*

Est varia; non ratione Sacramenti. *can. relatum est.* 11. *de consecrat. dist.* 2. sed vel *solennitatis*; sic alia cantatur alta, alia voce summissa; *c. cum creatura.* 11. *de celebr. Missar.* vel *temporis*; sic alia fit quotidie, *c. sufficit.* 53. *de consecrat. dist.* 1. alia die feriata, *d. can. cum creatura.* 11. vel eorum *pro quibus offertur*; alia enim offertur pro vivis. *c. de nominibus.* 72. *de consecrat. dist.* 1. ut ægrotis, peregrinis, afflictis, amicis, &c. *c.* 2. *c. cum creatura.* 11. *de celebr. Missar. can.* 22. *animæ defunctorum. can.* 19. *non æstimemus.* 13. *qu.* 2. alia pro mortuis; *c.* 2. *c. concilium nostrum.* 4. *dict. tit. can. cum inter.* 29. *de verb. signif.* vel eorum, *in quorum honorem offertur*, sic alia de Spiritu Sancto, alia de Sanctissima Trinitate, alia de beata Virgine Maria, *c. significatum est.* 11. *de prabend. d. c. concilium nostrum.* 4. dicitur.

Missæ partes vel sunt *Essentiales*, vel *Accidentales*.

Illa sunt, consecratio corporis & sanguinis Christi, & oblatio.

Hæ sunt ceremoniæ, quibus consecratio ipsa & oblatio ritè perficiuntur; ut sunt, orationes, gratiarum actiones, benedictiones, oscula, manuum expansiones, elevationes, complicationes, genuflexiones; crucis signacula, communio, fractio hostiæ in tres partes, memoriæ Sanctorum, salutationes, responsiones, oblationes; & alia his similia. *c. vestimenta.* 42. *de consecrat. dist.* 1. *c. Ecclesiastica.* 9. *dist.* 23. *can. cantantes.* 1. §. *ab officio. dist.* 92. *can. in Sacramento.* 5. *c. singulis.* 77. *c. utrum.* 72. *c. pacem.* 9. *de consecrat. dist.* 2. *c. de hymnis.* 54. *c. hoc quoque.* 61. *c. quando.* 70. *c. Missas.* 64. *de consecrat. dist.* 1. *c.* 30. *non omnis.* 2. *qu.* 7.

Missam celebrare possunt tantùm Presbyteri; *c.* 1. *&* 2. *de cler. non ord. c.* 1. *& hoc utique. de sum. Trin.* sed non sine peccato si depositi, excommunicati, interdicti, suspensi, *c.* 1. *&* 5. *seqq. & pen. de cler. excom. minist.* publici concubinarii, *c. vestra.* 7. *& c. fin. de cohabit. cleric. & mulier. can. præter hoc. dist.* 32.

Non possunt, quibus duo digiti cum medietate palmæ manus abscissi, *c.* 2. *de cleric. ægrot.* leprosi, *c.* 3. *&* 4. *eod.* hæretici, *c. fertur.* 28. *cum seqq.* 1. *qu.* 1. simoniaci, *c. tanta.* 7. §. *item omnis. c. quoties.* 5. *de simonia.* qui cum muliere rem habuerunt. *c.* 1. *cum* 6. *seqq.* 31. *qu.* 4. in somnijs, ex animi consensu & culpa accedente, se polluerint, donec se purgaverint. *tot. dist.* 6.

Qui possunt, id debent, quantum frequentius poterunt, facere; *c. significatum* 11. *de præben. d.* sed (si justa causa urgens non subsit;

iit; *c. consuluisti.* 3. *ubi Gloss. de celebr. Miss.*) semel tantùm quisque Sacerdos in die, *c. sufficit.* 53. *de consecr. dist.* 1. Excepto die Nativitatis Dominicæ, quo tres dicit, priorem media nocte; alteram in aurora, tertiam hora debita. *d. c. sufficit.* 53. *c.* 3. *&* 5. *de celebr. Miss. c. nocte sancta.* 48. *de consecrat. dist.* 1.

Ea est tertia, hoc est, nona ante meridiem. *can. & hoc attendendum.* 12. *eod. dist.* 1.

Celebrare debet Sacerdos, confessus, *c. quotidie.* 13. *eod. dist.* 2. jejunus. *c. sacramenta.* 49. *eod. dist.* 1. *can. nihil.* 16. *vers. nullus.* 7. *qu.* 1. aliter excommunicationi, *d. c. nihil.* 16. *c. si constiterit.* 12. *de accusat.* & depositioni beneficiorum, *c. ex parte. de celebr. Miss.* subiacet. accenso lumine, *c. fin. eod.* consuetis vestimentis, amictu, alba, cingulo, manipulo, stola, casula, indutus. *arg. c. Ecclesiastica. dist.* 23. *c.* 65. *Episcopus.* 11. *qu.* 3. *c. degradatio.* 2. *de pœn. in* 6. in sacro altari, *c. in princ. c.* 2. §. *si enim. can. sicut non alii.* 6. *& can. Missarum.* 12. *c. nullus Presbyter.* 15. *de consecr. dist.* 1. licet portatili, *c. fin. de privil. in* 6. modo eo die Episcopus in eo Missam non fecerit. *c. fin. de consecrat. dist.* 2. duobus præsentibus sibique respondentibus. *can. hoc quoque.* 16. *eod. dist.* 1. *Hostiens.* §. *qualiter. vers. nec solus. hoc tit. in Summa.*

Consecrare debet Sacerdos sanguinem Domini, in vasculis, seu calicibus aureis, argenteis aut stanneis, *c. ut calix.* 45. *de consecrat. dist.* 1. non ligneis, vitreis, aut cereis: *can. vasa.* 44. *eod. dist.* 1. *c. fin. de celebr. Miss.* & quidem super lineo pano ab Episcopo consecrato. *can. consulto.* 46. *de*

consecrat. dist. 1. corporale vocant.

Missas, saltem Dominicis & festivis diebus, quilibet debet audire sua parochia; *c. 2. de paroch. & parochian.* ex integro, donec sit finita, *c. Missas.* 64. *de consecr. dist.* 1. benedictio data. *can. omnes fideles.* 62. & *can. cum ad celebrandas.* 65. *eod. d. dist.* Nisi sit excommunicatus, aut interdictus, qui non admittitur. *can. in Lateranensi.* 31. *verb. nec excommunicatos. de praebend. c. cum & plantare.* 3. §. *excommunicatos. de privileg.* sed ab ostiariis rejicitur. *can. cleros. in fin. dist.* 21. *can. perlectis. dist.* 23.

De Poenitentiis, & remissionibus.

Tit. VII.

POEnitentia, in peccatis retractandis, est vindicta in se, quod dolet commisisse, puniens. *c.* 4. *de poenit. dist.* 3. *can. poenitentiam agere.* 6. *dist. ead.*

Est vel *interna*; quae est virtus mentis: vel *externa*, quae est Sacramentum. *Mag. sent. lib.* 4. *dist.* 14. *sect.* 1.

Haec definitur, signum sensibile, seu imago rei sacrae, videlicet remissionis peccatorum, per sensibilem contritionem, confessionem & absolutionem. *Tholos. in syntagm. iur. univ. lib.* 2. *cap.* 1. & *in partit. Iur. Canon. lib.* 1. *tit.* 10. *cap* 2.

Quae vel *Publica*, imponitur manifestis peccatis: vel *Privata* sive *Occulta*, imponitur peccatis arcanis. *c. accedentibus.* 12. *de excessib. Praelat. c.* 1. & *c. quaesitum.* 7. *hic.*

Publica, est aut *Solennis*, aut *non Solennis*, *c. si quis post.* 61. *vers. potest. dist.* 50.

Solen-

Solennis incipit in capite quadragesimæ; imponitur ab Episcopo, *c.pœnitentes.63. in c.64.dist.50.d. c.accedentibus.c.fin.26.qu.6.* semel. *c.si quis post remissionem.61. vers.potest.dist.50.* (nisi alia sit Ecclesiarum consuetudo. *c.nihil prodest.§.ex persona.de pœnit. dist.3.*) pro maximis criminibus publicis: *c.in actione.84. eod. dist.1.* certis observatis solennitatibus. *de quibus in d.c.pœnitentes. 63.& in d.c.in capite.64.*

Quibus ea imposita, non possunt communicare, nisi in articulo mortis; *c.si quis.6. cum 3. seqq.26. qu. 6.* nec secularem militiam, vel pompam exercere; *c.contrarium.3. de pœnit.dist.5.can.fin. dist.50.* non in curia seculari accusare, *c.aliud.65.eod.dist.1.* matrimonio jungi, *c.13. audivimus.33. qu.2.* ad sacros ordines promoueri. *c. ex pœnitentibus.55. dist.50.*

Non Solennis, imponitur à Sacerdote, *d. c.pœnitentes. d. c.accedentibus.c.statuimus. 2. de maledicis.* publicè, puta ante fores Ecclesiæ cum face seu teda ardente, & aliis solennitatibus; extra tempus quadragesimę. *c.1.de pœnit. & remiss. c.19. si peccaverit.2. qu. 1.c.ego Berengarius.42. de consecr.dist.2. d. c.statuimus.*

Privata pœnitentia est, quæ in occulto fit Deo & Sacerdoti; qui eam imponit, etiam pro peccatis gravioribus, sed occultis, *c. quæsitum.7.hic.*

Occulta enim peccata publicè non sunt punienda. *c.19 si peccaverit.2.qu.1.can.31.si quis potestatem.23.qu.4.*

Impositio pœnitentiæ est arbitraria; secundum enim peccatorum circumstantiam pœna imponenda, *c.3. de pœn.c.12. si quis.*

15. qu. 1. c. fin. 33. qu. 5. c. 1. de pœnit. dist. 2. adhibita contritionis pœnitentis, & qualitatis sexus, & ætatis delinquentis, consideratione, *c. Deus qui Ecclesiam. 8. hic. c. 2. tempora. 26. qu. 7. c. 25. de pœnit. de consecrat. d. 3. c. in actione. 84. de pœnit. dist. 1.*

Nonnullis tamen peccatis, certa & particularis pœnitentia à Canonibus imposita; *c. mensuram. 86. de pœnit. dist. 1.* ut quindecim annorum fornicanti cum filia spirituali, *c. 19. si quis Sacerdos. 30. qu. 1.* decennii matricidæ, *c. 15. latorem. 33. qu. 2.* & fornicanti religioso, vel moniali, *c. 27. devotam. 27. qu. 1.* septenuii invasori Ecclesiæ, *c. 17. de viro. 12. qu. 2.* committenti incestum, *c. 2. si pater. 30. qu. 4.* uxoricidium, *c. 8. admonere. 33. qu. 2.* homicidium, adulterium, perjurium; *c. prædicandum. fin. 22. qu. 1.* quodlibet peccatum mortale. *c. 11. hoc ipsum: 33. qu. 2.*

Constat Sacramentum pœnitentiæ, *vide Gl. 1. 2. & 3. in princ. de pœnit. dist. 1. & can. perfecta. 48. de pœnit. dist. 1. & c. perfecta. 8. eod. dist. 3.* quatuo r partibus; *cordis contritione, oris confessione, operis satisfactione, d. c. perfecta. 48. de pœnit. dist. 1.* & *peccati absolutione.*

Satisfactio confessione disponitur: ex confessione pœnitentia nascitur: ex pœnitentia Dei mitigatio. *Tertull. lib. de pœnit.*

Est *contritio cordis*, interna afflictio, & peccati commissi detestatio, cum emendationis proposito, & dolore & pudore. *c. porro. 31. c. facilius. 32. c. quis aliquando. 37. c. quem pœnitet. 88. de pœnit. dist. 1.*

Eam sequi debet, alioqui nihil efficit, *can. voluissent. 60. §. ex his. can. mensuram.*

86. §.

86.§. 1. *&* 2.*c.quis aliquando*. 88.*eod. dist.* 1. *Confessio*; id est, peccati proprii per os proprium detectio.

Fit, vel *publicè* coram omnibus, vel *privatim* Deo, & Sacerdoti; *c. quidam*. 90. *de pœnit. dist.* 1. cui absolvendi peccata & retinendi potestas data, *c.nova*. 8.*de pœn.& remiss.* sed proprio, seu parocho: *c.omnis utriusque*. 12. *c. quod autem*.4. *eod. c.Sacerdos*.2.§.*fin.de pœnit.dist*.6. non alii, nisi de ejus licentia electo. *d.c. omnis.c. placuit*.3. *de pœnit. dist*.6. aut ex facultate ab Episcopo data. *c.*2. *de pœnit.in* 6.

In casu tamen necessitatis, & morte urgente, si Presbyter haberi non possit, & alteri, *c.*12. *si Presbyter. c.*13. *agnouimus*. 26. *qu.*6. etiam laico & socio confiteri licet. *c. qui vult confiteri*.1. *de pœnit. dist.6.c. quem pœnit.* 83. *de pœnit. dist*.1. *ubi ratio*.

Confessio debet fieri lingua cordis, & lingua carnis, *c.voluissent.* §. *ex his de pœnit. dist.* 1.*& c.quis aliquando* §.*his auctoritatibus ead. dist.* aperire debet peccata mortalia omnia, & singula; venialia, citra culpam, potest tacere: *Gloss.c.omnis utriusque.* 12. *hic*. quia ea orationis Dominicæ recitatione, aquæ benedictæ aspersione, generali confessione, Eucharistię devota sumptione, *d.c.omnis utriusque*. 12. *c.de quotidianis*.20.*de pœn.dist*.2.*d.c.qui vult*.8.*c.aquā*. 20. *de consecr. dist*.3. jejuniis, eleemosynis, *c. Medicina*. 76.*&* *c. quam ob rem*. 68. *de pœnit. dist*.1. devota pectoris percussione, *c.tres sunt*.81.*eod. dist*.1. *&* *c.si enim*. 40. *eod.dist*.2. extrema unctione, *c. un.*§.*fin. de sacr. unct.* Episcopali benedictione, *c.*96.

 dictum.

dictum. 1. *qu*. 1. *Hostiens. in sum. hoc tit.* § *de quibus*, possunt expiari.

Cui confessio facta, commissa non debet prodere; ni Sacerdotio velit deponi, intra arctum monasterium, ad agendam perpetuam pœnitentiam, concludi. *d. c. omnis utriusque*. 12. § *fin*.

Confessione facta, Sacerdos imponit, secundum qualitatem delicti, *Satisfactionem*. *c*. 8. *quia tum fraternitas*. 12. *q*. 1. *c. falsas*. 61. *de pœnit. dist*. 5.

Satisfacit peccator, cùm pœnam impositam factis exequitur. *c. facilius*. 32. *ead. dist*. 3.

Satisfactione peracta fit delinquentis *Absolutio*, *Clem. dudum*. 2. *de sepult*. & Ecclesiæ reconciliatio. *c. qui egerit*. 3. & *seq. eod. dist*. 7.

Ea fit his verbis, *Absoluo te à peccatis tuis, In nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti:* præmissa oratione, *Misereatur tui, &c. can. verbum Dei*. 51. *eod. dist*. 1.

Absolvit non omnis Sacerdos, de omnibus peccatis, sed in casibus tantum sibi commissis, nec aliis per Canones reservatis; *Clem*. 1. § *quibus. vers. nec etiam. de privileg. c*. 1. *dist*. 20 *c. quanto*. 4. *de consuet. c. canonica*. 50. *c. mulieres*. 6. *de sentent. & excomm.*

De Indulgentiis.

Tit. VIII.

POEna tamen pœnitenti imposita aliquando *Indulgentiis* remittitur. *c. fin*. 2. *qu*. 3. *c. fin. ut lite pendent. c. dudum* 31. *de privileg.*

Sunt

Sunt *Indulgentiæ*, pœnitentiæ moderationes, cum peccatorum remiſſione; auctoritate pleniori, vel ſine retentione, vel cum aliquorum retentione, certo tempore, & certis de cauſis factæ. *Tholoſ. in ſyntagm. iur. univ. lib. 2. tit. 9.*

Concedit, in nomine Domini, plenas Pontifex: *c. quod autem. 4. de pœnit. & remiſſ. c. excommunicamus. 13. §. quid autem. de hæret. c. ad liberandam. 17. de Iudæis.* Epiſcopi, non alii Prælati, (niſi ex ſpeciali privilegio, *Gl. in c. noſtro. 15. de pœnit. & remiſſ. c. accedentibus. 12. de exceſſ. Prælat.*) limitatas. *c. cum ex eo. 14. §. fin. de pœn. & remiſſ. c. 24. quodcunque. 24 qu. 1.*

Conceduntur à ſummo Pontifice, verbo, literis, & qualibet ſcriptura, adiecta Clauſula, ſolam ſignaturam ſufficere, etiam in favorem fidei. *c. fin. de pœnit. Ext. com.*

Cui conceduntur, debet eſſe Chriſtianus: *c. 33. nihil ſic debet. 11. qu. 3. c. 7. ſi quis à Catholica. 23. qu. 4.* contritus & confeſſus, *c. 1. §. nos de omnipotentia. Ext. de pœnit. & remiſſ.* credere; ei, qui concedit, eſſe ſubditus; *c. quod autem. 4. c. noſtro. 15. de pœn. & remiſſ.* per ſe, vel per alium, ſi res patitur, implere ea quæ indulgentiæ impleri mandant.

Qui tamen morte aut alio impedimento ea non potuit implere, nihilominus remiſſionem conſequitur. *Gloſſ. ad c. 1. ad verb. confitebuntur. circa fin. de pœnit. in Ext. comm. text. in c. 2. eod.*

Cauſæ, ob quas conceduntur, debent eſſe piæ, ut redemptio captivorum, eleemoſynæ, ædificationes Eccleſiarum, & ſimiles. *c. 1. eod. in 6. c. quod autem. 4. de pœnit. & remiſſ.*

D Eextrema unctione.

T I T. IX.

EXtrema unctio est, qua graviter ægrotantium, quos eo morbo morituros probabiliter metuitur, certæ corporis partes sanctificato oleo à Presbytero inunguntur; ut non minus animæ, quàm corporis sanitatem operetur.

Introducta mandatu D. Jacobi, *in Epist. cap. 5. vers. 14. & 15.*

Est vel *externa*, qua corpus: vel *interna*, qua cor inungitur. *can. un. in princ. de sacra unct. can. quærendum 6. de pœnit. dist. 2.*

Sacramentum est *Unctio externa*; res sacramenti est *Unctio interna*, quæ peccatorum remissione & virtutum auctione perficitur. *Mag. Sentent. lib. 4. dist 23. sect. 2. Gl. ad. can. Presbyteros. 2 vers. sed verb. sanctificato. dist. 95. arg. c. 1. & 2. de consecr. dist. 5. & c. un. de sacr. unct.*

Inungunt, prævia oratione, sanctificato oleo olivarum, Sacerdotes, *c. quæsivit. de verb. sign. c. illud superfluum. 3. dist. 95.* vel soli, vel cum clerico. *d. c. quæsivit. 14.* morbo naturali, non casuali, ægrotos; si non amentes, *Angel. Clavas. in summa. verb. unctio extrema. num. 4.* nec impœnitentes sint, *d. c. illud superfluum.* nec in peccato mortali existant; qui ipsis subsunt. Alienos subditos si non habita speciali Parochi Presbyteri licentia inungere ausi fuerint, ipso facto excommunicantur, à solo Pontifice absolvendi. *Clem. 1. in princ. de privil.*

Inun-

Inunguntur ægroti in partibus sensualibus, ex quibus origo peccati; ut oculi, pro peccato visus; aures, propter auditum: nares, ob odoratum; os propter gustum; manus, propter tactum; pectus propter appetitum; pedes, propter motum.

Unctio delicta, si quæ sint adhuc expianda, ac peccati reliquias abstergit, & ægroti animum alleviat & confirmat. *d. c. Presbyteros. 2. §. prohibitio. dist. 95. c. un. de sacra unct.*

Potest hoc Sacramentum iterari, si infirmus unctus ab ea ægritudine resurgat, & postea in aliam cum periculo mortis incidat. *Gloss. ad d. c. presbyteros. 2. vers. prohibitio. verb. sanctificato. in fin. dist. 95.*

Sunt & aliæ unctiones, vel cuivis Christiano *communes*; ut oleo Catechumenorum ante Baptismum; mox chrismate ante Baptismi solennia peracta; chrismate, in confirmatione. vel *particulares*; ut Episcopi, in manibus capiteque; Principis secularis, in brachio seu humero. *c. un. de sacra unct.*

De Ordine.

Tit. X.

Ordo, est Sacramentum Ecclesiæ, quo superior manum imponens ordinato potestatem Ecclesiasticam tribuit. *c. ult. de sacram. non iterand.*

Potestas ea vel est *Ordinis*, vel *Iurisdictionis*; Sub illa cadit verbi divini ministerium, administratio Sacramentorum; Ecclesiarum ordinatio ad ædificationem: sub hac pote-

potestas excommunicandi, pœnitentes absolvendi, peccata retinendi.

Præcipua ea potestas, quæ ad Eucharistiæ Sacramentum refertur, in Sacerdote quidem plena & perfecta; ut qui unus illud potest conficere: in aliis inferiorum ordinum ministris major, vel minor, quo quisque ministerio suo magis minusve ad Altaris Sacramentum accedit.

Sed de hujus Sacramenti speciebus, differentiis, gradibus, satis superiore libro diximus.

Hic addimus ex omnibus ordinibus unum tantum Sacramentum constitui; non autem singulos ordines separatim Sacramentum esse. *sec. Canon. & Cucchum, in Instit. maior. hoc tit.*

De Matrimonio.

T I T. XI.

SEquitur de matrimonio; quod, quoad divinam in paradiso institutionem, divinique mysterii effectum, Sacramentis annumeratur.

Est *matrimonium*, viri & mulieris conjunctio, individuam vitæ consuetudinem, cum divini & humani juris communicatione, continens, *in sum. 27. qu. 2. §. sunt. c. illud. 11. de præsumt.*

Ejus bona sunt, præter Sacramentum, fides, proles, fornicationis remedium. *can. 10. omne. 27. qu. 2.*

Illud in contrahendo *Sponsalia* præcedunt: unde de iis primò agendum.

De

De Sponsalibus.

TIT. XII.

SPonsalia, sunt futurarum nuptiarum promissio. *c. nostrates. 3. caus. 30. qu. 5.*

Sunt vel *de præsenti*, vel de *futuro. c. si inter virum. 31. hic.*

De *præsenti* (sic dicta quasi concepta per verba præsentis temporis) nihil aliud sunt quam contractus matrimonii. *c. 1. c. tuæ fraternitati. 25. & d. c. si inter virum. 31. eod.* quibus jam dicta sponsaliorum definitio non competit. Unde de iis titulo sequenti de Nuptiis tractabimus.

Sponsalia *de futuro* (quæ propriè Sponsalia), sunt promissio futurarum nuptiarum; per verba futuri temporis; ut, *Ego te in uxorem ducam. c. pen. eod.*

Hæc vel sunt *Nuda* & *Simplicia*; cum sponsus sponsæ nudè & simpliciter promittit, quod eam in uxorem ducet; & è converso. *c. ad audientiam. 4. & c. si inter. eod.* vel *Firmata*, cum aut arrhæ, aut earum vice pignora, aut annulus datur; aut juramentum interponitur. *c. 14. si quis uxorem. c. 15. si quis desponsauit. 27. qu. 2. c. præterea. 12. c. veniens ad nos. 15. c. commissum. 16. eod.*

Contrahuntur consensu, *c. præterea. 2. eod.* sive is verbis, sive re, ut annuli, *Gl. in c. fin. de despons. impub. Gl. in c. tenor. 10. de sent. & re iud.* munerum datione, osculis, amplexu; *Paris. cons. 15. num. 4. vol. 4. arg. c. 1. de despons. impub. in 6. in §. idem quoque & ibi Dd.* sive literis, *Archid. in c.*

8. nec

8. *nec illud.* 30. *qu.* 5. *num.* 5. *& in c. fin. de procur. in* 6. *num.* 2. per epistolam, nuncium, procuratorem; *Hostiens. in* §. *qualiter hic.* exprimatur.

Annuli datione, id est, subarrhatione, *d. c.* 13. *si quis desponsaverit.* 27. *qu.* 2. ut contrahantur sponsalia, annulum non sufficit dari: sed necesse, sive voce, sive signis exprimi, in hoc ut sponsalia contrahantur, dari & recipi. *c. illud.* 16. *qu.* 1. *c. ne quis.* 22 *qu.* 2. *Imola in c. tenor.* 10. *de re iud.*

Si dubium, annulus, nuptiarum, an sponsaliorum ratione sit datus; Judicis est ex consuetudine patriæ, & circumstantiis, id decidere. *c. illud.* 11. *de præsumt. c.* 1. *de matr. contr. constit. Eccl. Abb. in c. ult. de desponſ. imp.*

Literis si consensus exprimatur, necesse ut is qui eas misit, in voluntate sponsalia contrahendi perseveret, usquequo ille ad quem literæ mittuntur, consentiat; *Gl. in c.* 8. *nec illud.* 30. *qu.* 5. tacitè, ut contrahat sponsalia: *arg. text. c. tua.* 25. *hic. ubi Dd.* expressè, puta consensus sui per eundem, vel alium nuncium, certiorem faciendo; ut matrimonium. *Archid. in d. c. nec illud.* 30. *qu.* 5.

Per procuratorem ita demum sponsalia contrahuntur, si is ad id speciale habeat mandatum, *Archid. in c. fin. de procur. in* 6. nec illud sit revocatum. *Gl. in d. c. fin. in verb. revocatus. per text. in c. sicut.* 22. *& c. si inter.* 31. *in fin. hic. & Dd. in d. c. fin.*

Qui procurator alium sibi substituere nequit; nisi & hoc in mandatis habeat. *d. c. fin. de procurat. in* 6.

Contrahere sponsalia possunt omnes, tam pu-

puberes, quàm impuberes, qui septennium excesserunt, *c. accessit.* 5. *de despons. impub.* quia voluntas, quæ in naturali consensu quiescit, in eos, qui septem annorum complerunt ætatem, cadit. *l. si infanti.* 18. §. *ult.* & *l. potuit.* 5. *C. de iur. delib.* Ante si contraxerint, post septimum annum legitimo consensu, *c. duo pueri.* 12. & *ibi Abb. eod.* vel cohabitatione, *c. literas.* 4. §. *fin. c. accessit.* 5. *vers. si consensus. c. duo pueri.* 12. *eod.* vel nixu ad coitum, *c. iuvenis.* 3. *hic. c. fraternitati.* 7. *de eo qui cogn. cons.* accedente, convalescunt: nec obest, si muti, surdi à natura sint: modò intellectu non destituantur, & signis voluntatem suam exprimere possint. *c. cum apud* 23. & *c. tua* 25. *hic.*

Non tantùm hi sponsalia contrahere, sed & pro iis alii possunt; ut pater pro filio, mater pro filia, patruus pro nepte, tutores & curatores pro pupillis; & alii. quanquam ea effectum non sortiantur, nisi hi puberes tacitè, si pater futuras nuptias spopondit; si alius, expressè consenserint. *c. un. de desponś. impub. in* 6.

Tacitè consentire censentur, si præsentes sint & taceant. *Innoc. Host.* & *Abb. in c. ex parte.* 14 *de restit. spol. Mars. sing.* 147.

Contrahi possunt Sponsalia vel *purè*, vel *adiecta die*, vel *sub conditione.*

Purè, cum vir & mulier, simpliciter, purè & absolutè se invicem futuros conjuges pollicentur. *c.* 2. & *c. ex literis* 10. *hic.*

Hoc fecisse videntur, si certam conditionem expressè non adjecerint, licet tacitæ & subintellectæ multæ adsint; *de quib. in c. quemadmodum.* 25. *de iureiur.* modò tacita

non

non exprimatur; faceret enim actum conditionalem. *Abb. & Felin. in c.2.num.* 1. *hic.*

Dies sponsalibus *adiicitur*; cum quis intra certum temporis spatium aliquam se in uxorem ducturum promittit. *c.sicut ex litteris.22.hic.*

Sub conditione celebrantur sponsalia, cum in aliquem casum vel eventum differuntur, vel cum quis se contracturum, si quid factum fuerit, vel non fuerit, pollicetur.

Conditione pendente, ea non sunt firma; nec ex eis aliqua obligatio orta: *c.de illis.3. c.super eo.5.de condit.appos.& ibi Abb.* Nisi carnalis copula sit subsecuta: *d.c.3.verb.aut carnalis.& c.per tuas.6.eod.* aut conditio sit turpis; non tamen naturæ matrimonii contraria: *c.ult.de condit.apposit.* aut impossibilis. *d.c.ult.§.fin.*

Sponsalia spem certam & jus matrimonii futuri inducunt; adeò ut ne pœnitere quidem liceat, & ad matrimonium consummandum Ecclesiastica censura compelli contrahentes possint. *c. ex litteris.* 10. *hic.*

Si ea sequatur carnalis copula, verum efficitur matrimonium: quia, licet non concubitus, sed consensus faciat matrimonium, tamen hoc ipso conjunctionis actu satis consensus exprimitur. *c. is qui.* 30. *hic.* & Ecclesia præsumit, ea sponsum potius promissionem ad effectum velle deducere quam fornicationis crimen committere.

Adversus quam præsumtionem, cum sit juris & de jure, *Gloss.d.c.is qui.* probatio in con-

contrarium non admittitur; nisi præsumtioni indirectè & per obliquum obviaret: veluti si sponsus velit probare sponsalia illa ante coitum mutuò consensu, vel aliàs, legitimè soluta, *ut in c. hic.* aut propter aliquod impedimentum, nulla fuisse. *Abb. & Præposit. in d. c. is qui. Gl. in Clem. un. de probat. Felin. in c. quanto de præsumt.*

Si duo sponsalia contracta, priora præferuntur; etiamsi secunda sint jurata, *c. sicut. 22. hic.* non si copula carnali confirmata: *Ioan. And. & Præpos. in d. c. is qui fidem 30. hic.*

Oritur ex Sponsalibus justitia publicæ honestatis, cujus causa consanguinei sponsi, cum sponsa, per mortem sponsi, vel alio modo sponsalibus dissolutis, matrimonium contrahere non possunt; & è converso. *c. sponsum. 8. c. ad audientiam.* 4. *& c. iuvenis. 3. eod.*

Dissolvuntur; Mutuo consensu; *c. 2. hic.* etiamsi sint jurata; *Dd. in c. præterea. 12. eod. Dec. consil. 68. col. ult.* 2. Absolutione Judicis, puta ea pubere, qui impubes sponsalia contraxit, petente: *c. de illis. 8. eod. c. à nobis. de despons. impub.* 3. Sponsalibus de præsenti, *c. sicut. 22. hic.* aut de futuro copula confirmatis, *c. veniens ad nos. 15. eod.* 4. Affinitate superveniente; *c. super eo. 2. de consang. & affinit.* etiam per illicitam copulam; *c. veniens. 9. de eo qui cogn. consang. uxor. sua.* 5. Ingressu religionis; *c. commissum. 16. hic c. 2. de convers. coniug.* 6. Fornicatione, sive *corporali*; ut cum sponsa cum alio fornicatur; *c. 33. raptor. 27. qu. 2.* etiam vi: *c. quemadmodum. 25. ubi Gl. de iureiur.*

sive

sive *spirituali*; ut si alteruter in hæresin vel idololatriam inciderit: *c.6.non solum.* & *c.8.iam nunc.* 28. *qu.* 1. 7 Lapsu temporis, vel diei, sive *conventionalis*, in contractu sponsalium per contrahentes adiecti; *c. sicut ex literis.* 22. & *ibi Gl. hic.* sive *Legalis*; nulla à contrahentibus temporis facta mentione, puta triennii; per quod, si quis absque legitima causa absit; præsenti facultas datur liberè contrahendi; *c. de illis.* 5. & *ibi Gloss. hic.* 8. Defectu implementi ejus quod promissum; aut conditionis, *Ioan. And.* & *alii in d. c. de illis.* 3. *de condit. apposit.* 9. Fama Canonici impedimenti, si de ea doceatur; *c.cum in tua.* 27.*hic.c.super eo.*22. *de testib.* 10. Capitali inimicitia inter sponsos superveniente; *Host. in sum.hic.*§. *sin per ration. de qua in c.*2.& *c.requisiuit.*17.*eod.* 11. Morum asperitate alterutrius; *Abb. in c. veniens.* 5. *qui cleric. vel vovent.* 12. Deformitate, aut morbo contagioso, subsequente, *c.fin.de coniug. leprof. d. c. quemadmodum.*25.*de iureiur.*

Quibus casibus alia sponsalia contrahi possunt; absque auctoritate Judicis, si causa notoria quantum ad veritatem, quia vera; & quantum ad justitiam, quia de iure sufficiens, utpote in eo expressa. *Sylvest.verb.sponsalia.qu.*11. Si causa non notoria: cum ea: quia causa coram Judice probanda. *Ioann. Andr. in c. de illis.*5.*hic. Hostiens.in sum.*§ *fin.eod.*

De Nuptiis.

TIT. XIII.

SPonſalia de præſenti (ut diximus) nihil aliud ſunt quàm contractus matrimonii per verba de præſenti celebratus. *c.* 1.*c. tuæ fraternitati.* 25. *c. ſi in inter virum*,31.*de ſponſal.*

Eſt (ut ſupra diximus) *matrimonium* conjunctio legitima maris & feminæ, individuam vitæ conſuetudinem, & divini humanique juris communicationem continens. *Hoſtienſ.in* §.*quid ſit.tit.de matrim.* & 27.*qu.*1.§.1.

Dico *coniunctio*, ſcilicet animorum ; ut ſit initiatum ; & corporum ; ut ſit perfectum matrimonium. *c.*39 *inſtitutum. c* 39. *matrimonium. c.* 35. *cum initiatur. cum c. ſeq.*27.*qu.*2.

Maris & feminæ; quia plures uxores aut viros habere non licet; *c.*4.*nemo.* 32. *qu.*4.*c. licet.*3.*c.tuas.*5.*de ſponſ.duor. c.gaudemus.* 8.*de divort.*

Individuam vitæ conſuetudinem continens ; puta ex deſtinatione : quum in hoc coeant qui nuptias contrahunt, ut ſint perpetuæ vitæ conſuetudine conjuncti. *c.*7. *feminæ.* 30. *qu.* 5. *c.* 6. *ſolet.* 32. *qu.* 2.

Divini humanique iuris communicationem continens; quia contrahentes debent eſſe ejuſdem religionis.

Propterea Chriſtiani cum Paganis, Iudæis vel Turcis nuptias contrahere non poſſunt, *c.* 15.*cave. c.* 17.*ſi quis Iudaica.*28. *qu.*1.

qu. 1. ſub pœna excommunicationis *d. c. ſi quis Iudaica.*

Eſt matrimonium vel *publicum*, quod per verba de præſenti in præſentia teſtium, ſervatis debitis ſolennitabus fit; de quo hoc titulo: vel *clandeſtinum*. quod non adhibitis teſtibus, nec obſervatis debitis ſolennitabus, vel denunciatione præmiſſa, eſt contractum. *Gl. in c. cum inhibitio. 3. de clandeſt. deſponſ.*

Eſt & matrimonium; aliud *legitimum & non ratum*; aliud *ratum & non legitimum*; aliud *legitimum & ratum. can. fin. §. item. 28 qu* 1.

Legitimum & non ratum dicitur; quod inter Judæos & Infideles contrahitur; juxta leges Moſaicas & forenſes cujuſque loci. *de quo in c. quanto. 7. & in c. gaudemus. 8. de divort.*

Dicitur *non ratum*, quia non eſt firmum, cum inter Infideles repudio poſſit diſſolvi. *vid. c. quanto. 7. de divort.*

Ratum & non legitimum eſt; quod Chriſtiani & fideles, citra ſolennitates Canonicas contrahunt.

Dicitur *ratum*; quia inter fideles matrimonium ſemel initiatum, & completum, ampliùs diſſolvi non poteſt.

Legitimum & ratum eſt, quod fideles, ſervatis Canonum ſolennitatibus, celebrant. *c.* 1. *& c.* 15. *cave.* 28. *qu.* 1. *d. c. quanto.* 7.

Hoc vel eſt *initiatum*; videlicet conſenſu: & eſt idem quod Nuptiæ, ſive ſponſalia de præſenti: *c.* 2. *ſufficiat.* 27. *qu.* 2. vel *conſummatum*, ſcilicet carnali copula. *c.* 2. *de converſ. conjug. c.* 34. *ſtatutum cum ſeq.*

seq.27. qu.2. & dicitur matrimonium perfectum.

Perfectum puta, quantum ad vinculum, & quantum ad significationem. Nam matrimonium ante copulam, licet quoad vinculum sit perfectum, & ex sanctitate sacramenti sanctum; *c.3. beata. c.9. coniux. c.10. omne. 27. qu.2.* non tamen dicitur perfectum, quoad significationem; non enim illa omnia significat, quæ carnali consummatum copula significaret *Abbas in c. debitum. 5. in 1. notab. de Bigamis non ordin.*

Siquidem matrimonium ante copulam significat charitatem, quæ inter Deum & justam animam in spiritu consistit: post copulam designat conformationem; quæ consistit in Christo, id est, divinitate, & carne humana, quam in Virginis utero suscepit. *d.c. debitum. 5. de Bigam. non ord.*

Matrimonium legitimum & ratum ut contrahatur, necesse, ut contrahentes sint *matrimonii capaces*, & ut contrahant *legitimo modo*.

Matrimonii capaces sunt; qui coire, & consentire possunt, licet sint impuberes: *c. puberes. 3. c. à nobis. 8. c. de illis. 9. de sponsal. c. ult. de desponsat. impub.* nec impediuntur.

Legitimo modo contrahunt, qui in nuptias consentiunt, & parentum, si habent, consensum adhibent.

Consentire contrahentes debent, *c.2. sufficiat, 27. qu.2.* voluntariè; *c. requisivit. 17. de sponsal.* adeò ut si *vi*, *metu*, vel *errore*, nuptias contraxerint, eæ sint ipso jure nullæ. *c. cum locum. 14. eod.*

Metum

Metum intellige non reverentialem, *Gl. Abb.& Dd.in c.1.de desponf. impub. Gl.in c. 3. præsens clericus.*20. *qu.*3. sed qui in constantem virum aut feminam potest cadere : *c.consultationi.*28.*in fin.de sponsal. Gl.in c.cum dilectus.*6. *de iis quæ vi metusve caus.* licet eum passus coactioni causam dederit : *Gl. per text. in c. veniens.* 13. *de sponsal.Felin. in c. cum inter. num.* 20. *de except.* juramentum intervenerit ; *Gl. & Dd. per text. in c. significauit.* 2. *de eo qui dux. quam poll. adult.* Modò metus, causa ejus cessante, postea cohabitatione spontanea non fuerit purgatus . *Ioann. And. Abb. Præpos. in c. ad id.*21.*de sponsal. Oldrad.cons.*35.

Error nuptias impedit ; qui contingit circa ea quæ sunt de matrimonii essentia , ut sunt personæ , & mutua corporum potestas : non qui contingit circa qualitatem personæ & fortunæ ; cum hæc non sint de essentia . *Gl. & Abb. in c. cum dilectus.*6.*de iis quæ vi met.caus.*

Proinde errans in *persona* , ut cum quis putat se ducere Corneliam , quæ erat Sempronia ; vel *conditione* ; cum servam , quam credit esse ingenuam ; nisi errore cognito carnis commixtio sit subsecuta ; *c. proposuit.*2.*ubi Abb. de coniug. serv.* contraxisse matrimonium non intelligitur . Omninò errans in *qualitate* ; ut si corrupta aut meretrix sit , quam virginem ; aut in *fortuna* ; ut si pauper , quam divitem putabat.*caus.*29.*qu.*1.*per totam. Abb.d.c. proposuit.*2.

Quinimo facti meritum habebit , qui publicam meretricem de lupanari extraxerit , &in

& in uxorem duxerit. Inter opera enim caritatis non minimum est, errantem ab erroris sui semita revocare. *c. inter opera.* 20. *de sponsal.*

Matrimonium contractum cum serva, quam quis liberam putabat, non subsistit, non quia ad illud libertas, ut Civili jure, requiritur; sed quia ad talem errorem nullus consensus favore libertatis intervenisse præsumitur. *c. fin. de coniug. serv. & per tot.* 29. *qu.* 1.

Non est error in conditione personæ, nec matrimonium inutile, si vir dicatur natus ex matre ancilla & patre libero; dummodo secundum leges aut loci consuetudinem partus patrem sequatur. *c. licet.* 3. *eod.*

Servitus unius ex contrahentibus non impedit matrimonium; si alter eam non ignorat. *c.* 2. *si quis. c.* 5. *si femina.* 29. *qu.* 2.

Si nuptias contrahentes, parentes habeant, eorum consensum, olim ex necessitate, *c. non omnis.* 12. *cum seq.* 32. *qu.* 2. *c.* 1. *aliter.* 30. *qu.* 5. hodie, ex Concilio Tridentino, *sess.* 24. *c.* 1. ex honestate tantùm debent adhibere.

Consensus in nuptiis interponitur vel *purè* (qui statim habet consummandi necessitatem. *Panorm. in c. super eo.* 5. *de cond. appos.*); vel *sub conditione*, qui eam necessitatem non habet, nisi post conditionis eventum; nisi accedat copula, per quam conditio purificetur, quamvis vir ab illa se recedere nolle expresſè protestetur. *c. per tuas.* 6. *eod. ubi Gl. & Dd.*

Conditio tamen debet esse honesta & possibilis; veluti, *si pater voluerit*; aliave

similis; *c.de illis.3.c.super eo.5.c.per tuas.6. eod.* non matrimonii substantiæ contraria, ut, *contraho tecum, si prolis generationem vites*: tum enim nuptiæ sunt nullæ. *c.ult. eod.*

Quod si improba tantùm, vel impossibilis sit conditio, veluti, *si hominem occideris, manibus cœlum attigeris*; favore matrimonii, pro non adjecta habetur. *c. 1. ult. eod.*

Purè consensus interponi debet per verba præsentem consensum exprimentia; si contrahentes loqui possunt; si non, ut *muti, surdi*, per signa. *c.tua fraternitati.25. de sponsal.*

Verba si sunt ambigua, pro matrimonio fit interpretatio. *c.tua nos.26. de sponsal.c. continebatur.6.de despons.impub.*

In actibus enim quæ pendent à mea voluntate & dispositione loquentis, ejusmodi verba pro præsentibus accipiuntur. *Panorm. in c. quemadmodum. 25. per illum text.de iureiur.*

Consensum, ut nuptias contrahant, interponere possunt omnes qui non impediuntur.

Impedimenta alia impediunt *matrimonium contrahi,& contractum dirimunt*; alia quidem *impediunt, sed non dirimunt*.

Prioris generis sunt; *vis, metus, error*, de quibus diximus; *cognatio, iustitia publica honestatis*; *votum solenne, ordo, crimen, coeundi impotentia cultus, disparitas*.

Cognatio vel est *spiritualis*, vel *carnalis*, vel *legalis*.

Spiritualis cognatio, est personarum propinquitas, seu conjunctio, ex baptismo vel

con-

confirmatione proveniens. *c.* 1. *de cognat. spiritual. in* 6.

Est vel *compaternitas*; quæ est inter patrem spiritualem & patrem carnalem: ut inter baptizantem vel suscipientem (uterque patrimus dicitur), & patrem baptizati seu suscepti: vel *paternitas*; quæ inter baptizantem & baptizatum, nec non inter suscipientem & susceptum: vel *fraternitas*, inter filios baptizantis vel suscipientis, & filios baptizati seu suscepti. *c. quod autem.* 30. *qu.* 4. *c.* 1. *eod. in* 6.

Prohibet hæc cognatio non tantùm matrimonium contrahi, sed & contractum dirimit. *c.* 1. *eod. in* 6. *c. veniens.* 6. *& c. tua nos.* 7. *eod. c.* 1. 30. *qu.* 1. *& c.* 3. *si quis ex uno.* 30. *qu.* 4. *c.* 1. *ita diligere.* 30. *qu.* 3. *c.* 17. *si quis cum matre.* 33. *qu.* 2.

Si tamen vir aut uxor filium proprium sacro de fonte susceperit, quamvis, si id prudenter faciant, peccent, *c.* 6. *de his.* 30. *qu.* 1. non idcirco separari, aut alter alteri corporis potestatem subtrahere possunt, nisi ad continentiam servandam possint induci. *c.* 2. *de cognat. spirit.*

Ex Concilio Tridentino, cognatio spiritualis, & ob eam matrimonii prohibitio, tantùm contrahitur inter baptizatum & illius patrem & matrem & suscipientem, & inter confirmantem & confirmatum illiusque patrem & matrem, ac tenentem. *cap.* 2. *sess.* 34. *de reform. matrim.*

Cognatio carnalis, est quæ *consanguinitate*, vel *affinitate* contrahitur.

Consanguinitas (etiam generali nomine *cognatio* dicta) est vinculum personarum ab eodem stipite descendentium, vel ad-

ſcendentium, carnali propagatione in matrimonio, vel extra illud, *c. per tuas.* 10. *& ibi Abb. num.* 3. *de probat. Andr. & Prapoſ. in arbor. conſang. num.* 5. contractum.

Tria in eo potiſſimum ſunt conſideranda: Nempe, *Stipes, Linea, Gradus.*

Stipes, eſt perſona á qua aliæ, de quarum conjunctione quæritur, deſcendunt.

Quæ ad gradum lineæ æqualis vel inæqualis conſtituendum non computatur.

Linea, eſt collectio perſonarum ab eodem ſtipite deſcendentium diverſos continens gradus, & numeros diſtinguens. *Hoſtienſ. in* §. *quid linea. de conſ. & affin.*

Eſt vel *Recta*; eaque aut *Superior*, quæ eſt parentum, ſeu adſcendentium; aut *Inferior*, quæ liberorum ſeu deſcendentium; vel *Tranſverſa*, quæ eſt inter fratres cæteroſque cognatos.

Hæc vel eſt *Aequalis*, quando cognati æqualiter à ſtipite diſtant; vel *Inæqualis*, quando ab eo diſtant inæqualiter: veluti, *fratres duo ſunt in linea æquali; quia uterque à ſtipite, ſcilicet patre, uno gradu diſtat: frater & fratris filius ſunt in linea inæquali; quia frater à ſtipite, ſcilicet patre, uno gradu diſtat; fratris filius ſecundo. c.* 1. *&* 2. 35. *qu.* 5.

Gradus, eſt habitudo diſtantium perſonarum, qua propinquitatis diſtantia inter perſonas duas, vel diverſas, diſcernitur. *Venator, in Analyſ. iuris Pont. tit. de conſ. & affin.*

Hoc jus, quia conſiderat gradus nuptiarum duorum conſenſu conſtantium, ideo & duas perſonas in iis numerandis conjungit;

d. c.

d.c.2.ad sedem. 35.*qu.*5. sed aliter in *Linea Recta*, aliter in *Transversa*.

In *linea Recta*, tam superiori, quàm inferiori; *Quot generationes numerantur, tot numerantur gradus, demto stipite;* à quo numeratio initium habet. Persona enim addita personæ, adscendendo vel descendendo, per carnis propagationem, addit gradum, non mutat genus.

In *linea Transversa Aequali* (hoc est, quando illi, de quorum cognatione quæritur, directè in diversis lineis sibi invicem sunt oppositi); *Quoto gradu unusquisque eorum distat à stipite, eodem distant inter se.* Ex.gr. Patrueles & consobrini distant gradu secundo a communi stipite; ergo eodem gradu, hoc jure distant inter se.*c.*4.*parentela.*35.*qu.*5. & sic duo gradus juris Civilis unum canonicum constituunt.*d.c.ad sedem.*35.*qu.*5.

In *linea Transversa Inæquali* (hoc est, cum ii, de quorum cognatione quæritur, non directè, sed obliquè sibi invicem opponuntur), *Quoto gradu remotior distat à stipite, eodem distant inter se.* Ex.gr. Fratris filius à patruo distat gradu secundo, quia eodem distat ab avo communi stipite. *c. ult. de consang. & affin.*

In linea recta inter adscendentes & descendentes nuptiæ prohibentur in infinitum; *c.* 18.*in copulatione.*35.*qu.* 2. *&* 3. contractæ solvuntur.*dd.cc.& c.prin.eod.*

In linea Transversa, olim usque ad septimum gradum, *c.* 16. *progeniem.c.* 17. *de consanguinitate.* 35.*qu.*2. *&* 3. hodie usque ad quartum inclusivè.*c. non debet.*8.*eod.*

Matrimonium tamen intra illum gradum ab infidelibus contractum, qui postea

conversi, non est dissolvendum. *c. de infidelibus. 4. eod.*

Affinitas, est personarum necessitudo, ex coitu proveniens. *Ioann. Andr. & Canon. in arb. consang.*

Eam parit coitus, tam licitus quàm illicitus etiam coactus, cum dormiente commissus, *c. discretionem. 6. ubi Gl. Abb. Prapos. de eo qui cogn. consang. uxor. c. 10. nec eam. 35. qu. 3.* si quidem sit perfectus, id est, semen viri in vas feminæ naturale ad generandum sit immissum. *c. 11. extraordinaria. 35. qu. 3. ubi Gl.*

Non extenditur ad affines personæ conjunctæ, *c. non debet. 8. de consang. & affin.* sicuti nec ad cognatos viri & mulieris inter se. *c. pen. & c. quod super. 5. eod.*

Ejus gradus, hoc jure, eodem modo computantur, quo gradus consanguinitatis. *d. c. pen. & ult.* Quia, cum conjuges sint una caro, quoto consanguinitatis gradu est mihi Titius vel Titia, rectè eodem gradu affinitatis esse censetur mihi uxor Titii, vel Titiæ maritus.

Affinitatis tria sunt genera: & quam rationem habet primum genus affinitatis ad consanguinitatem, eandem habet secundum affinitatis genus ad primum, & tertium ad secundum. *Nam persona, per nuptias, sive coitum, adiectio, necessitudinem mutat.*

Primum genus affinitatis contrahitur per unam personam, secundum per duas, tertium per tres. Ex. gr. *Frater est mihi consanguineus, is si Maviam uxorem ducat, ea mihi est affinis in primo affinitatis genere, fratre meo mortuo, si Mavia nubat Titio,*

tie, Titius mihi erit affinis in secundo genere. Mavia defuncta, si Titius ducat Caiam, hac affinis mihi erit in tertio genere.

Duæ autem duorum consanguineorum uxores, vel duo duarum consanguinearum mariti, vel consanguinei uxor & consanguineæ maritus, affines inter se sunt in secundo genere.

Denique coniux nostri consanguinei vel consanguineæ, est nobis affinis in primo genere: coniux autem personæ affinis in primo genere, est affinis in secundo:& conjux personæ affinis in secundo genere, est affinis in tertio genere. *Pat. in Isag. in Decret. tit. de cons. & affin.*

Sicuti matrimonium inter consanguineos adscendentes & descendentes ratione consanguinitatis in infinitum est prohibitum: ita & inter affines adscendentes & descendentes; cum hi loco parentum & liberorum habeantur, perpetuò prohibetur. *c. 1. de cons. & affin.* Unde inter consanguineos uxoris meæ, qui ei in linea recta sunt conjuncti, & me, nuptiæ consistere non possunt. *d. c. 1.*

In linea transversa, ut inter consanguineos usque ad quartum gradum inclusive; ita & inter affines à latere hodie ad quartum gradum in primo affinitatis genere, si affinitas per legitimas nuptias oriatur: si autem per illicitum & vetitum coitum sit contracta, prohibentur nuptiæ; *c. discretionem. 6. & c. penult. de eo qui cogn. cons. ux. c. praterea. 2. de sponsal.* in tertio & quarto permittuntur. *c. pen. de consang. & affin.*

Olim in primo genere prohibebantur nuptiæ usque ad septimum gradum, *c. 1. de*

affinitate. c. 7. nullum. 35. *qu.* 3. in secundo genere usque ad quartum, *c.* 3. *de propinquis.* 35. *qu.* 3. in tertio usque ad secundum. *c.* 22. *porro duorum.* 35. *q.* 3.

Sed hæc intellige de affinitate nuptias præcedente: Affinitas enim superveniens non dissolvit matrimonium; nec sponsalia de præsenti; sed quidem sponsalia de futuro; & privat incestuosum facultate petendi à conjuge debitum matrimoniale: quamvis petenti teneatur illud reddere; item privat incestuosum potestate novum matrimonium quocumque tempore contrahendi; quanquam si contraxerit, matrimonium valeat, ita ut similiter debitum matrimoniale reddere cogatur; petere non possit, ac pœnitentiam agere debeat. *c.* 3. 2. *& tot. tit. de eo qui cogn. consang. uxor.*

Nonnunquam matrimonia ratione consanguinitatis aut affinitatis prohibita, petita & à summo Pontifice ex vera & legitima causa impetrata dispensatione, permittuntur & tolerantur. *vide c. gaudemus.* 8. *de divort. c. quod dilecto.* 3. *de consang. & c. quadam lex.* 20. §. *sed idem.* 2. *qu.* 35. *c. ad sedem.* 2. §. *hanc comparationem.* 35. *qu.* 5.

Quæ dispensatio fieri potest, non in linea recta, *Hostiens. Ioann. Andr. ad c. un debet.* 8. *de consang. & affin.* sed in collaterali, & quidem in secundo gradu. *Canon. c. quæritur.* 22. *qu.* 2. *& c. literas.* 13. *de restit. spoliat. ubi Gloss. ad verb. non potest. c.* 11. *si Paulus.* 32. *qu.* 5. *ubi Gl. ad verb. suscitare.* Potest enim Papa ex plenitudine potestatis dispensare supra jus in his quæ nec contra fidei articulos sunt, nec Ecclesiæ statum generalem lædunt. *c. proposuit.* 4. *de conc. præbend. vid.*

Tho-

Tholos.in part.Iur. Can.lib.3.tit.21.cap.12. in scholiis.

Cognatio legalis, est personarum proximitas, ex adoptione, vel arrogatione, solenni ritu facta, *Gl.Hostiens. & Panorm. in c. un.de cogn. leg.*proveniens.

Ea inter adscendentes & descendentes, tam durante, quàm soluta adoptione, matrimonium contrahi prohibet, & contractum dissolvit: *c.1. ita diligere. 30. qu. 3.* inter transversales, tantùm ea durante. *c. un. de cognat. leg. c.6. per adoptionem. 30. qu.3.*

Iustitia publica honestatis, est propinquitas ex sponsalibus proveniens, robur ex institutione Ecclesiæ trahens propter ejusdem Ecclesię honestatem. *Tad. Piso.in tract. de sponsal.part.2.§.si uxor.*

Hæc tam matrimonium contrahendum impedit, quàm contractum irritat: *c. referente.10.qui filii sint legit.c.iuvenis.& seq. de sponsal.* olim ad quartum, hodie (ex Concilio Tridentino, *sess.24.cap.3. de reform.matrim.*) ad primum gradum; si quidem, si ex sponsalibus de futuro oriatur, sint ea valida(quod non necesse erat olim; *c.ad audientiam.4. de sponsal. c. 1. eod. in 6.*); si ex sponsalibus de præsenti, usque ad quartum gradum, licet ea sint invalida. *Pius V. in Extrav. ad Romanum. lata Anno* 1566. *de qua Navarr.in suo Enchirid. cap.22.num.*57.

Valida sponsalia ut justitiam publicæ honestatis inducant, sunt; quæ à majoribus septennio, *c.un.de sponsal.in* 6. aut eo minoribus, sed post illud in voluntate durantibus; *d. c. un. & c. un. de despons. impub. in 6.*

 purè,

purè, *d.c.un.de sponsalibus in* 6. cum persona certa, *Gl.in d. c. un. de sponsalibus*, adhibito consensu, sunt contracta, *d.c.un. de sponsalibus*.11.6. licet postea fiat de jure nulla; puta consanguinitatis, affinitatis, frigiditatis, religionis, aut alia quavis ratione.*d.c.un.de sponsalibus in* 6.

Votum castitatis solenne, quod religionis approbatæ professione expressa vel tacita, vel sacri ordinis susceptione celebratur, matrimonium impedit & dirimit. *c. un.de voto in* 6.

Impedit etiam & dirimit matrimonium, Ordo sacer. *c.1. & 2.qui cler. & vov. matrim.contr. poss. c. si qui.3.& c.erubescant.* 11. *dist.*32. adeò ut eo insignitus matrimonium contrahens, ipso facto sit excommunicatus.*Clem.un.de consang.& affin.* Minori ordini initiatus matrimonium licitè contrahit.*c.1. de cler.coniug.d.c. si qui*, 3. *& c. seriatim*.14. *dist*.32.

Crimen adulterii etiam impedit matrimonium, & contractum dirimit; si sit commissum cum homicidio, *c. super hoc*.3. *de eo qui duxit in matr.quam poll.per adult.* aut machinatione, in necem prioris conjugis, ut eà perpetrata, adultera ducatur; *Dd. in c. laudabilem*. 1. *de convers. infidel.* si prima uxore superstite fidem de matrimonio contrahendo sibi invicem dederint. *c. cum haberet*. 5. *c. significasti*. 6. *de eo qui duxit quam poll. per adult. c.4. relatum*. 31.*qu*.1.

Si quis vivente legitima uxore aliam ducat, vel cum ea sponsalia contrahat; distinguendum, an hæc sciverit illum uxorem habere, an ignoraverit; & an viva prima eius

ejus uxore, ab illo cum qua contraxit, carnaliter sit cognita, an non: Si fuit cognita, & sciebat eum uxorem habere, matrimonium rescinditur, & ne mortua quidem prima uxore toleratur. *c.* 4. 5. *& ult. eod.* Si verò ignorabat eum uxorem habere, & cum eo carnaliter se non miscuit, matrimonium post primæ uxoris obitum contrahi potest, & antea contractum non dirimitur; *d. c. ult.* nec fit tori separatio ad viri petitionem, nisi mulier divortium petat. *c.* 1. *eod.*

Impotentia coeundi (quæ & matrimonium impedit & contractum dirimit) est vitium quo quis alteri carnaliter commisceri impeditur. *c. ex literis.* 3. *de frigid. & malef.*

Ea est vel *à natura*; vel *ab accidenti.*

A natura, vel *ob ætatem* in impubere; quæ adveniente ætate, desinit; cum nativæ qualitates, quæ immaturæ & nimia humiditate erant oppressæ, calescere & vigere incipiunt. *c. unic.* 30. *qu.* 2. *& c. quod sedem.* 2. *de frigid. & malef.* vel in adultos *ob nativam qualitatem depravatam*; in viro propter nimiam frigiditatem; in muliere, quia ita arcta, ut virum nequeat pati. *tot. tit. eod.*

Ex accidenti impotentia, est vel *violenta*; cum gladio vel alio instrumento alicui virilia sunt amputata; vel *occulta*; cum quis fascino ligatus, & maleficio ita devinctus, ut rei venereæ sit prorsus inhabilis. *c.* 4. *si per sortiarias.* 33. *qu.* 1.

Ob impotentiam naturalem in masculo adulto, ex frigiditate nimia; & matrimonium contrahendum impeditur, & con-

tractum dirimitur. *c.* 1. *&* 2. 33. *qu.* 1. in muliere; si Medicorum ope curari potest, non impeditur: si non potest, vel non absque gravi vitæ periculo, impeditur & contrahendum, & contractum rescinditur. *c. fraternitatis.* 6. §. *hac autem. de frigid. & malef.*

Accidentalis impotentia si violenta, & matrimonium præcessit, & contrahendo & contracto matrimonio præstat impedimentum; non si durante matrimonio contigit; si occulta, & perpetua, & matrimonium præcessit, contractum rescindit, & impedit contrahendum; non si consummato matrimonio alterutri conjugum accidit. *d. c. si per sortiarias.* 33. *qu.* 1.

Si de impotentia in viro per inspectionem virorum expertorum; in muliere per mulierum fide dignarum constet, statim matrimonium dirimitur. *c. fin. de frigid. & malef. Hostiens.* §. *qualiter eod.*

Si de ea manifestè constare non possit, vel naturaliter, vel ex alterius maleficio provenerit, per triennium tenentur cohabitare: quo elapso, si de impotentia coeundi ipsorum conjugum & septem propinquorum juramento constet, solvitur matrimonium. *c.* 5. *& ult. de frigid. & malef.*

Quæ ita procedunt, si alter conjugum ignorans vitii impotentiæ quo alter laborat contraxerit; si sciens, vel impotentia postea comperta simul morari consenserit, rescissio non facilè permittitur. *c. consultationi.* 4. *eod.*

Impedimenta quæ impediunt, non dirimunt matrimonium, sunt, *furor, interdi-*

ctum,

ctum, feriæ, ſponſalia, catechiſmus, votum ſimplex, crimen.

Furor, quia conſenſus in nuptiis requiritur, futuras nuptias impedit, non d.rimit contractas: *c. dilectus.* 24. *& ibi Dd. de ſponſal. c.* 26. *neque furioſus.* 32. *qu.* 7. item, ex eadem ratione, fatuitas *Navarr. in c. ſi quando. de reſcript. except.* 9. *col.* 30.

Furioſus tamen, qui dilucida intervalla habet, eo tempore, rectè nuptias contrahit. *Gl. in d. c. dilectus.* 26.

Quod an fecerit, ex ipſius actus qualitate judicandum. *c. legimus. diſt.* 93.

Interdictum Eccleſiæ eſt, cum Epiſcopus, aut alius Judex Eccleſiaſticus, aut Parochus, alicui, ne matrimonium cum aliqua contrahat, ob aliquod impedimentum interdicit, donec an illud verè ſubſit, nec ne, conſtet, *tot. tit. de matrim. cont. interd. Eccl.*

Matrimonium contra illud contractum, valet ſi impedimentum non ſubſit, licet contrahentes peccent, & propterea pœnitentiam ſubire debeant, *c.* 1. *&* 2. *eod.* & interim, donec de impedimento cognoſcatur, ſeparentur. *c. ult. eod.*

Si impedimentum ſubeſt, & probetur, matrimonium diſſolvitur, non ratione interdicti, ſed ratione impedimenti: *Spec. eod. tit. num.* 1. *per c. tua.* 4. *de ſponſal. duor. c.* 21. *contradicimus.* 35. *qu.* 3.

Feriarum tempore (quod olim erat ab Adventu uſq; ad Epiphaniam, à ſeptuageſima uſque ad octavam Paſchę, & à primo die Rogationum uſque ad octavam Pentecoſtes. *c. capellanus.* 4. *de feriis. c.* 8. *non oportet.* 33. *qu.* 4. hodie ex Concilio Tridentino,

ab

ab Adventu usque in diem Epiphaniæ, & à Feria quarta Cinerum usque in octavam Paschatis. *sess.24. cap.11.*) non matrimonium contrahere, sed contractum benedicere & solenniter celebrari vetatur. *d.c.capellanus.4. & d.c. non oportet. ubi Abb. Panorm. Gl.*

Sponsalia impediunt matrimonium contrahi. Nam qui sponsalia de futuro contraxit, nisi ea aliquo licito modo solvantur, tenetur cum eadem contrahere de præsenti. Cum alia tamen si de præsenti contraxit, valet matrimonium. *c. veniens. 15. c. sicut, 22. de sponsal.*

Catechismus, ex quo spiritualis oritur cognatio, *c. per Cathechismum. 2. de cognat. spirit. in* 6. impedit matrimonium contrahendum, sed non dirimit contractum. *d.c. per Catechismum. c. contracto. 5. eod.*

Est *Catechismus*, instructio baptizandi solenniter à Sacerdote in janua Ecclesiæ facta, antequam baptizetur puer, de articulis fidei Catholicæ Romanæ credendis. *c. ante Baptismum. 54. de consecr. dist. 4.*

Votum simplex, quod religionis approbatæ professione, tacita, vel expressa, nec sacri ordinis susceptione est solennizatum, non dirimit, sed impedit matrimonium, *c. quidam nubentes. 2. c. si vir. 3. & per totam dist. 27. c. unico, de voto & voti redemt. in* 6. licet illud uterque sciverit. *Navarr. cap. 22. num. 73.*

Crimen quod impedit, non dirimit matrimonium, est *incestus, uxoricidium, raptus, susceptio proprii filii de fonte, presbytericidium, pœnitentia solennis*.

Incestum qui scienter, non per errorem,

c. si

c. si virgo 5. § *fin. cum seq. c. ego dixi.* 7. § *fin. cum* 3. *seqq.* 34. *qu.* 1. commisit cum affine uxoris, cognata, nec debitum ab uxore petere quam habet, cum ea jam ipsi facta sit affinis, nec ea mortua, matrimonium contrahere potest. *c.* 1. *c. ex literis.* 8. *c. transmissæ.* 4. *de eo qui cogn. consf. uxor. c.* 21 *qui dormierit.* 32. *qu.* 7. Nisi peracta pœnitentia, se continere non valeat. *c.* 16. *si quis cum.* 33. *qu.* 2.

Vxoricidium est, cum vir uxorem occidit. *c.* 8. *admonere.* 33. *qu.* 2.

Is matrimonium contrahere nequit: *d. c. admonere.* 8. ut nec uxor quæ maritum occidit, licet de ea nihil jure sit cautum: cum in correlativis, in quibus eadem ratio idem suadet, idem jus sit statuendum. *Abb. in procem. Decr.*

Sponsam alterius qui *rapuit*, pœnitentia mulctatur, & spe coniugii privatur. *c.* 24. *statutum* 27. *qu.* 2.

Qui proprium filium non necessitate urgente, *c. si vir.* 2. *de cognat. spirit. c.* 7. *ad limina.* 30. *qu.* 1. sed ne uxorà se debitum possit exigere, de sacro fonte suscepit, reddere debitum quidem, sed exigere non potest. *c.* 5. *de eo.* 30. *qu.* 1.

Qui *Presbyterum occidisse* in foro contentioso convictus, matrimonium nunquam contrahere potest. *c. qui Presbyterum.* 2. *de pœn. & remiss. ubi Abb. in verbo convictus.*

Qui peccatum commisit, propter quod ipsi *solennis pœnitentia* injuncta, nequit nuptias contrahere. *c.* 12. *de his. c.* 19. *antiqui.* 33 *qu.* 2.

Nullum si matrimonio contrahendo aut con-

contracto obstat impedimentum, debet illud publicè coram Ecclesia, *c.* 1. 30. *qu.* 5. *c.* 2. *&* 3. *de cland. despons.* aut in cœtu aliquot fidelium, Ecclesiam repræsentante, *c. fin. eod.* benedicente nubentibus Sacerdote Parocho, *c.* 5. *sponsus & sponsa.* 30. *qu.* 5. *c.* 1. *aliter.* 30. *qu.* 5. *c. fin.* 28. *qu.* 1. aut ejus permissu alio, *Clem.* 1. *in princ. de priuileg.* celebrari.

De clandestina desponsatione.

Tit. XIV.

Diximus superiori titulo de sponsalibus de præsenti publicis; restat ut de *clandestinis* agamus.

Ea sunt, quę non adhibitis testibus, sed clàm, & quodammodo furtivè sunt contracta: *c.* 1. *&* 2. *hic.* aut in quibus solennia ad nuptias requisita sunt omissa: *c.* 1. *aliter.* 30. *qu.* 5. aut quæ contra statutum vel consuetudinem inita. *c. fin. hic ubi Gloss.*

Solennia ad nuptias requisita sunt, ut in Ecclesiis per Presbyteros matrimonia contrahenda proponantur, termino competenti præfinita, intra quem, qui voluerit, aut potuerit, impedimentum legitimum opponat; & ipsi Presbyteri nihilominus, utrum obsistat aliquod impedimentum, investigent; illud esse, si ex probabili conjectura appareat, contractum, donec, quid super eo fieri debeat, manifestis constiterit documentis, expresse interdicant. *d. c. fin.*

Quod si Presbyteri non fecerint, sed ei interfuerint, per triennium suspenduntur,

tur, &, si culpæ qualitas postulaverit, grauius puniuntur, *d.c.fin.§ fin.*

Liberi ex hujusmodi matrimonio clandestino & interdicto procreati, non sunt legitimi; nulla ipsos parentum ignorantia excusante; Cum sic contrahentes, vel non expertes scientiæ, vel saltem affectatores ignorantiæ videantur. *d.c. fin.§ si quis.*

Valet tamen clandestinum matrimonium, & liberi ex eo nati sunt legitimi; si postea ab Ecclesia probetur: *c.1.eod.c.quod nobis.* 9.*qui filii sint legitimi*. aut per eos qui clàm contraxerunt, publicetur. *c.7.hic.*

Lite super eo mota, viro incumbit probatio. *c.1.eod.*

Probatur matrimonium per testes, *c.illud.* 11.*de præsumt.c.super.*22. *de testib.* non suspectos. *d.c. super.*22. sed omni exceptione majores; *c.1.de consang.& affin. Panorm.in d.c. super eo.* 22. *de testib.* per instrumenta super ipso matrimonio confecta; *Bald.in l. neque.* 13. *ff. de nupt.* per præsumtionem. *d. c. illud.* 11. copulam carnalem, *per c. de illis.* 7. *de desponſ. impub. c.per tuas.*6. *de cond.appos. Spec.de præsumt.§.species.num.* 4.& 5. solennem deductionem & pompam in Ecclesiam vel domum; *Specul.d.§.species num.*5.*per c.ad id quod.*21. *c. iuvenis.*3. *de sponsal.* confessionem conjugum; *c. attestationes.*30. *de desp. impub.* juramentum judiciale, *c.mulier.*34.*de iureiur.*

Quod cum plus quàm semiplenè probatum est, pro, non contra matrimonium est deferendum. *Panorm.in d.c. mulier.*

Ut & nonnunquam, sed pro matrimonio, deferendum juramentum purgationis. *c. attestationes.* 10. *de desponſ. impub.* cum in-

infirmior est probatio, testesque inducti minus idonei; ut parentes, &c. *c. super* 22. *de testib. ubi Panorm. & Dd.*

De effectibus matrimonii contracti.

TIT. XV.

EFfectus matrimonii contracti sunt *quatuor*.

Primum est: Quod liberi eo procreati vel sunt legitimi, vel fiunt.

Sunt, qui stante matrimonio sunt suscepti; sive illud sit clandestinum; sed ab Ecclesia postea approbatum; *c. quod nobis*. 9. *qui filii sint legit.* sive jure non valeat; modò alterutro conjugum impedimentum ignorante, in facie Ecclesiæ sit contractum; *c. pervenit*. 11. *& c. pen. eod.* sive ab infidelibus in gradu, lege quidem Canonica vetito, sed eorum permisso, sit contractum; *c. ult. eod.* sive matrimonium sit dissolutum. *c. 2. eod.*

Fiunt legitimi, id est, per matrimonium subsequens legitimantur, qui ante nati; modò eo tempore quo procreati, nuptiæ inter eorum parentes potuissent celebrari. *c. 1. & c. tanta*. 6. *eod.*

Secundus Effectus est, Quod conjuges simul habitare, ita tamen ut vir caput sit uxoris, eaque ei serviat, *c. 12. est ordo. c. 11. manifestum. in princ. & § fin. c. 13. hæc imago. c. 15. cum caput, c. 18 Adam*, 33. *qu.* 5. & alter alteri exigenti debitum matrimoniale tenetur reddere. *c. 3. nosse*. 30. *qu.* 1. *c. 2. sicut. §. unde Apostolus*. 32. *qu.* 2. *c. 1. c. 5. secundum ver-*

verba. in princ. 33. *qu.* 5. licet libidinis causa, *c.* 2. *sicut non omnis.* § *his ita respondetur. c.* 3. *quicquid. c.* 4. *connubia.* § *fin. c. ult.* 32. *qu.* 2. non tamen studio, ut ex concubitu liberi non procreentur, *c.* 7. *so'et. c.* 7. *aliquando.* 32. *qu.* 2. exigatur.

Qui effectus, quoad redditionem debiti, tollitur; Si Maritus sit Episcopus, Presbyter, aut Altaris minister; *c. lex continentiæ.* 10. *c. omnino.* 11. *c. Nicena.* 12. *dist.* 31. *c. multorum.* 2. *c. eos qui.* 10. *dist.* 32. & intra tēpus oblātionis, non extra, debitum exigatur: *c. quoniā* 13. *dist.* 31. Si mulier sit in puerperio, vel infantem nondum ablactaverit; *c. ad eius.* 4. *dist.* 5. *c. si causa.* 4. *in fin.* 33. *qu.* 4. menstruo laborat, concepit: *d. c. ad eius.* 4. *vers. quippe & fine. d. c. si causa.* 4. Si tempore jejunii: *c.* 3. *fratres. c.* 5. *Christiana. c.* 6. *qui in castigatione.* 33. *q.* 4. aut orationis, *in princ. cum c. seq. d. c.* 33. *qu.* 4. nisi ab uxore: *c.* 9. *nec uxorem. in fine. cum c. seq. d. c.* 33. *qu.* 4. aut pœnitentiæ, libidinis, non sobolis procreandæ gratia; *c.* 2. *quotiescumque. & c.* 4. *si causa. c.* 7. *vir cum.* § *si quis verò.* 33. *qu.* 4. aut die processionis; *d. c.* 4 *si causa. vers. & dies processionis. d. c.* 5. *Christiano.* aut benedictionis, debitum exigatur. *c. ult. dist.* 23. *c.* 5. *sponsus. in fine.* 30. *qu.* 5. Si alter conjugum adulterium commisit, & innocens eum retinet; per triennium pœnitentiæ; *c.* 4. *si quis uxorem.* 32. *qu.* 1. Si incestum conjux; *c.* 30. *qui dormierit.* 27. *qu.* 2. *c.* 21. *qui dormierit.* 32. *qu.* 7. *c.* 1. *c. transmissæ* 4. *de eo qui cogn. cons. ux.* non tamen per ignorantiam, *c.* 5. *si virgo.* § *fin. cum c. seq.* 34. *qu.* 2. aut culpam conjugis, *c. discretionem.* 6. § *fin. de eo qui cogn. cons. ux.* commisit: Si cognatio spiritualis,

tualis, non tamen fraude alterius conjugum, *c.4. dictum. 30.qu.1.* aut necessitate exigente, *c.7. ad limina. 30. qu.1.* inter virum & uxorem intervenit: *in princ. & c. 1. c.5.de eo.§. si autem coniuges.30.qu.1.* Si tori facta separatio.

Tori separatio non admittitur, nisi judicio Ecclesiæ præcedente. *c.3. de divortiis.*

Opus est igitur ut matrimonium accusetur, & causa divortii legitimè probetur, ut rectè sententia ferri possit.

Quocirca qui matrimonium accusare, & vel contra illud testificari possint, sequenti titulo explanabimus.

Tertius effectus; Ut simplex donatio inter virum & uxorem regulariter non valeat; donatio verò propter nuptias à viro in in mulierem collata ad virum soluto matrimonio redeat, *c. ult. de donat. int. vir. & uxor.* Nisi propter adulterium ab uxore separetur: *Panorm. in c. plerumque. 4. eod.* pactum de lucranda re donata intercesserit. *d.c.ult.eod.*

Quartus est; Ut dos valeat, sed similiter soluto matrimonio mulieri reddi debeat; *d.c.ult.c.2.§.fin.de coniug.serv.* nisi ejus culpa matrimonium sit solutum; *d. c. plerumque. 4.* nisi pactum de lucranda dote intercesserit: *d.c.ult.* modò hoc casu matrimonium ab initio utiliter fuerit contractum; *c. etsi necesse.5. de don. int. vir. & uxor.* & æquè de ante nuptias donatione ab uxore lucranda pactum sit; *d. c.ult.* nisi consuetudo loci in contrarium extet. *d. c. fin. in fin.*

Qui

Qui matrimonium accusare possunt, vel contra illud testificari.

TIT. XVI.

ACcusare *matrimonium*, est impedimentum, ob quod inter conjuges matrimonium consistere non potest, explicare. *c. relatum.* 1. *hic.*

Illud possunt vel tantum *coniuges ipsi*, vel & *consanguinei*, & *extranei*. Nisi denunciationis tempore tacuerint, nec eam probabiliter ignoraverint, nec ex causis (*quarum quædam in c. fin. eod. recensentur*) accusationem opponere impediti fuerint, nec se de novo didicisse jurent. *d. c. fin.*

Coniuges ipsi tantum; si impedimentum delictum conjugum non contineat, nec aliorum intersit: ut, si mulier tam arcta sit, ut cognosci nequeat, vir tam frigidus ut coire non possit; *arg. c. consultationi.* 4. *de frig. & malef.* si in conditione status erratum; *c. proposuit.* 2. *de coniug. serv.* si alter conjugum adulterium commisit. *c. quemadmodum.* 25. *de iureiur.*

Consanguinei & extranei; si impedimentum delictum contineat; ut quia aliqui in gradu prohibito, consanguinitatis vel affinitatis, vel contraxisse vel contrahere voluisse dicantur: ita tamen ut consanguinei extraneis; & inter illos seniores & præstantiores aliis præferantur. *c. videtur.* 3. *hic. c.* 1. *cum palea. seq.* 35. *qu.* 6.

Parentes ergo si existunt, aliis conjunctis; his non existentibus, frater, soror, patruus,

truus, avunculus, amita, matertera, & reliqui consanguinei, extraneis; in iis antiquiores & præstantiores in accusando præponuntur: *d. c. videtur. 3. d. c. 1. cum palea. seq. Fabian. in d. c. 1. consanguineos. 35. qu. 6.* Cum quia illorum interest, matrimonium rescindi vel non; tum quia melius, aliis veritatem præsumuntur scire. *c. 2. videtur. 35. qu. 6.*

Hi accusare debent viua voce, duobus vel tribus ex consanguinitate, vel totidem senioribus & honestioribus ejusdem loci testibus adhibitis, coram Episcopo, vel judice competente; præstito juramento, se neque gratia, neque pretio, neque timore, neque odio id facere, sed quia credunt, impedimentum quod allegant, verum esse, vel ita se ab antecessoribus audivisse. *c. 5. de parentela illa quam. & c. 8. de parentela illa unde nos. 35. qu. 6.*

Idem juramentum præstant testes. *d. c. de parentela illa quam. & d. c. de parentela illa unde.*

Testes hic esse possunt non modò extranei, sed & proximi consanguinei, & parentes; favore matrimonii; *d. c. videtur. 35. qu. 6. in fin.* imò idem & testis & accusator esse potest. *c. 4. si duo. 35. qu. 6. c. præterea. 22. de testib.*

Impedimento quod obstabat, legitimè probato, divortium conceditur. *d. c. 1. consanguineos. 35. qu. 6.*

De

De divortiis.

TIT. XVII.

DIvortium, est legitima mariti & uxoris separatio apud competentem Judicem, cum causæ cognitione & sufficiente eius probatione, facta. *Panorm. in c. ex conquestione.10.de restit. spoliat.*

Est vel *tori*, cum usus matrimonij, puta conjugum cohabitatio, vel mutua conversatio, ad tempus, aut nulla temporis habita ratione interdicitur: *c.2. dixit Dominus.32.qu.1.* vel *vinculi matrimonialis*; cum matrimonium quoad substantiam, penitus & in perpetuum rescinditur. *c.5. interfectores.33.qu.2.*

Quoad totum fit divortium; 1. Propter *adulterium* alterutrius conjugum; *c.1. interveniente. c.3. Apostolus. 32. qu. 7.* licet conjux ejus committendi occasionem dederit; *c.ex literis. 5.hic.c.3. ita ne. 32.qu.5.c. 2.licitè.32. qu.7.* Nisi uterque adulterium commiserit. *c. significasti. 4. & c. seq. hic.* Nisi maritus uxorem prostituat; *c.discretionem. 6. de eo qui cogn. cons. ux.* Nisi uxor animum adulterii committendi non habuerit; puta, quia per errorem ab eo quem maritum putabat, fuit cognita, *c.6. in lectum.34. qu.2.* per vim compressa; *c.4. proposito 22. qu. 5.* maritum credens esse mortuum, alii nupserit. *c.1. cum per bellicam. 34 qu.1. & 2.* Nisi maritus post adulterium uxorem sibi reconciliaverit. *c.1. & 2. & 3. 32.qu.1.2.* Propter *furorem*, si sit tam vehemens & ardens, ut probabile mortis peri-

culum

culum inducat. *Covarr. 2. part. cap. 7. §. fin. num. 3.* Propter *hæresim;* si alter conjugum in hæresin labatur. *c. 2. hic. c. fin. de convers. coniug.* 4. Propter *sævitiam,* cum alter conjugum vel veneno, vel fustibus, aut gladio vitæ alterius insidiatur. *c. 1. & 2. hic. c. 1. ut lit. non contest. c. literas. 3. & ibi Abb. de rest. spoliat.* 5. Propter *Sodomiæ crimen. c. 2. omnes causationes. 32. qu. 7. Abb. in c. maritis. 4. de adult.*

Quoad vinculum fit divortium; Propter *infidelitatem*: cum scilicet alter infidelium conjugum ad fidem Catholicam convertitur; & infidelis sine fidei nostræ injuria, vel scandalo continuo, cum eo cohabitare non vult. *c. gaudemus. 1. & ibi Dd. & c. quanto. 7. hic.*

Matrimonio per divortium quoad vinculum dissoluto conjuges liberè ad secunda vota transire, vel religionem, altera parte inuita, possunt intrare; *c. 21. Agathosa. 27. qu. 2.* Non si quoad torum; eo enim casu conjuges manent. *c. quanto. 7.*

Sine justa diuortii causa & sine Judicis auctoritate divertens, per actionem ad matrimonium colendum potest compelli. *c. ex transmissa. 8. de rest. spol. c. ex parte. 9. de sponsal. c. ult. in princ. 31. qu. 2. c. 16. puto. §. cum enim Iudæi. c. 17. horrendas. c. 19. præcepit. 32. qu. 5.*

Quæ tamen ob justam causam, sed divortio non legitimè facto, decessit, repetenti viro, cujus sæuitiam veretur, restituitur, si reæ de securitate caveat: *d. c. ex transmissa. vers. recepta;* non restituitur, si tanta sit viri sævitia, ut nulla ei sufficiat cautio; sed usque ad causę decisionem ho-

nestæ

nestæ & probę alicui mulieri custodienda committitur. *Abb. in c. literas.* 13. *& c. ex trāsmissa.* 8. *de rest. spol. c.* 1. *seculares,* 33. *q.* 2.

De secundis nuptiis.

TIT. XVIII.

HActenus de nuptiis in genere egimus: nunc specialiter de *nuptiis secundis* agamus.

Eę dicuntur omnes, quę repetitæ sunt post primas, etsi sint tertiæ, vel quartæ, vel pluries repetitæ. *c.* 11. *aperiant. & seq.* 31. *qu.* 1.

In illis quædam sunt propria; puta Quod eis non benedicatur; *c.* 1. 3. *hic.* Presbyter non possit interesse; *can.* 8. *de his.* 31. *qu.* 1. Qui eas contraxit, ad dignitates Ecclesiasticas non possit adspirare. *c.* 3. *de bigam.*

Sunt alioquin, etiam intra annum luctus, *c. pen. & ult. hic.* permissæ, nec censentur injustæ; *c. ult. dist.* 26. *c.* 13. *additur.* 27. *qu.* 2. *c. pen.* 31. *qu.* 1. licet sæpius sint iteratæ. *d. c. aperiant.* 11. *& c. ult.* 31. *qu.* 1.

Iterari tamen non debent; nisi de morte prioris conjugis constet. *c. in præsentia nostra.* 19. *de sponsal.*

De rebus Sacris, Sanctis, & Religiosis.

TIT. XIX.

ABsoluto Sacramentorum tractatu, restat ut de *rebus sacris, sanctis* & *religiosis* videamus.

Sunt *res sacræ* & *sanctæ*, quæ principaliter ad cultum divinum sunt comparatæ; ut, *Ecclesiæ*, *Altaria*, *Sanctorum reliquiæ*, *vasa*, *vestes*.

Res religiosæ sunt, quæ piis usibus sunt destinatæ; ut, *religiosæ domus*, *xenodochia*, *orphanotrophia*, *nosocomia*, *gerontocomia*, *cœmeteria*, *sepulturæ*.

De Ecclesiis ædificandis, vel reparandis.

TIT. XX.

ECclesia hoc loco non significat cœtum fidelium, sed ædes sacras, seu domum Deo dicatam ad Sacramenta & officia divina celebranda, etiam templum appellatam. *c. 2. in princ. de consecrat. dist.* 1. Nam post consecrationem, quæ & dedicatio dicitur, appellatur *Ecclesia*, ante eam *Basilica. c.* 1. *de relig. domib. & ibi Gl. & c. 2. de consecrat. dist.* 1.

De Ecclesia tria tractanda. 1. *Constructio.* 2. *Consecratio.* 3. *Immunitas.*

Constructio, est duplex; aut enim Ecclesiæ novæ ædificantur; aut veteres collapsæ vel collapsuræ instaurantur seu reparantur. *c.* 1. *&* 2. *hic.*

Novæ ędificantur; si justa causa id suadeat; *c. fin. hic.* ut si fructus unius Ecclesiæ sint sufficientes ad duas, & parochia latiores habeat fines quàm tempore hyberno possint accolæ in unam convenire: *c. ad audientiam.* 5. *hic.* si temporis qualitas exigat: *c.* 48. *& temporis qualitas.* 16. *qu.* 1. vel notabile populi

puli incrementum: *c.50. felix.c.51. multis. c.53. præcipimus.16. qu.1.* si in præjudicium alterius non fiat: *c.43.Ecclesia.c.44.quicunque.16. qu.1. c.1.de oper.nov.nunc. c.2.hic.* & loco fiat congruo: *c.13. Ecclesias. de consecr. dist.1.* populus loco sacro indigeat. *c. fin.hic.d.c.53. præcipimus.*

Ædificare potest Episcopus, si justa sit causa, licet de rebus Ecclesiæ non alienandis juraverit, *c.fin.hic.*

Sine Episcopi loci, *c.44. quicunque. 16. qu.1.c.10.quidam.18.qu.2.c.nemo.9.de consecr. dist.1.* consensu, nemo novas Ecclesias ædificare potest; si faciat, jure patronatus privatur.

Qui ante ad locum debet accedere, in eo crucem figere, publicè atrium designare. *d.c.nemo. 9. Nov. 131. cap.7.* illud aqua lustrali adspergere. *c. nemo. 9. de consecr.dist.1.*

Est & ejus prospicere, an is qui ædificare seu fundare decrevit, id pietatis, an quæstus cupiditate, puta ut ex eo quod de suo, vel in suo ædificavit, quæstum cùm Clericis dividat, faciat: *c. si quis basilicam. 10. de consecr.dist.1.c.33.Eleutherius.18.qu.2.c.15. hanc consuetudinem. c.13. quia Sacerdotes. 10. qu.1.c.11. Ecclesia quæ pactione.1. qu.4.* an proventus, quæ ad luminaria, custodiam, custodumque stipendia, *d. c.nemo.9. c.pia mentis.26. caus.16.qu.7.* onera Episcopalia solvenda sufficiant, *d.c.pia mentis.26.qu. 7.* statuat.

Ad ea enim fundatores tenentur: *c.1.placuit.1.qu 2. d.c.pia mentis. c.cum sicut.8.de consecrat. Eccl.* si non faciant; eorum heredes, *d. Nov.131.c. si quis ædificationem. 10.*

& c.si autem.12. aut Episcopus ipse, si sine dotatione ædificari permisit: exemplo ordinatorum sine titulo, quos vel alere tenetur, vel de beneficio eis providere. *c. Episcopus*. 4.*de præbend.*

Reparantur Ecclesiæ, cum uetustate, vel alia de causa collabuntur, seu ruinam minantur. *c*. 1. *hic.*

Hoc onus incumbit ipsius Ecclesię Rectori, si quarta huic usui à sacris Canonibus & redditibus Ecclesię assignata non sufficiat, & ipsi Rectori proventus, unde hoc possit ferre, supersint, nullaque consuetudo hoc oneris ad laicos transtulerit. *c. pri.ubi Gl. & c.his*.4. *hic.*

De consecratione Ecclesiæ & Altaris.

TIT. XXI.

ÆDificata Ecclesia non ante sacris ministeriis deputari potest, quàm consecrata fuerit: proinde, ne divino cultui mora offeratur; hoc quàm citissimè fieri debet. *c.fin. hic.*

Consecrare eam debet Episcopus, qui eo loco jura Episcopalia exercet; *c*.1. *de relig. domib.c.Ecclesiis*. 3. §.*fin. dist*.68.*c*.2. *&* 3. *hic. c*.1. *vers. ad Episcopum. dist*. 25. *c. nemo Ecclesiam*.9. *c. nullus Presbyter Missar*. 15. *de consecrat. dist*.1. si de dote ei sit prospectum: *c.cum sicut*. 8.*hic.* non inferior: *c. nullus Presbyter in Ecclesia*. 25. *de consecrat. dist*. 1. ne quidem Episcopo delegante: quoniam ea quæ ordinis sunt, ut consecratio; alteri mandari non possunt. *c.pen. hic.c.* 4.*Pontifices*. 7.*qu*.1.

Fit

Fit consecratio superficiei anterioris parietum delinitione, cum crucibus. *Abb. c. proposuisti.4. num.7. hic.*

Sine Sanctorum reliquiis, *c.placuit ut altaria.26. c.non oportet.29.de consecr.dist.*1. aut sine Missa, *c.*1.*dist.*3.*eod.*fieri non debet.

Utrumque requiritur etiam in consecratione iteranda; *c.de fabrica.* 24. *eod.dist.*1. videlicet cum iteranda est; nam regulariter iterari non debet: sed interdum iteratur; ut cum Ecclesia destructa instauratur: *ut in d.c. de fabrica.* cum polluta fuit: puta homicidio, adulterio in ea perpetrato; *c.si motum.* 19. *& c. seq. de consecrat. dist.*1. excommunicati corpore in ea humato. *c.consuluisti. hic.* cum, an sit consecrata, dubitatur. *c.solennitates.* 16. §.*de Ecclesiarum. c. Ecclesia.* 18. *de consecr. dist.*1.

Polluta Ecclesia pollutum quoque censetur cœmeterium contiguum, non autem remotum, sed contra polluto cœmeterio, non ob id censetur polluta Ecclesia; item uno cœmeterio polluto, non ob id censetur pollutum aliud, quamvis contiguum. *c. un. de consecrat. in 6.*

Pollui autẽ hic Ecclesia & cęmeterium dicuntur, quoad opinionẽ hominum, qui quantum in illis est, dicuntur polluere; non quod ad res pertinet, quę remanent incorruptæ, & inquinari non possunt, *can.*97.*quod quidam.* 1.*q.*1, *can.fin.*15. *q.*8.*c.fin.de cohab.cleric.& mulier. vid. Gl. in d. c.un. ad verb. pollui.*

Fieri potest consecratio non solùm diebus Dominicis, sed & privatis. *c.*2. *hic.*

Non solũ Ecclesię, sed & altaria, si sint lapidea, consecrari debent. *c.altaria.*31.*cũ seq.de cõsecr.dist.*1.certis observatis solennitatibus.

Eæ ſunt: ut poſt altaris inunctionem, chriſmate factam, & benedictionem ei à ſummo Pontifice tributam, *c. un.* § *fin. de ſacr. unct. d. c. altaria.* 32. *placuit.* 26. *ead. diſt.* & *tit.* in facie ipſius altaris, vel in dextro cornu feneſtella aperiatur: Sanctorum reliquiæ, unà cum nomine illius Sancti cui altare dicatur, & Epiſcopi qui ſacrum facit, condantur: feneſtella parvo lapide quadrato vel rotundo operiatur, qui lapis ſigillum appellatur. *Abb. c.* 1. *hic.*

Altari amoto, vel Sigillo fracto, & diminuto, conſecratio denuo adhibetur: *d. c.* 1. *eod.* Niſi læſio non ſit enormis. *c. ligneis.* 6. *eod.*

Solennitates conſecrationum Eccleſiarum ſingulis annis debent celebrari. *c. ſolennitates.* 16. *de conſecr. diſt.* 1.

Qui Eccleſiam vel ędificari vel conſecrari prohibuerit, aut non permiſerit, ſacrilegium committit. *in decret. Hormiſdæ Papæ. cap.* 10. *can. nullus.* 124. §. *qui autem.* & *can. ſeq.* 1. *qu.* 1.

De effectibus conſecrationis.

Tit. XXII.

Dictæ conſecrationis ſeptem ſunt *Effectus.*

Primus eſt; Quod in Eccleſia conſecrata, & ſuper altari conſecrato Miſſæ celebrantur, *c.* 1. *de conſecr. diſt.* 1. & *c. fin. c. eod. diſt.* 2. non in aliis locis; *c. Miſſarum. eod. diſt.* 1. Niſi Eccleſia deſit; Tum enim in capellis cum tabula conſecrata; aut ab iter facientibus, ſub dio, vel in tentoriis, ſi tabula altaris conſe-

cra-

crata cæteraque sacra ministeria ad id officium pertinentia ibi adfuerint, celebrari possunt. *c. concedimus.* 30. *eod. dist.* 1.

Secundus est; Quod in Ecclesia consecrata fidelibus sacramentum Eucharistiæ præbeatur. *c. liquido.* 53. *de consecr. dist.* 2.

Tertius; Quod in iis omnes clerici (ni Ecclesiasticam, arbitrio Episcopi, velint sentire disciplinam, *c.* 1. *& ult. dist.* 91. aut, si diebus solennibus absuerint, à communione suspendi. *c. si quis in clero.* 29. *caus.* 7. *qu.* 1.) debeant, horis Canonicis, diuina officia non tantùm voce, sed & corde, *c. non mediocriter.* 24. *de consecrat. dist.* 5. celebrare. *c. Presbyter.* 2. *dist.* 91.

Quartus est; Quod in iis Baptismus celebretur. *c.* 7. *pridem.* 18. *qu.* 2.

Quintus; Quod in iis sacramenta, veluti Eucharistia & Chrisma, custodiantur, ut cùm opus fuerit, in promptu sint.

Cui ea custodiendi cura commissa, nihil negligentiæ admittere debet: si secus, etsi nihil nefarium contigerit, trium mensium suspensioni subjicitur: si quid nefandum contigerit, grauiori subjacet ultioni. *c.* 1. *de custod. Eucharist. &c.*

Sextus effectus est; Quod in ea Sanctorum reliquiæ, sine quibus non consecrantur, ut supra diximus, altaria, reponantur, *c. placuit.* 26. *de consecrat. dist.* 1.

Illis veneratio exhibetur; sed ita demum, si aut sint antiquæ, aut Romani Pontificis auctoritate approbatæ. *c.* 2. *de relig. & vener. Sanct.*

Septimus effectus; Quod in Ecclesiis veneratio Sanctis exhibetur.

Sancti dicuntur, qui vitæ sanctitate &

miraculis editis excelluerunt. *Innoc. in c.1. eod.*

Sed non omnes qui miracula faciunt, sunt venerandi, quia quandoque etiam per malos miracula fieri possunt: *c.56. teneamus.* 1. *qu.*1. sed ii demum qui auctoritate Papæ approbati, & in numerum Sanctorum relati, vel canonizati sunt. *c.*1. *de reliq. & vener. Sanct.*

Est *canonizare*, canonicè & regulariter statuere, ut aliquis Sanctus honoretur pro Sancto; puta solenne officium pro eo fiat, sicut pro aliis fit Sanctis, qui ejusdem conditionis sunt; ut si canonizetur confessor, fiat pro eo officium confessorum: si martyr, officium martyrum. *Innoc. in c.* 1. *num.*1. *eod.*

Fit *canonizatio* inquisitione prius facta in canonizandi vitam, mores, res gestas, *c.*1.§.*fin. eod.* an persecutionem in vita fuerit passus, *c.* 36. *num.*7. *qu.*1. in miracula, in vita, & post mortem facta. *Hostiens. in Summa. eod. tit.*

In quibus quatuor necessaria. 1. Quod à Deo, non ex arte quadam procedant. *d.c.* 56. *teneamus.*1.*qu.*1.2. Quod sint contra naturam. 3. Quod non ex vi uerborum, sed ex pietate hominis contingant. *c.cum Martha.*6. *de celebrat. Missar.* 4. Quod sint ad confirmationem fidei. *arg.c.catechumenum.* 37. *de consecrat. dist.*4.

Canonizatione facta Sanctorum festivitates celebrantur; & in earum festivitatum vigiliis jejunatur.

Ieiunium, est parsimonia victus, & ciborum abstinentia. *Innoc.in c.*1.*num.*1.*de observ. ieiun.*

Est

Est vel *necessarium*, vel *voluntarium*.

Illud vel *generale* est, vel *consuetudinarium*, vel *votivum*, vel *pœnitentiales*.

Generale est, quod certis ab Ecclesia institutis diebus ab omnibus hominibus, nisi cum ipsis ex justa causa dispensetur, puta ob ætatem impuberem, senilem, ob morbum, est observandum. *c.* 1. §. *fin. c. ieiunia.* 16. *de consecr. dist.* 3. *c. quadragesima.* 16. *c. ieiunia.* 17. *eod. dist.* 5.

Tale est, quadragesima, *d. c. quadragesima.* 16. *de consecrat. dist.* 5. jejunium quatuor temporum anni, videlicet in Martio hebdomade prima, in Junio secunda, in Septembri tertia, in Decembri quarta, *in princ. cum cc. seqq. usque ad c. scire debet. dist.* 16. jejunium in quarta & sexta feria ab initio noctis usque in diem sequentem, scilicet quartam & sextam feriam. *c. de esu carnium.* 11. *c. ieiunia.* 76. *de consecrat. dist.* 3. jejunium in vigiliis Apostolorum, Adventu Domini, &c. *c. consilium.* 2. *in princ. usque ad* §. *cum autem quæsieris. de observ. ieiun.* vigiliis Sanctorum. *d. c. concilium.*

Vigiliæ dicuntur festorum dierum vesperæ, quia olim Christiani (ut & hodie in Nativitatis Dominicæ vigilia fit) in orationibus, ob majorem diei festi solennitatem pernoctabant. *can. utinam.* 11. *dist.* 76. *c. illa autem dist.* 12.

Consuetudinarium jejunium voco, quod non generaliter observandum, sed tantum certis in locis, & certis in Ecclesiis, secundum earum consuetudinem, ut in vigilia Bartholomæi Apostoli. *d. c. consilium.* §. *de festivitate.*

Votivum jeiunium est, cum quis non propter Ecclesiæ præceptum, sed ob suum votum, jejunare tenetur. *c. ult. eod.*

Pœnitentiales est, quod confessis à Canone vel Sacerdote imponitur. *c. ult. dist.* 82.

Voluntarium est, cùm quis, ut se ad opera spiritualia reddat aptiorem, sponte sua jejunat. *d. c. ult. de observ. ieiun.*

Modus jejunandi à Pontificibus constitutus est, ut vel semel tantùm in die cibus sumatur; sive mane sive vesperi, ut in quadragesima & quatuor temporibus. *c. solent.* 50. *de consecrat. dist.* 1. vel à cibis lautioribus abstineatur, *c. neophyti.* 12. *de consecrat. dist.* 5. ut carnibus, vino; *c.* 2. *ab exordio. dist.* 35. aridioribus tantùm utarur. *c. non oportet.* 8. *de consecr.*

Species jejunii est abstinere ab iniquitate & voluptate illicita. *c. ieiunium.* 25. *de consecr. dist.* 52.

Erat & olim consecrationis *octavus effectus*; ut mulieres post partum ante purificationis tempus in Ecclesiam, secundùm Legem Mosaicam, non admitterentur sed hodie statim post partum admittuntur. *c. un. de purific post part.*

De Ecclesiarum unionibus.

TIT. XXIII.

QUia, ut supra titulo decimo nono diximus, una Ecclesia in plures justa de causa potest dividi, ita &, sic rebus suadentibus, plures Ecclesiæ in unam possunt conjungi; ideo de *Vnionibus Ecclesiarum* titulum subjungimus.

Rex

Res hoc suadere censetur, si aut *Necessarium*, aut *Vtile. c. exposuisti. 33. §. si evidens. de prabend. & dignit.*

Necessarium; si ob paupertatem una ex illis, vel omnes, alienis suppetiis egeant; *c. 3. unio. in fin. 10. qu. 3. c. 49. postquam. 16. qu. 1.* singulæ singulos Sacerdotes alere nequeant: *d. c. unio. c. eam te. 4. in fin. de atat. & qual.* & si propter hostium incursus & terrores, vel etiam crebras infestasque hospitationes, altera Ecclesia sit desolata. *d. c. postquam. 49.*

Vtile est; si id locorum opportunitas vel temporum qualitas exposcat; ut si Ecclesiæ adeo invicem vicinæ, ut facilè unus Sacerdos omnibus possit sufficere. *c. 48. & temporis. 16. qu. 1.* si unius aut omnium populus sit oppido infrequens factus. *d. c. & temporis*.

Unire Ecclesias possunt, qualescunque Pontifex; *c. sicut unire. 8. de excess. Prælat.* in legatione sua sitas, nisi sint collegiatæ, Legatus ejus de latere: *c. pen. de offic. Legat. in 6. Caccialup. in tract. de union. art. 3. num. 11.* in Diœcesi propria existentes & ipsis subjectas, Episcopi: *d. c. sicut unire* si quidem sint confirmati, licet nondum consecrati; *d. c. sicut unire. 8.* ex speciali mandato Episcoporum, Vicarii, *Caccialup. ubi sub num. 23. Petr. Perus. tract. de union. cap. 4. num. 32.* Sede vacante, ita tamen ne juribus Episcopalibus quid detrahat, Capitulum: *Clem. 1. §. ad hac. de statu monach. Caccialup. ubi sup. nu. 19.* His inferiores Prælati, Ecclesias, etiam pleno jure ipsis subjectas, unire non possunt. *Petr. ubi sup. num. 29. Caccialup. num. 20.*

Unionem tamen Episcopi sine consensu Capituli sui, *Clem. si una. 2. de reb. Eccl. non alien. Caccialup. art. 6. num. 1. eod. tract.* & Prælati inferioris, ad quem jus Ecclesiæ, quæ unitur, conferendæ spectat, *Clem. ne in agro. 1. §. ad hac. de statu monach. Caccialup. eod. num. 4.* facere non possunt: omnino sine consensu Rectoris qui Ecclesiam uniendam possidet. *d. Clem. si una. Petr. Perus. eod. tract. cap. 5. num. 5.*

Uniri ex Concilio Tridentino, *c. 5. sess. 21.* possunt qualescunque Ecclesiæ Parochiales, Baptismales, & alia beneficia curata, vel non curata cum curatis; etiamsi generaliter vel specialiter sint reservata (contra quam olim. *Petr. Perus. ubi sup. num. 24. & 25.*); non Ecclesiæ parochiales Monasteriis quibuscunque, aut Abbatis, seu Dignitatibus, seu Præbendis Ecclesiæ cathedralis, vel collegiatæ, sive aliis beneficiis simplicibus, aut Hospitalibus, militiisve. *cap. 13. vers. in parochialibus. sess. 24.*

Uniuntur Ecclesiæ variè: vel ut *una alteri accedat*; vel ut *non accedat*; sed omnes principaliter conjungantur; vel *ut uni Prælato omnes quidem subiiciantur*, sed & omnes in veteri statu maneant.

Si una alteri tanquam accessoria uniatur; illius cui annectitur naturam, privilegium, consuetudinem assumit; propria jura amittit. *d. c. sicut unire. 8. d. t. & temporis. 48.*

Nulla si alteri accedat, non tantum omnes pristinam naturam, privilegia, consuetudines, jura retinent; sed & altera alterius privilegia nanciscitur. *dd. cc. & c. quod translationem. 4. de offic. leg. Petr. Perus. d. tract. cap. 1.*

Si

Si Unio ita facta, ut omnes in veteri statu maneant; singularum dignitas non minus viget, ac si unio facta non esset: & sic diversæ Diœceseos Ecclesiæ uniri possunt.

Ea tamen Unione neutri Episcoporum, quo minus uterque in sibi subjecta Ecclesia jus suum integrum retineat, fit præjudicium. *c. 2. de relig. domib. d. c. sicut uniri. d. c. quod translationem d. c. & temporis.*

Sed hoc modo unius Diœceseos Ecclesias parochiales, aut simplicia beneficia, seu præstimonia, aut præstimoniales portiones, ulla de causa alterius Diœceseos beneficio, aut monasterio, vel loco etiam pio, in perpetuum unire Concilio Tridentino vetitum. *cap. 9. sess. 14.*

Fit enim Unio vel *ad tempus*, vel *in perpetuum*.

Ad tempus facta censetur, si illud in Unione expressum; vel si ad vitam alicujus ea facta.

Ea, tempore, ad quod concessa, elapso, vel extincto eo ad cujus vitam concessa, dissolvitur.

In perpetuum unio facta intelligitur; si vel contemplatione Ecclesiæ, cui annectitur alia, vel ad Sedis Apostolicæ beneplacitum, ut perpetua esset, sit expressum. *Petr. Perus. d. tract. c. ult.*

Hæc dissolvitur, si causa, ob quam facta, cessat; si illud Ecclesiæ aut necessarium, aut utile. *Perus. d. tract. cap. 1.*

Dissolutionem petere possunt omnes, quorum interest. *Perus. cap. 2. de revocat. union.*

Eam causæ cognitione, & his quorum in-

intereſt adhibitis, *Peruſ. cap.5. de revoc.* poteſt concedere, qui unire. *Peruſ. de revoc. un. cap.7. num.1. uſque ad* 12.

Ea conceſſa, omnia in antiquum ſtatum redeunt. *Caccialup. Peruſ. dd. locc.*

De Immunitate Eccleſiarum.

TIT. XXIV.

ECcleſia poſtquam divinis officiis dicata, vel conſecrata, gaudet immunitatibus, eis Pontificum Decretis conceſſis.

Eſt *Immunitas*, vacatio muneris, à jure conceſſa.

Eſt vel *perſonalis*, vel *realis*.

Illa eſt, quæ perſonis tribuitur, puta Clericis; ut ſcilicet à Juriſdictione Laicorum, & muneribus perſonalibus ſint liberi. *c. non minus.4. hic. c.40. generaliter.16. qu.1. c.6. cui portio.* 12. *q.1. c. ſi Imperator.* 11 *diſt.96. vide ſupra. tit. de privileg. Cleric.* Niſi aut *pietas*, ut in tutela & cura miſerabilium perſonarum; aut *neceſſitas*, ut in murorum cuſtodia, belli, tumultus, ſeditionis tempore; aliud ſuadeat. *c. pervenit.2. hic. c.15. ſi nulla.23. qu.8.*

Hæc eſt, quæ tribuitur rei; ut Eccleſiæ, cœmeterio, & rebus Eccleſiaſticis.

Eccleſiæ & cœmeterio tribuitur; Quod in iis nec poſſunt cauſæ criminales, *c. cum Eccleſia.5. hic.* nec civiles, vel canonicæ, exerceri; nec Judices laici hoſpitium quærere; *c.1. eod.* nec publicæ quarumlibet ſocietatum, univerſitatum conciones, conſilia nundinarum, aliorumque ſecularium tractationes, confabulationes, fœda & profana

fana colloquia, & alia quæ cultum divinum turbare vel impedire, aut divinam Majestatem possint offendere, haberi; *c. decet. 2. hic. in 6.* Quod ab iis, si liber homo ad eas confugit, ad mortem aut aliam pęnam corpoream, quodcunque crimen patrarit, extrahi non possit; Nisi vel publicus latro sit, vel nocturnus agrorum depopulator, quive itinera frequentata, & vias publicas, insidiis in viatores paratis, obsideat. *c. inter alia. 6. hic.* Nisi quis spe impunitatis homicidium, aut menbri mutilationem in Ecclesiis ipsis patrare ausus fuerit. *c. fin. eod.* Si servus ad eas, quia servitia domino præstare detrectat, confugit, domino petenti reddi debet; si ob domini sævitiam confugit, itidem reddi, præstito tamen prius a domino juramento de impunitate ejus; si non reddatur, propria auctoritate potest extrahi. *d. c. inter alia 6.*

Quæ immunitas non tantùm Ecclesiis consecratis, sed & non consecratis, si quidem in iis divina celebrantur officia; *c. Ecclesia in qua. 9. eod.* non tantum Ecclesiis ipsis, sed & circumjacenti loco, intra triginta ab Ecclesiæ janui passus, tribuitur; adeò ut ad Ecclesias confugientem, vel intra triginta passus consistentem, violenter abstrahens excommunicetur, aliisque pœnis legitimis plectatur. *c. 35. definivit. c. 10. frater. c. 5. sicut. c. 36. constituimus. c. 20. si quis contumax. 17. qu. 4.*

Rebus Ecclesiasticis immunitas tribuitur; ut ab onere tributorum, aliarumque exactionum, quæ à potestate seculari imponuntur, sint exemtæ; adeò ut qui iis ea imponunt, aut exigunt, excommunicen-

tur.

res, aut loco alio. *c.cum capella.*16. *de privileg.*eo potientur.

Possunt etiam Episcopi, hoc privilegio non obstante, si harum domuum Rectores, res earum collabi sinant, eas salubriter reformare; & si quæ occupata, alienata, deperdita sint, ea ut in pristinum statum redigantur, procurare; contradictores censura Ecclesiastica & aliis remediis compescere. *Clem.*2.*in princ.hic.*

Si privilegium non habent; potest Episcopus in eis, hominibusque illis deputatis, exercere ea quæ sunt legis diœcesanæ & ea quæ juris Episcopalis, vel jurisdictionis contentiosæ: *c.*17.*monasteria.*18.*qu.*2. & *Hostiens. hic.* in primis attendere debet, ut ea, quibus constitutæ sunt, observentur, *c. de Xenodochiis.*3.*eod.* ad profanos usus non convertantur; *c. ad hæc.*4.*eod.* nec clericis; licet consuetudine id fuerit aliàs observatum, in beneficium conferantur; *Clem.*2.§.*ut autem eod.* de bonis & honestis Rectoribus iis provideatur; *d.Clem.*2. ita tamen, ut ab iis juramentum exigatur; & inventaria de bonis conficiantur, singulis annis de administratione rationes reddantur. *d. Clem.* 2. §. 1.*vers. illi etiam.* Nisi sint hospitalia ordinum militarium, aut aliorum religiosorum; hos enim, ut ordinum institutiones & consuetudines observent, cogere debet. *d.Clem.*2.§.*præmissa.*

De Monasteriis.

TIT. XXVI.

SPecies religiosæ Domus, est *Monasterium*, seu claustrum.

Hoc

Hoc ei Episcopo est subjectum, in cujus Diœcesi est situm; *c cum venerabilis. 7. & c. pen. de relig. domib.* nisi privilegio se ejus jurisdictione esse subtractum probet. *c.2.eod.*

Quo casu monasterium quidem est exemtum, non capellæ ei subiectæ. *c. ex ore. 17. de privileg.*

Possunt etiam Episcopi, quamvis monasteria sint exemta aut privilegiata, si Abbates & Præpositi sint negligentes, ad morum, secundum eorum regulam, reformationem procedere. *can.*1. *visis.* 16.*qu.*2.*c.quanto.* 7. *de Offic.Ordin.*

Monachi ex monasterio exemti ad Prioratus Ordinariis subiectos translati, Ordinariis, quamdiu ibi manent, subjacent; *c.*1. §.*in eos. de privileg. in* 6. Imo extra monasterium degentes, coram locorum Ordinariis, in causis mercedum civilibus & miserabilium personarum, conveniri possunt. *Concil.Trident.cap.*14.*sess.*7.

De Sepulturis.

TIT. XXVII.

SEpulturæ, sunt res religiosæ; si quidem sint in cœmeterio Ecclesiastico factæ.

Non enim hoc jure, ut civili, quisque locum religiosum potest facere: sed tantum Episcopus, *cap. ad hæc.* 4. *de relig. domib. Innoc. ad c. abolenda.* 13 *hic.* purum locum consecrando.

Sepeliri quisque debet in Ecclesia parochiali, vel ubi majorum suorum sepulcra con-

constituta reperiuntur, aut quem locum, etiam minus religiosum, *c. 2. §. fin. hic. in 6.* ipse delegerit. *c. 7. placuit. 13. qu. 2. c. 1. & c. fraternitatem. 3. hic. c. is qui. 8. c. licet. 4. eod. in 6.* nulla inter virum & mulierem facta hic distinctione. *c. de uxore verò. 7. eod.*

Quæ tamen, sepultura non electa, cum viro ultimo, si plures habuerit, sepelienda, utpote cujus domicilium & honorem retinet. *c. 4. §. fin. eod. in 6.*

Eligere sepulturam quisque potest; Nisi sit filius familias impubes, *d. c. de uxore. §. fin.* quem pater, si id loci consuetudo patiatur, ubicunque voluerit; si id non patiatur, cum majoribus suis, vel in Ecclesia parochiali, debet tumulare: *c. pen. eod. in 6.* N: si sit religiosus, qui apud proprium monasterium sepulturæ tradendus: Nisi, cum moritur, adeò sit remotus, ut commodè ad illud exportari nequeat. *c. fin. eod. 6.*

Sepulturam si quis in locis religiosorum ordinum Minorum aut Prædicatorum, elegerit, eam illi concedere possunt, modo quartam partem funeralium omnium & quarumcunque obventionum sibi relictarum, ac omnium de quibus portio Canonica alioquin esset detrahenda, Parochiæ Ecclesiæ solvant. *Clem. dudum. 2. hic. detestandæ. Ext. hic. c. inter cunctas. 1. Ext. de privileg.*

Nullis Clericis quem ad vovendum, jurandum, vel fide interposita, vel aliàs promittendum, ad sepulturam in eorum Ecclesiam eligendam, vel electam non mutandam, inducere permittitur; si fecerint, ejus Ecclesiæ sepultura accipienda, cui sepelien-

di

di jus competebat: Clerici cadaver sepultum petentibus, & omnia ejus occasione accepta intra decennium debent restituere: *c.1.hic.in 6.*

Debitè electa sepultura, ea ubi defunctus elegit fieri debet, præstita tamen Ecclesiæ à qua divina officia audire, & Ecclesiastica Sacramenta recipere consuevit, Canonica sua portione. *c.2.ubi Gl.eod.in 6.*

Ea de jure est ejus, quod pro anima sua, Ecclesiæ in qua sepeliri voluit, reliquit, quarta, ex consuetudine modo tertia, modò dimidia. *c.1. ubi Gl. & c.certificari.9.eod.*

Ea, si quis duo habens domicilia, & æqualiter in utroque se collocans, tertio in loco sepulturam delegerit, inter amborum domiciliorum Ecclesias dividetur. *c.2. vers.cum ab eo.eod.in 6.*

Sepultura non electa, quisque in cœmeterio parochialis suæ Ecclesiæ, vel ubi decimas solvit, vel ubi sepulcra majorum; *c.1. hic.c.3.§.1.eod.in 6.* non in alius, debet sepeliri. *c.ex parte.5.c.cum liberum.6.c.in nostra.10.hic.c.6.ubicunque.§.si autem.§.quia ergo.§.fin.13.qu.2.*

Si quis domicilium transfert, in loco ad quem transfert est sepeliendus. *d.c. ubicunque.§.fin.* Nisi ad tempus transtulerit. *c.is qui habet.3.hic in 6.*

Sepultura non in Ecclesia, sed in atrio vel porticu, vel extra Ecclesiam in cœmeteriis fieri debet. *c.15.præcipiendum.in fin.c.16.quibus.c.18.nullus.13.qu.2.* Nisi Episcopus, Abbas, Presbyter, vel Laici honoratiores & fideles sepeliantur. *d.c.nullus.*

Fieri debet sepultura Ecclesiasticè, more

re & solennitatibus consuetis; puta cum lumine, psalmis, & sacris orationibus, *c.* 28. *qui divina*.13.*qu*.2. & oblatione, ubi fit defuncti commemoratio, *c.* 12. *placuit.ut*.23. *qu.* 5. isque in loco consecrato terra operitur, accedente aqua benedicta, & plerumque thurificatione, convocatione cleri, *c.* 1. §.*ceterum. vers porro. de privil.Ext.commun*.& populi.

Sic tamen non omnes sepeliri debent;nam quibus non communicamus vivis, nec defunctis communicare debemus. *c.sacris*.12. *in princ.hic.*

Non ergo Ecclesiastica sepultura sepeliuntur excommunicati. *c. quicunque.* 2. *in princ. de haret. in* 6. *c. Episcoporum*.18. *verb. aut. excommunicatos. de privileg. in* 6. interdicti, *d.c. Episcoporum. verb.vel interdictos. & c.quod in te.* 11. §. 1. *de pœnitent.* usurarii manifesti, *c.2.in princ.usque ad* §. *nullis. de usur.in* 6. Judæi, Pagani, Hæretici; *c.Ecclesia*. 8. *de consecrat. dist.* 1. qui decimas Ecclesiæ debitas possidens non restituit, *c.prohibemus.* 19.*de decim.* qui noua vectigalia sine Principis consensu imposuit; *c. innovamus*, 10. *de censib.* sacramentum pœnitentiæ quotannis, sacramentum Eucharistiæ cum posset, in quolibet festo paschatis, resurrectionis, non suscepit, *c.omnis utriusque*.12. *de pœnit.& remiss.* fures, latrones; *c.* 2. *de furt.* raptores, *c. de raptoribus*. qui in torneamentis pugnandi animo accedens, *c.* 2. *de torneam.* decessit; *c.1.in fin. eod.* se ipsum interimens, *c*.12. *placuit.* 23.*qu*.5. propter sua scelera & delicta morte affectus; *d.c.sacris.* 12. *hic.* exenteratus, seu cujus ossa à

carne

carne elixatione sunt separata, alio transferenda; *c. 1. hic. Ext. com.* qui Presbyterum contra Ecclesiæ prohibitionem tutorem reliquit; *can. neque apud.* 14. *dist.* 88. in Deum & Sanctos blasphemus. *c. 2. de maledicis.*

Qui tamen puram egerunt confessionem, ac dignam pœnitentiam, eis nec communio, nec ecclesiastica sepultura denegatur, *c. quæsitum.* 30. *caus.* 13. *qu.* 2 *fin. hic.*

Si non pœnituerint, & eorum cadavera, vel vi vel casu fuerint ecclesiasticè sepulta, ea, si ab aliorum corporibus discerni possunt, aliàs non, exhumari debent, & procul ab Ecclesiastica sepultura jactari; *d. c. sacris.* 12. cœmeterium ita pollutum, priusquam alii Christiani ibi condantur, jure antiquo, reconciliari. *c. consuluisti.* 7. *de consecr. Eccl. vel Altar.*

Qui ea Ecclesiasticæ sepulturæ dederunt, ipso facto excommunicantur, & manent tales, donec ad arbitrium Episcopi Diœcesani, ei cui injuria fuit irrogata; satisfecerint; nullo eos privilegio adjuvante. *Clem.* 1. *&* 2. *hic.*

De Prebendis & Dignitatibus.

TIT. XXVIII.

Absolutis rebus Spiritualibus corporalibus, transeamus nunc ad res *Spirituales incorporales.*

Eæ sunt, quæ in jure consistunt; ut *prebenda, ius patronatus, census, exactio, procuratio, canonica portio.* De quibus ordine tractabimus.

Pro-

Præbenda, est jus percipiendi redditus Ecclesiasticos, ratione divini officii, cui quis insistit.

Alia est *canonicatui annexa*, alia *sine ea* confertur. *Gl. in c. cum M Ferrariensis.* 9. *in verbo receperunt. de constit.*

Præbendam, *beneficium* & *titulum* nihil reipsa interest; usu tamen loquendi in alia Ecclesia vocatur præbenda, in alia beneficium, seu titulus. *secund. Pac. Isag. Decret. hoc tit.*

Introductus præbendæ usus, ut qui in Ecclesia debitum servitium præstat, ab eadem Ecclesia, pro dignitate & officio sufficienter sustentetur. Qui enim altari servit, de altari vivere debet. *c. ex his.* 22. *caus.* 12. *qu.* 1. *c.* 67. *Ecclesiasticis* 12. *qu.* 2.

Hinc Episcopus, qui aliquem sacros ad ordines promovit, nulla ei præbenda assignata, eum ipse, vel ejus successor, *c. cum secundum.* 16. *hic.* ex propriis facultatibus, nisi is sit locuples, alere debet, donec certum ei titulum contulerit. *c.* 2. & *c. tuis quæstionibus.* 25. *hic.*

Quod onus etiam incumbit ei, qui ex potestate sibi generaliter tradita Clericos ad sacros Ordines sine titulo evexit; qui certas personas ad Ordines evehi mandavit; vel eis jus, ut ab aliis possint promoveri, fecit. *c. si Episcopus.* 37. *eod. in* 6.

Eadem ratione, qui ad Canonicatum est receptus, quamprimum se facultas obtulerit, & præbenda gaudere, *c. relatum.* 9. *in fin. ubi Gloss. hic.* interim distributiones quotidianas percipere debet. *d. c. relatum.* 9. & *c. dilectus filius.* 19. *ubi Gl. eod.*

Is

Is cui præbenda data, aliquando in dignitate esse dicitur.

Est *dignitas*, prærogativa personæ Ecclesiasticæ, qua præditi Prælati appellantur, & habent jurisdictionem Ecclesiasticam; ut, *Archiepiscopatus, Episcopatus, Archidiaconatus, Archipresbyteratus, Abbatia, Prioratus, c. de multa. 28. hic. c. 3. de offic. ordin. c. 2. & ibi Gl. c. ult. de iudic. c. reprehensibilis. 26. de appellation.*

Dignitas & personatus pro eodem accipiuntur; *c. cum accessissent. 8. de constit.* sed fortasse pro loquendi consuetudine, alibi vocatur dignitas, alibi personatus. *Panorm. c. 28. de multa, num. 21. hic.*

Præbenda omnis tribus modis erigitur; *fundatione, restitutione, immutatione.*

Fundatione; cum de novo fundatur. *Clem. fin. de rescr. c. dilecto. 25. de præbend. c. 1. de verb. signif. in 6. c. ad audientiam. 1. & 2. de Eccles. ædif.*

Restitutione; cùm beneficium extinctum vel suppressum in pristinum statum restituitur: *ut in c. ex parte. 12. de constit. c. cum M. 9. eod.* vel unita beneficia dissolvuntur. *ut in c. 1. ne sede vacant.*

Immutatione; cum forma beneficii & qualitas mutatur: ut si Abbatia fiat Episcopatus; Episcopatus Archiepiscopatus; *ut in c. Salvator. Ext. hic.* regulare fiat seculare; vel contra. *ut in c. inter quatuor. 5. de relig. domib. c. ad audientiam. in 2. de Eccles. ædif. can. 4. quà semel. 19. qu. 3. can. 20. pervenit. 18. qu. 2.*

Erigere beneficia possunt *summus Pontifex, Episcopus, Capitulum, Privatus.*

Summus Pontifex solus erigit beneficia majo-

majora; ut Episcopatus, Archiepiscopatus, & similia; *c. sicut unire. 8. de excess. Prælat. c. quod translationem. 4. de offic. Legat.* in Ecclesiis collegiatis novas & inusitatas dignitates ponit; *not. ad c. cum olim. 6. de consuet. Felin. ad d. c. cum accessissent.* ex regularibus secularia facit; *can. quæ semel. 19. qu. 3.* Canonicatum supernumerarium ad effectum, dignitatem, vel officium, vel administrationem in Ecclesia obtinendi, creat; *§. fin. de reservat. in concord. fac. c. dilecta. 25. de prabend.* in locis exemtis alia beneficia dat. *c. auctoritate. 4. de privileg. in 6.*

Episcopus in sua diœcesi (in aliena enim habetur pro privato. *c. 1. si quis Episcoporum. 16. qu. 5.*) omnia minora beneficia Capituli sui, consilio adhibito, creat; *c. nemo. 9. de consecr. dist. 1.* ex seculari regularem facit; *can. 78. si Episcopus. 12. qu. 2. c. inter. 5. de relig. domib.* non contra; *d. can. quæ semel. & c. inter quatuor. 5. de relig. domib.* nisi auctoritate Papæ: *ut in c. cum venerabilis. 21. de censib. & c. relatum. 7. ne cler. vel monach. &c.* aut nisi aliter quàm per subrogationem Clericorum secularium regularis reformari non possit; *d. c. inter quatuor. 5.* at dignitates usitatas, in aliis, & in sua Ecclesia, creat; *d. c. cum olim. 6. de consuet.*

Capitulum tantùm præbendam in specie dictam creat, & suppressam dignitatem restaurat. *d. c. cum accessissent. 8. de constit. c. dilectus. 19. hic.*

Privatus beneficium erigit, non per se, sed licentia & Episcopi auctoritate accedente: *c. nemo. 9. de consecr. dist. 1.* ea non acce-

dente privata oratoria construit & dotat; *can. unicuique.33.eod.dist.1.c. patentibus.8. de privil.c.fin.de censib.*

In erectione beneficiorum debent observari *locus, causa, persona, dos, Ecclesia.*

Locus; ut is sit beneficii qualitati conveniens & congruus. *can. 28. Ecclesias. 16. qu. 7. can. Ecclesias per congrua. 13. de consecrat. dist. 1. cap. Salvator. 5. de praebend. Ext.*

Causa; ut sit legitima; videlicet gentem de novo esse ad fidem conversam; *can. 2. nulli Archiepiscopi. dist.*99. Ecclesiam erectam, difficulter aut nullo modo hiemali tempore adiri posse; *vid. c.3.de Eccl.adif.* novam ex devotione fidei & pietatis, non ob quaestum. *can. si quis basilicam.* 10. *de consecrat.dist.*1. aut per superstitionem, *c. placuit.26.de consecrat.dist.*1. aedificari.

Persona; ut eorum, quorum interest fieri aut non fieri beneficium novum, consensus adhibeatur. *c. ad audientiam.3. de Eccles.adif.Clem.2.de reb.Eccl.non alien can.* 51.*multis.*16.*qu.*1.

Dos, nempe ut sufficiens constituatur; *can. cum sicut* 8.*de consecr.Eccles.c.26.pia mentis.*16.*qu.fin.* Ex qua puta possint beneficiati sine magna penuria vivere, jura Episcopalia solvere, hospitalitatem transeuntibus impertiri. *can.2. de suppl. neglig.Pral.c. de monachis.*12.*de prabend. can. 7. cavendum. can.*9.*relatum.*10.*qu.*3.

Ecclesia; ut ea publicè designetur, facta ab Episcopo consecretur. *iuxt.form.in can. nemo.9.de consecr. dist.*1. *vide qua sup.tit. de Eccles.adif. & seq.diximus.*

Erecta beneficia curae & solicitudini ejus

Epi-

Episcopi relinquuntur, in cujus Dœcesi sunt. *can.* 10. *omnes basilicæ.* 16. *qu.* 7. *can. obitum.* 16. *dist.* 61. nisi ab ea privilegio aliquo sint exemta; *c. cum & plantare.* 3. *de privil. c.* 2. *de supplend. negl. Prælat.* quæ Pontificis summi dispositioni subsunt. *can. præposuit.* 4. *de concess. præbend.*

De Collationibus.

Tit. XXIX.

Diximus superiori titulo, quomodo beneficia erigantur; videamus nunc, quomodo erecta quis adipiscatur.

Quod fit vel *Collatione*, cùm præbendæ sunt liberæ; vel *Institutione*, cùm non sint liberæ, sed in aliquorum tutela aut patrocinio.

Collatio est libera quædam præbendæ concessio.

Fit vel *ordinariè*, vel *extraordinariè*.

Ordinariè; cum eam faciunt Episcopi, Capitulum, aliique Prælati, sive Seculares, sive Regulares, ex lege, vel ex consuetudine, facultatem præbendas concedendi habentes. *c. postulastis.* 15. *accedens.* 14. *c. cum nostris.* 6. *de concess. præbend.*

Consuetudo ante omnia attendenda. Nam si ex ea *Capitulum solum* conferre soleat, soli hoc jus ei permittetur; nisi per sex menses id differat: tum enim Episcopus, consilio virorum religiosorum adhibito; aut si & is negligens, Metropolitanus negligentiam supplebit: *c. ex parte.* 10. *ubi Abb. eod.* Si *Prælatus cum Capitulo*, utriusque factum & consensus exigitur. *c.* 1. *in princ.*

Ne sede vacant. in 6. Nisi in altero sit impedimentum mortis, suspensionis, excommunicationis majoris. *d. c. 1. in princ. c. un. Ext. eod.* Si *Episcopus solus, sed cum consilio Capituli*; hoc se non potest intromittere, nisi Episcopus justo impedimento non impeditus, per sex menses, à die notitiæ, non vacationis tempore, numerandos, collationem differat. *c. 2. in fin. eod.*

Extraordinariè fit *collatio*, vel ex *mandato Legati*, vel *rescripto Pontificis*.

Circa *Legatos* (qui triplices sunt; *missi*, *nati*, vel *de latere. supra de offic. Legati.*) est differentia: *Legati* enim *missi* vel *nati*, vigore suæ legationis non conferunt, nisi ipsis specialiter concedatur: *Legatis* verò *de latere*, sine speciali concessione, etiam Ecclesiastico Patrono invito, conferendi facultas competit. *c. dilectus. 6. de offic. leg. c. 1. eod. in* 6.

Nisi officium ejus sit finitum; tunc & simul ejus reservatio finitur; si quidem durante officio ad Collationem non sit progressum: *c. 3. vers. dummodo ad collationem. de offic. Leg. in* 6. Nisi unà ejusdem Legati reservatione pendente, in eadem Ecclesia faciat aliam: *d. c. 3. § cæterum.* Nisi Ecclesiam cathedralem, regularem vel collegiatam, ejusve dignitatem electivam conferat. *c. deliberatione. 4. in princ. usque ad §. prohibemus eod. in* 6.

Pontifex collationem facit, cum vel *motu proprio*, vel *ad alterius petitionem*, aliquem de beneficio aut præbenda provideri, rescripto mandat.

Motu proprio id censetur facere; si id expressum.

pressum. *c. si motu. in fin. 23. de prabend. in 6.*
Hoc si factum; valida erit provisio, licet impetrans, beneficium quod obtinet, tacuerit. Si plura beneficia in eadem Ecclesia simul vacant, & aliud alio sit majoris valoris, hoc censetur collatum; si omnia sint æqualia, intra decem à tempore scientiæ eas vacare dies potest eligere is cui confertur. *c. si pluribus. 24. de prabend. in 6.*

Ad *petitionem alterius* si gratia facta: Nulla erit provisio, ut surreptitia, si scienter beneficium quantumcunque modicum taceatur: Si plures in eadem Ecclesia vacant præbendæ; fit relatio ad eam quæ minoris censebitur valoris: Si sunt æquales, ad eam, quam is ad quem collatio ipsarum spectat, intra decem dies à tempore scientiæ gratiam concessam, elegerit. *d. c. si pluribus. 24.*

Sunt & inter *Pontificem. Legatum*, & *Ordinarium*, circa collationis potestatem, gradus quidam. Potest enim *Episcopus*, & alius Prælatus, præbendas, in suo territorio vacantes, conferre, non vacaturas; *c. 2. de concess. prabend. Legatus*, non intra legationis suæ terminos vacantes, sed vacaturas reservare: non alicui in eis jus tribuere: *Pontifex* non modò ubicunque vacantes donare, vacaturas reservare, sed in vacaturas jus tribuere. *c. 2. de prabend. in 6. c. significasti. 4. de elect. c. proposuit. 4. de concess. prabend.* Debet *Ordinarius* & *Legatus* collationem facere pure: *c. 2. de elect. in 6. c. 20. per laicos. 16. qu. 7.* Potest *Pontifex* purè, adjecta die, & sub conditione. *c. pastoralis. 7. qu. 1.*

Purè; ut cùm mandat simpliciter, ut alicui de præbenda provideatur.

Die adiecta; ut cum præbenda confertur, quam quis intra mensem, aut alio tempore, à vacationis notitia, acceptandam duxerit. *Clem. un. §. secus. de concess. præb.*

Vacationis notitiam habere intelligitur, si vacatio in loco vel Ecclesia hujusmodi beneficii fuit nota. *d. Clem. un. §. secus.*

Sub conditione; cum collationi conditio adjicitur · ut, cum alicui de beneficio provideri committitur; si executor eum vitæ laudabilis esse invenerit; si consensus Capituli accesserit. *d. Clem. un. in princ.*

Conferri præbendæ possunt præsentibus, absentibus per alium, *c. accedens. 24. de præbend.* nobilibus, ignobilibus, *c. venerabilis. 37. eod.* in sacris constitutis, & non constitutis, *c. ult. de Instit. in 6. c. si pro clericis. 8. de præbend. in 6.* sed non nisi iis qui sunt *idonei*; id est, qui servitium, ob quod conferuntur eæ, præstare possunt.

Tales non censentur; Laici, *c. quamvis. 17. de decim.* Clerici seculares ad monasteriorum præbendas; *c. ult. §. præcipimus. de statu monach. c. inter quatuor. 5. de religios. dom.* Pueri; *c. super. 35. de præbend.* Hæretici, eorum fautores, receptatores, *c. quicunque. 2. §. hæretici. de hæret. in 6.* liberi usque ad generationem secundam: *d. c. quicunque. §. hæretici. vers. ipsorum filii. c. statutum. 15. eod. in 6.* Beneficium habentes. *c. super. 35. vers. & beneficiati. de præbend. c. quia nonnulli. 3. de cleric. non resid.*

Præbendæ tantum eæ conferri & promitti possunt, quæ vacant; non aliæ. *c. 1. c. nulla. 2. in princ. c. relatum. 3. c. ex tenore. 13. c. ult. de concess. præbend. c. 40. eum qui. 7. qu. 1.*

Nisi

Nisi non vacantis Ecclesiæ proprietas alienetur; *c. consultationibus. 4. de donation.* Nisi generaliter de præbenda vacatura; non hac, vel illa, alicui promittatur; *c. accedens. 14. de concess. prabend. c. ne captanda, 3. eod. in 6.* Nisi antea alii non fuerit rectè assignata; *c. proposuit. 4. de concess. prab. c. ult. de iure patron. c. ex ore. 3. §. quia vero. de iis qua fiunt à maior. part.* Nisi prior cui præbenda concessa, aliam nactus fuerit; *c. cum in cunctis. 7. §. cum vero. de elect. c. cum nostris. 6. c. literas. 9. de concess. prab.* Vel si de ea acceptanda non declaraverit; *c. si tibi. 17. de prabend. in 6.* modò consensui tempus sit præstitutum; *d. c. si tibi. vers. ipse tamen Episcopus.* sciverit; aut, quia publicè notum, debuerit scire; tempus, intra quod consentire debuit, lapsum esse. *Clem. un. §. fin. de concess. prab.*

Vacare præbenda censetur, si nulli collata, licet de ea ei conferenda purè, non sub conditione, *d. Clem. un.* sit mandatum. *c. 1. eod. in 6.* Nisi mandatum sit præsentatum, *c. si capitulo. 5. eod. in 6.* & executor ad providendum datus, *c. si. soli. 6. eod. in 6.* inhibitio specialis, ratione mandati ab executore sit facta. *d. c. si soli. 6. vers. aut executor. item c. executor. 4 §. fin. eod. in 6.*

Mandatum de beneficio conferendo strictam recipit interpretationem. *c. cum in illis. 16. de prabend. in 6.* Nisi motu proprio sit factum. *vide supra.*

Hinc de beneficio conferendo mandatum, continet simplex, non quod dignitatem annexam habet; *c. ult. de prabend.* non

curatum; *d.c. cum in illis.16. in pr. usque ad §. illis verò eod. in 6.* non hospitalia, & similia, horumque Ecclesias; *Clem. per literas. 2. eod.* non Ecclesiam Cathedralem, licet verbum Ecclesiæ in eo expressum; *c. quamvis. 4. §. quanquam. in fin. eod. in 6.* non beneficium ex consuetudine Episcopo debitum. *c. cum in Ecclesia. 25. eod. in 6.*

Mandatum de dignitate conferenda non continet eam, quæ per electionem datur. *d. c. cum in illis. 16. §. illis verò Clem. 1. §. ad hoc eod.*

Mandatum de certi modi vel generis beneficio conferendo, ad alterius modi vel generis beneficium non extenditur. *d. c. cum in illis. 16. §. cum autem.*

Mandatum de conferendo beneficio ad Mandatarii collationem pertinente, non continet beneficium per ipsius negligentiam ad alium devolutum. *Clem. si de beneficio. 5. eod.*

Mandatum de beneficio certæ summæ conferendo non pertinet ad pensionem. *d. c. quamvis. 4. in princ.*

Mandatum de beneficio vacaturo conferendo, non continet beneficium noviter institutum: *Clem. ult. de rescript.* comprehendit regulariter primum vacans. *c. mandato. 10. de præbend. in 6.* si simul plura vacare cœperint, ordo scripturæ spectandus. *d. c. mandato. vers. si verò plura.*

Quod si is, cui de beneficio vacaturo provideri mandatur: illud, cum vacat, negligat petere, non poterit postea aliud petere, nisi in Canonicum fuerit receptus. *c. si clericus. 11. eod. in 6.*

Be-

Beneficia omnia Ecclesiastica sine deminutione conferri debent. *c. un. ut Eccl. benef. sine demin. confer.*

Proinde non possunt dividi: *c. maioribus. 8. de prebend.* nisi adeò sint ampla ut pluribus sufficere possint. *c. vacante. 26. eod.*

Tantùm enim conferri debet, quantum oneri ac dignitati Ecclesiasticæ sustinendæ sufficit. *c. extirpandæ. 30. in princip. de prabend. c. 1. eod. in 6.*

Hinc Collator fructus beneficii retinere non potest: nisi ante collationem unà cum Capitulo statuerit; ut fructus ob justam & necessariam causam ad tempus retineantur. *c. un. vers. unde credimus. ut Eccles. benef. sine demin. conf.*

Conferri beneficia debent intra sex menses ab eo tempore quo vacare cœperunt. *c. nulla. 2. §. cum verò. de conceß. prab. c. de multa. 28. §. is quoque. de prab.*

Beneficia tamen quæ in Curia Romana vacant, solus *Pontifex* intra mensem à die vacationis conferre debet! si non facit; *Ordinarius*, vel ipse, vel ex Canonico mandato ejus *Vicarius. c. statutum. 3. eod. in 6.*

In Curia Romana vacare intelliguntur ea beneficia, quæ *Sedi Apostolicæ* reservata; ut sunt eorum, qui ratione officii, vel ex causa legitima in Curia Romana morantur ibi vel in locis vicinis, aut ab ea, negotia Sedis Apostolicæ curaturi, emissi, moriuntur; qui ad Curiam Romanam accedentes, vel ab ea recedentes, in loco ubi Curia residet, aut in locis à Curia itinere duorum dierum non remotioribus, decedunt; *c. præsenti, 34. eod. in 6.* eorum qui ad Pa-

triarchalem, Episcopalem Ecclesiam, monasterii regimen assumei ; aliud beneficium assecuti. *Extr. ad regimen. & Extr. ad Romam. de prabend. & Extr. ex debito, de elect. in 1. reg. & seq. Cancell.* Cathedrales Ecclesiæ ; & multa alia, quæ hic enarrare nimis esset longum. *vid. 1. reg. Cancell. usque ad 8. & ibi Gomes.*

Collatione facta, aut mandato Pontificis de præbenda conferenda, competit actio beneficialis, qua impetrans eam petere & persequi potest. *c. inter catera. 17. de prabend.*

Si duo eodem die præbendam impetrarunt, unus ab Ordinario, alter à Legato aut Pontifice, nec appareat, uter impetrauerit, possidens præfertur: si nullus possidet, actio competit ei, qui à Legato aut Pontifice impetravit. *c. si à Sede. 31. eod. in 6.*

Diverso tempore, si duo de præbenda vacante vel vacatura mandatum impetrarunt, prior impetrans posteriori præferatur. *c. cum. 7. c. quia. sape. 15. eod. in 6.* Nisi contraria mandantis voluntas probetur; *d. c. quia sape. c. auctoritate. 7. de concess. prabend. in 6.* Nisi vacante dignitate, cui præbenda annexa, prior præbendam tantum, posterior dignitatem cum præbenda impetrauerit; *d. c. quia sape. 15.* Nisi prius mandatum fuerit generale, posterius de certa persona speciale; *c. dudum. 14. de prabend. in 6.* Nisi cum diversis conditionibus impetrassent, posterioris conditio prior extiterit. *c. suscep. 6. §. fin. de rescript. in 6.*

Proceditur in causis quorumcunque beneficiorum simpliciter, & de plano sine stre-

strepitu, & figura judicii. *Clem, dispendiosam.2.de iudic.*

Quibus modis beneficia vacent.

TIT. XXX.

DIximus superiori titulo, conferri tantum posse beneficium vacans: videndum nunc, quæ beneficia vacare dicantur.

Vacare dicuntur ea, quæ à nullo possidentur; vel possidentur quidem, sed non jure.

Hoc trifariam potest contingere: Vel *de iure & de facto*: vel *de iure tantum*, non de facto; vel *de facto*, non de jure.

De iure & de facto; Beneficiati morte; *c. 2. vers. ne desiderare de concess. præbend. c. 3. & 4. de postul. prælat.* aut renunciatione, *c. in præsentia. 6. de renunc.* sive simplici, sive permutationis causa facta; *c. susceptum. 6. de rescript. in 6. c. un. de rer. permut. in 6.* aut degradatione, *c. novimus. 27. de verbor. signific. c. 2. de pœn. in 6. c. gravem. 15. de excess. præl.* aut translatione; *c. 2. in fin. & c. 4. in fin. de postul. prælat.* absque Pontificis auctoritate facta, *c. quanto, 3. de translat. Episcop.* & tunc liberè conferri potest, *c. 2. vers. cum verò cum sim. de conc. præb.*

De iure tantum, non de facto: electione ad Episcopatum, & confirmatione ejus, qui beneficium habebat; *c. cum in cunctis, 7. de electión. c. cum nostris. 6. & c. literas. 9. de concess. prabend.* Acquisitione beneficii curam vel dignitatem annexam habentis, *c. de multa. 8. ubi Abb. 3. no. de præb. Extr. execrabilis. eod.* Negligentia intra

annum sacerdotales ordines accipiendi, ab eo, cui parochialis Ecclesia collata; *c. commissa.* 35. *& c. licet. canon.* 14. *de elect. in* 6. & tum recte vacans beneficium in personam idoneam conferetur. *c. cum nostris.* 6. *& c. literas.* 9. *de concess. prabend. & dd. cc.* Intitulati delicto; ut Simoniæ manifestæ. *c. insinuatum.* 13. *de simon.* hæresis, *c. ad abolendam.* 9. *de haretic.* assassinatus, *c.* 1. *de homicid. in* 6. intrusionis beneficii. *c. eum qui.* 18. *de prabend. in* 6. &c.

De facto, non jure: Spoliatione; sed tum beneficium spoliato debet restitui, non in alium conferri. *c.* 2. *& c.* 4. *cum sim. de his qua vi met. caus. fiunt.*

Ita quidem generaliter: Jure tamen singulari aliquando recepta beneficiorum antequam vacent, concessio: Sic summus Pontifex, ut olim literas expectativas, *c. eam te.* 7. *c. constitutus.* 19. *c. literis.* 39. *cum simil. de rescript.* ita nunc (ut tit. præced. diximus) rectè mandata, de providendo ad beneficia vacatura, dat. *c. mandatum.* 38. *cum* 2. *seqq. eod.*

Quæ tamen, ut odiosa, strictè explicantur. *c. fin. c. cum in illis.* 16. *c. cum de beneficio.* 5. *c. cui de non.* 27. *de prabend. in* 6. *Clem.* 1. *eod.*

De prohibita beneficiorum pluralitate.

TIT. XXXI.

QUod supra diximus acquisitione beneficii secundi, prius esse vacans, patitur distinctionem. Aut enim beneficia sunt, supremam dignitatem annexam habentia,

bentia, *ut Archiepiscopatus, Episcopatus*, &c. Aut dignitatem inferiorem: *ut personatus, & beneficia curam animarum habentia*: Aut sunt simplicia; *ut omnia alia*.

Si sunt supremam aut *inferiorem dignitatem annexam habentia*; assumendo secundum, sine auctoritate Papæ; utrumque, cum ea; primum ipso facto vacat: *c. quanto*. 3. *de translat. Episc. c. conquerente*. 6. *de cleric. non resident*. proinde alii conferri possunt. *c. quia in tantum*. 5. *de prabend. & c. ordinarii*. 3. *de offic. ordin. in* 6.

Si ea possidens pertinaciter retinere contenderit, ad aliud quodcunque beneficium Ecclesiasticum admitti, ut indignus, non potest. *Extr. Execrabilis. c. cum singula*. 32. *in princ. de prabend. in* 6.

Nisi posterioris beneficii fructus percipere non possit, puta quia alicui ad certum tempus concessum; tum enim primum quod habebat, vacare non censebitur. *c. si tibi concesso*. 26. *ubi Gl. eod. in* 6.

Simplicia si sunt *beneficia*; rursus distinguendum: Aut sunt *compatibilia*: qualia sunt (ut vocant) sine titulo, aliàs velut Commendata; ob quorum scilicet possessionem quis numero Clericorum illius Ecclesiæ, in qua est beneficiatus, non adscribitur. *c*. 3. *i & c. fin*. 21. *qu*. 1. Aut *non* sunt *compatibilia*, sed intitulata; ut sunt Ecclesiæ rurales sine cura, vel præbendæ alicujus Ecclesiæ collegiatæ vel cathedralis.

Illa quis plura simul habere potest, nisi privilegio, statuto, consuetudine, prohibeatur; non *Hac. Panorm. in c. cum iam dudum*. 18. *de prabend, & Gl. in c. dudum*. 54. *de election*.

Sed

Sed hæc quidem ita obtinent de jure Communi; super quo potest dispensare Pontifex solus, si sint beneficia dignitatem annexam habentia; & Episcopus, si utrumque vel alterum eorum sit simplex; modò causa justa subsit.

Ea est personæ dignitas, integritas, scientia, plurimarum rerum usus, nobilitas, utilitate & Ecclesiæ necessitate hoc exigente. *Abb. in c. extirpanda. 30. §. quia verò, num. 43. vers. ex his de præb.*

Ut unus plura beneficia habere non potest, ita nec plures unum. *c. maioribus, 8. c. tua fraternitatis; 20. c. dilecto. 25. de prabend.*

Potest tamen beneficium; si ita sit opulentum, ut duobus victum præbere commodè possit, in duas scindi partes. *c. vacante. 26. eod.*

De Institutionibus.

Tit. XXXII.

Hactenus de beneficiorum *Collatione*: restat, ut de *Institutione*, non multum à collatione discrepante loquamur.

Est ea, beneficii iuri patronatus subjecti, ad præsentationem patroni, facta translatio.

Instituere possunt Episcopus, Sede vacante Capitulum. *c. 1. de concess. præb. in 6.* Abbates Delegati, & omnes jus illud ex consuetudine habentes. *Hostiens. §. quis possit, hic.*

Institui possunt personæ idoneæ, nobiles, ignobiles nulla contraria obstante con-

consuetudine. *c. venerabilis.* 37. *de praebend.*

Fieri debet institutio ad praesentationem Patroni; sive veri, sive putativi. *c.* 32. *decernimus.* & *c.* 31. *filius.* 16. *qu.* 7. sive unius, sive plurium. *c.* 1. 2. 3. *de iure patron.* ita tamen, ut is praeferatur, si Patroni dissentiant, qui majoribus meritis & plurium consensu adjuvatur. *Abb. in c. quoniam.* 3. *eod.*

Praesentare possunt unum, vel plures; si unum, qui sit idoneus, eum debet ius instituendi habens admittere, approbare, instituere; *c. illud.* 8. *eod. c.* 32. *decernimus.* 16. *qu.* 7. si plures, de omnibus magis idoneum eligere. *c. quia propter.* 42. *de elect.*

Facta institutione institutus nanciscitur jus percipiendi fructus beneficii iuri patronatus obnoxii, & potestatem administrandi officium & munus ratione illius beneficii injunctum.

Ordinarii institutio, spreta patroni praesentatione, facta, non subsistit, ut nec a Patrono propria auctoritate facta Institutio valet; *c.* 1. 16. *qu.* 7.

De iure Patronatus.

Tit. XXXIII.

Jus Patronatus est, quod quis *Clericus* sive *Laicus* habet in Ecclesia, quam aedificavit, vel dotavit, vel fundavit; *c. nobis fuit.* 25. *hic. c.* 26. *pia mentis.* 16. & *ibi Gl. c.* 31. *filiis.* 16. *qu.* 7.

Patronus habet jus praesentandi instituendum ad beneficium vacans. *Gl. in d. can.* 26. *pia mentis. c.* 30. *quicunque.* §. *fin. c.* 32.

decer-

decernimus. c.33.monasterium.vers. liceatque. 16.qu.7.

Dico *vacans beneficium*; quia super vacaturo beneficio, nec præsentatio, nec institutio valet. *c. 2. & c. constitutus. 11. de concess. præb.*

Fieri debet *præsentatio* à *Laico* patrono intra menses quatuor, ab *Ecclesiastico* intra menses sex; licet jus patronatus à Laico acquisiverit. *c.un.§.verum.hic.in 6.*

Hic, cum semel aliquem præsentaverit, variare non potest. *Ille* potest. *c. pastoralis. 29. hic.& d.c.un.in Gl.*

Potest etiam Legatus de latere, in præjudicium patroni Ecclesiastici, juri patronatus derogare; non in præjudicium patroni Laici. *c. cum dilectus.28.eod.*

Patronus seipsum vel liberos suos præsentare non potest; *c. consuluit. 15. cap. per nostras. 26. hic.* potest præsentare, ut diximus, unum, vel plures; ut ex iis Episcopus unum eligat. *Clem. plures. 2.§. fin. hic.*

Si plures, ut possunt esse, *c.1.2.3. hic.* sunt ejusdem Ecclesiæ patroni, possunt convenire ut singuli alternis vicibus præsentent. *d.Clem. plures. 2.§. ut facilius.*

Si hoc fecerint, & in præsentando discordent, præfertur sententia majoris partis. *c. quoniam. 3. hic.* Nisi ea sine scandalo præferri non possit. Tunc enim Episcopus pro suo arbitrio aliquem ordinare potest. *d.c.quoniam.3.§ si autem hoc.* Quemadmodum ordinare debet, patrono intra statutum tempus neminem præsentante; *c. si verò. 12. eod.* aut si quæstio de jure patronatus inter alios orta intra prædictum tempus

non

non finita, *d.c. quoniam.3.in fin. & c.cum propter.27. eod.*

Si propter patronorum discordiam Ecclesia administratore caret: cessatur in ea à Divinis, tolluntur reliquiæ, ostia clauduntur; siquidem aliter Ecclesiæ sine scandalo provideri non potest. *c.1. & 2. eod. c.36. si plures. 16.qu.7.*

Facta præsentatione, institutio debet subsequi: intra quod tempus, legibus non est definitum, sed arbitrio judicis relinquitur. *Abb.c.2. de concess. prab.*

Cui jus instituendi, debet præsentatos, si sunt idonei, recipere. *c.significasti.18. hic.* si non sunt, potest repellere.

An sint idonei, Episcopi est examinare; præsentatis tamen electis seu nominatis ab universitatibus seu collegiis generalium studiorum, exceptis; qui non examinandi. *Concil. Trid.cap.9. vers.ad hac liceat. sess. 25. de reformat.*

Potest Episcopus in Ecclesia juris patronatus Laici, OEconomum ex causa, puta si minus idonei præsententur, vel alia ex causa eos instituere non valeat, ponere, qui fructus in Ecclesiæ utilitatem erogandos, aut his qui quandoque instituentur, reservandos, colligat. *c.cum vos.4. de offic. iud.ordin.*

Transit jus patronatus ad hæredes: *d.c. quoniam.* 3. & si plures sint heredes unius patroni, habentur in præsentatione pro uno. *d.Clem. plures.* 2.

Potest etiam titulo donationis, *c. ex insinuatione*. 14. *hic. c.un. eod.in* 6. permutationis, *Gloss.ad c.cum seculum.* 13. *hic. Innoc.ad Rub.eod.Host.in sum.vers.qualiter trans-*

transferatur. per tex t. in c. 40. nemini. 16. qu.7. venditionis, cum universitate, *d.c. cum seculum.* rectè in alium transferri.

Universitatis nomine veniunt, hereditas, bonorum possessio, *l. item veniunt. 22. §. ait Senatus. ff. de pet. hered. l. 1. ff quor. bonor.* civitas, pagus, castrum, prædium; *l. cum fundus. 10. in fin. ff. de legat. 2. adde l. si mercedem. 55. §. 1. ff. 1. de act. emt.* in quibus Ecclesia patronata continetur; quæ si in alium transferantur, & jus patronatus illis inhærens unà transfertur. *arg. d. l. cum fundus. l. in medicis, 24. in fin. ff. de contr. emt.* Licet in conductore universitatis oppignoratæ diversum obtineat. *cum Bartholdus. 18. de sent. & re iud.*

Per se, sive separatim, jus patronatus, cum spirituali annexum sit, vendi non potest: *c. de iure. 16. hic. Concil. Trid. sess. 25. cap. 9. vers nec dictum. de reform.*

Patronus nihil proprii juris in Ecclesia habet, nec potest ejus redditus in usus suos convertere. *d. c. 26. piæ mentis. in fin. c. 27. Frigentius. in fin. 16. qu. 7. c. sicut. 2. de suppl. negl. prælat.*

Potest & debet solicitudinem Ecclesiæ gerere; &, si Rector aliquid ex Ecclesiæ collatis defraudet, cum honesta conventione compescere, aut Episcopo vel Judici competenti denunciare. *c. filius. 31. & c. seq. 16. qu. 7.*

Si patronus vel ejus liberi ad inopiam redigantur, competens vitæ subsidium ab Ecclesia ipsis debetur. *c. nobis fuit. 25. in fin. hic. c. 30. quicunque fidelium. 16. qu. 7.*

Sine consensu Patroni Ecclesia vel ejus dispo-

dispositio non potest mutari. c. 33. *monasterium. c. 34. rationis.* 16. *qu.* 7.

Patrono debetur præcessionis honos. *d. c. nobis.* 25. §. *fin. d. c.* 26. *pia mentis. d. c.* 27. *Frigentius in fin.*

Primus enim & eximius in ordine locus in consessu vel processu, patrono inter Clericos ejusdem Ecclesiæ debetur. *d. c. nobis.* 25.

Cessat jus patronatus: Si patronus jus suum Ecclesiæ contulerit; Si Ecclesiam sine reservatione juris competentis patiatur fieri collegiatam; Si ædes sacræ igne, terræ motu, aut alio vitio, interierint; Si Ecclesia ab infidelibus occupetur; Si patronus sit hæreticus. *c. vergentis.* 10. *de hæret.*

De censibus.

T i t. XXXIV.

PAtronus à præsentato nihil potest exigere temporale, nisi *censum*, quem cum consensu Episcopi constat in ipsa fundatione esse impositum. *T. præterea.* 23. *de iure patron. c. sicut.* 2. *de suppl. negl. prælat. c.* 31. *filiis.* 16. *qu.* 7.

Census, est annua pensio, *c.* 16. *iubemus. in fin.* 16. *qu.* 3. quæ in argumentum subjectionis præstatur. *c.* 2. *hic.*

Accipitur duobus modis: vel *generaliter*; pro omni pensione, quæ Prælatis de Ecclesiasticis proventibus singulis annis præstatur: *c. olim causam.* 20. *cum canonicis.* 26. *hic. c.* 4. *quæsitum.* 1. *qu.* 3. vel *specialiter*; pro ea pensione, quæ Episcopo ab Ecclesiis in argumentum subjectionis tribuitur; *Cathedra-*

draticum, eò quòd ob honorem Cathedræ solvatur, dicta. *c.3.10. qu.1.* & *c. conquerente. 16. de offic. ordin.*

Constituere censum novum, aut veterem augere, ex justa causa potest Episcopus, cum consensu Capituli; *Clem. fin. de reb. Eccles. non alien. c.1. hic. in 6.* aut Ecclesiæ, cui imponitur, si collegiata: *c.1. de rer. permutat.* Novum Patronus, auctoritate Episcopi. *c. praterea. 4. de iure patron.*

Constitui potest in rebus ad Ecclesiam pertinentibus, quæ fructus & redditus ex se producere aptæ sunt; & non tantum in nummis, sed etiam frumento, vino, oleo capis, gallis, pullastris, & aliis id genus annuis. *c. cum canonicis. 26. c. ex parte. 18. hic.*

Debet esse moderatus; ut non majorem tertia partem beneficij deducat: id est, ut quantitas fructuum, quæ ex beneficio in pensionem detrahitur, tertiæ partis redditus beneficii onerati summam non excedat: ut post eum solutum tantum beneficiato remaneat, unde commodè possit vivere, jura Episcopalia solvere, beneficii onera ferre. *c. de monachis. 12. c. vacante. 26. c. cum causam. 36. de prabend. c. 1. hic.*

Constituitur vel *tempore fundationis*, aut *donationis*; ob remunerationem; vel *tempore consecrationis*, aut *immunitatis indulta*, in signum subjectionis.

Censu constituto, nascitur obligatio; cujus vigore census debetur, & rerum censualium annua perceptio.

Censum qui debet, si neget, actio nascitur in factum, aut interdictum recuperandæ vel retinendæ possessionis. *Specul. de censib. § 1.*

De

De exactionibus.

TIT. XXXV.

CEnsui valde affines sunt, *Exactio, Procuratio, Canonica portio*.

Exactio, hoc loco, vocatur gravamen, quod extra ordinem, ratione personæ, facultatum, negotii, vel alterius cujusdam rei gratia ex justa causa imponitur.

Fieri dēbet rei licitæ modo, & lege vel consuetudine permissis. *c. ea quæ.* 12. *c. innovamus.* 10. *de censib. & exaction.*

Modum si exactores excedant, officio privantur. *d. c. ea quæ.* &, nisi desistant, excommunicantur. *d. c. innovamus.*

De procurationibus.

TIT. XXXVI.

PRocuratio, est necessariorum sumtuum exhibitio, Prælatis Ecclesias subjecta visitantibus facta. *c. cum Apostolus.* 6. *c. ea quæ.* 12. *de censib. &c.*

Eam debent, qui invisuntur, licet ad alium locum è domo sua sint evocati: *Gl. in c.* 1. *vers. visitatus. de censib. in 6. ubi Inn. Host.* oratoria, ordinarium Sacerdotem habentia; *c.* 12. *placuit. & c.* 11. *Episcopum.* 10. *qu.* 1. *Innoc. in c. fin. de censib.* capellæ in collegiatis Ecclesiis positę; *Maria. in tract. de visit. n.* 85. *vers.* 5. monasteria. *d.* 1. *& fin. de censib. in* 6. non Laici suo nomine, Sacerdotis Parochi nomine, si is sit inops, tenentur. *Gl. in d. c.* 1. *vers. laicos. & in d. c.* 12. *placuit.* 10. *qu.* 1.

De-

Debetur non minùs Episcopo, ubi civitatis ipsius Ecclesias circuit, quàm si extra urbem positas remotasque inviseret; quia non tantùm in victus necessitatem, sed & in subiectionis & obedientiæ signum præstanda. *c. venerabili*. 24. *ubi Abb. no.* 2. *de censib.*

Tamdiu dari debet, quoad visitationis officium est perfectum.

Debet esse moderata, habita personæ & dignitatis visitantis; *c. cum Apostolus*. 6. *eod. c.* 1. §. *procurationis. eod. in* 6. & opum ejus qui visitatur. *Gloss. in d. c. cum Apostolus. verb. sumtuosus*. & consuetudinis, ratione. *Ioann. Andr. Goffr. in c. cum secundum*. 16. *de prabend.*

Solvi olim poterat in pecunia, *Gloss. in c. felicis*. 3. *verb. concedimus. de censib. in* 6. *per c.* 11. *relata*. 10. *qu*. 1. & *c.* 9. *relatum*. 23. *qu* 3. quod postea vetitum, *c.* 1. § *procurationes. de censib. in* 6. deinde rursum permissum. *c. felicis. eod. in* 6.

Visitator non nisi unam, licet plura loca visitet, eadem die accipere potest. *d. c. felicis*. 3.

Si Ecclesia visitata procurationi solvendæ sola non sufficiat, vicinarum Ecclesiarum, suppetiis pro cujusque Ecclesiæ redditibus utetur; *c. cum instantia*. 1. & *c. procurationes*. 23. *eod. Clem.* 2. *de censib. ubi Imol.* si nullis vicinorum symbolis, aut paucis adjuvari possit, visitantis erunt partes suis sumtibus hoc munus absolvere; si modò & ipse hoc præstare possit. *Gloss. Io. And.* & *alii in d. c. procurationes*. 23.

A procurationis onere immunem se esse nullus subditus præscriptione se tueri potest,

test. *c.cum ex officio.* 16. *de præscript. d.cum instantia.* 17. *de censib.* potest, privilegio Apostolico, *c. accedentes.* 11. *c.cum ex officii.* 16. *de præscr. d.c.cum instantia.* 17. *Clem.* 1. *eod.* Visitatione jam semel eo anno ab eodem Prælato facta; nec alteram ulla necessitate urgente; *Marian.tr.de visitat.num.*66. fructuum enormi sterilitate. *d.c. relatum.* *ubi Archidiac. in Gloss. fin.*

De Canonica portione.

TIT. XXXVII.

C*Anonica portio* est, quæ de relictis, & proventibus Ecclesiæ obvenientibus detrahitur, & Prælatis debetur. *Lancelot. hic.*

Est vel *Parochialis*, vel *Episcopalis*.

Illa est, quæ Parochiali Ecclesiæ, vel ipsius Curato & Rectori debetur.

Detrahitur ex rebus, sive corporalibus, sive incorporalibus, mobilibus, sive immobilibus, quæ quis ægritudine correptus, in alia Ecclesia quàm in qua officia divina audit & Ecclesiastica percipit Sacramenta, sepulturam sibi eligens, ei reliquit.

Ratio est, ne Rectores Parochialis Ecclesiæ, vel ii, quibus cura animarum est commissa, debitis fraudentur subsidiis. *Clem.* 2. & *c.cum super.*8. & *c.seq.de sepult.c.*23. *vobis.* 12. *qu.*2.

Est vel quarta pars ejus quod relictum, vel tertia, vel dimidia, si eam legitima consuetudo præfixit. *d.c.super.*8. & *c.certificasti.*9. *eod.c.*23. *verbis.*12.*qu.*2.

Ea tamen de rebus alteri Ecclesiæ quàm Parochiali relictis non detrahitur; nec si sanus

nus eas reliquit; aut adversa valetudine laborans pro fabrica, anniversario, pro equis, armis, contra infideles exercendis, vel ad perpetuum cultum divinum. *c. in nostra. 10. de sepult. c. fin. de testam.*

Canonica Episcopalis portio est, quæ de relictis alicui Ecclesiæ pro anima, ab Episcopo, propter onus Episcopale quod ei incumbit, deducitur, *c. requisisti. in princ. 15. de testam.*

Debetur ei, nisi quadragenaria obstet præscriptio, *c. de quarta. 4. de præscript.* licet testator expresserit, se velle Ecclesiæ, non Episcopo esse relictum. *d. c. requisisti. vers. secus autem.*

Deducit etiam eam Ecclesia, si extraneus, non si propinquus, simpliciter rem aliquam, *d. c. requisisti.* § *si verò* Episcopo relinquat. Nisi is expresse voluerit, Episcopi illud esse, non Ecclesiæ: *d. c. requisisti.* §. *si ab extraneo.*

Si quid Episcopo & Ecclesiæ Cathedrali conjunctim legatum, fit inter ipsos Canonica divisio, etiamsi testator hoc reliquerit Episcopo, illud Ecclesiæ: nisi testatoris voluntati stare velint. *d. c. requisisti.* §. *quid, si. & seq.*

Ea non fit, si quid Episcopo, cum capellis, monasteriis, & aliis locis conjunctim legatum, sed de ea portionem Canonicam detrahet; *d. c. requisisti.* § *secus autem.* si quidem simpliciter sit relictum; non si conditione adjecta, ut Episcopus suo legato sit contentus. *c. officii. & infra. 14. eod.*

Est Canonica Episcopalis portio, quarta redditum & oblationum.

Redditus enim & oblationes fidelium qua-

quatuor in partes dividuntur. Quarum *prima* Episcopo, eiusque familiæ, propter hospitalitatem & susceptionem debetur; *Altera* Clericis, pro officiorum suorum sedulitate, distribuitur: *Tertia* fabricæ & Ecclesiæ religiosisque domibus reparandis impenditur. *Quarta* in pauperes & peregrinos erogatur. *c.26. concessio.c.25. Vulterana. c.30.mos est.c.23. vobis. c.28.de reditibus.12. qu.2.*

Portio hęc pari passu cum Parochiali ambulat, ut de quibus hæc non detrahitur, nec illa detrahatur.

De Decimis.

TIT. XXXVIII.

Explicatis rebus spiritualibus, corporalibus & incorporalibus, superest ut *de rebus Ecclesiasticis temporalibus* agamus: sed quia *decima, primitia, oblationes*, mixtam quandam inter spirituales & temporales naturam obtinent (jus enim decimandi, primitias, oblationes exigendi, spirituale est, fructus verò ipsi temporales), de his primò tractabimus.

Decima, est quota fructuum, vel lucri portio Deo debita. *c.parochianos.14. & c. tua nobis.26.vers.cum Deo debita hic.*

Sunt decimæ vel *personales*, vel *prædiales*.

Personales sunt, quæ ex lucro, quod quis sua industria seu negotiatione fecit, deducuntur. *c.ex transmissa.23.hic.*

Prædiales seu *reales*, sunt, quæ de fructibus, ut frumento, uvis, pomis sumuntur.

c. ex multiplici.3. eod. c. cunctis.41. c. de decimis. 45. cum cc. seqq. 16. qu. 1.

Inter quas plures sunt differentiæ. Nam 1. *Prædiales decimas* (Nisi speciali privilegio, *c. ex parte tua ad nos.10. hoc tit. c. 2. §. pen. eod. in 6. c. quid per novale.12. de verb. signif.* à Papa, *d. c. ex parte tua ad nos.* non Imperatore, *c. tua.25. hoc tit.* concesso, sint exemti) debent Judæi, *c. de terris.16. eod. c. pen. in fin. de usur* nec non clerici regulares, atque monachi; non decimas *personales. c. decimas.47. 16. qu. 1.*

2. *Personales* ei Parochiæ debentur, in qua quis Sacramenta percipit, quamvis alibi lucrum sit factum; *c. ad Apostolica. 20. vers. noveris. hic. Prædiales* ei Ecclesiæ, in cujus territorio ipsa prædia sita sunt, nisi consuetudine aliud sit introductum. *c. cum sint homines. 18. c. ad Apostolica. 20. in fin. eod. c. ult. de parœciis.*

3. *Personales* debentur deductis impensis: *Prædiales* præstantur sine deductione impensarum. *c. pastoralis. 28. hic*, ut & sine deductione censuum ac tributorum. *c. cum non sit. 33. eod.*

Tam *personalibus* quàm *prædialibus* commune est, quod impensæ, pro instaurandis rebus, de quibus decimæ sunt solvendæ, factæ, non deducuntur. *d. c. pastoralis. 28. §. nec pro.*

Decimas solvere tenentur regulariter omnes; *d. c. à nobis. 24. hic.* nisi sint ab iis solvendis *immunes*, aut *speciali privilegio exemti.*

Immunes sunt Clerici, vel alii Religiosi; *c. novum. 2. eod. c. 45. de decimis. §. fin. c. 46. questi. c. 47. decimas. §. caterum. 16. qu. 1.*

qu. 1. Nisi non propriis laboribus, sed per colonos colant; *d. c. quæsti. in fin. c. ult. in fin.* 16. *qu.* 1. Nisi sint coniugati, qui ab aliis Clericis spiritualia recipiunt: *d. c. novum.* 2. *vers. illi profectò.* & *ibi Gl.* Nisi prædia à Laicis comparaverint: *d. c.* 41. *cunctis.* § *fin. cum c. seq. c. commissum,* 4. *c. nuper.* 34. *hic. c. statuta.* 2. §. *cæterum. eod. in* 6. Nisi prædia conduxerint: *c. dilecti.* 8. *hic.* Nisi prædia sint vetera. *c. ex parte.* 10. *eod.*

De veteribus tamen prædiis decimas Clerici non debent, si sint Cistercienses, Templarii vel Hospitalarii; *d. c. ex parte. vers. sed prædecessor noster.* & *c. ad audientiam,* 12. *eod.* aliis puta quàm sui ordinis Clericis. *c.* 1. §. *cæterum. de verb. signif. in* 6. & *ibi Gl.* Si sint horti veteres. *d. c. ex parte. vers. & de nutrimentis.* Si novale vetus sit factum. *c. ult. de privileg.*

Est *novale*, ager nunc primùm ad culturam redactus, de quo quod aliquando cultus fuerit, memoria non extat. *c.* 1. *de verb. signif.*

Qui speciali privilegio sunt exemti, decimas nec de veteribus, nec novis prædiis solvunt. *d. c. ex parte. d. c. à nobis.* 24. *vers. nisi à præstatione. hic.* Nisi cum privilegium esset impetratum de immunitate novalium, agatur de decimis novalium tempore impetrati privilegii possessis. *c. dudum.* 31. *de privileg. c. statuto.* 2. *in princ. hic. in* 6. Nisi agatur de decimis ante impetratum privilegium promissis. *c. ex multiplici.* 3. *hic.* Nisi privilegiati per triginta vel quadraginta annos decimas solverint. *c. si de terra.* 6. *de privileg.* Nisi certis in rebus privilegiati, de

aliis conueniantur. *d.c. statuto.* §. *diœcesani.* Nisi prædia aliena conduxerint. *c. in aliquibus.* 32. *hic. c. ult.* §. *fin.* 25. *qu.* 2. Nisi eorum bona nimium creverint. *c. suggestum.* 9. *hic.* Nisi Laicus privilegium concesserit. *c. tua.* 25. *in princ. eod.*

Solus enim Pontifex tale privilegium concedere potest: *c. tua.* 26. *eod.* non Princeps Laicus; quia ut jus decimandi nequit conferre, ita nec ab obligatione præstandæ decimæ potest eximere. *c. dudum.* 31. *eod. c. cum & plantare.* 3. *de privileg.*

Potest privilegium Pontificis, si Ecclesiæ læsionem inferat, revocari. *d. c. suggestum.* 9.

Quia privilegia ita sunt interpretanda, ne cui jus suum, & potissimum Ecclesiæ, auferatur. *c.* 1. 21. *qu.* 1.

Solvi debent decimæ de fructibus & lucris quarumlibet rerum; *c. ex transmissa.* 23. *c. pervenit.* 5. *c. nuncios.* 6. *c. ex parte.* 21. *c. non est.* 22. *hic. c.* 4. *quicunque. c.* 5. *omnes.* 16. *qu.* 7. statim cùm collecti sunt fructus; *c. cum homines.* 7. *eod.* ante censuum ac tributorum solutionem; *c. cum non sit.* 33. *eod.* aut expensarum in servos, vel mercenarios, pro agris colendis, fructibus colligendis, factarum deductionem; *c. tua nobis.* 26. *eod.* iis, quibus debentur; non aliis. *c.* 4. *nullus.* 16. *qu.* 2.

Sunt, regulariter, decima pars fructuum: Nisi alia sit consuetudo; quæ attendenda. *c.* 1. *eod. c. quoniam. fin.* 16. *qu.* 1. *Clem. si beneficiorum.* 2. *in princ. eod.*

Si decimæ non solvantur, actio competit confessoria, ad eas petendas; imò detrectans excommunicationis sententia ad solutionem potest compelli. *c. pervenit.* 5. *eod.*

De primitiis.

Tit. XXXIX.

PRimitiæ, sunt primę fructuum obventiones, Domino offerendæ, *ut cautum Exod.* 22. antequam usibus nostris secundæ deputentur: *c. causa Carpensis.* 13. *de verb. signif.*

Parocho, seu Sacerdoti proprio, *c.* 21. *doctos. c.* 23. *moderamine.* 16. *qu.* 1. aut Clericis qui pro offerentibus preces fundunt. *c. Ecclesias.* §. *item cum.* 13. *qu.* 1. *d. can. doctos. d. can. moderamine.* debentur; licet Deo offerantur. *can.* 65. *revertimini.* 16. *qu.* 1.

Earum nomine ad summum datur pars quadragesima; ad minimum sexagesima: inter has duas portiones plus aut minus datur, quantum requirit consuetudo, vel quantum libet ei qui solvit. *c.* 1. *de decim. primit. & oblat. Gloss. ad can. Ecclesias, ad verb. & primitias,* 13. *qu.* 1.

Sunt primitiæ in dispositione Episcopi. *c.* 6. *præter hoc.* §. *deinde. vers. & ut ipsa. dist.* 31.

Debent inter Diaconos & Clericos alios dividi. *Apost. can. omnium.* 37. *c. manifesta.* 39.

De oblationibus.

Tit. XL.

OBlatio, est voluntaria & spontanea pręstatio, quam Christiani Sacerdotibus

pro peccatis suis ad altare offerunt. *c.* 13. *quia Sacerdotes.* 10. *qu.* 1.

Qui non debent oblationes accipere ; fratrum dissidentium ; *c. oblationes* . 2. *c. neque* 3. *dist.* 90. eorum qui pauperes opprimunt ; *d. c. oblationes* . *& c. eorum.* 7. *dist.* 90. qui liberos exheredarunt ; *c. ult. in princ.* 17. *qu.* 4. excommunicatorum , *c.* 11. *si aliquis.* 26. *qu.* 6. *c. Sacerdos.* 6. §. *poenitentes* . 26. *qu.* 7. sacrilegorum . *c.* 17. *de viro* . 12. *qu.* 2. invitos ab Ecclesia , ad quam confugerunt , extrahentium ; *c.* 8. *miror.* 17. *qu.* 4. raptorum , *c. super eo.* 2. *de raptor.* usurariorum , *c. quia in omnibus.* 3. *de usur.* meretricum . *Gl. in c. oblationes* . 2. *dist.* 90. *Gloss. ad princ.* 14. *qu.* 5.

Nec accipere debent oblationes ex rebus turpiter quaesitis. *c.* 2. *immolans.* *c.* 11. *scriptum.* 14. *qu.* 5.

Modus offerendi , non in certa quantitate consistit , *c.* 28. *odi.* 24. *qu.* 1. sed in bona sinceraque offerentis voluntate , *d. c.* 28. *odi.* in fide Christiana , & charitate . *c. odit Deus.* 62. *& c. seq. illi offerunt.* 1. *qu.* 1.

Quod semel Deo oblatum , non revocandum , nec retinendum est. *c.* 3. *sunt qui opes. cum c. seq.* 17. *qu.* 4.

Oblata ad dispositionem Episcopi pertinent , sine cujus consensu ab alijs non debent usurpari. *c.* 57. *in canonibus.* *c.* 59. *quia, iuxta.* §. *cum ergo* . 16. *qu.* 1.

De

De rebus Ecclesiæ temporalibus, & quando, & quibus solemnitatibus alienari possunt.

Tit. XLI.

Hactenus de rebus Spiritualibus: consequenter agendum de *rebus Ecclesiæ temporalibus*.

Circa quas, an, quomodo, & quibus modis alienari possint, considerabimus.

Res Ecclesiæ regulariter alienari nequeunt; sive Prælatus, sive Capitulum, sive quidam ex Capitulo, sive Prælatorum auctoritate, eas distrahant; in tantum ut alienantes, nisi res restituantur, excommunicationis sententiam incurrant. *c. si quis. 6. de reb. Eccles. alien.*

Ex causis tamen justis, & debitis solennitatibus adhibitis, hoc permittitur.

Justæ causæ sunt; 1. *Necessitas æris alieni*; quod ex fructibus Ecclesiæ non potest dissolvi. *c. 2. hoc ius. 10. qu. 2. Pietas*; ut ad redimendos captiuos, vel pro alendis pauperibus, tempore caræ annonæ: *c. 68. cum redemtor. c. 71. gloria. c. 70. aurum. 12. qu. 2. 3. Vtilitas*; ut quia alienatur res quæ servando servari non potest, aut quæ magis oneri est, quàm emolumento. *c. 52. sine exceptione. c. 53. terrulas. 12. qu. 2. c. ad aures. 7. de reb. Eccl. alien.*

Res quæ servari non possunt, sine ullis solennitatibus alienari possunt: *d. c. terrulas. Hostiens. §. quis ex caus. vers. res autem. tit. de reb. Eccles. alien.* quæ servari

possunt, sed sunt exiguæ & parum utiles, à solo Episcopo, sine Cleri consensu: *d. c.terrulas.* quæ non tales, non sine solennitatibus requisitis.

Eæ sunt, ut alienatio fiat cum totius Cleri tractatu, consensu & subscriptione, aut saltem tractatu præcedente, ac Prælato cum Capitulo auctoritatem interponente. *c.1.de reb. Eccles. non alien. in 6. c.20. non liceat. c.52. sine exceptione. c.37. alienationes.* 12. *qu.2.*

Quæ si non observentur, alienatio nullius est momenti. *d. c.1. d. c.non liceat. d. c.sine exceptione. d.c. alienationes.* alienans officio privatur, deponitur, & damnum Ecclesiæ illatum restituere compellitur; *c.* 18. *monemus. c.35. Diaconi.* 12. *qu.2.* recipiens, rem cum omnibus fructibus perceptis restituit; pretium non recipit; regressum tamen adversus alienantem habet. *c.2. hoc ius porrectum.* 10. *qu.2. d.c.aures. c.25. Vulterana.* 12. *qu.2.*

Alienationis vox, hic, non solùm dominij translationem, sed & juris alicujus constitutionem complectitur. *c.nulli liceat. 5.de reb. Eccles. alien.*

Proinde alienare hic dicitur: non tantùm qui rem vendit, permutat, donat; sed & qui in precarias, emphyteusin, feudum, hypothecam dat.

De quibus omnibus alienandi modis, cùm nobis tantùm sit propositũ explicare ea quæ juris Pontificij inprimis sunt propria, non agemus; sed tantùm de precariis: utpote quarum non in iure Civili, sed tantũ Canonico fiat mentio; & spectentur tantùm in rebus Ecclesiasticis. *Pac.Isag.Decret.tit.de precar.*

De

De precariis.

TIT. XLII.

PRecariæ sunt contractus, quo prædium perpetuò vel ad longum tempus fruendum conceditur, *c.4.precariæ à.* 10.*qu.*2. ita ut annua pensio præstetur, *ut colligitur ex Nov. Leon.* 13. & de quinquennio in quinquennium contractus renovetur, *c.*1. *hic. c.* 5. *precariæ de.* 10. *qu.*2.

Pro qua renovatione is qui precariæ nomine tenet, quid solvere tenetur; *Laudemium* Doctores vocant.

Est duplum canonis emphyteutici.*d.Nouel. Leon.* 13.

Verti debet in rem Ecclesiæ, non lucro Prælati cedere. *d.Novel.Leon.*13.

Qui hunc contractum cum Ecclesiæ OEconomo, ut fieri solet, init, pro re Ecclesiæ quam accipit, vicissim rem aliam Ecclesiæ donare debet, usufructu quoad vixerit ad certum tempus sibi retento, ut eo finito proprietas ad Ecclesiam transeat. *d.c. precariæ à.* 10. *qu.*2.

Differt hic contractus ab emphyteusi, ut species à genere; quoniam emphyteusis dicitur etiamsi non debeat singulis lustris renovari; precariæ verò omnino.

Differt à precario; quia hoc tamdiu conceditur, quoad is qui concessit, patitur; precariæ verò pro voluntate concedentis non revocantur, nisi sint irrationabiles. *c. fin. hic.*

De peculio clericorum, relictis, & successionibus eorum.

Tit. XLIII.

SEquitur ut videamus *de rebus Clericorum propriis*, seu, de proprio eorum, patrimonio, quod non quatenus sunt Clerici, habent.

Quæ ex proventibus Sacerdotiorum conquisita, ejus censentur esse naturæ, cujus Jure Civili bona peculii quasi castrensis.

Ea Clericus in vita sua, prout vult, administrare & distrahere potest; Non autem testamentario vel successorio nomine alicui heredum relinquere. Nisi forsan cui Episcopus, pro servitiis ac præstatione Ecclesiæ, largiri voluerit: *c. si quis sanè. ult. hic.*

Quia de rebus Ecclesiæ, vel Ecclesiæ intuitu quæsitis, testari prohibetur, cum illa Ecclesiæ unde provenerunt, debeant remanere. *c. 1. de testam.*

Nisi ex privilegio, consuetudine, vel alia rationabili causa, ea ad Clericum pertineant. *c. præsenti. § porro. de offic. ordin. in 6.*

Præsumitur de bonis Ecclesiæ quæsitum, quicquid à Rectore Ecclesiæ, tempore promotionis nihil habente, quæsitum est. *d. c. 1.*

Contra quam præsumtionem admittitur probatio. *can. 21. sint manifesta. 12. qu. 1. c. 1. & 2. caus. 12. qu. 3.*

De his quæ aut paternæ successionis, vel cognationis intuitu, seu consanguineorum

vel

vel amicorum munere, respectu non habito ad Ecclesiam, ad Clericum pervenerunt, liberè testari potest. *c. quia non.9. de testam.*

Si sine testamento decesserit, ea deferuntur cognatis secundum legitimæ successionis ordinem: *c. fin.* 12. *qu.* 5. Si verò cognatos non habuerit, Ecclesiæ vindicantur. *d. c. fin.*

Si omnia Clerici bona ita sunt confusa, ut quid patrimoniale, vel ab Ecclesia sit, secerni non possit; in quatuor partes ea dividentur: & una pars Ecclesiæ, altera Episcopo, tertia pauperibus, quarta parentibus idoneis assignabitur. *c. sanct. 2. de success. ab intest.*

In beneficia & alia bona Ecclesiastica nullo consanguinitatis jure succeditur. *c. 1. de prabend. can. 7. Apostolica. 8. qu. 1. c. conquerente. 4. c. præsentium. 3. c. ex transmissa. 7. de filiis presbyt.* Beneficiati enim tantùm censentur usuarii, vel ad summum usufructuarii. *d. c. præsenti. de offic. ordin. in 6.*

Quod diximus, Clericum de rebus patrimonialibus testari posse; non trahendum ad Religiosos tria substantialia, scilicet paupertatem, obedientiam, & castitatem, professos: *c. 2. de testam. & c. 11. non dicatis. 12. qu. 1.* etiamsi sint Abbates. *d. c. & d. can.* Quia qui monasterium ingrediuntur, se & sua Deo & monasterio dedicant. *can. 7. quia ingredientibus. 19. qu. 3.*

Eremitæ tamen, qui nulli monasterio & regulæ se dedicarunt, testari, quia proprium habent, possunt. *can. perlatum. §. è contr. 19. qu. 3.*

De Testamentis.

TIT. XLIV.

OCcasione ejus, quod superiori titulo diximus, Clericum posse de rebus patrimonialibus testari, propria quædam circa materiam testamenti præcepta, jure hoc Canonico, contra leges Civiles introducta, enarrabimus.

Est testamentum novissima voluntas quæ tempore mortis suprema invenitur.

Valet hoc jure coram proprio Presbytero, & duabus vel tribus aliis personis idoneis factum. *c. cum esses.* 10. *hic. contr. l.* 12. *C. de testam.*

Qui extremam voluntatem suam in alterius dispositionem confert, non decedit intestatus, *c. cum tibi.* 13. *eod. contr. l. illa institutio. ubi Gloss. ff. de hered. inst.*

Res aliena legari non potest. *c. filius noster.* 5. *hic. ubi Abb. contr.* §. 4. *Inst. de legat.*

Liberi fideicommisso gravati, & legitimam, & quartam Senatusconsulto Trebelliano debitam detrahunt. *c. Raynutius.* 16. *c. Raynaldus.* 18. *hic.*

FINIS LIBRI SECUNDI.

ARNOLDI CORVINI
à BELDEREN J. U. D.

JUS CANONICUM,

PER

APHORISMOS

Strictim

EXPLICATUM.

LIBER TERTIUS.

De Iudiciis.

TITVLUS I.

ABsolutis duobus hujus Juris objectis, *personis* puta & *rebus*; restat explicandum tertium, puta *judicia*.

Judicium, est legitima controversiæ apud Judicem tractatio & dijudicatio. *arg. c. forus. 10. de verb. signif.*

Est vel *Ecclesiasticum*, vel *Seculare*; *Ordinarium*, vel *Extraordinarium* seu *Summarium*.

Ecclesiasticum Est, quod coram Judice Ecclesiastico, inter personas Ecclesiasticas, vel saltem contra personam Ecclesiasticam (siquidem Actor sequitur forum Rei), aut de causa Ecclesiastica agitatur. *c. decernimus. 2. hic. c. causam matrimonii. 16. de. offic. del eg. c. fin. de foro compet.*

Seculare est, quod coram Judice Laico, inter

inter personas seculares; de causa seculari exercetur. *d. c. decernimus.*

Ordinarium, in quo exquisito & solenni juris ordine servato proceditur; ut puta, *libellum porrigendo, litem contestando, & alia à iure præscripta faciendo.* De quibus infrà latius.

Extraordinarium seu *Summarium* est, quando non in figura judicii, sed ex Judicis officio, per modum inquisitionis, vel denunciationis, vel aliàs de plano, ex æquitate, proceditur. *c. super his.* 16. *& c. qualiter.* 17. *de accusat. de quo infrà tit. ult.*

Est & judicium aliud *Ciuile*; cujus finis privatum commodum respicit; de quo hoc libro agemus; aliud *Criminale*; quod publicum interesse, publicamque vindictam respicit. *Dd. in rubr. hic.* Et de hoc lib. 4. tractabimus.

Constituunt judicium, *Iudex*, *Actor*, *Reus. d. c. forus. verb. in omni.* 10. *de verb. signif.*

Pro quibus aliæ personæ accedere possunt, ad tres tamen illas pertinentes, ut, *Procurator*, *Advocatus*, *Testis*. &c. pro litigantibus, pro Judice, *Vicarii*, *Consiliarii*, *Assessores*, *Notarii*; *Amanuenses*, *Apparitores*, &c.

De Iudice.

TIT. II.

IVdex, est persona, quæ Jurisdictioni præest, ac populo, juxta legis præscriptum, locique consuetudinem, jus dicit. *c. forus.*

c. forus. 10. §. index. de verbor. signif.

Est vel *Ordinarius*, vel *Extraordinarius*: sive *Delegatus*.

Ordinarius est, qui jure suo, vel superioris beneficio, jurisdictionem universaliter potest exercere; ut Episcopus, Archiepiscopus, Legatus, & similes, jurisdictionem à Papa habentes. *c. omnes. 1. dist. 22.*

Hic potest quocunque in diœcesis suæ loco, non exemto, per se, aut per alium, pro tribunali sedere; causas ad forum Ecclesiasticum pertinentes audire; personas Ecclesiasticas, si earum merità exposcant, capi, & in carcerem detrudi, jubere; cæteraque ad officium ejus spectantia exercere. *c. cum Episcopus. 7. de offic. ordin. in 6.*

Archiepiscopus, etsi in omnes provinciæ suæ Suffraganeos Juris habeat dictionem; in eorum tamen subditos, paucis articulis exceptis, potestatem non habet. *c. pastoralis. 11. in princ. ubi Gloss. de offic. ordin.*

Sic & Patriarcha non potest de causis eorum cognoscere; qui Archiepiscopi sui vel Episcopi sub ditione sunt. Nisi appellatione ad eum legitimè interposita, aut consuetudinis alicujus aut privilegii jure. *c. duo simul. 9. eod.*

Extraordinarius Iudex est, qui non jure suo, vel superioris beneficio, sed vel ex partium consensu, ut *Arbiter, de quo infrà*, vel ex superioris commissione, ut *Delegatus*, alicujus causæ judicialem cognitionem recipit. *c. sanè quia. 91. c. cum olim. 33. de offic. deleg.*

Delegare Judicem possunt, & Ordinarii,

rii, & Papæ Delegati; Licet dati sint ex officio, vel de partium consensu, vel cum clausula, *Quod si non omnes, &c. c. fin. eod.* Non Delegati Ordinariorum; nisi causarum universitas delegetur. *c. in literis.29.eod.*

Qui delegantur, debent esse homines liberi, masculi, ætatis legitimæ, id est, viginti annorum, *c.cum vigesimum.*41.*eod.* ingenio & judicio præditi, providi, periti, jurisdictioni Delegantis subditi, personæ Ecclesiasticæ; licet simplices sint Clerici, si ab Ordinariis delegentur: si à Papa, aut ejus Legato; debent aliquâ in dignitate vel personatu esse constituti, aut saltem Ecclesiæ alicujus cathedralis esse Canonici. *c. statutum.* 11. *vers. sancimus. & ibi Gl. de rescript. in 6.*

Hinc est, quod principalis Episcopi Officialis, & Religiosus conventualem Prioratum obtinens, à Sede Apostolica & ejus Legato delegari possit, non Officialis foraneus, aut Religiosus monasterii sui Prior claustralis. *Clem. et si.2. de rescript.*

Delegari quidam impediuntur *Natura*, quidam *Lege*, quidam *Moribus*.

Natura; surdi muti, *c.* 1.§. *tria sunt.* 3. *qu.7.* perpetuò furiosi, *d.c.*1.*vers.& qui perpetuò.* minores viginti annis. *d.c.* 1. *vers. & impubes. d.c.cum vigesimum.*41.

Lege, qui Senatu moti, *d.c.* 1. *vers. Lege qui.* infames. *c.licet ex.*47. *de testibus. c.*2. *infames.* 3.*qu.7.*

Infames sunt, hæretici, fures, sacrilegi, capitalibus criminibus irretiti, sepulcrorum violatores, & qui se Episcopis opponunt, incestuosi, homicidæ, perjuri, raptores,

res, malefici, venefici, adulteri, anathematizati, & omnes quos Ecclesiasticæ & civiles leges infames pronunciant. *c.17.infames.6. qu.1.c. 9.hi qui Episcopos.3.qu.4.*

Moribus impediuntur delegari; feminæ, servi. Quia receptum ne civilibus officiis fungantur. *d.c.1.vers.moribus.c.ad probandum.24. de sentent. & re iud. c.17. mulierem.33.qu.5.*

Non tantùm unus, sed & duo, tres, vel plures, ad eandem causam Judices dari possunt; idque vel *simpliciter*, vel *clausula aliqua adiecta*.

Si *simpliciter*, tum unus, vel aliqui ex ipsis, sine aliis, vel sub delegatione eorum, in delegatæ causæ cognitione, procedere, & sententiam ferre non possunt, si fecerint, illa ipso jure erit nulla. *c.cum causa.22.de offic. deleg.*

Dixi, *sine aliorum subdelegatione*; Quia qui impediti, loco suo alios subdelegare possunt; quos si Collegæ non admiserint, processerintque, processus fiet irritus. *c. quamvis.6.& Abb.in c.coram.34.eod.*

Si delegatio pluribus facta, cum Clausula, *Si non omnes interesse potuerint, reliqui nihilominus exequantur*; vel cum Clausula, *Si ambo interesse nequiverint, unus ex illis cognoscat*: tum, si unus vel plures interesse non possint, vel non velint, dummodo per nuncium aut literas de hoc constet; cæteri ad causæ cognitionem procedere possunt; nec impediti delegati subdelegatum admittere tenentur. *c.cum causa.22. c.cum super.23.prudentiam.21.§.adiicimus.eod.*

Si unus tamen negotium inchoaverit, alii se intromittere non possunt; Nisi is

qui

qui prævenit, postmodum justa aliqua causa fuerit negotium finire impeditus, aut dolosè detrectet procedere. *c.cum plures.8. eod. in 6.*

Jurisdictio ab eo, vivo delegante, fundata, & aliis, eo, & mandatore mortuo, competit. *d.c.cum plures* 8.

Fundatur hoc jure jurisdictio etiam sola citatione. *c.gratum.20.eod.c.28. anteriorem.2.qu.6.*

Delegari possunt, & *principium*, & *medium*, & *finis causæ.c.super quæstionum.27. §.intentionis eod.*

Principium; ut si citatio vel litis contestatio delegetur.*c.28 pastoralis.eod.* & *d. c. super quæstionum.§.1.*

Medium; ut si totius causæ examinatio, à tempore litis contestatæ, usque ad sententiam, committitur. *c.cum, te consulente.19.* & *d.c.super quæstionum.27.§.nos autem.* & *§.intentionis.eod.*

Finis; cum diffinitiva sententia, reservata executione, delegatur. *d.c.super quæstionum.§.verum.*

Debet delegatus mandati formam, si præscripta; *c.venerabilis.37.eod.c.cum dilecta.22.de rescript.* sinon; juris diligenter servare. *c.ex parte tua.13.* & *d.c.super quæstionum.de offic.deleg.*

Eo tamen ipso, cui aliqua causa committitur, & plena ei tributa censetur potestas, super omnibus quæ ad ipsam causam pertinent, & omnium sine quibus officium suum exercere non potest; licet delegationis literæ hoc non contineant: ut partes compellere & severitate Ecclesiastica contumaces coercere possit; *c. præterea.* 5.

c.suspi-

c.suspicionis. 39. *eod.* si nulla à jure in eos qui judicio ipsius parere contemnunt, pœna statuta; eam arbitrio suo pro delicti & causæ qualitate statuere, *c. de causis.* 4. *in fin.eod.* alio, quàm in mandato expressus, loco, mandatum executioni mandare, necessaria aut probabili ratione hoc suadente. *c.statuimus.*13.*eod.in*6.

Si Delegatus, ob absentiam suam, causam aliis delegaverit, Subdelegatus & eo mortuo (cum & tunc abesse censeatur) eam, si Delegato vivente jurisdictione uti cœperit, definire potest; ut & si ipsi vices demandatæ, donec Delegatus eas duxerit revocandas. *c.si delegatus.*7.*eod.in*6.

Potest enim Delegatus re adhuc integra, mandatum quo causam alii delegaverit, pro arbitrio revocare; *c.quamvis.*6. *eod. in* 6. &, illo defuncto, causam resumere. *d.c. quamvis.*6.

Delegatus Papæ potestatem habet non solùm in partes, sed etiam in alios, qui Jurisdictionem suam impediunt; etiamsi se sint multò superiores. *c.*1.*& c.sanè quia.* 11.*eod.*

Potest etiam Subdelegatum, nisi malitiosè se exoneret, ad causam suscipiendam compellere: in coactione tamen dignitatis & personæ ratione habita. *c. pastoralis.*21. *eod.*

Sententiam à se latam exequitur; etiam usque ad annum; Delegatus Ordinarii, sententiam suam non exequitur, sed ipse Ordinarius; licet sententiam sciat esse injustam. *d.c.pastoralis.§.quia verò c. querenti.* 26.*c.significasti.*7.*eod.*

Sententia diffinitiva, ubi executioni mandata,

data, expirat Delegati jurisdictio. *c. in literis. 9. eod.*

Sed & ea aliis modis finitur; ut *revocatione, morte, impedimento, temporis lapsu, contrario rescripto, recusatione.*

Revocatione; ut, cùm Delegans, re integra, id est, antequam Delegatus iurisdictione mandata uti cœpit, mandatum revocat. *c. quamvis. 6. eod. in 6.*

Morte; ut si re integra, Delegans, aut Delegatus, aut is qui rescriptum impetravit, aut is contra quem impetratum, decedant. *c. significavit. de rescript. & ibi Gl. & Dd. c. cæterum. de rescript. Gl. in c. literis. 9. c. licet. 30. de off. iud. deleg.*

Impedimento; ut si Delegatus, impedimento aliquo, sive juris; ut, *quia infamis, c. suscitatus. 13. de rescript. c. 1. 3. qu. 7.* &c. sive facti, ut, *quia infirmus*; Delegationis negotio interesse impediatur.

Temporis lapsu; ut, si dies, intra quem causa ex mandati forma debuerat terminari, sit lapsa, nec à partibus prorogata. *c. de causis. 4. in princ. de offic. deleg.*

Contrario rescripto; puta si in eo prioris expressa fiat mentio. *c. cæterum. 3. de rescript. Gl. in d. c. in literis.*

Recusatione; cùm judex datus (idem & hoc jure, in Ordinario, *c. 4. de foro comp. c. cum speciali. 61. in princ. de appellat.*) ab altero litigatorum, non ex sola suspicione, ut jure Civili; *l. apertissimi. 16. l. ult. C. de iudic.* sed justa suspicionis causa, removeri postulatur. *d. c. 4. inter monasterium. de sent. & re iud. d. c. cum speciali. vide infra de recusat. tit. 36.*

Jurisdictio Judicis Delegati, si expirat

in

in termino peremtorio, quem partibus adsignavit, post congruam peremtorii horam, contumacem non expectabit; si non expirat, potest expectare in diem alteram, & iterum citare. *c. consuluit. de offic. iudic. deleg.*

De in ius vocando.

TIT. III.

Diximus in genere de judiciis, & ejus occasione de Judice: restat, ut explicemus judicii *præparatoria, principium, media, finem.*

Præparatoria iudicii futuri sunt, *in ius vocatio, libelli oblatio, reconventio,* seu *mutua petitio.*

Primò agendum de *in ius vocando*; seu *Citationibus*; quia eæ omnium judiciorum instituendorum sunt fundamentum; utpote sine quibus omnia, quæ in negotio aut loco adversus absentes aguntur, viribus careant. Nam neque civilis, neque naturalis ratio quenquam indefensum judicari permittit. *Gloss. pen. can. Ecclesia Sancta Maria.* 10. *de constitut.* Unde nullo modo tolli possunt. *Clem. pastoralis. de sent. & re iudic. ubi Dd.*

Est *citatio*, actus judicialis, seu judicii præparatorius, quo is, quem coram sisti opus est, judicis mandato legitimè vocatur, juris experiundi gratia.

Patres ejus sunt tres; *Præceptio Iudicis*; *c.* 1. §. *contrahentes. de forocomp. in* 6. *Marant. in spec. aur. c. de citat. num.* 51. de qua debet apparere; non enim præsumitur.

Felin.

Felin. ad c. quoniam de prob. nisi alia sit consuetudo: *Corn. consil. 95. lib. 4. Verbalis citatio;* quam Nuncius exequitur; & ejusdem *nuncii relatio. Marant. d. loc. num. 55. Felin. ad c. gratum. col. 3. de off. deleg.*

Quæ ex actis apparere debet; alioqui Citatio nullius momenti est. *Specul. de citat. §. sequitur. num. 11.*

Nuncio hac in re creditur, utpote jurato, & de suo officio testificanti, donec contrarium ostendatur. *Gl. 2. in c. cum à nobis. 21. de testib.*

Est citatio *vel Iuris, Clem. 2. de pœn.* cum Lex, vel Canon, certum dierum terminum, intra quem quis ad actum aliquem exercendum se judicio debeat sistere, vel adesse statuit: *ut in c. 1. & c. quam sit. 6. vers. cupientes. de elect. in 6. in c. quamvis. de offic. ordin. c. 1. de appell. in 6.* Vel *Hominis;* cum mandato Judicis in jus vocatur. *ut in c. cum dilecti. 6. de dolo & cont. c. veniens. 15. de accus.*

Utraque vel est *Generalis*, qua quicunque sua interesse putaverit, negotio ut adsit, & in jus veniat, admonetur; *ut in c. 1. de election. in 6. Host. & Innoc. in c. dilecti. de except.* Vel *Specialis*, qua persona certa, & vocandi causa exprimitur.

Hæc est vel *Verbalis*, eaque aut *Publica*, aut *Privata*; vel *Realis*.

Verbalis est, quæ fit verbo; *Publica*, cum publicè, affixis citationis literis; *Felin. in c. quoniam. §. porro. Vt lite non contest.* (*Edictalis* dicitur) aut per præconem, campanam, vel tubam; *Marant. par. 6. cap. de citat. num. 98. Privata*, cum quis privatim per nuncium, partem, vel Notarium, ad

do-

domum citatur. *arg. c. Circumcelliones.* 23. *qu.* 5. *& c. cum parati.* 19. *de appellat.*

Realis est, cum fit personæ citandæ apprehensio. *c. si clericus.* 15. *de sent. excomm. in* 6.

Edictalis citatio tum demum fieri potest, si quis alio modo citari nequeat; *c. causam quæ.* 3. *de dolo & contum. Clem.* 1. *de ind.* ut si citandus per se, vel per alios efficiat, ne citatio possit ad se pervenire; *d. Clem.* 1. *& c. ex tua.* 11. *de cleric. non resid. c. Romana.* 1. §. *contrahentes. de foro compet. in* 6. si locus ubi citari debet, non est tutus; *d. Clem.* 1. *c. statuimus ut is.* 13. *de offic. deleg. in* 6. *Clem. un. de foro comp. Clem. causam.* 3. §. *verum. de election.* si citentur omnes quorum interest. *c. fin. de elect. in* 6. *Felin. d. c. quoniam* §. *porro.*

Fieri debet in locis vicinis; *d. Clem. un. & c. ubi periculum.* 3. §. *porro. de elect. in* 6. in locis remotioribus affixa citatum non arctat. *d. Clem. causam.* § *fin.*

Vicina loca intelliguntur, quæ domicilio citandi ita vicina sunt, ut verisimiliter citationis notitiam habere possit. *l. dies cautioni.* 4. § *toties.* 6. *ff. de damno infect.*

Fit omnis citatio jussu Judicis, per apparitorem, ad instantiam & postulationem litigatoris; citra quam Judex neminem citare debet in causis privatis, *c. significasti.* 18. *verb. petitionem. de foro comp.* potest in publicis. *c. qualiter.* 24. *de accus. Socin. de citat. art.* 6. *num.* 2.

Citare possunt, sed non extra locum, ubi judicare tenentur; *c. fin.* § *conservatores. & c. statutum.* 11. §. *in nullo. de rescript. in* 6. Judices Ordinarii; & Delegati, *c.* 1. *de caus. poss.*

poss. Non tamen hi per edictum; Nisi hoc aut ex cōsuetudine, aut speciali concessione habeant. *c. cum contingat. 13. in fin. de foro compet. ubi Gl. in verb vel consuetudine. c. dilecti. 4. de arbitr. ubi Gl. in verb. consuetudinem. Gail. 1. obs. 57. num. 13.*

Citari debent omnes quorum interest, quorumque causa agitur: *Marant. d. loc. num. 2. 3. 4.* præsentes personaliter, absentes ad domum habitationis. *c. causam quæ. 3. de dolo & contum. ubi Gl. in verb. ad domum. & commun. Canonistæ.* Non tamen, nisi venia prius impetrata, personæ quibus reverentia debetur; sub pœna quinquaginta aureorum. *c. 58. Episcopus, qui mancipium. 11. q. 2.*

Citatio facienda non modò in singulis causis, sed singulis etiam causarum actibus & partibus expediendis; si quidem in iis cognitione opus sit. *c. 1. de caus. poss. c. inter. de maior. & obed. Clem. pastoralis. de sent. & re jud.*

Certis tamen casibus ad totam causam fieri potest citatio, ut si fiat ad locum remotum, non si ad propinquum. *c. cum dilecti. 6. de dolo & contum. ubi Panorm. nu. 5. & c. auditis 8. num. 7. de procur. c. tum ex literis. 5. §. fin. de in int. rest. ubi Gl. verb. locorum distantiam.*

Citatio ut valeat, debet committi à Judice, *c. ex parte 33. de rescript. Felin. in c. 1. de judic.* competente; *d. Clem. Pastoralis. Panorm. in c. præterea. 2. num. 16. de dilat.* eam nuncius, juxta præscriptum suæ commissionis, exequi; *c. venerabili. 37. de off. deleg. d. c. cum dilecti.* in personam, si illa haberi & inveniri potest; si non, ad do-

domum, aut affixa citationis scriptura.

Ea continere debet; 1. *Nomen Iudicis citantis;* 2. *Nomen & cognomen ejus qui citatur.* 3. *Illius ad cujus petitionem fit.* 4. *Causã propterquam fit citatio.* 5. *Locum judicii.* 6. *Diem & terminum comparendi.*

Nomen Iudicis citantis; ut citatus possit cognoscere, utrum à competente judice sit citatus; citatio jussu judicis sit facta; judex, sit delegatus, an ordinarius.

Delegati enim citatio, ad hoc ut citatum ad comparendum arctet, non valet; nisi literas, tenorem commissionis suæ continentes, inseruerit. *c. cum in iure. 31. de offic. deleg. & Innoc. num. 4. Panorm. num. 5. Felin. num. 5.*

Nomen & cognomen citandi exprimi debet: ut æquivocatio evitetur; ut citatus cognoscat, ut um citatio ipsum concernat; ut actor amplius variare nequeat. *c. cum in multis. 2. in fin. de rescript. in 6. ubi Gloss. in verb. quorum. & verb. nomina. c. pastoralis. 13. c. significante. 34. de rescript.*

Nomen & cognomen citantis, ut citatus de eo qui ipsum citari curavit, sit certus, ad hoc ut deliberare secum possit, an contendere vel cedere velit: *c. fin. de rescript. ubi Gl. in verb. eiusdem nominis.* ut intelligere queat, citationem non ex officio Judicis, sed ad instantiam citantis, esse factam. *vid. Panorm. in c. prout. 4. n. 9. de dolo & contum. & in c. pen. n. 2. 4. de foro compet. Ratio est in c. bona memoria. 3. de post. prael. & Gl. ibid. in verb. curavimus.*

Causa ob quam quis citatur, exprimenda, ut super quo convenitur, se possit instruere. *c. praeterea. 1. de dilat. ubi Gl. in verb. plenè*

potuit c. cum dilecti. 6. de dol. & contum. ubi Gl. in verb. quædam. Clem. 2. ut lit. pend. & ibi Gl. in verb. plenè.

Locus judicii exprimi debet; ut intelligere citatus possit, an Judex fines jurisdictionis excedat; *c. statutum. 11. §. in nullo. de rescript. in 6. c. pen. de off. Vicar.* an locus, ut esse debet, sit tutus, *Clem. pastoralis. §. notorium. de sent. & re jud. c. accepimus. 6. de fid. instr. ubi Gl. verb. securo. c. ex parte. 47. de appell. c. accedens. 2. ut lit. non cont. c. cum persona. 7. de privil. in 6.* non pestiferus. *Gl. in Clem. 1. §. sanè prioratus in verb. rationabilis. de statu monach. Felin. d. c. accedens. 2.*

Sed hoc intellige de citatione Judicis Delegati; non Ordinarii; quia certum tribunal habet. *Philip. Franc. in c. cum parati. 19. de appell.*

Dies & terminus comparendi debet exprimi; ut citatus sciat, an dies juridica sit, an feriata; ad quam comparere non tenetur; sed demum die sequente: *c. cum dilecti 6. de dol. & cont. ubi Panorm. num. 4. & in c. veniens. 15. de accusat. num. 5.* an sit congruus, ut ad locum destinatum pervenire commodè possit. *d. c. cum dilecti. 6.*

Fieri debet citatio tribus Edictis, intervallo decem dierum discriminatis; vel uno peremtorio, tantum temporis, quantum tria edicta, continente; si quidem id sit necessarium; puta propter viarum distantiam; vel res celeritatem desideret. *c. tum ex literis. 5. § fin. de in int. rest. c. cum dilecti. 6. de dol. & cont. c. 1. de dilat.*

Quod tempus peremtorium Judex non nisi ex justa causa, in citatione exprimenda.

da. *Abb.in c.1. in ult. not. de dilat. Lanfr. in c.quoniam.in verb. citationis. vers. sed quaro. de probation. Innoc. in c.ad petitionem.22. de accus.* abbreviare potest, aut debet. *Dd.in c.1.de dilat.*

Citatione facta legitimè, reus in judicium debet comparere, & causam suam defendere; *c. proposuisti. 19. de foro compet.* non tenetur si illegitimè; *c.fin.de feriis.Gl. in c.de causis.4. §. illis. in verb. venire. de offic.deleg. & in c.veniens. 15. in verb.propter. de accus.Felin.in c. illud. de præsumt.* Convalidatur tamen ea citatio, si id sponte faciat. *Clem.causam.§.fin. de elect.Felin. in c.illud.8.num.8.de præscript.*

Nonnunquam, etiam legitimè citatus comparere non tenetur; ut si spoliatus, nec restitutus; *c.1.& c.6.prius ergo. 3.qu.2.* si facto aduersarii impeditus; ad majus Tribunal vocatus; vinculis, aut infirmitate detentus; aut aliis similibus causis implicatus. *c. quoniam.5 §.si autem de carnalis. ut lite non contest.* Impedimento tamen cessante, sui copiam judicij, quantò citiùs potuerit, facere debet. *c. cum dilecti.6. de dolo & contum.*

Qui citatos ad Curiam Romanam, ne sedibus conuenientibus ibi se sistere possint, detinent; & qui citati, ne ibi tempore statuto venirent, se capi curant, beneficijs Ecclesiasticis privantur. *Clem.multorum.2.de pœnis.*

Operatur citatio preventionem: *c.proposuisti. 19. ubi Socin. de foro comp. Gl. in Clem.1: de iudic.* perpetuat jurisdictionem, *c.gratum.20. c. relatum. 19. de offic. deleg. Clem.2.ut lit.pend.* & actionem; *d.c. gratum.*

tum.20.*cum seq.Clem*.1. & 2. *ut lit.pend.* suspendit Judicis potestatem per intervallum termino datum;*c.cum inter*.16.*de elect.* inducit litis pendentiam.

Litem pendere dicimus, postquam à Judice competente citatio emanavit & ad partem citatam pervenit, vel per eam factum fuit, quominus ad ꝫ notitiam ejus pervenerit.*Mynſ.cent*.4.*obſ*.26.*per Clem.cum lite.ut lite pend.*

De foro competente.

T I T. IV.

VOcari Reus, ut suprà diximus, debet ad *Iudicem suum competentem.*

Actor enim sequi debet forum Rei.*c.cum sit*.8.*c.ſi clericus*.5. *hic.c*.15. *experientiæ*.11. *qu*. 1.

Forum, est locus vel sedes in qua lites & controversiæ judiciales exercentur. *c. forus.* 10.*de verb.ſignif.*

Illud quis sortitur, vel *ratione domicilii*, vel *privilegii*, vel *rei controversæ ſitus*, vel *delicti*, vel *contractus*, vel *causæ*, vel *continentiæ*, & *causarum affinitatis*.

Ratione domicilii, originis, si ibi reperiatur.*Canon.Dd.in c.fin. hic*. habitationis, *c. cum ſit generale*.8.*eod.*sive ibi reperiatur, sive non:*Gl.in c.causam*.3.*in verb.ad domum de dol.& cont.*&, licet domicilium post judicium cœptum immutetur. *text.* & *Gl.in c.proposuiſti*.19.*verb.præventus.hic.*

Ratione privilegii, Clerici etiam in minoribus ordinibus constituti,*c*.2.*eod.ubi Dd. c.clerici*.8.*de iudic.*regulariter coram Judi-

ce

ce Ecclesiastico tam à Clerico quàm Laico conveniri debent:*c.cum nobis ab homine.* 10.*de iudic.c. cum sit generale.* 8.*c. si diligenti.*12.*c.cum contingat.*13.*hic.*nec ei possunt renunciare.*d.c.si diligenti.*12.§.*fin. ubi Gl.in verb.manifestè.c.significasti.*18.*in verb. Clerici.eod.*

Forum tamen seculare nonnullis casibus sortiuntur, ut, si lis sit de feudo.*d. c.si diligenti.*§.*fin.* tum enim conveniri possunt coram Judice Laico, puta feudi Domino, aut Curiæ paribus:*c.verum.*7.*c. ex transmissa.* 6.*c.hic.c.cæterum.*5.*de iudic.*Si res, de qua inter Clericum & Laicum quæstio, sub Judice Laico sita: *c.fin.hic.Socin. in c. sanè si Episcopi.*3.*n.*3. *eod.* Si super possessorio vel quasi agatur:*Guid.Pap.decis.*1.*num.*1. *&* 2. *Covar.resol.pract.c.*35.*cum seq.* Si Clericus ratione officii, ut quia tutor, curator, procurator Laici fuit, conveniatur:*Socin.ad rubr.hic.nu.*1. *&* 15. *& in c.*1.*eod.nu.*52. *cum seq.*Si Laico in lite succedat.*Panorm.& Felin.in c.quia de iudic.Boer. decis.*69. *per c. proposuisti.* 19.*hic.vid.Gail.*1.*ob.*87.

Ratione rei controuersæ forum quis sortitur, ubi ea sita *c.fin. hic. c.*6.*vbicunq;*13.*q.*2.

Ratione delicti, in loco ubi reperitur & deprehenditur. *d.c.fin.& ibi Canon.& præcipuè Panorm. nu.*29. *cum seq.& Socin.in c. postulasti.*14. *eod.*

Ratione contractus, si ubi contraxit reperiatur.*c.*1.§.*contrahentes.hic.in* 6.

Ratione causarum, quia causæ Ecclesiasticæ & spirituales in foro Ecclesiastico tractandæ:*c.contingit.*8.*ubi Dd.de arbitr. c. si clericus.*5.*c.quod clericis.*9.*c.ex tenore.*14.*hic* temporales, sive civiles, sive criminales, in

foro seculari, *c. licet* 10. *eod.* nisi secularis justitiam facere negligat: *Socin. in d. c. licet.* feudales in judicio feudali. *c. verum.* 7. *c. ex transmissa.* 6. *eod.*

Ratione continentis causæ, quia ea non est dividenda. *c. pen. de in int. rest. c. de prudentia.* 3. *& seq. de don. inter vir. & ux.*

Continentes causæ dicuntur, quæ communem judicationis rationem habent, ut una sine altera non facilè possit definiri, *Jas. in l. nulli.* 10. *C. de judic.*

Ad fundandum judicium sufficit allegasse causas & qualitates jurisdictionem tribuentes, etiamsi non sint veræ, modò de falsitate evidenter non constet. *Felin. in c. si Clericus Laicum.* 5. *num.* 2. *hic. Mynsf. cent.* 1. *obs.* 9.

De pactis.

TIT. V.

AD forum competens vocati, quia nonnunquam, judiciorum metu, ad *pacta* & *transactiones* veniunt, aut ad *arbitros* declinant, paucis de iis & pro ratione instituti nostri, videamus.

Pactum, hoc jure, *c. pactum.* 11. *de verb. signif.* dicitur, inter partes ex pace conveniens scriptura, vel sine ea, *Gl. in d. c. pactum. verb. scriptura.* legibus ac moribus comprobata sententia.

Pacisci de rebus Ecclesiasticis possunt ii, quibus eas sine consensu Capituli vel superioris Prælati, alienare concessum. *c. fin. hic. in* 6.

Pacisci potest de dignitatibus, prælatu-

ris,

ris, & omnibus beneficiis, tam curatis quàm non curatis: de rebus quæ in commercio sunt, sive sint præsentes, sive absentes; modò ex earum conventione nec *periculum animæ*, nec *turpitudo*, nec *impossibilitas*, nec *Ecclesiæ damnum* inferatur: tunc enim pacta non valent.

Periculum animæ infertur; si pacto beneficium pro pecunia resignetur; quia committitur simonia. *c. cum pridem. 4. hic.* si fiat de succedendo post mortem Prælati in ipsius Ecclesia; *c. accepimus, 5. eod.* aut aliis spiritualibus obtinendis. *c. fin. eod.*

Turpitudo infertur; cum quis promittit se crimen aliquod commissurum; aut de crimine commisso non acturum. *c. 8. unusquisque. c. 5. in malis promissis. c. 12. non semper promissa. c. 17. diffinitio. 20 si ad peccatum. c. 21. mulier. 22. qu. 4.*

Impossibilitas; cum rei in pactum deductæ commercium per rerum naturam haberi non potest. *c. fin. hic.*

Ecclesiæ damnum infertur; cum quid Ecclesię redditibus detrahitur, vel ei gravamen adjicitur, vel aliquod præjudicium fit. *c. plerique. 7. eod. c. 42. si quis Laicus. 16. qu. 1.*

Cætera pacta, etiam nuda, quæ hæc vitia non incurrunt, hoc jure obligant, & ad agendum & excipiendum sunt efficacia; *c. 66. quicunque. 12. q. 2. c. 1. & 2. hic. c. 8. puellæ. 20. qu. 1. c. 23. innocens. 22. qu. 4. c. 30. Eleutherius. 18. qu. 2.*

Nisi conditio pacti defecerit; *c. pervenit. 3. & c. sicut. 29. in fin. de iureiur.* Pontifex ex causa à promissione absolverit; *ut in c. 2. auctoritatem. c. 3. alius. & c. 4. nos sanctorum.*

15. *qu.6. c.2. de voto.* qui pactum vult impleri, ex sua parte non impleverit. *d. c. pervenit. d. c. sicut. §. fin. c. quemadmodum. 25. de iureiur.*

Derogant etiam pacta Apostolicis privilegiis & indultis in favorem paciscentium & renunciantium; *c. ex multiplici. 3. de decimis. c. Clem. dudum. 2. de sepult.* nocent tantum paciscentibus, non aliis; *c. praeterea. 8. de censib. c. veniens 8. c. de caetero. 5. de transact.* nec faciunt praejudicium superioribus.

Semper enim in omni pacto & juramento excepta censetur superioris auctoritas. *cap. venientes. 19. ea te credimus. 22. de iureiur. c. constitutus. 19. de rescript.*

De transactionibus.

TIT. VI.

TRansactio, est rei dubiae & litis incertae, neque finitae; aliquo dato vel remisso, conventa decisio.

Transigere de rebus Ecclesiasticis possunt, qui pacisci; ut Praelati, sed cum consensu Capituli, Superioris. *c. contingit. 3. c. de caetero. 5. c. veniens. 8. hic.*

Transigi de rebus temporalibus & spiritualibus, de quibus lis est, vel futura esse possit; *c. super eo. 7. eod.* ita tamen, quoad has, si ut proprietates in litigium deducantur. *c. ad quaestiones. 6. de rer. permut. cap. statuimus. 2. hic.* (Et res propriè amicabiliter componi dicitur. *d. c. super eo.*) Non si ut pro rebus spiritualibus dentur temporales, *c. praeterea. 10. c. super eo. 7. eod.* aut quidem

spi-

ſpirituales, ſed ut quis ad beneficium Eccleſiæ recipiatur, vel præferatur. *c. ex frequentibus. 3. de inſtit. c. admonet. 4. de renun. c. 11. nullus omnino. 16. qu. 7.* cum utraque in vitium ſimoniæ recideret. *dd. cc.*

Habet tranſactio, hoc jure, ſimilem firmitatem, quam pactum. *c. 1. hic.*

De arbitris.

TIT. VII.

ARbitri hoc loco ſunt, qui nullam poteſtatem in eligentes habentes, conſenſu litigantium in Judices eliguntur, in quos compromittitur, ut eorum ſententiæ ſtetur. *c. à iudicibus. 33. in princ. & §. 1. 2. qu. 6.*

Sunt vel *Ordinarii Arbitri*, vel *ſimpliciter Arbitri*, ſeu *Arbitrarii*.

Ordinarii ſunt, qui poteſtatem quidem habent judicandi; ſed non in eos, qui ſuæ ſe juriſdictioni ſubjiciunt ad judicium accipiendum, eos eligendo. *d. c. à iudicibus.*

Arbitrarii tantum ſunt, qui aliunde nullam legitimam poteſtatē acceperunt, quàm à compromittentibus, ad judicandum de quæſtione quam inter ſe habent, eos eligentibus. *c. ſi quis Epiſcopus. 36. §. arbitrarii tàntum. 2. qu. 6. c. pervenit. 3. hic.*

Compromittere in Arbitros poſſunt, qui nominatim non prohibentur, & qui liberàm rerum ſuarùm habent adminiſtrationem.

Compromitti poteſt in omnes, qui ſpecialiter non prohibentur, cujuſcunque ſint dignitatis vel æſtimationis.

Parvi enim refert, ſint integræ famæ, an

ignominiosi; *c. infames. 2. §. cognitores. 3. qu. 7.* in potestate eligentium, an extra; *d. c. infames. §. filius.* libertini, an ingenui; magistratus an privati; modò specialiter in eos compromitti non prohibeatur.

Prohibetur in servos; *cap. infamis. 1. §. 3. qu. 7.* mulieres; *c. dilecti. 4. hic.* quæ jurisdictionem in subditos non habent: *d. c. dilecti. fac. c. 7. Mennam. 2. qu. 5. c. 8. cum devotissimam. 12. qu. 2.* manifestè, *fac. c. ad probandum 24. de sent. & re iud. c. exceptionem. 12. de except.* (non occultè, *c. un. ut Ecclesiast. benef. sin. dim. conf.*) excommunicatos; monachos; maximè sine superiorum licentia; *arg. c. 20. de præsentium. 16. q. 1. & ibi Gl.* judicem ordinarium ea de re de qua cognoscere cœpit; *d. c. infames. § si quis verò iudex.* aliàs potest: *c. quis membrorum. 23. q. 8. c. si primates. 5. q. 2.* in laicum (nisi cum clerico, *c. per tuas. 9. hic.*) de rebus spiritualib. *c. contingit. 8. hic. c. causã. 7. præscr. c. tua nobis. 26. de decim. c. 2. de iud.* nisi auctoritate Papæ, vel Superioris, vel Delegati, *c. 6. præter. §. verum. & ibi Gl. 32. dist. c. per tuas. 9. hic.* omnino de rebus Ecclesiæ temporalibus. *d. c. contingit. 8. & ibi Can.*

Compromitti potest de omni controversia, *c. fin. de transact.* nominatim non prohibita.

Talis est, super beneficio; *c non sine. 2. de arbitr. c. 21. nisi essent. de præb.* decimis; *c. cum Apostolica. 7. de his quæ fiunt à Præl. sin. cons. cap.* electione; *c. cum dilectus. 32. c. cum in iure. 33. de elect.* matrimonio; *cap. causa restitutionis. 9. §. fin. de rest. in int.* statu personæ; *d. c. causa restitutionis.* crimine famoso; *d. c. causa restitutionis. vid. Dd. ad c.*

Quin-

Quintavallis. 23. *de iureiur.* re Ecclesiastica, in præjudicium Ecclesiæ; *c. cum tempore* 5. *hic, ubi Panorm.* causa jam sententia legitimi judicis sopita; aut dubiis ex ea sententia provenientibus, quæ sententiam possent pervertere. *c. exposita.* 11. *hic.*

Eligi in arbitros possunt, unus, vel plures; sed numero potiùs impari, quàm pari; *c.* 1. *hic.* propter naturalem hominum ad dissentiendum facilitatem; *l. item si unus.* 17. §. 6. *ff. de recept. qui arbitr.* ut orta dissensione plurium sententia prævalere possit. *c.* 1. *hic in* 6.

Nam alii absque aliis, licet discrepare sententiis possint, *d. l. item si unus.* 17. §. 4. *cum l. seq. d. c.* 1, *hic. in* 6, nequeunt arbitrari.

Nisi in compromisso sit adjectum, ut, si unus vel alter abesset, reliqui nihilominus procederent; *c. uno delegatorum.* 42. *de offic. iud. deleg. l. non distinguemus.* 32. §. *cum in plures.* 13. *ff. de recept. qui arbitr.* aut nisi absens legitimè requisitus causæ cognitioni aut definitioni adesse nolit. *cap.* 2. *hic. in* 6. *contra l. item si unus.* 17. §. *fin. ff. eod.*

Si compromissum sit in duos, & dissentiant, tertium concorditer eligere possunt. *ut in c. suspicionis.* 39. *de offic. deleg.*

Quod ut possint, etiam compromisso inseri potest: modò certa & nominata persona exprimatur; non incerta. *cap. innotuit.* 12. *hic.*

Compromisso, ut arbitrium teneat, vel pœna adversus non servantem, vel iuramentum de servando, debet adjici; *c.* 2. *per tuas.* 9. *hic.* licet & nudum pactum sufficiat. *c.* 1. *de pact.*

Tenentur arbitri arbitrium in se compromissum recipere, nec illud sine peccato renunciare possunt; si quidem sint liti judicandæ idonei. *c.* 30. *sicut enim. ubi Gl. ad verb. usum.* 11. *qu.* 1. *per cap. præcipimus. dist.* 90.

Possunt tantum de his judicare, super quibus in eos fuit compromissum. *c. cum dilectus.* 6. *hic*.

Eorum sententia, sive æqua sit, sive iniqua, ab utraque parte, *cap.* 2. *in fin. hic. cap. si quis Episcopus.* 36. §. *arbitrarii.* 2. *qu.* 6. appellatione remota, *cap.* 2. *hic. cap. à iudicibus.* 33. *& cap. seq.* 2. *qu.* 6. servari debet: Nisi contineat peccatum per partes non remissibile; *d. cap.* 2. *hic.* ut simoniam, *ut ibi. & cap. cum pridem.* 4. *de pact. cap. præterea.* 9. *&* 10. *de transact.* aut illicitum præceptum; ut puta filium exheredari, uxorem dimitti; *c. Quintavallis.* 23. *de iureiur. c.* 3. *hic.* aut si contra formam juris, vel compromissi, sententia sit dicta; *c. examinata.* 7. *de confirm. util. vel inutil. c. cum olim.* 7. *hic. c. cum in veteri.* 52. *de elect.* aut contra prius rem judicatam. *c. exposita.* 11. *hic*.

Si ex pluribus arbitris pares numero, diversas dicant sententias, eorum sententiæ non necesse stare; major tamen pars si in unam conveniat, ei, ne pœna committatur, stari debet. *c. fin.* §. *fin. de re iud. càp.* 1. *hic*.

Compromisso pendente, judicis Ordinarii jurisdictio & cognitio, etiam in causa principali & appellationis, *Clem. quamdiu.* 3. *de appellat.* suspenditur.

Per arbitrium comprobatum & homologatum

gatum lis finitur. *l. ne in arbitris. 4. C. de rec. arbitr. vid. Anchar. in c. 1. de lit. contest. in 6.*

Tempus compromissi, in tempore alioqui litis finiendę, vel appellationem prosequendi, vel testes audiendi, non computatur; *d. Clem. quamdiu.* quia nulla est negligentia in eo, & ideo nulla pœna. *c. quia diversitatem. 5. de concess. preb.*

Acta coram Arbitris, fidem faciunt coram Judice. *c. causam. 11. c. præsentata. 50. de testib. & attestat.*

Arbitrorum potestas finitur; Morte omnium vel alterius ipsorum; *c. ex parte. 10. hic.* Morte litigantium, aut alterius; *c. fin. eod.* Lapsu temporis compromisso inserti; *l. quid tamen, 21. §. si cum dies. 5. l. arbiter ex compromisso. 50. ff. de recept. qui arbit.* sententiæ prolatione; definitivæ puta; *l. qualem. 19. §. 1. ff. eod.* & aliis modis. *de quibus consule Specul. tit. de arbitris & arbitrat. §. finitur.*

De postulando.

TIT. VIII.

QUod si neque pactionibus, neque transactionibus, neque compromissis res componi potuerit, partes vel per se, vel per patronum, judicem accedunt, & desideria sua exponunt: quod dicitur postulare.

Est enim *postulare*, desiderium suum, vel amici sui, in jure, apud eum qui iurisdictioni præest, exponere, vel alterius desiderio contradicere. *c. infames. 2. §. est autem. 3. qu. 7.*

P3

Postulare possunt omnes, qui aut Edicto, aut Lege, aut sententia Judicis, aut Canone non prohibentur.

Canone prohibentur postulare, Clerici regulares; nisi pro utilitate Ecclesiæ, vel sui monasterii, & præcepto Abbatis: *c. ex parte 2. hic. c. 8. placuit. 16. q. 1.* Prælati Ecclesiarum secularium. *c. 3. quia Episcopus. 5. qu. 3. ratio in c. 4. perlatum. dist. 88. c. 16. denique. 14. qu. 5. c. 29. te quidem. 11. qu. 1.* excommunicati. *c. intelleximus. 7. de iudic. c. decernimus. 8. de sent. excom. in 6.*

Alia quæ huc pertinent, & juri Canonico non sunt propria, sed ex Jure Civili desumta, *ut patet ex d. c. infames. 2. per tot.* in Aphorismis nostris ad Digesta, & (quos brevi publici juris facturi) ad Codicem ad hunc titulum huius latiùs explicavimus.

De procuratoribus.

Tit. IX.

Postulationi valde affinis est *procuratio*; quapropter hunc titulum de *procuratoribus* titulo de postulando subnectimus; in quo idem faciemus, quod in præcedenti: nempe ea quæ hujus juris maximè sunt propria, referemus; quoad alia, quæ cum Jure Civili habet communia, ad Aphorismos, ad Digesta & Codicem, lectorem remittentes.

Procurator est, qui aliena negotia mandato Domini, aut Prælati, alteriusve Clerici, Domini vicem gerentis, *c. 1. & passim. hic. c. olim causam. 12. de rest. spoliat.* administrat.

Ne-

Negotia intellige judicialia; in quibus procurator ad lites dicitur. De quo nobis tantum hic sermo.

Talis constitui potest omnis, qui specialiter non prohibetur.

Prohibetur hoc jure, Excommunicatus, *c. intelleximus. 7. de iudic.* infamis, si detur pro personis Ecclesiasticis; non si pro laicis: *Panorm. in c. Imperatorem. 4. num. 9. de iuram. calumn.* Monachi & Clerici tam Regulares, quàm Seculares in quolibet gradu constituti, in temporalibus; non in spiritualibus: *c. un. de synd. c. sed nec procuratores. 4. ne cler. vel monach.* minor viginti quinque annis. *c. qui generali. 5. §. fin. hic. in 6.*

Constitui potest procurator, tam in causa spirituali, *ut in c. cum venissent. 2. de in int. rest.* quam civili: imò & criminali si civiliter ad pœnam agatur; *c. veniens. 15, cum seq. c. super his. 16. de accusat. c. tua fraternitati. 5. hic. c. 1. ut lite non cont.* non si criminaliter. *d. c. veniens. 15. de accus. d. c. tua fraternitati. c. 40. si quando. 2. qu. 6. c. 2. in criminalibus. 5. qu. 3.* Nisi in crimine injuriarum, & persona sit illustris; *c. 18. absens vers. nisi 3. qu. 9.* & suspecti Prælati accusatione: *sec. Innoc. in c. veritatis 8. de dolo & cont.*

Constitui possunt unus, vel plures: ita tamen ut non seorsum singuli, sed omnes simul gerant; præterquam si in solidum sint dati; cum enim melior est conditio occupantis; lite puta per eum contestata: nisi mandato aliud contineatur. *c. si duo. 6. hic. in 6.*

In causis tamen spiritualibus; ut *electionum, postulationum, provisionum, &c.* cum

hæ

hæ celeriorem desiderent expeditionem, ex pluribus procuratoribus non in solidum datis judex magis idoneum potest eligere. *d.c.si duo.* §.*fin.*

Duo procuratores diverso tempore si dentur, posterioris datione prior revocatus censetur; nisi litem fuerit contestatus. *c.penult. hic.*

Constituitur procurator *cõsensu* Domini, vel Capituli (quod loco domini est), vel *expresso* (puta per pactum, nuncium, literas,), vel *tacito* (puta, si dominus præsens patiatur rem suam agere. *in iudicio*, aut *extra illud.Clem.* 1. *hic.*

In Iudicio; cum dominus mandatum actis insinuat: hoc est, literas procurationis parti, vel judici dirigit, offert & mittit, & ad acta redigi curat: aut coram Iudice procuratorem eligit, ejusque personam confirmat, & quicquid ille gesserit, se ratum habiturum cavet. *Specul. in tit. de procur.* §. *ratione forma. num.*13.*&* 19.

Extra iudicium; coram Notario & testibus, aut si is haberi non potest, literis, privato, vel publico sigillo consignatis.

Mandatum procuratorium continere debet, *nomen Iudicis, coram quo litigatur; constituentis, constituti, & eius, contra quem, in qua causa, & ad quid* (puta an ad agendum, an defendendum) *constituitur, & quod Dominus id quod cum eo erit actum, ratum habebit: & potissimum, si à Reo detur; satisdationem*, qua dominus sub hypotheca rerum suarum procuratoris fidejussor judicatum solui existit. *c.accedens.*10.*c. constitutis.*12. *hic.c.Nicolao.* 64. *de appell. l. un.c. de satisdand.*

Pro-

Procurator ad lites constitutus, alium substituere non potest; nisi litem sit contestatus, vel id mandato suo contineatur; *c.is qui.3.hic.in 6.* vel nisi in rem suam sit datus. *d.c.1.§.1.eod.in 6.*

Ad lites intelligitur etiam procurator constitutus, qui generaliter ad negotia; non tamen ad actus, qui speciale desiderant mandatum; ut *iuramentum deferre, transigere, pacisci. c.qui ad agendum.4.cum c.seq. eod. in 6.*

Omnia quæ procurator in judicio facit, si de mandato appareat, nec illud sit extinctum, rata sunt; *c.1.eod.* potest enim domino & nocere & prodesse. *c.2. de confess.in 6.* non tamen post revocationem.

Revocari ante litem contestatam semper potest; post, cum jam dominus litis factus, non, nisi volens; siquidem justa causa revocationem non suadeat.

Justa causa est, si procurator sit suspectus, affinis, heres adversarii, valetudine aut alia re impediatur. *c.quamvis.2.hic.in 6.*

Revocatio Judici vel Adversario insinuari debet; alioqui, si eam hi ignorant, quæ gesta, rata habentur. *c.mandato.13.c.in nostra.4. hic ubi Dd.*

Post conclusionem in causa si appareat procuratorem revocatum, nihilominus fertur sententia. *c.auditis.8.eod.*

De libelli oblatione.

T I T. X.

Sive per se, sive per procuratorem compareat Reus; Actor Reo quid petat, coram Judice exponere debet.

Quod

Quod facere potest in causis summari.s,& aliis nonnullis; quas enarrat Speculator *de libell. concept.* §. *in quibus*. verbo tantùm, sine scriptura, per se, vel per Advocatum; *c. pastoralis*. 14. *de iudic. Lanfr. in Clem. sæpe. de verb. signif. ad verbum libellus*. factum & quæstionem proponendo, in plenariis causis scriptura; quæ libellus dicitur. *c.* 1. *hic*.

Est *libellus*, brevis scriptura, claram actoris petitionem, seu intentionem continens, contra reum necessario concludens. *c. fin. hic*.

Est vel *conventionalis*, seu *postulatorius*; qui in civilibus negotiis; *c.* 1. *& fin. hic*. vel *accusatorius*, seu *querimonialis*, qui in criminalibus datur. *c.* 5. *perscripta*. § *libellorum*. 2. *qu.* 8. *c.* 9. *legum*. 2. *qu.* 1.

Hic, sive crimen publicum prosequatur, sive privatum; sive civiliter, sive criminaliter agatur, continere debet diem & annum; nomen & cognomen accusantis & accusati, & Judicis, coram quo accusatio fit; crimen, & tempus, quo commissum fuit; cum inscriptione interdum. *c. tua fraternitati*. 5. *de procurat. d. c.* 5. *perscripta*. §. *libellorum*. 2. *qu.* 8.

Libellus conventionalis eadem fere continere debet; Nempe non solùm agentis & conventi nomen, sed & jus dicentis, & petitæ rei, *c.* 2. *hic*. & actionis qualitatem (nomen ut exprimatur non necesse. *c. dilecti*. 6. *ubi Dd. de iudic.*) : &, si personali actione agatur, petendi causam. *c. fin. eod.*

Quæ requiruntur & *Rei* & *Iudicis gratia*: *Rei;* ut deliberare possit, contendere, an cedere debeat: *d. c. fin. c. pervenit*. 5. *de censib.* cui propterea certæ indulgentur induciæ.

can.

*can.inducia.*4.§. *offeratur.* 3.*qu.* 5. *Iudicis.* ut sciat, qualiter debeat formare sententiam; Ea enim secundùm petitionis formam ferenda est. *c.qualiter.*24.§. *debet. de accusation.c.examinata.*15. *de iudic.Clem. sape.* §. *verum quia.verb. pronunciatio.de verb. sign. ubi Gloss. Bald. in l.* 1. *C.si plures una sent. cond. &c.Ias.in l.*22 *cum seq. ff.si cert.pet.*

Utrique proinde ab Actore libellus offerri debet, & quidem ultrò. *c.*1.*hic.Specul.d. tit.* §. *restat videre. num.* 1. *&* §. *utrum. num.*4.

Eo nullo existente, processus nullus redditur: *d.c.examinata.*15. *ubi Felin. de iudic.d.c.* 1. *ubi Can.hic.* rectè si conceptus, & Reo oblatus, si is respondeat, vel partem negaverit, partem autem defendendo confiteatur; lis censetur contestata. *c. un. de lit.cont. c.dudum.*54.*de elect.c. prout nobis.*4.*de dolo & cont.*

De mutuis petitionibus.

TIT. XI.

REus conventus, si ei nulla suppetat exceptio, qua judicium vel differat, vel litis ingressum impediat, potest Actorem, quem vel ratione rei, vel alicujus negotii habet obligatum, vicissim apud eundem Judicem reconvenire.

Cujus enim in agendo quis observat arbitrium, eundem habere contra se judicem in eodem negotio dedignari non debet. *can.* 1.§. *nullum.vers.cuius.*3.*qu.*8.*c.*1. *&* 2. *hic.*

Est

Est *reconventio*, mutua petitio, contra convenientem, vel agentem, in eodem judicio constituta.

Est vel *Propria*; quæ ita ab initio instituta, ut pari passu cum conventione procedat: *Socin. in Rubr. art. 1. num. 1. & in c. prudentiam. 2. num. 3. & num. 19. hic.* vel *Impropria*; quæ non ita instituta.

Hæc usque ad conclusionem in causa locum habet; *Marant. par. 4. dist. 6. num. 5. de ord. iudic. Illa* ante litis contestationem, vel statim post ut utraque petitio mutua vicissitudine, eodem ordine & forma judiciorum, simul tractari possit. *Gl. in d. c. prudentiam. 2. verb. eo modo. Gl. in Clem. sæpe. §. verum. verb. exordio. de verb. signif.*

Reconvenire regulariter quilibet Adversarium suum potest, coram eodem judice, coram quo fit conventio: sive is sit Ordinarius, sive Delegatus: *c. dispendia. 3. de rescript. 6.* non Arbitro; *c. cum dilectus. 6. de arbitr.* non judice appellationis: puta tali, qui tantum de causa appellationis potest cognoscere; cum antequam pronunciet, dubium sit, an judex sit inter partes. *c. ut debitus. 59. de appellat.* Omnino coram eo, qui cognoscit de pronunciatione, vel tali appellatione extrajudiciali in qua venit negotii principalis cognitio; ut cum super hujusmodi provisione appellatur; *c. statuimus. 1. de election. in 6.* quia certum, eum partium esse judicem; *c. 1. accusatores. §. nullum. vers. cuius in agendo. 3. qu. 8.* talis enim appellatio est citatio ad causam.

Fieri potest *reconventio* in omni causa, sive in rem sive in personam agatur; nisi

ju-

jure prohibeatur. *d. Clem. sæpe. c.* 1. & 2. *hic.*

Prohibetur; in causis criminalibus; *c.* 1. *neganda.* 3. *qu.* 11. præjudicialibus; *c.* 1. *de ord. cogn. c.* 4. *prius est ut.* 4. §. *aliquando.* 3. *qu.* 11. spiritualibus, coram laico; *c. decernimus.* 2. *de iudic. c. tua.* 25. *de decim. c. relatum.* 21. §. *ad hoc. de iur. patron. c. gravem.* 15. *de excess. Prael.* causa spoliationis. nisi de alia; *c. fin. de ord. cognit.* depositi; *c. bona fides.* 2. *de depos.* causis executivis. *Socin. in d. c. ex literis. art.* 5. *num.* 57. simplici; non in modum actionis, judicis imploratione. *Socin. in c. ex literis.* 1. *nu.* 92. *hic.* momentanea possessione. *Gl. in c. fin. de ord. cogn. Gl. & Hostiens. in d. c. cum dilectus.* 6. *de arbitr.*

Proponi debet *Reconventio*, libello comprehensa, ante litem contestatam, vel statim post, & deinde cum conventione simultaneo processu; eodemque judiciorum ordine & figura procedere: *Gl. in c. prudentiam.* 2. *verb. eodem modo. hic.* ita tamen, ut prius in conventione Actoris, deinde in reconventione; & ita deinceps in singulis actibus uno quasi cursu ad metam litis procedatur, *Gl. Felin. & Dd. in d. c. ex literis. hic. Gl. in Clem. sæpe. de verb. sign.* modo de utraque causa pariter constet: si non, in negotio liquido judex procedere, in non liquido, supersedere potest. *Dd. in c. cum dilectus.* 2. *de ord. cognit. Spec. tit. de reconvent.* §. *videndum. num.* 5.

Causa conventionis & reconventionis eadem causa dici potest, eò quòd idem Judex, iidem litigatores, eadem instantia, & una sententia determinanda. Accedit,

cedit, quod prohibita appellatione in conventione, prohibita etiam in reconventione censeatur. *d.c.cum dilectus.2.de ord. cognit.c.fin.hic.*

De litis contestatione.

TIT. XII.

ABsolutis præparatoriis, sequitur ipsius Judicii principium & fundamentum; quod est *Litis contestatio*.

Est judicii fundamentum: quia si à partibus fuerit omissa, nec testes recipi, nec ad sententiam definitivam deveniri potest, adeoque judicii processus corruit. *tot. tit. ut lite non cont.c. dudum Ecclesia.* 54. § *licet.de election.*

Fit per actoris intentionem in jure propositam, & responsionem rei, animo litem contestandi subsecutam. *d.c.dudum.* §. *licet.c.un.hic.c.prout.4.de dolo & cont.*

Is animus ex verbis propositis ad litem contestandam aptis præsumitur. *arg.c.9. humana aures.22.qu.5.*

Nuda facti narratio, & responsio in negando non consistens, non inducit litis contestationem. *c.2.hic.in 6.& Dd.com.*

Litem contestantur vel ipsæ personæ principales, si habent personam standi in judicio, vel eorum procuratores, tutores, curatores, syndici, actores, *c.cum ad sedem.* 15. *de rest.spoliat. d.c.prout.4.c.cum causa.6.de iuram.calumn. c.1.un.hic.* Advocati. *c.cum causam.62.de appell.*

Hoc facere debent in jure, id est, coram Judice competente; *c.at si.4.in princ.de iudic.*

dic. c. ad nostram. 3. de consuet. tempore ad agendum legitimo.

Litis contestatio regulariter in omni causa necessaria, de qua non de plano absque figura Judicii, sed processu juris habito, ordinariè cognoscitur. *Socin. ad c. quoniam. num. 8. ut lite non cont. ubi causas exceptas vide.*

Nec solùm necessaria, cùm per actionem judicium instituitur, verùm etiam ubicunque judicis officium pro actione proponitur: veluti, cum in integrum restitutio non incidenter, sed principaliter postulatur. *c. fin. de offic. Iudic.*

Litis contestationis effectus est varius. Alius *à parte Iudicis*, alius *à parte Actoris*, alius *à parte Rei*, alius *communis*.

A parte Iudicis; quod jurisdictionem ipsi demandatam perpetuet: *c. relatum. 19. de offic. deleg.* quod in præjudicium unius litigantis nihil innovare queat. *tot. tit. C. ut lit. pend. nihil innov.*

A parte Actoris; quod actiones temporales perpetuet: *l. ult. ff. de fideiuss. tut. l. ult. C. de præscr. 30. ann.* quamlibet præscriptionem, etiamsi facta sit litis contestatio coram arbitro, interrumpat; *c. 9. post. 16. qu. 3. Panorm. in c. illud. num. 11. cum seq. de præscript. & Felin. ibid. num. 3.* quod rem petitam litigiosam faciat; *l. 2. C. de reb. litig.* quod actor libellum mutare nequeat. *Gail. 1. obs. 74. num. 4.*

Ex parte Rei; quod res petita post litem contestatam Reo pereat; *Hotom. 4. obs. 5.* puta si fur, prædo, &c. sit: *l. 40. ff. de petit. hered. l. 49. ff. de furt. l. 1. §. rectissimè. l. 19. ff. de vi & vi arm.* quod post eam possessores

in

in mala fide constituantur. *l.* 25. §.7. *ff. de pet.hered.*

Communis effectus est; quod litis contestatio novationem inducat; *l.*11.*l.*29.*ff. de novat.l.*3. *C.eod.* quod ab ea judicium incipiat; *Cuiac.ad c.*1.*de iuram. calumn. Gail.* 1.*obs.*74.*num.*1.*Fac.c. super quaestionem.*27. *in princ.de offic.iud.deleg.*

Vt lite non contestata non procedatur ad testium receptionem, vel ad sententiam definitiuam.

Tit. XIII.

Quod diximus titulo praecedenti, lite non contestata nec testes posse recipi, nec ad sententiam definitivam posse procedi, quoad testium receptionem, non est perpetuum.

Eam enim aliquando Judex, tam *Ordinarius*, quàm *Delegatus*, perspecta negotii & personarum qualitate, *Mynf. obs* 72.*cent.*4.admittit, si de testium vel obitu vel diuturna absentia periculum sit. *c.quoniam frequenter.*5.*in princ.hic.* Idque tam in causa *civili*, quàm *criminali*: ita tamen ut in *hac* eam, altera parte absente, non admittat: *Gloss.in c.veritatis.*8.*de dolo & cont.* in *ea* potest, si periculum sit in mora: si non; pars adversa, ad videndum jurare testes, & dandum interrogatoria, debet citari.*Socin.in d.c.quoniam frequenter.*5.*Hostiens.in c.significavit.*41.*de testib.*

Sunt

Sunt & alii casus, in quibus ante litem contestatam testium receptio permittitur. *Innoc. in d.c. quoniam frequenter.* 5. *verb. procedendum. Specul. tit. de teste.* § *nunc tractemus*. Puta, 1. Cùm actor propter interpositum juramentum nequit agere; *c.ad nostram.*20. *de iureiur.*2. Cùm causa est merè spiritualis, & sine alterius commodo; ut est hęresis crimen; *c.*6.*sanè profertur.*24.*qu.* 2. *c. ab infirmis.* 26.*qu.*7. *c. à nobis.* 28. *de sent.excommun.*3. Cùm publicum commodum offenditur.*c.*9.*quia ea.*3.*qu.*2.4. De statu Ecclesiæ agitur; *c. cum olim.*34.*de testib. & attest.*5. In causa denunciationis.*c. veritatis.*8.*de dolo & cont.c.novit.*13.*de iud.*6. In causa appellationis, cùm appellatus est contumax; *c.interposita.*70. §.*sane de appell.*7. In causa matrimonii carnalis, cum alter se malitiosè absentat. *d.c.quoniam frequenter.* 8. In dilapidatione. *arg.d.c.quia ea.*3.*qu.*2.9. In causa purgationis.*c.cum P.*7.*de purg.can.* 10. Ubi aliquid officio judicis actioni serviente petitur; ut in expensis lite pendente factis. *c.*2.*de offic.Iud. c.ex literis.*1.*de consf. & affin.* 11. In omnibus, in quibus simpliciter & de plano proceditur. *Spec. d. loc. qui plures usque ad* 36. *enumerat.*

Testes sic producere ante litis contestationem, non tantum *Actor* potest, sed & *Reus*; diverso tamen modo. *Mynś.cent.*4. *obs.*71. *Gail.* 1.*obs.*92. *n.*3.

Actor eos producit, si testes sint vel senes, vel valetudinarii, ita ut mortis subsit periculum; aut diu absfuturi; *d.c. quoniam frequenter.* 5. *c. cum olim.* 34. *significavit.* 41.*de test.& attest.c.præsentata.*5. *de testib. & attest.* & in ipsius potestate non sit, quod

agat; *Innoc. in d. c. significavit. & d. c. quoniam frequenter. in Gl. senex*. veluti si debitorem sibi sub conditione habeat obligatum.

Ætas, infirmitas, & absentia testium, quomodo sit æstimanda, judicis committitur & relinquitur arbitrio. *Innoc. in d. c. quoniam frequenter.*

Actori, testium hac receptione concessa, necesse, ut intra annum, à quo agere potuit, actionem instituat: aut saltem Reo hujusmodi testium receptionem denunciet. *d. c. quoniam frequenter. §. sed si noster. ubi Gl. & Panorm. num. 7.*

Reus indifferenter, & sine ætatis, valetudinis, aut absentiæ discrimine, quoslibet testes producere potest, modò ipsi exceptio, vim actionis non habens, competat, qua actionem, quam metuit, elidere possit. *Lanfranc. in c. quoniam contra. de probat. c. 8. num. 34.*

Fieri debet hæc testium productio coram ipsius seu causæ principalis competente judice, *Panorm. in d. cap. significavit. numer.* 10. parte, vt dictum, citata; *Hostiens. in d. cap. significavit*. Nisi præsens, ob mortem testis, periculum versetur; Tum enim & coram incompetente judice, & parte adversa non citata, facta testis hujus receptio valet. *Felin. in c. si qui testium. 8. n. 13. de testibus. & attestat.*

De

De iuramento calumniæ.

TIT. XIV.

Lite conteſtata, varii actus ante ſententiam definitivam interponuntur: qui ad tria genera referri ſolent. In primo genere ponitur *iusiurandum calumniæ*; in ſecundo *dilationes*: in tertio *progreſſus contra Reum contumacem*, vel *fatentem*, vel *negantem*.

Iuramentum calumniæ nihil aliud eſt quàm juramentum à litigantibus ſuper cauſa bona fide ſuſcepta, & deinceps proſequenda, præſtandum.

Illud, hoc jure, judex, non niſi petitum ſit, partibus imponere tenetur, *c. 1. §. propter emiſſum. ubi Gl. verb. annullandus, hic in 6.*

Impoſitum ſi quis præſtare recuſaverit, actor ab inſtituta cadet actione, reus pro confeſſo habetur. *c. fin. §. fin. hic.*

Præſtant hoc litigantes omnes, etiam univerſitas, municipium, &c. *c. Imperatorem. 4. c. ult. eod.* perſonæ Eccleſiaſticæ; *c. cæterum. 5. c. ult. eod.* in cauſis propriis (non in cauſis Eccleſiæ; *c. 1. & d. c. cæterum. 5. hic.*), ſive ſuo, ſive alieno nomine judicium ſuſcipiant. *c. 3. 4. & c. cum cauſam. 6. eod. c. 2. §. 1. eod. in 6.*

Utrum illud in propria perſona præſtent, an per procuratorem, nihil intereſt.

Procurator, hoc juramentum ut præſtet, debet ad hoc ſpeciale habere mandatum; *c. fin. eod. in 6.* & tum in animam Domini & ſuam jurat. *Ioann. Andr. in add. ad c. in per-*

tractandis. 3. *hic. text. in c.*2. *in princ. de testib. in* 6.

Præstatur in omnibus causis, in quibus necessitas probationis incumbit. *Petr. Greg.* 48. *Syntagm.* 6. *num.* 3. tam in prima quàm secunda appellationis instantia; *c.* 1. *in princ. hic. in* 6. etiam causis criminalibus, *c.* 2. §. *nos itaque. verb. criminali. hic. Hostiens. in sum. hic. n.* 3. spiritualibus. *c.* 1. §. *fin. eod. in* 6.

Et quidem hac forma. *Ab Actore*; ut juret se non animo calumniandi litem intendere, sed quod existimet, se bonam causam habere. *A Reo*; quod putet se justè resistere, opinione juris sui. *l.* 2. *in pr. C. hic. Ab utroque*; quod nihil penitus patrocinii gratia, Judicibus aut alteri cuicunque, in causa vel dederit, vel promiserit, vel etiam daturus sit per se, sive per alium, præterquam Advocatis honoraria, cæterisque quibus à jure dari permittitur. *c. statutum.* 11. §. *insuper. de rescript. in* 6. *Auth. principales. C. hic.* Item quod neuter ullam probationem, quam non existimaverit necessariam, exiget. *Auth. in isto. C. eod.*

Jurant Prælati propositis Evangeliis, alii omnes tactis. *c. ult. in princ. hic.*

De dilationibus.

T I T. XV.

SEquuntur *Dilationes*. Quæ sunt temporum, ad judiciales actus perficiendos concessorum, prorogationes. *c.* 1. 2. 3. *hic.*

Sunt vel *Iudiciales*, quæ ob actum Judicialem; vel *Extraiudiciales*, quæ ob actum Extrajudicialem expediendum dantur. De

illis

illis, non de his, nobis hic est sermo.

Sunt illæ vel *Legales*, hoc est certo jure constitutæ; vel *Arbitrariæ*; id est, ab arbitrio Judicis pendentes.

Conceduntur; ad testes producendos, *c. licet causam.* 19. *de probat.* ad peremtorias proponendas, *c.* 1. & *c. seq.* 3. *qu.* 3. probationem per instrumenta. *Novell.* 115. *c. sed & hoc.* 2. solutionem faciendam, *l.* 2. 3. *C. de usur.* se purgandum, *c. tam literis.* 33. *de testib. & attest.* ad accusandum & agendum, *c. licet.* 14. *de accus. & c. fin. de cland. despons.* Prælatum optandum, *c. cum in veteri.* 52. *de elect.* appellationem prosequendam, excessus puniendum, *c. irrefragabili.* 13. *de offic. iud. ord.* negotium decidendum, *c. de causis.* 4. *de offic. iud. deleg.* restitutionem petendam; *c. frequens.* 1. *de restit. spoliat. in* 6. excommunicationis exceptionem probandam, *c. pia.* 1. *de except. in* 6. litem contestandam. *c.* 2. *hic.* &c.

Earum spatia, hoc jure, sive à judice propria auctoritate, sive à lege dentur (Judex enim ea, negotii qualitate, & partium utilitate vel necessitate inspecta, producit, vel arctat) sunt arbitraria. *c. ult. de transact. c.* 1. *si ægrotans.* 5. *q.* 3. *c.* 8. *si Episcopus.* 3. *q.* 2. *c. quod ad consultationem.* 15. *de sent. & re iud. c. oblatæ.* 57. §. *licet de appellat.* Exceptis iis quæ ad appellationem prosequendam, & restitutionem in integrum petendam à lege concessa. *Gloss. in c. cum sit Romana.* 5. *eod.*

Judex dilationes non debet concedere, nisi sedens pro tribunali, præuia causæ cognitione, & utraque parte præsente. *c. ult.* §. *à Iudice.* 3. *qu.* 3. *Hostiens. in Sum. hic. num. ult. Spec. de dilat.* §. 2. *num.* 1. puta,

quas ipse sua auctoritate concedit. Lege enim concessæ, cunctis partibus absque causæ cognitione competunt; quamvis eas, qualitate personæ & causæ, aliisque circumstantiis consideratis, interdum Judex moderari possit: ut statim diximus. *per iur. ibi all.*

Judex sua auctoritate dilationes concedit, ubi eæ jure non proditæ; ut ad sistendum aliquem in judicio, *l. sancimus. 26. C. de fideiussor.* & opponendas exceptiones dilatorias. *c. pastoralis. 4. de exception.*

Et tum potest non tantum cuique exceptioni opponendæ tempus præfigere, sed & omnibus simul opponendis unum terminum: *d. c. pastoralis.* qui censetur tum, licet non sit expressum, peremtorius, *arg. d. c. pastoralis.*

Alioqui in assignandis dilationum terminis necesse, si judex terminum velit esse peremtorium, illud evidentibus verbis exprimere. Nisi enim id fuerit factum, tres termini dandi sunt; sive dilationes ante litem contestatam sint concessæ, sive post. *ut vult Lagus meth. utr. iur. hoc tit. per Gl. in Clem. sape. 2. verb. non peremtoriè. de verb. signif.*

De feriis.

TIT. XVI.

PRæter Dilationum causas titulo præcedenti enarratas sunt & aliæ: Nempe *Feria; Ordo iudiciorum; Plus petitio; Concursus iudicii petitorii & possessorii.* de quibus hoc & sequentibus titulis agemus.

Feria (omnium, non unius litis dilationes),

nes), sunt dies ab actibus judicialibus vacui. *c.ult.hic.*

Cùm aliàs septimanæ dies ferias vocamus, feriarum nomine abutimur. *Cuiac.ad c.1.& 2.hic.Covar.4.resol.19.num.1.vers. eadem.*

Sunt *Feriæ* aut *Solennes* seu *Ordinariæ*, quæ scilicet certo spatio quotannis recurrunt; aut *Repentinæ* seu *Extraordinariæ*, quæ subitò pro re nata indicuntur.

Solennes aut sunt *Sacræ*, aut *Profanæ*, seu *Necessariæ*.

Sacræ sunt dies cultui & honori Dei, & Sanctorum reverentiæ dicati. *d.c.ult.hic. ubi vide.c.1.& 3.nullus.15.qu.4.in princ. dist.3.de consecr.*

Quos singulis diebus dominicis Parochus populo prænunciare debet. *cap.1.de consecrat.dist.3.*

Profanæ, seu *Necessariæ* sunt, quæ non propter honorem Dei vel Sanctorum, sed propter utilitatem vel necessitatem hominum sunt institutæ; ut sunt messium & vindemiarum. *d.c.ult.in fin. hic.*

Repentinæ feriæ sunt, quas Princeps aut Magistratus, propter inaugurationem, triumphum, rem prosperè gestam; *Gl. in verb.ob necessitates.in Clem.sæpe.2.de verb. signif.* vel hostilem incursum, seditionem, pestem, aliamve causam publicam extra ordinem evenientem indicit.

Hisce omnibus feriatis diebus expediri non possunt quæ sunt jurisdictionis contentiosę; ut est, citatio ad causam dicendam, respondendum, jurandum, sententiam audiendam; *c.ult. hic. c.1.& 2.15. qu.4.c.auditis. 29. de election.* damnatio ad mortem

vel aliam pœnam: *c.* 1. *hic.* possunt quæ sunt jurisdictionis voluntariæ; ut tutorum vel curatorum datio, emancipatio, testamenti, aut donationis, aut contractus, confirmatio. *Kling. ad c.* 1. *num.* 9. & 14. *hic. l. actus.* 8. *C. eod.*

Possunt etiam hisce feriis expediri eæ causæ, quarum disceptationem *pietas* vel *necessitas* suadet. *c. ult. hic.*

Pietas suadet, si sint causæ debilium & miserabilium personarum, *arg. c. utinam.* 9. *dist.* 76. *c. nunquam.* 33. *dist.* 5. *de consecrat. Hostiens. in sum. hoc tit. nu.* 4. *Kling. ad c.* 1. *num.* 4. *hic.* si de alimentis futuris officio judicis debitis, *Ias. ad l.* 1. § *sed excipiuntur. num.* 7. *ff. hic.* causâ spirituali, agatur, *Innoc. in c. ult. num.* 2. *hic.* de causa matrimoniali Judex ex officio statuat. *Hostiens. in d. Summ. num ult.*

Necessitas suadet; si res, vel actio, tempore vel morte sit peritura. *c. fin.* §. *verum. cum seq. de iudic.*

Feriis sacris & repentinis partes renunciare non possunt: *c. fin. hic.* possunt profanis seu necessariis. *d. c. fin. c. licet.* 3. *hic.* & *c. si diligenti.* 12. *de foro compet.*

Tacitè id fecisse intelliguntur partes, quibus præsentibus & scientibus, nec contradicentibus, Judex diem, quam feriatam esse scit, assignat. *c. quod ad consultationem.* 15. *de re iudic.*

His feriis, si non renunciatum, quod actum, non subsistit. *d. c. fin. hic. d. c. si diligenti.* 12.

Computantur feriæ sacræ vel de vespera in vesperam, *c.* 1. & 2 *hic.* vel potiùs secundum earum qualitatem, & regionum diversa-

versarum consuetudinem; *d.c.2.hic.* Profanæ & repentinæ à media nocte in mediam noctem. *Vvesemb.in com.C.hoc tit.num.25.*

De ordine cognitionum.

Tit. XVII.

Sequitur de ordine cognitionum; quia interdum accidit, ut aliqua cognitio differatur, donec altera terminetur.

Ordo iudiciorum, seu *cognitionum*, est dispositio, qua unum judicium alteri judicio anteponitur.

Spectatur is tum, cum plures actiones in judicium veniunt.

Quod fit, cùm mutuis petitionibus actor & reus se impediunt: & tum eæ aut sunt *principales*; aut *una est principalis*, *altera incidens*.

Si utraque principalis & *civilis*; priùs proposita, priùs est tractanda, una tamen sententia ambæ terminandæ: modò se non contingant. *c.2.hic.*

Si sunt *criminales*; major minori proponetur.

Si una civilis, *altera criminalis*; priùs criminalis tractabitur; *c.2.non est.* §. *civili.* 3.*qu.* 11. Nisi civilis criminali præjudicet. *c.* 4 *prius.* §. *si crimen.* 3.*qu.*11.

Si ambæ actiones non sunt principales, sed *una incidit alteri*, tum incidens, si talis sit ut principalis impediat cognitionem, priùs terminari debet; *c.tuam.*4.*hic.* aliàs priùs principalis. *Bald.tit.de incident.Gl.* 1 *in c.*1.*hic.*

De plus petitionibus.

Tit. XVIII.

Quia plus petentis petitio aliquando differtur, ideo *de plus petitionibus* sequitur.

Plus quis petere dicitur quatuor modis: *Causa, Tempore, Re, Loco, c. un. hic.*

Causa; cùm quis electionem Adversario competentem sibi arrogat; ut, cùm id quod vel in genere, vel alternativè debetur, in specie, vel præcisè petit. *d. c. un.*

Tempore; cùm ante diem vel conditionem existentem, petit id quod debetur. *d. c. un. in fin.*

Re; cùm majorem summam vel quantitatem, quàm debetur. *d. c. un. vers. Re.*

Loco; si eo quo convenit solvere loco, non petit; sed alio. *d. c. un. vers. Loco.*

Hoc modo plus petens, tenetur quanti rei interest convento loco non solvisse. *d. c. un.*

Re plus petens, in expensis adversario condemnatur. *d. c. un. in princ.*

Tempore plus petenti duplicantur induciæ: quibus finitis, Reus litem non excipiet, nisi expensis ipsi solutis. *d. c. un. vers. ei verò.*

Causa plus petens; ad omnes expensas in triplum & omne damnum, quod Reus occasione institutæ actionis tulit, condemnatur. *§. si quis agens. 33. vers. & siquidem. Inst. de action.*

Has tamen pœnas effugiet, si ante litis contestationem à plus petitione desistat. *Hostiens. hic.*

De causa possessionis & proprietatis.

Tit. XIX.

Diximus suprà in genere de ordine cognitionum: videamus nunc in specie de ordine cognoscendi in concursu petitorii & possessorii judicii.

Concursus fit, si actor, agens petitorio, à Reo conquerente fortè de spoliatione, conveniatur possessorio: idque vel *de eadem re*, vel *de diversa*.

Si utrumque judicium est *eadem de re*, priùs super possessorio est cognoscendum, & pronunciandum; petitorio, priùs proposito, suspenso. *c. ex conquestione.* 10. *c. literas.* 13. *de restit. spoliat.* Et hoc sive possessorium præcedat, sive sequatur. *c. in literis.* 5. *eod.*

Judicium utrumque si est *de re diversa*; subdistinguẽdum est. Nam aut *possessorium*, puta de spoliatione, proponitur *in modum reconventionis*, aut *in modum actionis*, aut *in modum exceptionis*.

Si in modum reconventionis; puta quia Reus conventus reconveniendo petit restitui; tunc vicissim sunt tractanda, & una sententia terminanda. *vid. supr. de mutuis petit.*

Si in modum actionis; tunc sive civiliter, sive criminaliter spoliatus ab actore conveniatur, possessorium priùs excutiendum. Spoliatus enim ante omnia est restituendus. *c. in literis.* 5. *c. gravis.* 11. *de restit. spoliat.*

Si in modum exceptionis; primò exceptio spoliationis; deinde petitorium, tractabitur. *c.2.vers.sed quoniam.de ord.cognit.*

Qui petitorio agit, ante conclusionem in causa, & possessorio, adipiscendæ, vel recuperandæ; non retinendæ, agere potest: non post conclusionem; nisi justa causa subsit. *c.pastoralis.* 5.*& c. cum dilectus.* 6.*hic.c.significaverunt.*36.*de testib. & attest.*

Si petitorio & possessorio simul est actum, una sententia terminatur, & præmittitur possessorium in definiendo, licet priùs in petitorio fieri debeat executio. *c. cum dilectus.6.c. cum Ecclesia.* 3. *c. ad ultimum.* 2.*hic.*

Succumbens in possessorio, potest de proprietate agere. *c.cum olim.7.eod.*

De restitutione spoliatorum.

TIT. XX.

QUia statim diximus, spoliatum ante omnia esse restituendum, *c.* 1, *c.in literis.*5.*hic.c.ult.de ord.cognit.* nunc videndum, *quid sit spolium, quomodo fiat, quis eius sit effectus.*

Spolium, est violenta possessionis privatio. *c.*1.2.3.*& passim.hic.*

Cadit in omnes res mobiles, *c. gravis.* 11.*hic.* immobiles, *c.*1.*hic.* jura, *c.olim inter.* 17.*eod.* beneficia. *c.solicitè.*2.*c.in literis.*5.*c. accepta.*3.*eod.*

Fit vel per vim expulsivam. *c.item cum.* 6.*eod.* vel ablativam. *d.c.gravis.*11, vel compulsativam. *d.c.*2.*eod.*

Spo-

Spoliasse etiam dicitur & Judex, qui prætermisso juris ordine, vel cum non esset competens, aliquem jure suo, vel re sua privat: *c. conquerente*. 7. *eod*. & is qui spolium mandavit, aut spoliationem suo nomine factam ratam habuit, *c. cum ad sedem*. 15. *eod*. aut rem à spoliatore accepit. *c. sæpe*. 18. *eod*.

Effectus spolii, quod de eo quis potest conqueri aut *agendo*, id est, conveniendo, vel reconveniendo; aut *excipiendo*.

Si *conveniendo* hoc faciat, est ante omnia restituendus. *c*. 1. & *c. fin. de ord. cognit. ubi Abb*.

Si *reconveniendo*, utraque quæstio pariter est tractanda. *d. c*. 2.

Si *excipiendo*, non cogitur ante restitutionem Actori respondere. *c. ult. de mut. pet*.

Restitutio hic facienda, unà cum fructibus, damnis. *d. c. gravis*. 11.

De Contumacia.

Tit. XXI.

Agitur deinceps de judicii, in reum contumacem, vel confitentem, vel negantem, progressu.

Contumax est, qui dolo malo judici, vel Prælato non obtemperat, *Gloss. in c. ad aures* §. *de temp. ordinat. c. cordi*. 1. §. *fin. de appellat. in* 6.

Quare qui juridicè citatus, nec legitimè impeditus, nec per se, nec per procuratorem comparet; *c. cum dilecti*. 6. § *fin. de dolo & cont. c. quoniam*. 5. *ut lite non contest*. vel qui quidem comparet, sed non obedit;

vel

vel sine judicis licentia recedit; *c.43.certum. 11.qu.3.c.ex literis.10.de except. Prel.c.6.de illicita.24 qu.3.* contumax dicitur.

Juridicè citatus est, si trinis Edictis, vel uno peremtorio, quod tantum temporis, quantum illa tria Edicta continere debet, in jus vocatus est. *l.contumacia.* 53. §. 1. *de re iud.*

Hæc contumacia, sive *Actoris* (nam & is potest esse contumax), sive *Rei*, variè, & quidem aliter si lis contestata, aliter si non; à Iudice puniri potest: ita tamen, ut is non omnes pœnas simul infligat, sed ex eis unam; qua si non corrigatur contumax, ad aliam procedere poterit. *Lancel.in inst.iur. Canon.hic.in fin.*

Actor, si contumax, id est, ad terminum ad quem Reum citavit, non comparet, damnatur Reo in expensas, nec ad novam citationem admittitur, nisi caveat se in assignato termino compariturum. *c.actor.* 1. *de dolo* & *contum.in* 6.

Potest etiam Reus, si lis nondum contestata, petere ut actor legitimè citetur, & si non compareat, ipse ad probationem admittatur, sententiaque feratur. *c.3. eod. ubi Panorm.num.* 15. *& seq. vid. Novell.* 112.*cap.*3.

Quod si actor lite contestata contumaciter absit, & tempus instantiæ, puta triennium, usque ad semestre præterlapsum sit, potest similiter judex, si causa liquida sit, ad definitivam sententiam progredi, etiam in favorem actoris, si eum meliorem causam fovere videat: alioqui Reum ab observatione judicii absolvit, actore in expensas condemnato. *l. pro-*

properandum.13.§.*& si quidem*.2.*c.de iudic*.

Reus si sit contumax, ei aut mulcta infligitur à judice, *l.2. ff. si quis in ius voc.* aut actori in expensas aliaque damna condemnatur, *l. sancimus.* 15.*C. de iudic. & ibi Bald. Salic.* aut invitus ad judicium ducitur, *Panorm. ad c.4. circa fin. hic. l. consentaneum*.8.*C. quom. & quand.* aut excommunicatur, *c. fin.* §. *fin. ut lite non cont.* aut missionem in bona patitur. *c.* 1.2.3.*c. fin. de eo qui mitt. in poss. rei serv.*

Contumax *Reus* dicitur vel *Verus*; qui personaliter citatus, dicit se nolle ad judicium venire. *c.* 2. *de dolo & cont. & ibi Gl.* qui dicit se venturum, nec venit: *decis. Rota.* 3. *cum iura.* qui venit, non tamen respondere vult: *c.* 1. *de iudic.* qui tribus edictis citatus non comparet. *can.6. de illicita.* 24. *qu.* 3. vel *Fictus*, qui ad domum tantum vocatus non comparet; *Accurs. Bart. ad l. si tutor.* 15. *ff. de adm. & peric. tut.* Nisi, *secund. Bald. ad c. quoniam frequenter.* 5. §. *porro. ut lite non cont.* citatio ad domum facta ei ab amicis vel domesticis fuerit denunciata.

Hic appellare potest. *Gloss. approb. ad Clem.* 1. *de dolo & cont.* non *Ille*. *l. ex consensu.* 23.§ *fin. ff. de appell.*

De missione in possessionem.

TIT. XXII.

REus contumax, ut diximus, *missionem in bona* patitur; sed aliter *lite contestata*, aliter ea *non contestata*.

Lite contestata; si de causa non liqueat *Acto-*

tractandis. 3. *hic. text. in c.2. in princ. de testib. in 6.*

Præstatur in omnibus causis, in quibus necessitas probationis incumbit. *Petr. Greg.* 48. *Syntagm.6. num.* 3. tam in prima quàm secunda appellationis instantia; *c.1. in princ. hic. in* 6. etiam causis criminalibus, *c.2.§. nos itaque. verb. criminali. hic. Hostiens. in sum. hic. n.*3. spiritualibus. *c.1. §. fin. eod. in* 6.

Et quidem hac forma. *Ab Actore*; ut juret se non animo calumniandi litem intendere, sed quod existimet, se bonam caussam habere. *A Reo*; quod putet se justè resistere, opinione juris sui. *l.2. in pr. C. hic. Ab utroque*; quod nihil penitus patrocinii gratia, Judicibus aut alteri cuicunque, in causa vel dederit, vel promiserit, vel etiam daturus sit per se, sive per alium, præterquam Advocatis honoraria, cæterisque quibus à jure dari permittitur. *c. statutum.* 11. §. *insuper. de rescript. in* 6. *Auth. principales. C. hic.* Item quod neuter ullam probationem, quam non existimaverit necessariam, exiget. *Auth. in isto. C. eod.*

Jurant Prælati propositis Evangeliis, alii omnes tactis. *c. ult. in princ. hic.*

De dilationibus.

T I T. XV.

SEquuntur *Dilationes*. Quæ sunt temporum, ad judiciales actus perficiendos concessorum, prorogationes. *c.1.2.3. hic.*

Sunt vel *Iudiciales*, quæ ob actum Judicialem; vel *Extraiudiciales*, quæ ob actum Extrajudicialem expediendum dantur. De

illis

illis, non de his, nobis hic est sermo.

Sunt illæ vel *Legales*, hoc est certo jure constitutæ; vel *Arbitraria*; id est, ab arbitrio Judicis pendentes.

Conceduntur, ad testes producendos, *c. licet causam.* 19. *de probat.* ad peremtorias proponendas, *c.* 1. *&* *c. seq.* 3. *qu.* 3. probationem per instrumenta. *Novell.* 115. *c. sed & hoc.* 2. solutionem faciendam, *l.* 2. 3. *C. de usur.* se purgandum, *c. tam literis.* 33. *de testib. & attest.* ad accusandum & agendum, *c. licet.* 14. *de accus. & c. fin. de cland. despons.* Prælatum optandum, *c. cum in veteri.* 52. *de elect.* appellationem prosequendam, excessus puniendum, *c. irrefragabili.* 13. *de offic. iud. ord.* negotium decidendum, *c. de causis.* 4. *de offic. iud. deleg.* restitutionem petendam; *c. frequens.* 1. *de restit. spoliat. in* 6. excommunicationis exceptionem probandam, *c. pia.* 1. *de except. in* 6. litem contestandam. *c.* 2. *hic.* &c.

Earum spatia, hoc jure, sive à judice propria auctoritate, sive à lege dentur (Judex enim ea, negotii qualitate, & partium utilitate vel necessitate inspecta, producit, vel arctat) sunt arbitraria. *c. ult. de transact. c.* 1. *si ægrotans.* 5. *q.* 3. *c.* 8. *si Episcopus.* 3. *q.* 2. *c. quod ad consultationem.* 15. *de sent. & re iud. c. oblata.* 57. §. *licet de appellat.* Exceptis iis quæ ad appellationem prosequendam, & restitutionem in integrum petendam à lege concessa. *Gloss. in c. cum sit Romana.* 5. *eod.*

Judex dilationes non debet concedere, nisi sedens pro tribunali, præuia causæ cognitione, & utraque parte præsente. *c. ult.* §. *à Iudice.* 3. *qu.* 3. *Hostiens. in Sum. hic. num. ult. Spec. de dilat.* §. 2. *num.* 1. puta,

quas ipse sua auctoritate concedit. Lege enim concessæ, cunctis partibus absque causæ cognitione competunt; quamvis eas, qualitate personæ & causæ, aliisque circumstantiis consideratis, interdum Judex moderari possit: ut statim diximus. *per iur. ibi all.*

Judex sua auctoritate dilationes concedit, ubi eæ jure non proditæ; ut ad sistendum aliquem in judicio, *l. sancimus. 26. C. de fideiussor.* & opponendas exceptiones dilatorias. *c. pastoralis. 4. de exception.*

Et tum potest non tantum cuique exceptioni opponendæ tempus præfigere, sed & omnibus simul opponendis unum terminum; *d. c. pastoralis.* qui censetur tum, licet non sit expressum, peremtorius, *arg. d. c. pastoralis.*

Alioqui in assignandis dilationum terminis necesse, si judex terminum velit esse peremtorium, illud evidentibus verbis exprimere. Nisi enim id fuerit factum, tres termini dandi sunt: sive dilationes ante litem contestatam sint concessæ, sive post. *ut vult Lagus meth. utr. iur. hoc tit. per Gl. in Clem. sæpe. 2. verb. non peremtoriè. de verb. signif.*

De feriis.

TIT. XVI.

PRæter Dilationum causas titulo præcedenti enarratas sunt & aliæ: Nempe *Feria; Ordo iudiciorum; Plus petitio; Concursus iudicii petitorii & possessorii.* de quibus hoc & sequentibus titulis agemus.

Feria (omnium, non unius litis dilationes),

nes), sunt dies ab actibus judicialibus vacui. *c.ult.hic.*

Cùm aliàs septimanæ dies ferias vocamus, feriarum nomine abutimur. *Cuiac.ad c.* 1. *&* 2.*hic.Covar.*4.*resol.*19. *num.* 1.*vers. eadem*.

Sunt *Feriæ* aut *Solennes* seu *Ordinariæ*, quæ scilicet certo spatio quotannis recurrunt; aut *Repentinæ* seu *Extraordinariæ*, quæ subitò pro re nata indicuntur.

Solennes aut sunt *Sacræ*, aut *Profanæ*, seu *Necessariæ*.

Sacræ sunt dies cultui & honori Dei, & Sanctorum reverentiæ dicati. *d.c. ult. hic. ubi vide. c.* 1. *&* 3.*nullus.* 15.*qu.*4. *in princ. dist.*3. *de consecr.*

Quos singulis diebus dominicis Parochus populo prænunciare debet. *cap.* 1. *de consecrat.dist.*3.

Profanæ, seu *Necessariæ* sunt, quæ non propter honorem Dei vel Sanctorum, sed propter utilitatem vel necessitatem hominum sunt institutæ; ut sunt messium & vindemiarum. *d.c.ult.in fin. hic.*

Repentinæ feriæ sunt, quas Princeps aut Magistratus, propter inaugurationem, triumphum, rem prosperè gestam; *Gl. in verb.ob necessitates.in Clem.sæpe.*2.*de verb. signif.* vel hostilem incursum, seditionem, pestem, aliamve causam publicam extra ordinem evenientem indicit.

Hisce omnibus feriatis diebus expediri non possunt quæ sunt jurisdictionis contentiosæ; ut est, citatio ad causam dicendam, respondendum, jurandum, sententiam audiendam; *c.ult. hic. c.*1.*&* 2. 15. *qu.*4.*c.auditis.* 29. *de election.* damnatio ad mortem

vel aliam pœnam: *c.* 1. *hic.* possunt quæ sunt jurisdictionis voluntariæ; ut tutorum vel curatorum datio, emancipatio, testamenti, aut donationis, aut contractus, confirmatio. *Kling. ad c.* 1. *num.* 9. *&* 14. *hic. l. actus.* 8. *C. eod.*

Possunt etiam hisce feriis expediri eæ causæ, quarum disceptationem *pietas* vel *necessitas* suadet. *c. ult. hic.*

Pietas suadet, si sint causæ debilium & miserabilium personarum, *arg. c. utinam.* 9. *dist.* 76. *c. nunquam.* 33. *dist.* 5. *de consecrat. Hostiens. in sum. hoc tit. nu.* 4. *Kling. ad c.* 1. *num.* 4. *hic.* si de alimentis futuris officio judicis debitis, *Ias. ad l.* 1. § *sed excipiuntur. num.* 7. *ff. hic.* causa spirituali, agatur, *Innoc. in c. ult. num.* 2. *hic.* de causa matrimoniali Judex ex officio statuat. *Hostiens. in d. Summ. num ult.*

Necessitas suadet; si res, vel actio, tempore vel morte sit peritura. *c. fin.* §. *verum. cum seq. de iudic.*

Feriis sacris & repentinis partes renunciare non possunt: *c. fin. hic.* possunt profanis seu necessariis. *d. c. fin. c. licet.* 3. *hic. & c. si diligenti.* 12. *de foro compet.*

Tacitè id fecisse intelliguntur partes, quibus præsentibus & scientibus, nec contradicentibus, Judex diem, quam feriatam esse scit, assignat. *c. quod ad consultationem.* 15. *de re iudic.*

His feriis, si non renunciatum, quod actum, non subsistit. *d. c. fin. hic. d. c. si diligenti.* 12.

Computantur feriæ sacræ vel de vespera in vesperam, *c.* 1. *&* 2. *hic.* vel potiùs secundum earum qualitatem, & regionum diversa-

versarum consuetudinem; *d.c.2.hic*. Profanæ & repentinæ à media nocte in mediam noctem. *Vvesemb.in com.C.hoc tit.num.25*.

De ordine cognitionum.

TIT. XVII.

SEquitur de ordine cognitionum; quia interdum accidit, ut aliqua cognitio differatur, donec altera terminetur.

Ordo iudiciorum, seu *cognitionum*, est dispositio, qua unum judicium alteri judicio anteponitur.

Spectaturis tum, cum plures actiones in judicium veniunt.

Quod fit, cùm mutuis petitionibus actor & reus se impediunt: & tum eæ aut sunt *principales*; aut *una est principalis*, *altera incidens*.

Si utraque principalis & *civilis*; priùs proposita, priùs est tractanda, una tamen sententia ambæ terminandæ: modò se non contingant. *c.2.hic*.

Si sunt criminales; major minori proponetur.

Si una civilis, *altera criminalis*; priùs criminalis tractabitur; *c.2.non est.§.civili.3.qu.11*.Nisi civilis criminali præjudicet.*c.4.prius.§.si crimen.3.qu.11*.

Si ambæ actiones non sunt principales, sed *una incidit alteri*, tum incidens, si talis sit ut principalis impediat cognitionem, priùs terminari debet; *c.tuam.4.hic*. aliàs priùs principalis. *Bald.tit.de incident.Gl.1 in c.1.hic*.

De plus petitionibus.

T i t. XVIII.

Quia plus petentis petitio aliquando differtur, ideo *de plus petitionibus* sequitur.

Plus quis petere dicitur quatuor modis: *Causa, Tempore, Re, Loco, c. un. hic.*

Causa; cùm quis electionem Adversario competentem sibi arrogat; ut, cùm id quod vel in genere, vel alternativè debetur, in specie, vel præcisè petit. *d. c. un.*

Tempore; cùm ante diem vel conditionem existentem, petit id quod debetur. *d. c. un. in fin.*

Re; cùm majorem summam vel quantitatem, quàm debetur. *d. c. un. vers. Re.*

Loco; si eo quo convenit solvere loco, non petit; sed alio. *d. c. un. vers. Loco.*

Hoc modo plus petens, tenetur quanti rei interest convento loco non solvisse. *d. c. un.*

Re plus petens, in expensis adversario condemnatur. *d. c. un. in princ.*

Tempore plus petenti duplicantur induciæ: quibus finitis, Reus litem non excipiet, nisi expensis ipsi solutis. *d. c. un. vers. ei verò.*

Causa plus petens; ad omnes expensas in triplum & omne damnum, quod Reus occasione institutæ actionis tulit, condemnatur. *§. si quis agens. 33. vers. & siquidem. Inst. de action.*

Has tamen pœnas effugiet, si ante litis contestationem à plus petitione desistat. *Hostiens. hic.*

De causa possessionis & proprietatis.

Tit. XIX.

Diximus suprà in genere de ordine cognitionum: videamus nunc in specie de ordine cognoscendi in concursu petitorii & possessorii judicii.

Concursus fit, si actor, agens petitorio, à Reo conquerente fortè de spoliatione, conveniatur possessorio: idque vel *de eadem re*, vel *de diversa*.

Si utrumque judicium est *eadem de re*, prius super possessorio est cognoscendum, & pronunciandum; petitorio, prius proposito, suspenso. *c. ex conquestione.* 10. *c. literas.* 13. *de restit. spoliat.* Et hoc sive possessorium præcedat, sive sequatur. *c. in literis.* 5. *eod.*

Judicium utrumque si est *de re diversa*; subdistinguẽdum est. Nam aut *possessorium*, puta de spoliatione, proponitur *in modum reconventionis*, aut *in modum actionis*, aut *in modum exceptionis*.

Si in modum reconventionis; puta quia Reus conventus reconveniendo petit restitui; tunc vicissim sunt tractanda, & una sententia terminanda. *vid. supr. de mutuis petit.*

Si in modum actionis, tunc sive civiliter, sive criminaliter spoliatus ab actore conveniatur, possessorium prius excutiendum. Spoliatus enim ante omnia est restituendus. *c. in literis.* 5. *c. gravis.* 11. *de restit. spoliat.*

Spoliasse etiam dicitur & Judex, qui prætermisso juris ordine, vel cum non esset competens, aliquem jure suo, vel re sua privat: *c. conquerente.7. eod.* & is qui spolium mandavit, aut spoliationem suo nomine factam ratam habuit, *c.cum ad sedem.15.eod.* aut rem à spoliatore accepit. *c. sæpe.18.eod.*

Effectus spolii, quod de eo quis potest conqueri aut *agendo*, id est, conveniendo, vel reconveniendo; aut *excipiendo*.

Si *conveniendo* hoc faciat, est ante omnia restituendus. *c.1.& c.fin. de ord.cognit. ubi Abb.*

Si *reconveniendo*, utraque quæstio pariter est tractanda. *d.c.2.*

Si *excipiendo*, non cogitur ante restitutionem Actori respondere. *c.ult.de mut.pet.*

Restitutio hic facienda, unà cum fructibus, damnis. *d.c.gravis.11.*

De Contumacia.

TIT. XXI.

AGitur deinceps de judicii, in reum contumacem, vel confitentem, vel negantem, progressu.

Contumax est, qui dolo malo judici vel Prælato non obtemperat, *Gloss.in c.ad aures 5.de temp.ordinat.c.cordi.1.§.fin.de appellat.in 6.*

Quare qui juridicè citatus, nec legitimè impeditus, nec per se, nec per procuratorem comparet; *c.cum dilecti.6.§.fin.de dolo & cont. c.quoniam.5. ut lite non contest.* vel qui quidem comparet, sed non obedit; vel.

properandum. 13. §. *& si quidem*. 2. *c. de iudic.*

Reus si sit contumax, ei aut mulcta infligitur à judice, *l. 2. ff. si quis in ius voc.* aut actori in expensas aliaque damna condemnatur, *l. sancimus*. 15. *C. de iudic. & ibi Bald. Salic.* aut invitus ad judicium ducitur, *Panorm. ad c. 4. circa fin. hic. l. consentaneum*. 8. *C. quom. & quand.* aut excommunicatur, *c. fin. §. fin. ut lite non cont.* aut missionem in bona patitur. *c. 1. 2. 3. c. fin. de eo qui mitt. in poss. rei serv.*

Contumax *Reus* dicitur vel *Verus*; qui personaliter citatus, dicit se nolle ad judicium venire. *c. 2. de dolo & cont. & ibi Gl.* qui dicit se venturum, nec venit: *decis. Rota. 3. cum iura.* qui venit, non tamen respondere vult: *c. 1. de iudic.* qui tribus edictis citatus non comparet. *can. 6. de illicita.* 24. *qu. 3.* vel *Fictus*, qui ad domum tantum vocatus non comparet; *Accurs. Bart. ad l. si tutor*. 15. *ff. de adm. & peric. tut.* Nisi, *secund. Bald. ad c. quoniam frequenter*. 5. *§. porro. ut lite non cont.* citatio ad domum facta ei ab amicis vel domesticis fuerit denunciata.

Hic appellare potest. *Gloss. approb. ad Clem. 1. de dolo & cont.* non *Ille. l. ex consensu*. 23. *§ fin. ff. de appell.*

De missione in possessionem.

T i t. XXII.

Reus contumax, ut diximus, *missionem in bona* patitur; sed aliter *lite contestata*, aliter ea *non contestata*.

Lite contestata; si de causa non liqueat,

Actio.

Actorem judex in possessionem bonorum Rei immittit, ita ut statim verus efficiatur possessor, & Reo absenti sola proprietatis quæstio relinquatur: *c. prout nobis.4. ubi Gl. de dolo & cont.* si de ea liqueat, sententiam definitivam fert. *d.c.prout nob.ubi Gl.*

Lite non contestata, cum ad causæ merita deveniri non possit, *tot.tit.ut lite non contest.* solet ad missionem in possessionem deveniri. *c.quoniam.5.§.in aliis ut lite non contest.d.c.prout nobis.*

Ea fieri debet per *Decreti* modò *primi*, modò *secundi*, interpositionem.

Est *primum Decretum*, prima à Judice jubente ob contumaciā absentis, in possessionē bonorum ejus custodiæ causa, facta missio. *c.constitutis.1. de eo qui mitt. in poss.&c.*

Illud interponunt Judicis Ordinarii, *d.c. constitutis.1.* & Delegati; Papæ & Principis; & alii, *c.1.& ibi Gœd.num.69. cum seq. de sequestr. possess.* saltem mixtum imperium habentes; *l.iubere.4.ff. de iurisd.* ad instantiam partis obedientis, *c. quoniam.5. ut lite non cont.l.dies cautioni.4.§.hoc autem.ff.de damn.infect.* prævia causæ cognitione. *Panorm.in d.c.quoniam.§.ult.num.9.& 10.& c.2. nu 28.de probib.sequestr.*

Ex eo missionem decerni petere possunt omnes, quibus aliquid debetur purè: non sub conditione, *l.7.§.14.ubi Zas.l.pen.§.fin. ff.quib.ex caus.in poss.* nisi sint legatarii. *d.l.pen.§.1.*

Fit missio primò in possessionem rerum mobilium, post in immobilium: *d.c.quoniā.§.fin.ut lite non cont.* denique in incorporalium. *iuxta l.à Divo Pio.15. ff. de re iud. Spec.§ restat.num.1.de primo decret.*

Sed

Sed aliter *in actione reali*, aliter *in personali*.

In reali actione fit missio in bona petita; ut actor ea verè possideat;& post,non ante, *Panorm.in d.c.quoniam.7.§.ult.num.33.*annum fructus lucretur.*c.1.de eo qui mitt. in poss.c.pastoralis.11.§.præterea.de offic. Iud.c.contingit.11.de dolo & contum.*intra annum si reus veniat,& contumaciam, præstita satisdatione de judicio sisti, & restitutis expensis, purget,rem recuperat.*d.c.quoniam.§.si reus.c.1.de sequestr. poss.*

In actione personali, fit missio pro mensura debiti, *d. c. quoniam. §. ult. & ibi Gloss.* (Nisi res certa petita sit : *l.Fulcinis.7.§.Celsus.17.ff. quib. ex caus.in poss. eat.*) non ut actor possideat rem, sed vnà cum domino detineat,& custodiat.*l.si finita.15.§.si plures.15.ff.de damn.infect.l.3.§.fin.ff.de acq.poss.l.si duo.3.§. creditores. 8.ff. vti possidet.* Reus quandocunque, ante tamen secundum decretum,veniat,rem recuperat;prius tamen cautione de judicio sistendo præstita,& expensis refusis. *d.l.si finita.15.§.34.l.si quis.8.§.pen.C.de præscr.30.vel 40.ann.*

Secundum decretum (Quod,quoad possessionis acquisitionem, non in reali actione, *c.pastoralis.28.§.præterea.de off. iud.deleg.c.contingit.11.de dolo & contum.l.pen.§.pen.C.de præscr.*30. *vel* 40.*ann.* sed tantùm personali,est necessarium.*Bart.post Gl.in d.l.si finita.§ Iulianus. n.42.*) est secundus iussus Judicis,mixtum saltē imperium habentis, *l.1.& 4.ff. de iurisd.* quo missus in possessionem, ob perseverantem Rei contumaciam,verus & incommutabilis efficitur possessor.

sessor.*c.* 1.*de eo qui mitt.in possess.l.Prætoris.* 5.*ff.de damn. inf.*

Interponitur post annum à tempore primi decreti interpositi, *Bart.in d.l.si finita.§. Iulianus.* ad petitionem partis, si citatus ter, vel semel peremptoriè, *d.c.quoniam.* 5.§.*fin.ut lite non cont.*reus contumax, *Panorm.in d.c.quoniam.§ fin.nu.*31.41. *&* 46. non compareat, nec se ad judicium cum debita cautione & refusione sumtuum offerat, *c.pastoralis.*11.*de offic.iud.ord.c.* 1.*de dolo & cont.tot.tit.de eo qui mitt.in poss.*nec ullum justum impedimentum (de quo Judex debet cognoscere, alioqui dabitur relti tutio, *d.l.si finita.§ Iulianus, ubi Bart.num.*36.*&* § 22. *&* §.33.*l.*19. *ff. de damn.inf.*), quo minus veniat, obstet.

Variè hoc Judex pro circumstantiarum varietate interponit: Modò enim bona *contumacis distrahi iubet*; modò *in solutum dat*; modò *actorem rei possessa dominum facit*, modò *solum possessorem*.

Bona distrahi iubet; *l.*7.§.1.*& passim.ff. quib.ex caus.in possess.l. item.§. certum.§. ex quib.caus.maior.*si ad æs alienum, id est, ad quantitatem debitam, agatur.*fac.l.*8. *C. quom.& quand.iud.*

In solutum dat; si res possessa publicæ distractioni exposita, emtorem non invenit, *Specul.de secund.decret.§.*2.*num.*19. *arg.l.* 15.§.*si pignora.ff.de re iud.l.ordo.*3. *C.de execut.rei iud.*

Et tum creditor, cui res in solutum data, justam habet possidendi & prescribendi causam, sive debitor illius fuerit dominus, sive non, *c.Abbate.*3.*de sent.& re iud.in* 6.

Actorem rei possessa dominum facit; puta potis-

potissimum in materia damni infecti, propter periculum sumtus & molestias ædium ruinosarum, quæ non facilè emtorem inveniunt. *l.15.§.16.ff.de damn.inf.*

Actorem rei possessæ solum facit possessorē; Reo jure suo etiam post annum, rei suæ repetendæ reservato; cum defensionis præsertim causa, qua contumacia purgari & excusari possit, subest. *d.c.quoniam.5.ubi Gl. & Dd.ut lite non cont.*

Diximus suprà, in actione reali ex primo decreto immissum verum fieri post annum possessorem; quod adeo verum est, ut etiam obtineat, licet ob adversarii potentiam possessionem non potuerit ingredi, vel eam amiserit. *c.1.de dolo & contum.* Non si per eum steterit, quominus possessionem intraverit. *c.2.in fin.de eo qui mitt.in poss.*

Sed hoc obtinet, si reus nullam de stando juri dederit cautionem; Dans enim eam, restituendus est. *d.c.1.*

Sed hęc omnia, quę diximus, obtinent, si talis sit causa, ut actor in possessionem mitti possit. *c.3.ut lite non contest.* id est, si quæstio sit de rebus profanis, non de dignitate, seu personatu, vel beneficio Ecclesiastico obtinendo: Tunc enim missioni in possessionem non est locus, sed ad sententiam definitivam proceditur: *c.un.de eo qui mitt. in poss. in 6.* vel contumax per censuram Ecclesiasticam coercetur: & parere compellitur. *d.c.3.*

Vt lite pendente nihil innovetur.

TIT. XXIII.

Traditur hoc titulo Regula; *Lite pendente nihil esse innovandum.* Cujus exceptio est superioris tituli doctrina.

Lis pendere dicitur, non solùm post contestationem, *c. ex parte. 30. de verb. signif.* sed etiam (ut Doctoribus placet) post citationem reo intimatam usque ad sententiam definitivam, *c. 1. & 2. hic.* imo etiam post sententiam definitivam, si ab ea sit appellatum. *c. pastoralis. 28. § praeterea. de offic. Iud. deleg. c. 1. de sent. & re iud. c. saepe contingit. 44. vers. saluis de appellat.*

Citatio ut litis pendentiam induncat, sex requiruntur. *sec. Clem. cum lite. 2. hic.* 1. Quod citatio emanarit; 2. A Judice competente; 3. Ad citatum pervenerit, aut per eum steterit, quominus perveniret; 4. Citatus ex citationis tenore plenè cognoscere potuerit, qua de re controversia sit futura; 5. Citatio sit apta; 6. Nuncius eam legitimè & sufficienter insinuaverit. *per Gl. in d. Clem. cum lite. Myns. obs. 24. cent. 4.*

Lite pendente, nec judici, nec adversario, licet, siue propria, sive etiam Principis auctoritate, sine causae cognitione aliquid innovare.

Unde privilegium vel rescriptum, lite pendente impetratum, si de hoc expressè mentionem non faciat, non valet. *c. 1. & c. ult. hic. c. causam. 19. de testib. & attestat.*

Nec, matrimonio ob causam consanguinitatis accusato, alter conjugum jure suo priva-

privari poteſt, quouſque conſanguinitas fuerit probata. *c.2. hic*.

Si tamen, dum ſuper primo matrimonio lis pendet ſecundum rite ſit contractum, hoc, ſi primum declaretur fuiſſe nullum, pendentis litis obtentu irritari non poterit: *c. cum in Apoſtolica. 18. de ſponſal.*

Alioqui quod lite pendente innovatum, nullum eſt; & qui innovavit, in expenſas damnatur, & jure ſibi competente privatus, infamis efficitur. *c. pen. & ult. C. ut lit. pendent. nulli hic Imper. ſupplic.*

De ſequeſtratione poſſeſſionum & fructuum.

Tit. XXIV.

Non ſolùm contumacia Rei miſſione in poſſeſſionem punitur; & aliis modis, de quibus titulo proximùm præcedente diximus, ſed & *Sequeſtratione. c. 2. de dolo & contum.*

Ea eſt rei controverſæ, vel fructuum ejus apud Sequeſtrem, contendentium conſenſu, vel judiciaria auctoritate facta depoſitio, ut ab eo cuſtodiatur, & lite finita victori reſtituatur. *l. licet. 17. ff. depoſ. l. ſequeſter. 110. ff. de verb. ſign.*

Eſt vel *conventionalis*, quando libera voluntate contendentes ex ſponſione rem deponunt: vel *iudicialis*; quæ fit mandato Judicis inter litigatores.

Hæc, cùm ab executione non ſit incipiēdum, *l. 1. C. de execut. rer. iud.* nec alicui temerè poſſeſſio (cujus magna eſt commo-

moditas. §. *commodum. Inst. de interd.*) , auferenda : *can.2. volumus.* 16. *qu.* 4. *c.* 2. *ut lite pend. nihil innov. c.* 1. *hic. c. causam matrimonii.* 16. *de offic. iud. deleg.* tantùm certis casibus fieri potest.

Nempe 1. Si Judex veretur, ne partes ad arma & rixas procedant: *l.*13. §. 3. *ff. de usufr.* 2. Missus in possessionem fructus dissipet : *c. dilectus.* 2. *hic.* 3. Maritus uxoris virginis, matrimonium contractum negantis, restitutionem petat : *c. cum locum.* 14. *de sponsal.* 4. Uxor, cujus restitutionem maritus postulat, de sævitia viri probabiliter timeat ; *c. ex transmissa.* 8. *& c. literas.* 13. *de restit. spol.* 5. Denique si periculum in mora sit.

Sequestrari possunt res mobiles, ut fructus, *c.* 1. 2. *hic.* instrumentum, *l. cætera.* 4. §. *fin. & l. seq. ff. fam. ercisc.* immobiles, ut Ecclesiæ, *c. examinata.* 15. *de iudic.* prædia, *l. ab executione.* 5. *C. quor. appell. non recip.*

Non tamen sequestrari potest beneficium, si ejus triennali possessori moveatur quæstio ; *Clem. un. hic.* potest, si non triennali possessori. *d. Clem. un.*

Transfert in sequestrem possessionem conventionalis sequestratio ; nisi convenerit, ut tantùm detineat: *l.* 17. §. 1. *ff. depos.* Unde ratione possessionis jus habet fructus percipiendi ; & beneficia præsentandi ; si fortè apud eum Ecclesiæ & juris patronatus sequestrum factum est. *Felin. in c. Bertholdus. de sent. & re iud. Gl. in Clem. hic.*

Judicialis sequestratio non transfert possessionem ; sed eam, quoniam est dubia, relinquit in suspenso, donec vel partes inter

ter se de lite amicè convenerint, vel judicis sententia, quis possessor sit, & esse debeat, declaretur, *c.* 1. *&* 2. *hic, l.* 39. *ff. de acquir. possess.*

Sequestrationem beneficii Ecclesiastici legitimè factam qui impedit, vel fructus sequestratos occupat, excommunicationem ipso facto incurrit, à qua non nisi impedimento amoto, & fructibus restitutis, absolvitur: si ex litigantibus sit, beneficio, vel jure quod in eo habebat, nihilominus amisso. *d. Clem. un.*

De Confessis.

TIT. XXV.

HActenus diximus de reo contumace: sequitur ut de *confitente* dicamus.

Confitetur quis vel *in iure*; & *Iudicialis* dicitur confessio; *c.* 1. *si quandoque.* 15. *qu.* 6. *cap.* 2. *hic. c. præterea.* 10. *de transact.* vel *extra iudicium*; & *Extraiudicialis* dicitur.

Non tantùm ore fit, sed & rei evidentia, contumacia nimia, paciscendo super crimine, taciturnitate: Nam qui tacet, consentire videtur: puta, si in jure id faciat, & judici interroganti contumaciter respondere nolit; vel ab adversario allegata non neget. *d. cap.* 1. *si quandoque. cum cap. seq.* 15. *qu.* 6. *c. tua. nos.* 8. *& c. ult. de cohabit. Cleric. & mul. c. nullus.* 4. *cap. nonne.* 5. *de præsumt.*

Nocet confessio tantùm ei, qui confessus est, non aliis. *c.* 1. *hic.*

Non tamen omnis confessio nocet confitenti.

fitenti, sed tantùm ea, quæ à domino litis, majore viginti quinque annis, sanæ mentis, contra se, in jure, coram competente judice, & adversario, aut ejus procuratore, liberè, sponte, & scienter facta. *Lanfr. in c. quoniam. verb. confessiones. nu.* 18. *&* 15. *de prob. Hostiens. in Sum. hic.* §. *qualiter.*

Quæ & tum demum valet, si nec naturæ, nec juri adversetur; & certum, vel incertum, cujus incertitudo declarari possit, contineat. *c.* 2. *&* 3. *hic. d. c.* 3. *si quandoque.* 15. *qu.* 6. *d. c. præterea.* 10.

Confessio facta revocari nequit, nisi ex continenti, *cap. præterea.* 7. *de testib. cog.* aut nisi quis errore lapsus, quem ante sententiam probet. *c. fin. hic.* Non post sententiam: nisi fuerit appellatum. *l. sub prætextu. C. de transact.*

In appellationis enim causa, cum novis allegationibus, defensionibus, & peremtoriis exceptionibus, in prima instantia omissis, uti liceat, errorem etiam in ea commissum, licet corrigere. Quia hoc ipsum est peremtoriam exceptionem proponere. *c. fraternitatis.* 17. *de testib. & attest. c. cum Ioannes.* 30. *de fid. instrum.*

Confessio repentina, calore iracundiæ puta effusa, non obligat: & statim revocari potest. *Panorm. in c. cum venerabilis.* 6. *nu.* 12. *de except.*

Ut & ea, quæ ante litem contestatam facta, *Lanfr. in d. c. quoniam. num.* 32. utpote extrajudicialis.

Quæ vim probationis plenam non inducit; sed tantùm in causa criminali indicium facit ad torturam contra confitentem; *Bart. & Gl. in leg. capite.* 25. *in pr. ff. ad leg.*

Iul.

Iul. de adult. non alium. *c. 1. hic. l. fin. C. de accus.* in civili, si ex aliqua certa causa, coram adversario & testibus facta, vim pacti obtinet. *Canon. in c. per tuas. 10. de prob.*

Judicialis confessio habet vim sententiæ; *c. 7. nunc autem. dist. 21. l. 6. § 2. ff. hic. l. 56. ff. de iudic. 18.* adeo ut in confessum, si judex de plano sine forma judicii procedat, sententia postea non sit ferenda: *l. 6. §. ult. ff. hic.* est, si ordine judiciario procedat; *l. 3. 4. 5. ff. eod. l. ult. C. de exec. rei iud.* ut & in criminalibus. *l. 5. ff. de cust. & exhib. reor. Bald. in l. fin. C. de edend. vide Aphorism. nostr. ad Digest. hoc tit.*

De Probationibus.

TIT. XXVI.

CUm dictum sit de Reo contumace vel confitente, superest, ut dicatur de *Reo inficiante*.

Contra hunc debet Actor probare, quod intendit. *Actore enim non probante, Reus, etiamsi nihil præstiterit, absolvitur. c. un. ut Eccles. benef. sine dim. c. cum Ecclesia. 3. de caus. poss. & propr. c. fin. de iureiur.*

Probare, est rei dubiæ in judicio fidem facere. *c. forus. 10. § causa. de verb. signif.*

Probatio, alia est *Artificialis*, quæ ex ipsa causa, argumentis & judiciis trahitur; alia *Inartificialis*; quæ extra causam, à testibus, tabulis, confessione, iuramento, accipitur.

Rursus utraque vel est *Plena*; quæ plenam fidem judici de eo quod propositum est, facit: *Panorm. ad c. fin. §. 1. num. 7. de*

iureiur. ut fit per duos testes, instrumenta publica, præsumtiones, partium confessiones judiciales, *ut in c. cum causam.* 13. *hic.* rei evidentiam. *Spec. tit. de præbend.* §. *videndum.* &c. vel *Semiplena*, quæ imperfectè concludit, & Judici non tantam fidem facit, ecui soli stare debeat: ut fit per unum testem, omni exceptione majorem, *Mascard. de prob. vol.* 1. *qu.* 4. instrumentum privatum, comparationem literarum, confessionem extrajudicialem, rationes, famam, & similia. *Dd. in c. fin. de iureiur. Mascard. d. loc.*

Plures tamen probationes semiplenæ conjungi possunt, ut faciant plenam; puta si probationes] tendant ad unum finem, non autem si ad diversum; *Felin. c. cum causam.* 13. *hic.* sive sint ejusdem generis, ut est in duobus testibus, sive diversi, vt unius testis cum fama. *Mynſ. obſ.* 100 *cent.* 2. Nisi tales probationes conjungendæ, sint in sua specie imperfectæ: puta si fama probetur per unum testem, & fuga probetur per alium testem; tunc non conjunguntur, cùm quodlibet judicium duos testes requirat. *Abbas in c. transmissæ.* 3. *qui filii sint legit.*

Probare debet actor, non reus; *c. bonæ memoriæ.* 23. §. *porro excessus. de elect. c. quod autem.* 1. *& seq.* 6. *qu.* 5. & sic affirmans, non negans.

Negantis enim factum per rerum naturam nulla est probatio. *c. quoniam contra.* 11. *hic. d. c. bonæ memoriæ.* 23. *vers contra.*

Reus tamen qui excipit, & eo quid asserit, probare debet, cùm in eo censeatur Actor; *c. in præsentia.* 18. *hic.* ut & si pro Acto-

Actore sit præsumtio. *c. contra morem. 8. dist. 100. not. in c. 3. Pontifices. 12. qu. 3.*

Per indirectum etiam potest admitti ut factum negantis admittatur probatio, dum à negativa in affirmativam quodammodo fit transitus. *c. ex tenore. 35. de testib.*

Quod ut melius intelligatur; distinguendum *cum Gloss. in c. accusator. 2. ad verbum accusator. 6. qu. 5. & in d. c. bonæ memoriæ. 23. §. contra ligati. ad verb. per rerum naturam,* inter *negativam iuris, facti & qualitatis.*

Negativa iuris probari debet, ut cùm quis emancipationem negat esse factam, rectè illud probare debet; *l. ab ea part. 5. §. 1. ff. hic.* quia hic negans affirmat solennitatem esse omissam, vel à jure requisita non fuisse adhibita.

Negativa facti est duplex: vel *Pura,* quæ simpliciter, sine determinatione loci, temporis, aut alterius rei proponitur, vel *Non pura*, cui locus, tempus, aut alia circumstantia adjicitur.

Illa nec directè, nec indirectè probari potest; ut, *si quis dicat, se non contraxisse, Bertham non duxisse, &c.* & proinde onus probandi transfert in affirmantem: *ut in d. c. accusator. 6. qu. 5. d. c. bonæ memoriæ. cum simil.*

Hæc probari potest per indirectum. *d. c. ex tenore. c. series. 26. de testib. l. optimam. 14. C. de contr. stipul.* veluti si instrumenta exhibeantur, in quibus contineatur, alio die, vel alibi, quàm asseritur, rem fuisse gestam.

Negativa qualitatis probanda, si qualitas contra juris communis præsumtionem ne-

geritur: ut cùm negat quis quem ad beneficium esse idoneum, id probare debet; quia quilibet præsumitur idoneus, nisi de contrario constet. *c. fin. de præsumt. c. un. de scrutin. in ord. faciend. l. ex persona. 3. C. de probat.*

Probari debent ea quæ inter partes controvertuntur seu dubitantur: non quæ adversarius confessus, *c. ult. vers. nisi sua sponte. 15. qu. 5. c. 1. nos. 2. qu. 1.* notoria, *c. super eo. 3. in princ. de testib. cog. c. tua nos. 8. in princ. de cohabit. cleric.* evidentia, *c. evidentia. 9. de accusat.* quæ judici ut judici, nota. *d. c. ult. §. sed mirandum. 15. qu. 5. c. si Sacerdos. 2. de offic. iud. ord. c. 6. unus ex nobis. 2. qu. 1.*

Sed & controversa ita demum probanda, si probata probanti profutura sunt. *c. per tuas. 32. in fine. §. noveris. vers. etsi probata. de Simon. Gloss. in c. cum contingat. 36. verb. ubi nihilominus. de offic. iud. deleg.*

Non tantùm in Civili causa probatio necessaria, sed & in criminali; *Hostiens. in Sum. num. 4. hic. & Dd. commun.* ita tamen, ut (sed maximè in hac, *c. 3. quisquis. c. 2. sciant. 2. qu. 8. l. fin. C. de probat.* & matrimoniali causa, *c. in literis. 24. & ibi Gl. verb. probata. de testib. & attest.*) ea sit clara & liquida. *c. in præsentia. 8. hic. l. 6. ff. eod. Gail. 2. obs. 13. num. 5.*

In crimine tamen simoniæ, *c. sicut. 6. de simon.* & hæreseos, *c. cum contumacia. 7. de hæretic. in 6.* quia in secreto solent committi, præsumtiones verisimiles admittuntur.

In quæstione speciei, fieri debet probatio in specie; generis probatio non sufficit: velut,

lut, si quis, dicens aliquē sibi esse subditum, hoc probare velit ex eo, quod tributum sibi solverit: quia tributi præstatio aliud quàm subjectionem significare potest, *c. recepimus. 8. de privileg. c. quanto. 16. c. praterea. 8. de censib.* Ita probatio generalis, vel æquivoca non releuat probantem super certa specie sub genere probato contenta. *c. constitutus. 6. de relig. dom. c. cum venerabilis. 21. de censib.*

Fit Probatio per testes, *c. 2. hic.* confessionem partium, *c. 1. nos in quenquam. 2. qu. 1.* instrumenta debita solemnitate confecta, *tot. tit. de fide instr.* evidentiam facti, *c. 17. de manifesta. 2. q. 1. exempl. vid. in c. priusquam. 4. dist. 28.* famam, *c. tertio loco. 5. hic. c. cum causam. 13. eod.* per libros antiquos, & scripturas antiquas in lapidibus vel columnis sculptas, *d. c. cum causam. c. 1. pervenit. 30. qu. 1.* literas sigillo Episcopi, *c. post cessionem. 7. hic. c. 20. cura sit omnibus. 11. qu. 3.* Legati, Cardinalis, Abbatis, Capituli, sigillatas, *d. c. tertio loco. 5. hic. c. 3. statuimus. 19. qu. 3.* communem opinionem, indicia indubitata, *c. excommunicamus. 13. de heretic.* præsumtionem, violentiam. *c. adferte. 2. c. literis. 12. c. tertio loco. 13. de prasumt.* &c.

Actor si plenè probavit, tenetur jurare. *c. 2. hic. d. c. ult. de iureiur.*

Fertur sententia pro eo, qui melius & magis sufficienter probavit. *c. licet. 9. §. ex pramissis. hic.*

Judex enim non secundum proprium animi sui motum, sed allegata & probata judicare debet. *c. in prasentia. 6. de renunciat.*

De testibus & attestationibus.

Tit. XXVII.

POst generalia de probationibus explicata, transeamus nunc ad earum species, quæ præcipuè duæ sunt; *testes*, de quibus hoc titulo; & *instrumenta*, de quibus titulo proximum sequente agemus.

Testis est, qui de aliquo facto controverso testimonium dicit: vel, generalius, qui alicui actui adhibetur, ut possit de eo, quandocunque opus erit, testimonium dicere.

Testimonium, seu *attestatio, tot. tit. hic.* est ipsius testis asseveratio.

Testis esse potest, non omnis, sed tantùm idoneus & fidelis, id est, qui omni exceptione major. *c.1. hic. c.2. placuit. 4. qu.2.*

Talis esse dicitur, qui jure non potest rejici. *c.3. si testes. in princ. & §. testium. 4. q.2.*

Jure alii rejiciuntur *in totum*, alii *pro certis personis*, alii *contra certas personas*, alii *in certis causis*.

In totum, impubes, *c.1. testes. 4. qu.2. c. forus.* 10. *§. fin. de verb. signif. l.3. §. pen. ff. hic.* præterquam in crimine læsæ Maiestatis; *l. de minore.* 10. *ff. de quæstion.* furiosus, mente captus; *c.14. in dicas. 3. qu.9. c. ult. de success. ab intest.* infamis; qualis est usurarius; qui publico judicio damnatus; qui ob testimonium dicendum, vel non dicendum, pecuniam accepisse judicatus & convictus; repetundarum, ob carmen famosum, calumniam, adulterium damnatus; ob vitæ turpitudinem Senatu motus; hæreti-

reticus; *c.* 1. *de haret. c.* 24. *non potest. s.* 39. *testes.* 2. *qu.* 7. nisi contra hæreticum. *c. in fidei favorem.* 5. *de haret. in* 6. *c. si hareticus.* 26. *in princ.* 2. *qu.* 7. perjurus, *c.* 18. *quicunque.* 6. *qu.* 1. *c. parvuli.* 14. *vers. & qui semel.* 22. *qu.* 5. mulier quæ corpore quæstum palam facit, fecitque, aliive omnes Legibus secularibus notati, *c.* 9. *constituimus.* 3. *qu.* 5. *l.* 3. *ff. hic. c. placuit.* 2. *cum seq.* §. *lege Iulia. in fin.* 4. *qu.* 2. *sicut nobis.* 9. *hic.*

Pro certis personis prohibentur testimonium dicere; domesticus, familiaris, cognatus, affinis, vel cui imperari potest ut testis fiat: pro eo cui talis est; *c.* 1. *vers. vel etiam. c. testis. vers. idonei.* 4. *qu.* 2. *c.* 1. *c.* 10. *similiter. verb. adfines. c.* 12. *accusatores.* 3. *qu.* 5. *c. super eo.* 22. *c. in litteris.* 24. *hic.* Non contra; *c.* 1. *vers. sed si voluerint.* 3. *qu.* 3. Non in consanguinitate probanda; & in matrimonio contrahendo & disjungendo: *c. videtur.* 3. *qui matr. accus. poss.* Amicus pro amico; *c. ult.* §. *testium.* 4. *qu.* 2. *c. quoties.* 5. *hic.* Socius pro sociis sive ejusdem criminis. *c. veniens.* 10. *c. personas.* 20. *hic.* sive contractus. *c. si testes.* § *testium.* 4. *qu.* 3.

Contra certas personas testari prohibentur; Reus de se crimen confessus, contra socios criminis; *c.* 1. *de confess. c. fin. ubi Gloss. verb. praterquam.* 15. *qu.* 3. exceptis quibusdam occultis & gravioribus criminibus, vt læsæ Majestatis, *d. c.* 1. *& d. c. fin. verb. praterquam.* hæreseos, *c. in fidei favorem.* 5. *de haret. in* 6. simoniæ: *c. veniens.* 10. *& ibi Gloss. verb. confessio. hic. c.* 1. *eod. in* 6. *c. si quis Papa.* 2. §. *propter occultas. dist.* 79. inimicus con-

tra inimicum; *c. cum* 1. *&* A. 22. *de sent. & re iud. c. per tuas.* 32. *& c. licet Heli.* 31. *de simon. c. cum oporteat.* 19. *ubi ratio. de accusat.* Libertus contra patronum; *can. Episcopus.* 58. §. *fin.* 12. *qu.* 2. *c. fin.* §. *liberti,* 4. *qu.* 2. Filius contra patrem, pater contra filium; Nisi in causa matrimoniali; *c. fin.* §. *parentes.* 4. *qu.* 2. Hæreticus & Judæus contra Christianum; *c.* 26. *si hæreticus.* 2. *qu.* 7. Laicus contra clericum, in causa criminali: *c. de catero.* 14. *hic. c.* 37. *beati.* §. *fin. cum c. seq.* 2. *qu.* 7. Non in causa civili, & causa electionum vel ordinationum: *c. tam literis.* 33. *hic.* Clericus contra Laicum; *c.* 9. *testimonium. in princ.* 11. *qu.* 1. Auctor inimicitiæ contra Episcopum. *c.* 10. *detractores.* 3. *qu.* 4.

In certis causis testimonium ferre prohibentur mulier in testamento, & in criminali causa, quæ criminaliter intentatur; non quæ civiliter; *c.* 1. *de crimine.* 15. *qu.* 3. *c. forus.* 10. §. *ult. de verb. signif. c. quoniam.* 3. *& c. tam literis.* 33. *hic.* patronus seu Advocatus, Procurator, in causa quam defendit; executor causæ, in ea; *c. ult.* §. *patroni.* 4. *qu.* 2. *c. insuper.* 6. *hic. c. ult. in princ. eod. in* 6. judex in causa, in qua judex, *c.* 37. *hoc etiam.* §. *quæritur. cum c. seq.* 2. *qu.* 6. *c.* 1. *& c.* 2. *nullus. verb. sed per se.* 4. *qu.* 4. quisque in sua causa. *can.* 4. *sanè.* 15. *qu.* 3.

Produci debent testes ad minimum duo, *c. veniens.* 10. *c. licet.* 23. *hic.* etiam ab homine in dignitate posito: *arg. c. ego solis.* 6. *dist.* 9. *Covarr. princ. quæst.* 33. *num.* 3. *vers. his accedit.* sive de causa civili, sive de criminali agatur. *d. c. veniens.* 10. *& c. licet.*

& c.

& c. cum à nobis, 28. *eod*. Nisi jus nominatim plures requirat: *d. c. licet*. 23. *in fin*. ut in Cardinali Episcopo cõvincendo septuaginta duo, Presbytero Cardinali quadraginta quatuor, Diacono Cardinali viginti quatuor, Subdiacono, Acolutho, Exorcista, Lectore, Ostiario, septem: *c. 2. præsul. 2. qu.* 5. præterquam si testes sint spectatæ vitæ & scientiæ. Quo casu duo aut tres videntur sufficere. *c. 3. nullam. §. fin. nullam. vers. sed hoc*, 2. *qu*. 4. In purgatione Episcopi duodecim, Presbyteri septem, Diaconi tres requiruntur, *c. 19. omnibus. in fin. 2. q. 5. c. 12. si legitimi. 2. qu. 4.* in testamentis tres. *c. cum esses*. 10. *de testam.*

Unus vel singularis testis, cujuscunque sit dignitatis, regulariter non probat. *d. c. licet. universis*. 23. *& c. licet ex quadam*. 47. *hic*.

Dico *regulariter*; nam certi sunt casus, in quibus probat; ut cùm alicui non fit præjudicium; puta, cùm dubitatur, an quis sit baptizatus, vel an Ecclesia sit consecrata, & hujusmodi; *c. parvulos*. 110. *de consecr. dist*. 4. *c. solennitates. de consecr. dist*. 1. item cùm dubitatur de voluntate obmutescentis seu morientis; *arg. c. 7. qui recedunt. & c. seq. 26. qu*. 6. cum matrimonium impeditur prætextu consanguinitatis contrahi; *c. super eo*. 22. *hic. c. præterea*. 12. *de sponsal*. cùm dicit Sacerdos aliquem pœnituisse. *c. nemo*. 14. *de simon. & arg. c. testimonium*. 54. *hic*. cùm executor se dicit citasse vel denunciasse; *c. cum parati*. 19. *de appellat*. cùm pater dicit filium invitum monachum esse factum; *c. 4. præsens*. 20. *qu*. 3.

cùm de crimine læsæ Majestatis agitur ; *c. si quis Papa.2.dist.79.*

Non plures Judex admittere debet, quam ad probandam causam sunt necessarii. *arg. c.significaverunt.*36. *& c.seq.c. de testibus.* 29.*hic.c. cum te*,18.*de offic.iud. deleg.c. finem*.5.*de dolo & cont.c. frequens.* 1. *de restit.spoliat. in 6.*

Qui admittuntur non se ultro offerre ; sed vocari , & veluti inviti deponere debent: *tot.tit.hic.* Qui enim ultrò se offert , habetur , ut dicunt , subornatus & suspectus. *arg.c.*4.*illi.* 5.*qu.*5.

Produci & recipi debent regulariter, post litem contestatam: *c.*1.*&* 2,*ut lite non cont.* non ante ; nisi fortè de morte testium vel absentia diuturna timeatur, vel de causa matrimonii, electionis , publicationis , inquisitionis, *d.c.fi.eod.* denunciationis, *c.novit*,13.*de iudic.* agatur. *vid. Gl. ad d.c.fin. verb.regulariter* .

Fieri debet productio coram eo judice , qui de causa cognoscit : *c.cum olim propter*, 14.§.*interim.de privil.* Nisi testes sint valetudinarii, senes , debilitate confecti , paupertate nimia oppressi, ita ut ad judicis personam adduci non possint ; tum enim ad ipsos examinandos personæ idoneæ & discretæ mittuntur. *c.si qui testium.* 8.*hic.*

Testes antequam examinet judex , debet & partem citare, non trina sed una citatione, *c. in nomine Domini.*2. *hic.* & à testibus de veritate dicenda prævia admonitione super perjurio facta , *c.* 1.*de crim.falf.c.* 80. *quisquis.* 11. *qu.*3. jusjurandum exigere. *c. qualiter.*17.*& c.seq.de accusat.c.nuper.* 51. *c.tuis quæstionibus.*39.*hic.c.fin.*§. *& prius.*

2.*qu.*

2. *qu.* 5. *c. pen.* 3. *qu.* 9. Quantumvis causa sit summaria. *vid. Imol. in Clem. sæpe. de verb. signif.*

Juramentum hoc (nisi à partibus remittatur, *c. tuis quæstionibus.* 39. *c. nuper.* 51. *hic.*) præstare debent testes omnes tam regulares, quàm seculares. *Dd. in c. fin. de iuram. calumn.* Hi tactis sacrosanctis Scripturis; illi iis propositis & manu ad pectus admota. *Gloss. ad Clem. de homicid. ad Clem.* 1. §. *porro. de hæretic. tex. in c. testimonium.* 9. §. *fin.* 11. *qu.* 1.

Juramento præstito quemque testem Judex, aut is cui examen commissum, examinat, clam partibus, separatim, adhibito Notario, qui dicta consignet; cùm super articulis ab Adversario exhibitis; *c. venerabili.* 52. *c. nuper nobis.* 51. *c. significavit.* 41. *hic.* tum super interrogatoriis, seu quæstionibus super ipsis testium personis; item super ipsa lite, veritatis eliciendæ causa, ab eo contra quem testes producuntur propositis; *c.* 2. *hic. in* 6. & omnibus circumstantiis; videlicet causis scientiæ; *c. cum causam.* 97. *hic.* persona, loco, tempore, visu, auditu, credulitate, fama, & certitudine.

Debet enim testis, si petitur, scientiæ rationem reddere. *Innoc. in d. c. cum causam.* 37. *num.* 1.

Sola enim attestatione prolata, nec aliis legitimis adminiculis probata causa, nullius est momenti. *c. fin.* § *sola.* 4. *qu.* 2.

Eam reddet per illum corporis sensum, quo id, de quo interrogatur, percipitur; ut visum, auditum, vel alium. *Gloss. in d. c. fin.* §. *in testibus considerandum. verb. ex tempore.*

Debet interrogatoriis respondere, non absens per scripturam, sed præsens verbis, *c.15.testes.3.qu.9.c.fin.§.alia est.4.q.2.c.3. relatum.§.leges.vers. unde canonica.5.qu. 2. c. tua nos. 8. §.si verò publicum. vers. cum non sit.de cohabit. cleric. & mulier. c. a nobis. 2. qui matr. accus.poss.* claris, *d. c. cum causam.37. hic.* necessario vel probabiliter concludentibus, *Farin. qu.70. num. 147.* veram depositionis causam continentibus; non ex credulitate, *c. quoties.5.hic.* auditu alieno, *c.praterea.27.c.licet.47. hic.* nisi cum eo alia adminicula accedant; aut de antiquis agatur; quæ se audivisse à senioribus, alioquin tamen fide dignis, dixerit. *d.c.praterea.& c.5.de parentela.15.qu.6. ubi Gloss. in verb. audistis. & d.c.licet.*

Depositione facta, Judex diligenter annotari curabit, quid testis tam super interrogatoriis quàm articulis deposuerit; annotata testi præleget, & tandem eum de silentio servando admonitum dimittet. *Specul.de test.§ 4.num.2.*

Annotata præelegit testi, cùm ut ejus constantia appareat: potest enim is nō ex intervallo, sed in continenti se corrigere, & dictis suis in depositione addere vel diminuere: *not.in d.c.cum causam.37.& c. praterea. 7.de testib. cog. & ibi Panorm.* tum ut ipsius depositionis claritas appareat: si enim testis obscurè deposuit, iterùm, ut veritas habeatur, est examinandus. *c. cum clamor validus.53.hic.*

Examinatione peracta, operam judex dare debet, ut partes ulteriori productioni renuncient; *Specul. eod.§.satis, in princ.*

& §.

& §. ult. per c. cum venisset. 25. hic. Alioqui litigantes, intra terminum à Judice productionibus præstitutum, vicissitudine probationum, usque ad tertiam super iisdem articulis testium productionem progredi possunt; non quartam; nisi producens juret, se nec calumniæ causa eam facere, nec testificationum copiam habuisse. *c. cum clamor. 53. & c. 2. c. pen. c. in causis. 15. c. significaverunt. 36. hic.*

Quippe publicatis seu cognitis semel testimoniis super iisdem articulis nulla amplius est productio; super novis est. *c. fraternitatis. 17. in text. & Gloss. c. constitutis. 46. c. causam quæ. 19. hic.* nisi fuerit ei renunciatum. *d. c. cum venisset. 25. c. veniens. 38. c. cum in tua. 44. eod.*

Publicatis testationibus, earum copia litigatoribus à Judice communicari debet: *c. quoniam. 11. de probation.* quo contra excipere, aut pro illis dicere alternis possint.

Qua de re ante, vel in ipsa publicatione, protestari & mentionem inferre debent; alioqui non audiuntur. *c. præsentium. 31. & ibi Mins. n. 1. hic.*

Nisi ea, propter quæ testium personas pars rejicere velit, demum post publicationem oriantur, *d. c. præsentium. 31.* pars juret, se id ex malitia non facere; *d. c. præsentium.* judex (contra quem protestari debet) eum, quominus antea exceperit, impediverit, *Mins. in d. c. præsentium.* tales testes repellere velit; qui omnino testes esse non possunt. *Idem d. loc. num. 16.*

Exceptionem hanc probare Reus, contra quem testes sunt producti, potest intra

intra terminum ad reprobandum datum, per testes alios, qui reprobatorii dicuntur, vel instrumenta. *d. c. præsentium. c. licet Heli.* 31. *de simon.* Quos Actor rursus per alios reprobare potest. Neuter ultra audietur.

Quia testes probatorios, & eorum reprobatorios reprobare licet, non reprobatorios reprobatoriorum. *c. licet. dilectus.* 49 *hic.*

Exceptione proposita & probata, Judex cognoscit, quibus plus fidei debeat tribuere.

Quod non ex testium multitudine sola, nec testimoniorum verisimilitudine, sed ex testium fide, dignitate, moribus, fortuna, constantia, religione, ponderat. *c. si testes.* §. *testium.* 4. *qu.* 2. *c. præterea.* 27. *hic. c. forus.* 10. §. *fin. de verb. signif. c. Ecclesia.* 48. *de elect. l. testium.* 3. *ff. hic.*

Si testes Actoris & Rei auctoritate & conditione sint pares, pro Reo sententiam ferre debet. promtiores enim ab absolvendum esse debemus, quàm ad condemnandum. *c. ex literis.* 3. *de probat.* Nisi Actoris causa sit Rei favorabilior.

Talis est, si sit pro re aut persona favorabili; ut libertate, dote, testamento, legitimatione, pupillo, vidua, orphano, fisco, Ecclesia, &c. *c. fin. de re iud. l. inter pares.* 38. *ff. eod.*

De testibus cogendis, vel non.

Tit. XXVIII.

Testes si vocati sponte noluerint veritati testimonium perhibere, à Judice Or-

Ordinario, vel ejus Delegato seu Commissario, Ecclesiastica censura, etiamsi juraverint se testimonium non dicturos, *c. intimavit.* 18. *de testib. & attest.* cogi possunt; *c.* 1.3.4.7.8.9.10. *hic.* maximè si nullo excusationis privilegio sint muniti, & se gratia, timore, vel odio, ferendo testimonio subtrahant. *cap. dilectorum.* 10. *& cap.* 1. *eodem*.

Publicè enim, ne veritas, ad quam eruendam testes adhibentur, *c.* 1. *eod.* occultetur, *c. fin. eod.* imo & ipsius testis interest; cùm veritatem occultare sit mortale peccatum. *c.* 80. *quisquis.* 11. *qu.* 3. *c.* 1. *& ibi Gl. verb. occultent. hic*.

Cogi non potest testimonium quis dicere, contra socerum, generum, vitricum, privignum, sobrinum sobrinove natum, eosque qui priore gradu sunt, &c. *c. ult.* §. *lege Iulia publicorum.* 4. *qu.* 2. nec libertus contra patronum; *d. c. ult.* § *liberti adversus.* nec senex, valetudinarius, miles, qui cum Magistratu abest, aut cui venire non licet; *d. c. ult.* §. *inuiti.* publicanus, qui exercitui præbendum conduxit, *d. c. ult.* §. *publicani.* Episcopus, *cap.* 9. *testimonium.* §. *nec honore.* 11. *qu.* 1. Clericus, aliaque Ecclesiastica persona. *cap.* 38. *statutum. in fin.* 2. *qu.* 6.

Quæ tamen personæ, si aliter de veritate constare nequit, ad testimonium vel coram judice evocatæ, vel coram persona ad illas missa, *cap. si qui testium.* 8. *de testib. & attest.* dicendum, cogi possunt. *c. super.* 3. *cap. pervenit.* 4. *hic*.

Cavendum tamen, ne temerè, & nisi exigente causa, testes evocentur, *c. statutum.* 11. §.

11. §. *pro ferendo. de rescript. in* 6. & ut sumtus evocandis à producente dentur; alioquin enim venire non tenentur. *d. c. statutum.* § *pro ferendo. vers. sed nec tunc. cap. fin.* § *liberti testes.* 4. *qu.* 2.

Qui testes testimonium dicere, vel ad examen venire impediunt, puniendi sunt. *c. cum causam.* 37. § *quod si forte. & c. constitutus.* 46. *de testib. & attest.*

De fide instrumentorum.

TIT. XXIX.

TEstium & instrumentorum probationes in exercendis litibus æquiparantur: *l. in exercendis.* 15. *C. hic.* imo interdum, sed lata significatione, instrumentorum appellatione testes continentur. *c. pervenit.* 4. *de testib. cog. c. forus.* 10. *de verb. signif.* in stricta, sunt diversa. *c. cum Ioannes.* 10. *hic. cap.* 11. *forte. in fin.* 23. *qu.* 4.

In hac significatione *Instrumenta* accepta, sunt scripturæ rei controversæ fidem facientes.

Sunt vel *publica*, vel *privata*.

Publica dicuntur, quæ à publicis personis (ut Notariis.) *c. quanquam.* 2. *de usur. in* 6. *c. illud.* 11. *de præsumt.* confecta; *cap.* 2. *hic.* quæ sigillo aliquo publico, ut Episcopi, *c. post cessionem.* 7. *de probat. c.* 20. *cura.* 11. *qu.* 3. Capituli, *c.* 5. *de probat. c. in nomine Patris.* 1. *fin. dist.* 73. Principis secularis, *c. cum dilectus.* 9. *hic.* sunt signata; *c. scripta.* 2. *hic.* quæ auctoritate Magistratus interveniente publicata; *c.* 6. *perpetuus.* 12. *hic. leg. publicati.*

cati. 2. *ubi Dd.C.de testam.* quæ à scribente, licet privato, & duobus testibus, subscripta; *c.* 1. *de testib. & attest.c. quoniam contra.* 11. *de probat.*(sed hæc vim instrumentorum publicorum tantum habent, dum testes vivunt; *c.*,2. *hic.*) quæ ex archiviis publicis extracta, *c. ad audientiam.* 13. *de præscript.* *cap.* 1. *pervenit.* 30.*qu.*1. Imo omnis scriptura , cui de jure vel speciali consuetudine creditur. *d. c. cum dilectus.* 9. *hic.*

Privata instrumenta sunt, quæ auctoritate privata fiunt à privatis personis, nullis adhibitis testibus: ut sunt rationes, privatæ annotationes, apochæ, antapochæ, epistolæ, cautiones.

Hæc per se non probant; nisi contra scribentem, & non insiciantem, *l.* 26. §. *fin. ff. depos. Ias. & Bart. in l. admonendi. ff. de iureiur.* aut eum qui ea acceptavit, *Lanfr. c. quoniam. ad verb. instrument. num.* 50. *de probat.* aut nisi subscriptione testium, vel contrahentium, vel vetustate temporis, vel judiciaria cognitione sint roborata. *Bald. in rubr. Cod. hic. num.* 44. & 45.

Illa, si coram judice facta, plenam fidem faciunt; ut nulla in contrarium probatio admittatur. *l. in hac.* 30. *in fin. C.de donat. l.census.ff. de probat.* si à Notario facta, itidem plenam fidem faciunt, si omnia solennia in eorum confectione observari solita intervenerint: ita tamen ut probationem in contrarium admittant. *l.cum precibus.* 18. *C.de probat. Novell.* 73. *cap.*5.*c.cum Iohannes.* 10. *hic. cap. ad audientiam.* 13. *de præscript.*

So-

Solennia ea sunt: Invocatio nominis Domini, anni ejusdem indictio, dies, contractus, nomen Imperatoris, vel Papæ, vel Regis, locus, testes, nomen & signum Notarii: *Specul.de instr.edit.* §.2.*in princ.* Non subscriptio & subsignatio contrahentium & testium. *Panorm.* & *Innoc.in c.*1. *de his quæ fiunt.*3. *Prælat.sine cons.Capit.*

Quæ si observata, faciunt instrumento plenam fidem; Si sint authentica; non si exēpla: *c.*1. *hic.* (Nisi auctore Judice; *c.fin.eod.* aut ab eodem Notario, qui authentica confecit, eo animo fuerit scripta, ut perinde ac authentica valerent. *Dd.per c.dudum.*20. *de convers.coniug.*) Si integra, non cancellata, innovata, rasa, suspecta, *c.ex literis.* 3. *cap. inter dilectos.*6.*hic.c.licet.*5. *de crim. fals.c. cum venerabilis.*7.§.*sed part.de relig.dom. c.cum olim.*12.& 14.*de privileg.*

Produci debent instrumenta regulariter post litem contestatam. *Mins.ad c.*1.*nu.*41. *de probat.ratio in cap. quoniam. in princ.ut lit. non contest.* possunt usque ad conclusionem in causa; *c. cum dilectus.* 9. *hic. ratio.in c.pastoralis.*5.*de caus.propr.*& *possess. c.auditis.*8.*de procur.* nō post, si causa sit profana: *ut in d. c.cum dilectus.* omnino, secundum aliquos, si beneficialis. *Hostiens.ad c.ad petitionem.de accusat.c.lator.*7. *c.consanguinei.* 11. *de sent.* & *re iud. ratio in Clem.sæpe. de verb.signif.*

Fieri debet productio judici, coram quo litigatur; sed & ex causa alii; *cap. accepimus.* 4. *hic.* in loco tamen congruo & securo; *d.c.accepimus.c.*20.*hortamur.*3.*qu.*9. *c.ex parte.*47.*de appellat. c.accedens ad.*4. *ut lite non cont.*

Edun-

Eduntur instrumenta, interdum, si producenti ita videatur, non in totum, sed in tantum quoad causæ convenit. *c. contingit. 5. in fin. hic.*

Reus non tenetur Actori instrumenta sua edere, vel in judicio contra se proferre; *c. ult. §. qui intendit. q. qu. 3. c. 1. de probat*, nisi forsan ea sint communia. *c. Gl. perpetuus. 12. hic.*

Si instrumenta, non cum Actore communia, in judicio producat, quibus uti vult, ea Actori edere tenetur; ut & vicissim ei Actor. *secund. Gl. in d. c. G. perpetuus.*

Qui contraria duo instrumenta in judicio profert, sibi fidem invicem derogantia, neutro probat. *c. imputari. 13. ubi Gloss. verb. contrarius. hic. c. cum inter. R. 16. de election.*

Nec quis probat instrumentis quantumvis publicis & sigillatis, quorum literæ legi non possunt, ut non valeat intelligi, quid in eis fuerit scriptum. *c. inter dilectos. 6. hic.*

Possunt instrumenta, contrariis testibus, sed pluribus & honorabilioribus, quàm in instrumentis scriptis, refelli: si quidem agatur de facto recenti; *c. ex tenore. 35. de testib. c. cùm Ioannes. 10. hic.* non si de antiquo. *c. un. ut. Eccles. benef. fin. dim. Vid. quæ ad hunc titulum diximus in Aphorismis ad Digesta, & maximè in Enarrat. Codicis dicimus.*

De

De præsumtionibus.

TIT. XXX.

SEquitur de *præsumtionibus*, quia eæ quandoque probationem faciunt, & Judicem in formanda sententia instruunt. *c. literas.* 14. *& tot. tit. hic.*

Est *præsumtio*, probabilis conjectura, ex certo signo proveniens, quæ alio non adducto, pro veritate habetur. *Alciat. tract. de præsumt. in princ. part. 3. incipit, Veniamus. num.* 1.

Est, secundum Canones, quadruplex: *Temeraria, Probabilis, Violenta, Necessaria. c. adferte. 2. c. literis. 12. c. literas. 14. hic.*

Temeraria est, ex causis levibus proficiscens vana hominis opinio. Dant Canones exemplum in Presbytero mulierem amplexante; Et dicunt, temerè judicare quem, illud illum ex libidine facere, cum benedicendi, vel ad pœnitentiam exhortandi gratia id facere eum præsumptio sit. *c.* 14. *absit.* 11. *qu.* 3. *c. in scripturis.* 8. *dist.* 96. Tales etiam in foro olim fuerunt præsumptiones & indicia ex aqua frigida, fervente, zeli, ferro candente, duellis, fortes, quas Pontifices, & piissimè, utpote fallacia, sustulerunt. *c.* 22. *monomachiam.* 2. *qu.* 4. *c.* 2. *& c. fin. de purg. vulg. c. ex tuarum.* 8. *de purg. can.*

Ea nec semiplenè probationem facit, nec animum judicis movere debet. *c.* 1. 2. *qu.* 1. *c.* 9. *oves pastorem.* 6. *qu.* 1. *c. si quid verò.* 23. *dist.* 86. *c. licet Heli.* 31. *de simon.*

Pro-

Probabilis præsumptio, est verisimilis conjectura, ex certo signo proveniens, quæ alio non adducto, pro veritate habetur. *Alciat. d. loc. par. 3. per c. quia verisimile. 10. hic.* Sic præsumitur non esse pudicam, quæ cum aliis viris vagatur. *c. tertio loco. 13. hic.*

Hæc, si lege juvatur, vim habet probationis, nisi contrarium probetur. (Hoc enim admittitur. *c. 3. præsentium. 7. qu. 1. c. super hoc. 5. de renunc.*) Si ea non juvatur, sed tantùm in hominum opinionibus consistit, non probat per se, sed tantùm probationem sibi concordantem juvat; *c. illud. 11. hic. c. fin. §. sæpe. 4. qu. 3. c. 4. si duo. 35. qu. 6.* ad juramentum ei deferendum, pro quo est præsumtio; *c. ex insinuatione. 3. de procur. c. sicut consuetudo. 2. de probat.* & purgationem præsumto infamato. *c. si quis. 2. de purg. canon. c. 5. & 13. presbyter. c. 16. si mala. & c. 19. omnibus. 2. qu. 4.*

Violenta præsumtio, aliàs *præsumtio iuris* dicta, est verisimilis probatio ex multis indiciis, vel uno multum efficaci & veritati proximo, collecta. *Venat. in Analys. Iur. Pontif. hic.* Ut, fugiens cum gladio sanguinolento præsumitur vulnerasse; inventus nudus cum nuda, solus cum sola, in eodem lecto jacentes, secretis locis & latebris, præsumitur fornicatus. *c. literis. 12. hic.* &c.

Hęc onus probandi in aduersarium transfert, & tam diu stat, donec contrarium probetur; *c. proposuisti. 4. de probat.* In criminalibus facit tantum indicium ad torturam: non ad condemnationem. *c. literas. 14. hic. arg. c. 12. nomen. 2. qu. 1. c. quia verisimile. 10. hic.*

Ne-

Necessaria præsumtio (*iuris* & *de iure* dicta) est dispositio legis aliquid præsumentis, super præsumto, tanquam sibi comperto, statuentis. *Alciat. d. loc. in princ.* Sic virgo, quæ ab eo, qui eam per verba de futuro desponsavit, postea cognita, censetur in sponsalia de præsenti consensisse. *c. Usque fidē. 30. de sponsal.* ut & ea purè, quę se à sponso conditionali passa est cognosci. *c. de illis. 7. de despons. impub. c. per tuas. 6. de cond. appos.*

Hæc præsumtio plenam probationem facit, & pro veritate habetur, nec probationem admittit in contrarium; nisi per confessionem partis, restitutionem in integrum, & alia. *de quibus vide Alciat. in d. tract. & Felin. in c. quanto. 8. hic. & Bald. in addit. ad Specul. hoc tit.*

Causæ, ex quibus præsumtiones proficiscuntur, sunt fere infinitæ; paucas hìc enumerabimus.

Desumuntur, ex persona, *c. decenter. 6. dist. 89. c. fin. hic* loco, *c. 21. quisquis. 17. qu. 4. c. literis. 12. hic.* tempore, *c. 1. Gonsaldus. 17. qu. 2. c. 26. in omnibus. dist. 81.* qualitate, *c. 2. sunt nonnulli. dist. 46. c. fin. §. hermaphroditus. 4. qu. 3.* taciturnitate, *c. 1. sit Rector. vers. primo post. 43. c. nonne. 5. hic.* vtilitate, *c. 24. ipsa pietas. 23. qu. 4.* fletu, *c. 1. si verum. 31. qu. 2. c. 10. imitare. 6. qu. 1.* fuga, *c. 111. constat. 1. qu. 1. c. sit rector. vers. rectores. dist. 43.* negligentia, *c. 6. pervenit. dist. 18. c. scribam. 9. hic.* familiaritate, *c. 1. quorundam. dist. 34. repellantur. 7. de accus.* vicinitate, *c. sed continuo. 46. dist. 1. de pęn.* dignitate, *c. 14. absit. 11. qu. 3.* dilectione, *c. 51. ea. 23. qu. 4. c. grave. 29. de prab.* frequentatione, *c.*

cle-

*clericus.20.dist.81.c.monasteria.8.de vita & honest.cleric.*ætate. *c.cum in iuuentute.* 15. *hic.c.fraternitatis.7.dist.*34.&c.

De iureiurando.

Tit. XXXI.

Quod si actor in probatione deficiat, interdum ei *iusiurandum*, maximum expediendarum litium remedium, defertur. *c etsi Christus.* 26.§. *Iacobus.hic.*

Est divini Nominis assumtio, ad id, quod asseritur, confirmandum, *d. c. etsi Christus.*

Est vel *Promissorium*, vel *Assertorium*; *secund.Dd. vid. Hostiens.in sum.hic.nu.* 3. *& Sarmient.select.interpr.lib.*1.*c.*3.

Illud dicitur, quod contractui, vel alteri actui adjicitur, confirmandi, sive non retractandi juris causa.

Tale est juramentum Obedientiæ, *c.nullus.*5.*hic.c.legebatur.*3.*de maior. & obed.c. quanquam.*6.*dist.*23.fidelitatis, *c.veritatis.*13.*hic.c.* 18.*de forma.*22.*qu.*5. quo quis jurat aliquid se facturum, ut judicio sisti; litem exequi; *c.*1.*de sequest. possess.* vel daturum. *c.cum contingat.*28.*hic. c.quamvis.* 2. *de pact.in*6.*c.Quinta vallis.*23.*c. veniens.* 16.*c. debitores.*6.*hic.* Juramentum contractus confirmatorium; quo is vim, quam alioqui non haberet, accipit: *d. c. cum contingat.*28.*eod.c.licet.mulieres.* 2.*eod.in* 6. modò moribus bonis, naturalibus *c.*4.5.*& ult.de pact.& c.*2.*& c.fin.eod.in* 6.aut publicæ utilitati, *c.*2.*hic.d.c.*2.*de pact.in* 6. non repugnet.

Iu-

Iuramentum Assertorium, est quod rei praesentis, vel praeteritae, veritas asseritur.

Tale est *iuramentum Veritatis*, quod praestant testes in dicendo testimonio: *c. nuper.* 51. *de testib. & attest. c.* 2. *de iuramento calumn. c. ex literis.* 32. *hic. Iuramentum calumniae*, quo *Actor* jurat se non calumniandi animo: sed existimans se bonam causam fovere, ad litigandum venire; & *Reus* jurat, se arbitrari justam causam habere defendendi, & in aliis se non odio, nec differendi judicii gratia probationes vel juramentum ab alio exigere: *tot. tit. de iuram. calumn. Iuramentum malitiae*, quod quis de malitia suspectus, requirente judice, jurat, se non malitiosè exceptionem proponere, dilationem petere: *c.* 2. §. *fin. & ibi Gloss. fin. de iuram. calumn. in* 6. *c. pastoralis.* 4. *de except. c. ultra tertiam.* 55. *de testib. c.* 11. *iudicantem.* 20. *q.* 5. *Iuramentum purgatorium*, quod praestat accusatus vel diffamatus de aliquo crimine, quod non fuit probatum; jurat & purgat se ita non commisisse: *c.* 1. *c. quoties.* 5. *c. constitutus.* 3. *de purgat. can. Exod.* 22. *Iuramentum litis decisorium*. Quod tantum ad praesens argumentum pertinet.

Est hoc juramentum, litis finiendae causa, à parte litigante praestandum.

Est triplex, *Voluntarium*, *Iudiciale*, & *Necessarium. ut patet ex Rubr. huius tit. in ff.*

Voluntarium (sic dictum, quod sponte ab uno deferatur, ab altero suscipiatur, *l.* 2. *l.* 3. *l. iusiurandum.* 17. *ff. hic.*), est quod ex conventione per modum transactionis pars parti, extra judicium, defert. *d. l.* 17. *l.* 28. §. *ult. ff. eod.*

Iu-

Iudiciale est, quod in Judicio (unde judiciale, licet & ipsum sit voluntarium , dictum) pars parti, judice approbante, defert. *c. fin. hic. l.* 12. §. 1. *ff. eod.*

Necessarium est, quod Judex ex officio, in defectum legitimarum probationum , ubi neque nihil, neque plenè probatum est, alterutri litigatorum defert : sic dictum à necessitate præstandi . *d. c. generaliter . C. de reb. cred. l. admonendi.* 31. *ff. eod.*

Juramentum, ut valeat, deferri debet, sive à judice, sive à parte ad deferendum habili . Nemo enim debet sine necessitate, aut nisi aliquo compellente, jurare. *c.* 4. *si quis Presbyter.* 2. *qu.* 4. *d. c. etsi Christus.* 26. *hic.*

Habiles ad juramentum *voluntarium* & *Iudiciale* deferendum sunt; & qui rerum suarum, & qui litis sunt domini, nisi specialiter prohibeantur; *l.* 7. *C. l.* 17. §. *ult. l.* 35. §. 1. *l.* 3. §. 5. *ff. hic.* ad *Necessarium* solus Judex, ad instantiam partis, vel ex officio *Gail.* 1. *obs.* 108. *num.* 5. *Panorm. in c. ult. hic.* Non refert, an Ordinarius sit, an Delegatus. *l. admonendi. l.* 3. *l.* 12. §. *sin autem. l. ult. C. hic.*

Actori an reo sit deferendum, Judex, inspectis personarum & causæ circumstantiis, arbitrabitur. *c. ult.* §. *sanè. hic.*

Deferri *iudiciarium* , & *voluntarium*, potest omnibus qui ex conventione vel sibi , vel aliis, actionem & exceptionem acquirere possunt; *l.* 20. *l.* 24. *l.* 25. *l.* 26. *ff. hic.* cujuscunque qualitatis, ætatis sexus ; *dd. ll. & Gl. ad c.* 2. *de reception.* si quidem rei controversæ habeant scientiam ;

l. Marcellus. §. 1. ff. rer. amot. l. 5. in princ. ff. de in lit. iurand. Exceptis Sacerdotibus in levi causa, *c. etsi Christus. 26. hic.* non in magna. *in d. c. etsi Christus. d. c. si quis Presbyter. 2. qu. 4.*

Necessarium deferri potest omnibus semiplenè probantibus; Nisi sint viles, infames, *Beust. in l. admonendi. num. 8. ff. hic.* perjuri, de perjurio suspecti, *c. 6. ille qui hominem. 22. qu. 5. c. 3. de cohabit. cleric. & mulier. arg. c. 5. ita ergo. & c. 2. non est contr. 22. qu. 1. c. ex tenore. 10. de sent. excomm. c. literas. 14. de præsumt.* veritatem rei ignorent. *Barth. in d. l. admonendi. num. 27.*

Defertur *iuramentum voluntarium* & *Iudiciale* in omni actione, quæ in judicio proponi potest; *l. 3. l. 7 ff. hic.* Neque refert, an illa super statu hominis, *Bart. in d. l. 3. num. 3. per d. l. 3. §. 2. & l. 30. § 4. eod.* an matrimonio, sed saltem pro eo; *Barth. in d. l. 3. num. 2. fac. c. lator. 7. de sent. & re iudic.* aut crimine admisso, *Accurs. in d. l. 3. verb. agatur.* (sed ita ut Reo, non Actori, deferatur. *Ias. in d. l. 3. num. 23. Beust. ibid. num. 56.*) aut alia etiam causa moveatur. *l. 9. §. 2. l. 30. ff. hic.*

Iuramentum Necessarium etiam regulariter in quavis causa admitti potest: *d. l. 3. ibi: in cæteris. Dd. in c. ult. hic.* Excipiuntur causæ civiles magnæ & arduæ, *Bald. in d. l. 3. num. 9. hic. Beust. in l. admonendi. num. 238. ff. hic. fac. c. 1. § illum. de rest. spol. in 6.* criminales, *c. 2. sciant. 2. qu. 8. l. ult. C. de probat.* matrimoniales, *Gloss. & Panorm. & alii Dd. in c. mulier quæ. 34. in verb. absoluto. hic. fac. c. ult. de probat. c. super eo. de eo qui cogn. cons. ux.* spirituales, status, feudales; imo omnes

in

in quibus jura evidentissimas & plenas requirunt probationes. *Mascard. de probat. cas.* 358. *num.* 43. & 44.

Causa quæ juramentum hoc admittit, ut ei sit locus, debet esse dubia. *l. admonendi.* 31. *& ibi Dd. com. ff. hic.*

Dubia est, si probationis inopia laborat, *l.* 3. *C. eod.* id est, non si nihil sit probatum. Tum enim Reus, etsi nihil præstiterit, est absolvendus; *l. qui accusare. C. de edend. c. fin.* §. *sanè. hic.* sed si semiplenè probatum sit. *Costa'. in d. l. admonendi.* 31. *Dd. commun.*

Defertur *Iuramentum voluntarium* extra judicium; *Iudiciale* in judicio, & vel in principio, vel in medio: *Necessarium* in fine, id est, sententia definitiva: *l. pen. in princ. vers. omne igitur. C. hic.* Idque tam in prima, quàm secunda instantia. *Petr. Foller. ad Marant. part.* 6. *de iuram. num.* 20.

Iusiurandum voluntarium, delatum, nemo suscipere tenetur; qui tamen suscepit, illud præstare debet, nec potest referre. *l. iusiurandum.* 17. *ff. hic. Iudiciale* delatum, aut præstandum, aut referendum. *c. fin. hic. l. delata. C. l.* 34. §. *ait Prætor. ff. eod.* Nisi is qui detulit, de calumnia jurare nolit: *d. l. delata.* 9. *d. l.* 34. §. 4. jusjurandum remiserit: *l.* 1. *C. hic. Necessarium* ab eo cui defertur, necessariò est suscipiendum & præstandum, aut causa cadendum. *d. c. fin. hic. l.* 12. §. 2. & 3. *C. eod. c.* 2. *de probat.* & *c.* 2. §. 1. *de iuram. calumn.*

Iuramentum Iudiciale & *Necessarium* præstari debet coram eo Judice, coram quo causa ventilatur. *l.* 12. *in fin. princ. C. hic.*

Juramentum prout juramentum fuit delatum. *l.* 3. §. *fin. l. seq. l. qui per salutem.* 33. *ff. hic. Ratio est in l. iusiurandum.* 34. §. *non semper. ff. eod.*

Jurabatur tempore legis veteris, *Vivit Dominus, vivit anima mea*; *c.* 7. *& iurabunt.* 22. *qu.* 1. in primitiva Ecclesia, *Testis est mihi Deus*. &, *Testis est mihi conscientia mea*; *c.* 14. *si peccatum. vers. non vobis.* 22. *qu.* 1. Modernorum juramentum est: *Sic me, vel te, Deus adiuvet, & ista reliquiæ Sanctorum. c.* 5. *de parentela. cum* 4. *can. seqq.* 35. *q.* 6. *c.* 9. *quoties.* 1. *qu.* 7. *c.* 12. *habemus.* 22. *qu.* 1. *Sic me Deus adiuvet, & ista Evangelia. c. Ego N in fin.* 4. *hic.*

Jurandum semper per Deum, non per creaturas, aut Deos falsos. *d. c.* 7. *& iurabunt. c.* 8. *considera. c.* 9. *clericum. c.* 10. *si quis per capillum. c.* 16. *movet te.* §. *sicut etiam.* 22. *qu.* 1.

Per creaturas tamen ita prohibetur jurare, in quantum solæ considerantur; quia illis divinitatis & superioritatis numen tribueretur, quod fieri non debet: non prohibetur per creaturas jurare, in quantum earum honor refertur ad Deum: ut dum juratur tactis Evangeliis, per Evangelia, per Crucem; & ita intentio jurantis inspicitur: quare si quis juret super lapidem, putans se jurare super Evangelia, obligatur. *c.* 11. *humana.* §. *item obiicitur qui.* 22. *qu.* 5.

Qui sciens per lapidem, vel aliam creaturam, falsum jurat, perjurus est. *c.* 10. *ecce.* 22. *qu.* 5.

Per Deo falsò attributa, quæ ei verè non insunt, jurare, est blasphemia damnata; ut & temerè, & detestando, quæ ei insunt, usur-

usurpare, & per Virginis matris & Sanctorum nomina temerè dejerare. *c. statuimus.2. de maledic.c.10.si quis per capillum.22. qu.1.*

Debet omne juramentum tres habere comites: *Iustitiam, veritatem, discretionem.d.c. etsi Christus.26. hic.d.c. & iurabunt.22. qu.1.c.2. animadvertendum. 22. qu.2.*

Iustitiam habet; si licitum, nec ad mortale peccatum tendit. *c.innocens. 23.§.illicitum. 22.qu.4.*

Veritatem; cùm falsum abest.

Discretionem; quando cum causa, deliberatè, non ex impetu, vel ira, vel odio, vel amore nimio, aut sola gratia, fit, *d.c. innocens.§ illicitum.c. sacramentum.2.qu. 4.c.sicut ex literis.12. hic. c.10. non est.15. qu.1.*

Juramentum præstitum regulariter est servandum; si sine æternæ salutis detrimento servuari possit. *c.si verò.8.c.cum contingat.28.hic.c.licet mulieres.2.eod. in 6.c. quamvis pactum.2.de pact. in 6.* & qui non servat, perjurus habetur. *c.brevi.17.hic.c.14. si peccatum.22.qu.1.*

Maximum habetur remedium expediendarum litium, *l.1.l.2.l.26.§ fin.§ hic.* confirmat dubia, & ad veritatis indagationem pertinet: *c.7. & iurabunt.22.qu.1.c.2.animaduertendum.22.qu.2.c.significasti Reges, 4.hoc §.nimirum.de elect.ad Heb.c.6* de sententiis & transactionibus *Voluntarium & Iudiciale* præponderat: *d.l.2.l. duobus. 28.l. cum.30.§.si mulier.ff.eod.* novationi, *l.qui iurasse.26.§.fin ff.eod.* solutioni, *l.iusiurandũ ad.27.ff.eod.* acceptilationi, equiparatur:

l. iusiurandum. 40. *ff. eod.* probationis vim Necessarium habet: *d. l. eum. & leg. admonendi. & ibi Dd. ff. eod.* ex delato & relato præstito actio datur & exceptio. *l. si duo.* 13. *§ si quis. l. ait Prætor.* 17. *l. nam postea.* 9. *§. 1. & d. l. iusiurandum.* 40. *ff. l. cum proponas C. eod.*

Juramentum, quoad perjurii vinculum, ex parte jurantis est personale, & personam ejus non egreditur, neque ad heredes transit; omnino reale est ex parte recipientis, & transit ad hæredes. *c. veritatis.* 13. *hic. & ibi Dd. c. fin. de foro. compet. Guido Papa. decis.* 375.

Transit etiam ad successores, quod pertinet ad effectum obligationis, *Panorm. add. c. veritatis. Felin. ad c. cum sit. num. 9. de foro compet.* & in quantum pertinet ad probationem. *Guid. Pap. d. decis.* 375.

Perjurium committit, qui mendacium juramento firmat; qui juramentum promissorium indiscretè transgreditur; *c. 1. & 2. 22. qu. 3.* qui post juramentum profert contraria; nisi eum justa & rationabilis causa excuset: *c. fin. hic. in 6.* puta diversi intellectus in aliquo concurrant, error sit tolerabilis. *ut in c. cum dilecti.* 18. *de accus. vid. Gl. ad c. fin. ad verb. iusta causa hic. in 6.*

Perjurium Deum ultorem habet; *l. 2. C. eod.* Illud tamen committens ex legibus & Canonibus fit infamis; *c. 17. infames. 6. qu. 1. l. si quis maior. C. de transact.* testimonii dicendi, *c. 14. parvuli. 22. qu. 5. c. 18. quicunque. 6. qu. 1. c. testimonium. 54. de testib. l. si rui. § iisdem. C. de accus.* collationis beneficiorum, *Innoc. ad c. constitutus. in 2. vid. Panorm. ad c. querelam. ad c. cum nostris. de*

con-

conceß. preb. ad cap. cum in cunctis. de elect. fac. c. fin. hic. in 6. fit incapax; actione in qua pejeravit, privatur; *dict. leg. si quis maior. Cod. de transact.* ab Ecclesiæ administratione submovetur, *d. c. querelam.* 10. *c. cum quidam.* 12. *hic. ubi Gloß.*

In foro conscientiæ pro juramento temerario, unius anni; pro directo perjurio, septem annorum pœnitentia imponitur. *d. c.* 18. *quicunque.* 6. *qu.* 1. *c. fin.* 22. *qu.* 4.

A perjurio tamen excusat necessitas: *c.* 15. *si nulla.* 23. *qu.* 8. *c. Presbyteros.* 32. *dist.* 50. *c. brevi.* 17. *hic.* Ea enim legem non habet. *c. si nulla.* 113. *de consecr. dist.* 4 *c.* 26. *discipulos. de consecr. dist.* 5. *c. si quis propter.* 3. *de furt. c. significante.* 7. *vers. cum igitur. verb. quantum de pignor.*

De perjurio, *Lud. Roman. sing.* 430. *Gloß. ad l. ictus fustium. ff. de his qui not. infam.* & pœna juramentum licitum transgredientis, cognoscit judex secularis, *c.* 40. *Rex.* 23. *qu.* 5. & Ecclesiasticus: *c. novit.* 13. *de iudic.* quisque in suo foro: ut & an juramentum sit licitum, nec ne: *c. licet. mulieres.* 2. *hic. in* 6. aliàs regulariter juramenti, cùm inter res spirituales sit, cognitio ad forum Ecclesiasticum pertinet, *c. fin. de foro compet. in* 6. nec de eo est competens Judex Laicus. *Gl. fin. ad c. venerabilem. ad verb. periurii. de elect. Gloß. ad c. cum sit. de foro compet. & in c. prædicandum.* 21. *q.* 1. *vid. Felin. ad c. præterea. nu.* 28. *de sponsal.*

Licet juramentum omne, quod sine detrimento salutis æternæ servari potest, quamvis bonorum detrimentum immineat, sit servandum; *c. si vero.* 8. *c. cum contingat.* 18. *hic. c. quamvis.* 2. *de pact. in* 6. tamen, si

ex eo contra aliquem sequeretur peccatum, vel delictum aliquod, *vid. Paul. Castr. cons.* 112. *vol.* 2. super eo dispensari potest. *vid. c. prædicandum. fin.* 22. *qu.* 1. *c. venerabilem.* 34. *de elect. c.* 11. *qui sacramento.* 22. *qu.* 4. *c. pervenit.* 2. *c. cum contingat.* 28. *cum c. seq. c. verum.* 15. *c. debitores.* 6. *c. ad nostram.* 7. *hic. c. licet mulieres.* 2. *eod. in* 6. *vid. Guid. Pap. qu.* 224. *Panorm. in quæst. qu.* 2. *circ. fin. vers. si ego. & c. post eius consilia.*

Fit dispensatio ab eo qui potestatem, *c. venientes.* 19. *hic.* Ecclesiasticam puta, ut Episcopo, Pontifice, habet; *c. fin. de foro comp. in* 6. & causa cognita, *Gl. ad c. non est.* 5. *de voto. c. requiritis.* 5. §. *nisi rigor. & c. seq.* 1. *qu.* 7. vocatis, quorum interest non absolvi. *vid. Guid. Pap. dec.* 225. *&* 140. *& quæst. Tholos.*

Episcopus, non de omnibus; sed tantùm de his dispensat, in quibus dubium est, an juramentum sit licitum, nec ne. *c. constitutis.* 14. *de testib. & attest. c. si verò.* 8. *c. verum.* 15. *c. cum quidam.* 12. §. *illi hic.* Pontifex, propter plenitudinem potestatis de omnibus per viam communicationis, dispensationis, & totalis relaxationis. *Innoc. in cap. fin. de consuet. Gloss. & Archidiac. ad c.* 6. *sunt quidam.* 25. *qu.* 1. Quia in omni juramento superioris voluntas censetur excepta. *d. c. venientes.* 19. *hic.*

De exceptionibus & replicationibus.

TIT. XXXII.

PRobata Actoris intentione, Reus condemnabitur, nisi aliqua exceptione se defendat.

Ex-

Exceptio, est defensio ex justa & legitima causa competens adversus id quod ab Adversario intenditur. *l.cum nondum.* 4.*l. siquid em.*9. *cum l.seq.C.hic.*

Est summa exceptionum divisio, quod aut sunt *dilatoria*, aut *peremtoria*. *Gloss.*1. *in c.exceptionem.* 12. *hic.*

Dilatoria sunt, quæ rem & judicium differunt non tollunt. *d. Gloss. in cap. exceptionem.*

Hæ rursus sunt, vel *declinatoria iudicii*, *vel dilatoria solutionis. Gloss.ad c.exceptionem.*

Illa vel *ipsum Iudicem* concernunt, vel *litigantes*, vel *modum actionis instituenda*.

Quæ *propter iudicem* opponuntur, partim *ex ipsius persona* proveniunt: partim *ipsius occasione*.

Ex ipsius persona proveniunt; exceptio fori incompetentis, *c.*3.*pulsatus*.3. *qu.* 6. *c.* 48.*clericus*.11.*qu.*1.*c*.2. *si quis Episcoporum.* §.*exceptio*.3.*qu*.6. præventionis, suspicionis, *c.si quis contra*.4.*c.licet*.10. *de foro compet.* *c.quoniam*.11.*de probat.c. secundò requiris.* 41.§.*tertio.* & *c.cum speciali.* 61. *de appell.* inhabilitatis. *c.*1.§.*tria sunt*.3. *qu*.7. *c.insinuante.* 25.*c.cum R.*35. *de off. iud. deleg.c. fin.*§. & *revera*.3. *qu.* 5. *de hac vide supra tit. de iudice.*

Iudicis occasione proveniunt; exceptio loci non tuti, *Clem.pastoralis.* §. *notorium. de re iud.c.ex parte.* 47. *de appellat. Clem.* 2.*de foro comp.* inhonesti, *fac.l.quid tamen, si arbiter.ff.de de recept. arbitr.* termini angusti, *c.*1. *de dilat. c.ult.*2. *qu.*6, feriarum. *tot.tit.de feriis.*

Exceptiones *quæ litigantes* concernunt,

M 5 aliæ

aliæ *ex personis principalibus*, & vel *Actore*, vel *Reo*, vel *utroque*; aliæ *ex accessoriis*, puta, *procuratore*, descendunt.

Ex persona actoris descendunt; exceptio non impetratæ veniæ, si agat contra personam cui reverentiam debet, *c.58. Episcopus qui mancipium. 12. qu.2. l.1. 2. 3. leg. parentes. leg. fin. ff. de in ius voc.* causæ connexæ non dividendæ. *Goed. ad cap. 1. num. 25. de sequestr. Mind. 3. de process. 2. numer. ultim.*

Ex persona Rei; exceptio revocandi domum; competens Legatis, tempore legationis, ex negotio ante contracto; *cap. ult. de foro comp. l.2. §. legatis. ff. de iudic.* & studiosis; *iuxta Auth. habita. C. ne fil. pro patr.* exceptio spoliationis, *c.2. omnes. c. nullus. 3. c. in scripturis. 4. c. fin. 2. qu. 2. c. 2. Episcopi. 3. qu. 1.*

Ex utriusque Actoris & Rei persona; exceptio iusti impedimenti. *l. 1. & ibi Dd. & tot. tit. C. de dilat. Menoch. cas. 153.* contumaciæ, *l. 13. §. 1. & seq. C. de iudic. vide Old. in Enchir. Except. except. contumac.* cautionis, *tot. tit. ff. qui satisd. cog. Zang. 2. de except. 21.* inhabilitatis.

Actor dicitur inhabilis, vel *in totum*, vel tantum *certo modo*.

In totum; si minor viginti quinque annis, nec tutoris vel curatoris auctoritatem adhibeat; *l. 1. & 2. C. qui legit. pers. l. clarum 4. C. de auct. præst.* si mente captus, furiosus, *l. fin. C. de curat. furiosi.* mutus, surdus, prodigus, puta per sententiam declaratus: *Vant. de nullit. ex def. habil. num. 23. & seq.* servus, *l. seruus. C. de iudic.* nisi certis casibus; *relatis in l. vix. 53. & ibi Gloss. & Dd. ff. eod.*

ex-

excommunicatus, *c. exceptionem.* 12. *hic. c. decernimus.* 8. *de sent. excom. in* 6. & religiosus, *propter r ation. text. in c. fin. in princ. de testam. in* 6. nisi, utilitate vel necessitate id exigente, pro dignitate, officio, aut obedientia ipsi commissa; *c. cum deputati.* 16. *de iudic. Clem. religiosus. de procur. c.* 35. *Monach.* 16. *quæst.* 1. *c. un. & ibi Dd. Ext. de Syndico*: Magistratum, puta majorem, qui cum imperio; non minorem, qui sine imperio, *l. nec Magistratibus.* 32. *ff. de iureiur.* gerens; *l. pars literarum.* 48. *ff. de iudic.* Illustris persona. *l.* 25. *cum Auth. seq. & ibi Dd. C. de procur.*

Certo modo inhabilis est filius familias, absque assensu patris; *c. fin. in fin. de iudic. in* 6. *l. fin. circa princ. vers. necessitate. C. de bon. qua lib. ubi Bald. Salic.* nisi causa sit castrensis vel quasi, *l. lis nulla.* 4. *& ibi Gloss. ff. de iudic.* spiritualis, *c.* 3. *de iudic. in* 6. pro dote adventitia, *iuxt. Auth. quod locum. C. de collat.* experiatur; patris absentis consensus sine filii incommodo expectari non possit. *l. si longius.* 18. §. 1. *ff. de iudic. l. cum filiusfamilias.* 17. *ff. si cert. pet.*

Reus etiam dicitur inhabilis, vel *in totum*, vel *certo modo*.

In totum; si minor viginti quinque annis mutus, surdus, furiosus, prodigus, servus, *per iura in actore allegata*. excommunicatus. *c. cum inter.* 5. *hic. c. intelleximus.* 7. *& ibi Gloss. de iudic. c. dilecta.* 10. *hic. c. si verè.* 34. *de sentent. excommun.*

Certo modo inhabilis dicitur Reus, si

Magistratum cum imperio gerat, & causa sit civilis; *d. l. pars.* 48. *ff. de iudic.* non si criminalis; *l. iubemus. C. ad leg. Iul. repet. l. nulli. C. quor. appell. non recip. Novel.* 86. *cap.* 4. Non si minorem Magistratum gerat: *d. l. nec Magistratibus.* 32. *ff. de iureiur.* Est & inhabilis filius familias; si de adventitiis, in quibus patri est usufructus, & profectitiis bonis agatur; nam tum pater conveniendus: *l. ult. C. de bon. quæ lib.* In aliis causis, etiam ex delicto descendentibus, absque patris assensu conveniri potest. *l. tam ex contractibus.* 57. *ff. de iudic. l. filiusfamilias.* 39. *ff. de obl. & action.*

Ex procuratoris persona exceptio descendit procuratoria, qua vel contra procuratoris *personam*, vel contra ejus *mandatum* excipitur.

Contra ejus *personam*, quod procurator esse prohibeatur, *quis autem prohibeatur, vide supra tit. de procurat. & in Aphorismis nostris ad Digesta & in Enarrat. Codicis. eod.*

Contra *mandatum*; quod nullum habeat, *c. in nostris.* 4. *de procur. l. licet.* 24. *C. eod.* vel habeat quidem, sed non legitimum, *c.* 1. *eod. procurator.* 38. *de elect. in* 6. vel mandatum tantum habeat generale, cum in negotio speciale requiratur. *c. qui generaliter. c. de procurat. in* 6.

Exceptiones *modum actionis* concernentes, sunt, quod libellus sit ineptus, incertus, *c. examinata.* 15. *de iudic.* ante tempus, & conditionem, & plus quam debetur, petitum. *c. un. de plus petition. l. un. C. eod.*

Exceptiones *dilatoriæ solutionis* possunt

esse,

esse, per quas debiti solutionem quis in aliud, quam petatur, tempus esse differendam proponit; ut si pactum sit de non petendo, nisi post annum; si creditor usuras debiti pro futuris annis acceperit; *l. qui in futurum.57.ff.de pactis.* si à Principe, ne, nisi post quinquennium solvere teneatur, impetraverit; *l.universa.C. de precib.Imp. offer. l.fin.C. qui bon. ced.* si cum juratoria cautione ob inopiam à judicio & actione petitionis sit relaxatus. *c.Odoardus.3 vers. mandamus.de solut.*

Peremtoria exceptiones sunt, quæ in totum jus & agentis intentionem perimunt. *Gloss. in d.c.exceptionem.12.hic.*

Tales sunt, exceptio transactionis, *c.fin. de transact.c. fin. eod. in 6.l.postquam liti. C.de pact.*præscriptionis, juramenti, maximè dilatorii, *c.1. de litis contest. in 6.Ias. ad l.ait Prætor.junct.l.nam & postea. ff. de iureiur.c.et si Christus.26.eod. c. veniens.15. de accusat.* pacti juramento firmati, *c. licet mulieres. 2. de iureiur, in 6. c. quamvis pactum. de pact. in 6.* rei judicatæ, ab eo puta qui judicandi potestatem habuit; *c. at si clerici.4.de.iudic. l. res iudicata. ff. de div.reg.iur.l.4. §.condemnatum.ff.de re iud* si quid contra leges, canonesve; *l. non dubium. C. de legib. l. Iuris gentium. §. Prætor ait. ff. de pact.* aut vi, metu, *tit.ff.C. & Decret. quod metus.caus.*dolo, *l. si pactum. 6. C. hic.* actum dicatur; si agenti quod sua non intersit agere, objiciatur. *In decis.Capell.Tholos.68. ibi quinta regula.*

Harum quædam dicuntur *peremtoria litis finitæ*, quædam *simpliciter peremtoria.*

Illa

deleg. c. pastoralis. 4. hic. & ibi Coler. num. 8. Si ante quidem natæ, verùm post litis contestationem demum ad excipientis notitiam pervenerint; *ut in c. in nostra. 4. de procurat. d. c. pastoralis. 4. ubi Coler. nu. 9.* Si judex parti ejusdem exceptiones reservarit; *c. ad dissolvendum. 13. de desponsf. impub.* si continuum tractum eæ habeant; *Coler. d. c. pastoralis. num. 11.* Si est exceptio excommunicationis, *c. exceptionem excommunicationis. 12. hic.* puta majoris. *c. 1. eod. in 6.*

Potest judex terminum, intra quem exceptiones omnes necessariò proponi debeant, assignare. *d. c. pastoralis. Hostiens. in sum. num. 3. hic. Specul. de except. §. 3. num. 4.*

Regulariter exceptiones omnes sunt perpetuæ. *l. 5. ult. ff. de doli except. l. 5. l. 6. C. hic.*

Inducunt oppositæ litis contestationem. *ut vult Innoc. ad c. cum venerabilis. 6. numer. 1. hic.*

Qui excipit, non propterea confitetur agentis intentionem, cùm eidem non solum unam, sed & plures exceptiones, etiam contrarias proponere liceat; quas, si legitimæ fuerint, si Judex non admiserit, potest appellari; Judex verò punitur. *d. c. cum venerabilis. 6. hic. c. exceptionem. 63. de reg. iur. in 6.*

Contrariæ exceptionibus sunt *Replicationes.* Nam quomodo exceptio actionem, ita replicatio exceptionem enervat.

Denique quemadmodum replicatio exceptionem, ita replicationem duplicatio, duplicationem triplicatio, triplicationem

quar-

quadruplicatio, & ita deinceps, excludit. *l.2.ff.hic.& tit.Inst.de replicat.*

Quæ tamen multiplicatio hoc jure non admittitur, saltem quod ad testes antea productos attinet, quos tertiò refutare non licet; ne nimium judicium extrahatur. *c. licet.49.de testib.& attest.ubi latè Panorm.*

Habet replicatio tum rectè locum, quando Reus exceptionem suam contra actoris intentionem opponit. *arg. c.ad dissolvendum.13. vbi Gloss.& not.in verb. accusari. de despons.impub.*

In quacunque parte judicii opponi potest. *Gl.& Dd.l.2.§.1.ff.de except.*

Ut reus non tenetur probare suam exceptionem, antequam fundaverit actor suam intentionem: Ita hic contra non tenetur probare replicationem, nisi reus probaverit suam exceptionem & sic deinceps. *Specul.in §.nunc dicendum.vers.replicationes. subtit.de exception.* Summa enim æqualitas in judiciis semper est servanda. *c.non licet. 32.de reg.iur.in 6.& in c.novit.13.de iudic. & in c.cum inter.5.hic.*

Tempus ad replicandum, duplicandum, triplicandum, &c. in arbitrio Judicis consistit.

De præscriptionibus.

TIT. XXXIII.

QUia in iudiciis, sive in personam, sive in rem agatur, usucapionis, vel præscriptionis solet opponi exceptio: ideo de præscriptionibus hoc loco tractabimus, præsertim quia præscriptionis exceptio est litis

tis finitæ exceptio, ac non secus quàm exceptio transactionis, aut rei judicatę ad impediendam litis contestationem opponi solet. *l. fin. ubi Castr. ff. pro suo.*

Est *præscriptio* adjectio dominii, per continuationem possessionis temporis lege definiti. *l. 3. ff. de usucap.*

Definiri etiam, à fine & effectu, potest, jus quoddam ex tempore continuæ possessionis rerum mobilium & immobilium, interdum dominii utilis, interdum utilis actionis, aliquando legitimæ exceptionis causam tribuens. *c. 16. qu. 3. per tot. Hostiens. tit. de præscript. rer. immob.*

Quod tempus variè à jure pro varietate materiarum circumscriptum; unde & diversæ præscriptionum species.

Nam quædam est *triennalis*; in rebus mobilibus; §. 1. *Inst. de usucap.* quædam *quadriennii*, ut cum à fisco res emuntur; *l. 1. & tot. tit. C. de quadr.* quædam *decennii*, videlicet in rebus immobilibus & incorporalibus, ut servitutibus, inter præsentes; quædam *vicennii* inter absentes; *tot. tit. C. de long. temp. præscr.* § 1. *Inst. de usuc. l. pen. C. de usufr. l. pen. C. de servit.* quædam *annorum triginta*, cum quis sine titulo longissima possessione rem adipiscitur; *l. 8. & tot. tit. C. de præscript. 30. annor.* quædam *quadraginta*, ut in rebus Ecclesiæ præscribendis; *Auth. quas actiones. C. de SS. Eccles. c. 4. c. ad aures. 6. c. 7. hic.* quædam *centenaria*, aut tanti temporis, ut de ejus initio non extet memoria; ut in rebus Ecclesiæ Romanæ, *c. ad audientiam. 13. cum cc. seqq. hic. Novel.* 10. regalibus. *c. super quibusdam. 26. de verb. signif. & ibi Canon.*

In-

accedentes. 11. *hic*. præscribi non possunt.

Nec etiam, contra quam olim, præscriptio in matrimonio illegitimo; *c. non debet*. 8. *ubi Gloss. de consang. & affin.* aut voto, *can*. 4. *quod Deo Patri*. 33. *qu*. 5. *c. sicut nobis*. 1. *de regular. & transf.* aut iis, quæ quis alieno nomine possidet, *c. si diligenti*. 17. *hic*. locum habet.

Bona fides est, ut not. Gloss. in d. c. si diligenti. 17. *hic*. credulitas, qua quis putat tradentem esse dominum, vel jus distrahendi habere, licet in facto erret.

Ea, hoc jure, per totum præscriptionis tempus necessaria est. *c. ult. hic. c. possessor*. 2. *de reg. jur*. 6.

Malæ fidei possessor nullo unquam tempore præscribit. *d. c. possessor. c. si diligenti*. 17. & *c. veniens*. 19. *hic*.

Sola bona fides ad præscriptionem non sufficit, sed & justus titulus requiritur; quia sicuti ex temporis tractu non tollitur aliquod jus, ita & non constituitur. *c. dudum*. 31. *de decim. l. obligationum*. 44. *ff. de oblig. & action*.

Titulus, est justa possidendi, quod nostrum non est, causa. *Gloss. & Dd. in d. c. si diligenti. per illum text*.

Justus dicitur, qui si à Domino fuisset habitus, dominium potuisset transferre. Cujusmodi sunt tituli solutionis, emtionis, transactionis, hereditatis, occupationis, apprehensionis rei pro derelicto habitæ, legati, dotis, pro suo. *De quibus vide Aphorismos nostros in Digesta. hoc tit. & seqq.*

Hic tamen in præscriptione quadraginta annorum, in qua bona fides sufficit, necessarius non est; nisi jus commune aut præsumtio.

tio præscribenti adversetur. *c.1. hic. vid. Covarr. var. resol. lib. 1. cap. 17. num. 7.*

Præter titulum ad præscriptionem requiritur possessio, *c. sine possessione. 3. de reg. iur. in* 6. aut quasi, ut in corporalibus, *l. sequitur. 4. §. si viam. 27. ff. de usucap.* eaque continuata per tempus lege definitum. *l. 25. ff. eod.*

Si ea interrupta præscriptio ad nihilum reducitur, & priore nihil commodante; de novo est inchoanda. *vide Panorm. Felin. in c. ex transmissa.* 10. *hic.*

Interrumpitur, vel naturaliter, quia possidere possessor desiit; vel civiliter, per citationem solennem, denunciationem, litis contestationem. *l. mora. 26. C. de rei vend.*

Interruptio, quia facti est, probari debet; *l. asseveratio. C. de non num. pec.* quod & per testes singulares fieri potest. *secund. Dd. Felin. in c. illud. 8. num. 12. hic. Bald. in tract. de præscript. 3. part. 6. & ult. part. qu. 3. num. 45.*

Possessio autem continua non sufficit ad prescriptionem, nisi rem possessor sciat se suo nomine, sive per se, sive per alium possidere.

Alieno enim si possideat, ut is qui precarias ab Ecclesia consecutus, *can. 11. Clerici quilibet. & c. seq. si Episcopus. 16. qu. 3. can. 72. sæpe fit. 12. qu. 2.* colonus, emphyteuta, vasallus, non præscribit. *l. 2. C. de præscr. 30. annor. l. 7. §. 1. ff. com. divid. c. si diligenti. 17. hic.*

Perfecta præscriptione dominium, quia justum inducit titulum, *c. de quarta. 4. hic. c. 1. eod. in* 6. acquiritur, sic, ut ejus exceptio-

ptione præscribens non modò adversus agentes muniatur, sed & ipsam rem à Domino antiquo vindicare possit: *l.* 8. *in princ. C. de præscr.* 30. *ann. Guid. Pap. decis.* 416. *num.* 15. *Socin. in c. olim. num.* 19. *de litis. cont.*

De sententia & re iudicata.

TIT. XXXIV.

COgnito Actoris & Rei Jure Judex ad sententiæ pronunciationem procedere debet. Quod æquitati & juris rigori convenit. *c.* 2. *hic.*

Est *sententia*, judicialis diffinitio, controversiæ finem imponens, condemnationem vel absolutionem continens. *c. ei qui appellat.* 41. §. *diffinitiva.* 2. *qu.* 6.

Est alia *Interlocutoria*, alia *Diffinitiva.*

Illa est, quæ inter principium & finem causæ super aliquo incidenti, vel emergenti, ut super libello ferendo vel corrigendo, dilatione danda, vel deneganda, similibusque exceptionibus, profertur. *c. significantibus.* 49. *de appellat. c. significaverunt.* 36. *de testib. & attestat. c. cum olim. de offic. iud. deleg.*

Dicitur interlocutoria à modo ferendi, quod summariè inter partes interim, & dum expectatur judicium diffinitiuum, feratur, *c. quod ad consultationem.* 15. *hic.*

Est ratione causæ principalis, quæ adhuc non determinatur, interlocutoria; ratione verò negotii emergentis, de quo fertur, diffinitiua potest dici. *Felin. ad rubr. hic. num.* 2.

Diffi-

Diffinitiva sententia est, quæ causæ principali omnino finem imponit per condemnationem vel absolutionem. *c.2. hic. c. 70. summopere.* 11.*qu.*3.

Absolutionem, vel condemnationem, si expresse, vel verbo æquipollenti, *c. in his qua.* 15. *de verb. signif. l.*59. *in princ. ff. hic.* non contineat, non valet. *c.ult.* §. *diffinitiva.* 2. *qu.*6.*l.*3. *C.de sent. & interloc.*

Inter utramque sententiam & ea est differentia. Quod *Interlocutoria*, quandocunque ante sententiam ab eodem judice revocari potest, licet ab ea non sit appellatum: *l.quod jussit.*14 *ff.hic.c.cum cessante.* 60. *de appellat. Diffinitiva* ab eodem judice retractari aut corrigi non potest. *l.Paulus.*53. *l. Iudex.*55. *ff.hic.l.Divi fratres.*27. *ff. de pœnis. Interlocutoria*, nisi à summo Pontifice sit interposita, nec scribi, nec ex scripto recitari debet: *Gloss. & Philipp. Franc. in c.fin. hic. in* 6. quamvis hoc fieri melius sit. *c. quoniam.* 11. *de probat.* Debet *Diffinitiva*, *tot. tit. C. de sent. ex brev. recit.*

Fertur sententia vel *à Iure*, seu *Canone*, seu *Lege*; vel *à Iudice*; vel *ab Arbitro*.

Ius sententiam dicitur ferre, cum Canon, aut Lex statuit, ut qui tale aliquid commisit, tali pœna habeatur condemnatus.

Quæ interdum ipso jure & facto, sine alia judicis declaratione, tanquam lata, incurritur; *ut in c. fin. de consuet. in* 6. *c. à nobis.*21. *de sent. excomm. c.*29.*si quis suadente.* 17. *qu.*4. *c.non dubium.*5.*c.veniens.* 16. *c. de monialibus.*13.*de sent.excomm.c. licet Episcopus.* 18. *de concess. prab. in* 6. *c.*

cum

cum nostris. 6. eod. interdum non nisi cum declarationibus judicis; ut in omnibus fere pœnis à jure impositis.

Iudex is fert sententiam, qui jurisdictionem habet in quæstione proposita Nam à noncompetente judice sententia lata, ipso jure non valet. *c. at si clerici. 4. de iudic. c. ad nostram audientiam. 3. de consuet.*

Plures si Judices sunt competentes, omnes simul sententiam ferre debent, nisi quis per contumaciam absens sit: valet enim nunc sententia præsentium: *c. prudentiam. 21. §. abijcimus. de off. iud. deleg.* vel nisi unus de mandato aliorum pronunciet: vel nisi in commissione contineatur, quod unus possit sine alio procedere. *l. item si unus. 17. §. fin. ff. de recept. arbitr.*

Quæ etiam obtinent in Arbitris: qui etiam sententiam ferre dicuntur. *tot. tit. ff. & C. & Decret. de arbitr. l. 3. C. de sent. & interl. om. iud.*

Dici sententia à judice debet, de omnibus quæ veniunt in controversiam; si quidem ei de negotio liqueat; in dubiis enim non potest quicquam neque de iure, neque de facto statuere. *c. 74. grave. 11. qu. 3.* sed debet judicium suspendere, vel ad superiorem, ut summum Pontificem, negotium referre, *c. denique. 3. §. quod si qualibet. 6. qu. 3. c. de libellis. §. nam si tale. dist. 20.* litigantibus consultationis & relationis exemplo communicato. *c. intimasti. 68. de appell. l. 1. §. fin. l. 2. C. de relation.*

Ferenda est sententia de eo quod petitur, non de alio. *l. 1. & 2. C. si à non comp. iud.* ut sententia sit libello conformis. *c. licet Heli. 31. de simonia. c. qualiter. 24. §. ad* corri-

corrigendos. in fin. de accusat. Clem. sæpe. § verum quia. de verb. signif. c. consultationibus. 10. *de off. iud. deleg. c. ex parte.* 32. *de rescript. c.* 2. 3. *qu.* 9.

De absentis & inauditi causa sententia regulariter ferri non potest; *c. inter quatuor.* 8. *de maior. & obed. l. absentem. C. de pœnis.* nisi is prius contumax fuerit declaratus. *d. c. inter quatuor. d. c. consultationibus.*

Debet sententia, ut valeat, matura deliberatione adhibita, & absque præcipitatione, *c.* 70. *summopere.* 11. *qu.* 3. *c. quoniam contra.* 11. *de probat. c.* 4. *Apostolica.* 35. *qu.* 9. juxta sacrorum Canonum si causæ sunt Clericorum & spirituales, *c. quod Clericis.* 9. *de foro compet. c. pen. & fin. de secund. nupt.* si temporales & seculares, secundùm legum decreta, *c.* 1. & 2. *de oper. nov. nunc. fac. tot.* 10. *dist. apud Gratianum.* ferri: *c.* 1. *& c. ne innitaris.* 5. *de constit. c.* 1. *hic. c. Iudices.* 4. *§. bonus Iudex.* 3. *qu.* 7. si Canon vel lex deficiat, judicium judicis arbitrio relinquitur. *c. unaquæque.* 3. *§. fin.* 13. *qu.* 2.

Contra jus litigatoris facta sententia valet quidem ipso jure, sed per appellationem suspendi, *l.* 2. *C. quand. prov. non nec.* vel in integrum restitutionem, sine alio extraordinario remedio, rescindi potest.

Debet & judex in dicenda sententia animadvertere, ut non ad acclamationes populi, *c. ad nostram audientiam.* 3. *de consuet. c. Osius.* 2. *de elect.* sed ex jure, & juris ordine servato, *c. fin.* 2. *qu.* 6. *c. in causis.* 19. *hic.* & in scriptis, per se, *c. fin. hic. in* 6. *c.* 7. *in primis. §. fin.* 2. *qu.* 1. sedens, *d. c. fin. § fin. hic. in* 6. certam, *l. sententiis.* 58. *ff. hic. l.* 1. & 2.

C. de

C. de sent. quæ sin. cert. quant. libello, *c.* 1. *&* 2. *de libell. oblat.* aut, si inter partes conveniat, conventis conformem, *c.* 2. *de pact. c.* 1. *de transact. l. si convenerit.* 26. *ff. de iudic.* die juridica, *c.* 1. *de feriis.* in loco constituto, *c. fin. de rescript. l. si ut proponis. C. quom. & quand. iud. l. si cum dies.* § *si arbiter. ff. de recept. arb.* publicè, *c. consuluit.* 24. *de offic. iud. deleg. l. cum sententiam.* 6. *C. de sent. & interloc.* purè, non sub conditione, *c.* 29. *biduum.* §. *quid ergo*, 2. *qu.* 6. secundum allegata & probata, *c. si Sacerdos.* 2. *de offic. iud. ord.* eam ferat: Citatis ad hoc litigatoribus; vel tribus Edictis, vel uno peremtorio, trium tamen tempus, integrumque spatium in se continente. *c.* 1. *de caus. poss. & propriet. Lanfr. in c. quoniam, verb. citationes. num.* 7. *de probat. & c. cum olim.* 34. *de testib. & attestat.*

Sententia, rectè lata, post decem dies; si ab ea non fuerit appellatum, transit in rem iudicatam; *c. quod ad consultationem.* 15. §. *taliter. hic.* & actionem & exceptionem producit. *c.* 1. *c.* 2. *loci nostri.* 35. *qu.* 9. *c. cum inter.* 13. *hic.*

In rem judicatam non transit sententia, quæ impugnari potest: ut est ea, quæ contra matrimonium, *c. lator.* 7. *& ibi Gloss. ad verb. permanere. c. tenor.* 10. *c. consanguinei.* 11. *hic. & ibi Panorm. & ad c. ex literis. n.* 12. *de cons. & affin.* aut pro matrimonio, in gradu prohibito contracto, lata: *d. c. consanguinei. & c. tenor. fac. c. fin. c. videtur.* 3. *qui matrim. accus. poss.* quæ à judice, per sordes aut imperitiam magnam, dicta; puta quoad judicem non transit ea in rem

rem judicatam, omnino quoad partes. *Bart. ad. l. 1. nu. 9. ff. quod quisque. jur. Alex. ibid. num. 19. Angel. num. 3. Franc. ad c. sape. nu. 43. & seq. de appell.*

Talis judex, si per sordes malè judicavit, parti læsæ tenetur in litis æstimationem; *l. fin. C. de pœn. iud. mal. iud. ubi Gloss. Salic.* si per imperitiam, in factum actione convenitur, & in quantum judicantis religioni visum fuerit, condemnatur; *l. si Iudex. 6. ff. de var. & extr. cogn. l. 15. ff. de iudic.* & insuper ex hoc jure ab executione officii per annum suspenditur: interim à divinis arcetur; si iis se ingesserit, irregularitatis laqueo innodatur; à quo non nisi per Pontificem summum liberari potest. *c. 1. hic. in 6.*

De executione rei judicatæ.

TIT. XXXV.

VT ante sententiam *Executio* fieri non debet contra debitorem; *c. significante. 69. de appell. l. 1. C de execut. rei iud.* sic contra, postquam sententia lata est, maximè si transierit in rem judicatam, *Executio* differri non debet: *c. 3. sicut. 2. qu. 1.* non obstante exceptione, *d. c. sicut.* quæ puta in continenti probari nequit. *c. veniens. 38. de testib. & attestat. c. literas. 12. de restit. spol. l. 3. §. ibidem. ff. ad exhib.*

Fieri debet executio ab eo Judice, qui sententiam tulit; sive Ordinario, *c. si quis contra 4. § fin. de foro comp.* sive Delegato; *c. significasti. 7. de offic. iud. deleg.* Qui & Ordinario sententiam suam exequi mandare potest: *c. pastoralis. 28 §. quia verò. de offic.*

deleg.

deleg. c. de catero. 5. *de sent. & c. iud.* Isque eam executioni mandabit, licet ipsi videatur injusta. *d. c. pastoralis.* 28. §. *quia verò.* non si nulla. Tum enim quæstionem ad judicem, qui sententiam tulit, deferet. *d. c. de catero.* 5.

Fit executio aliter in *actione personali*, aliter in *actione reali*.

In *Reali* facienda statim post decendium; *c. cum Bertholdus.* 18. *eod. c. cum dilectus.* 32. *de elect. c. significaverunt.* 36. *de testib. & attest.* *In personali*, non nisi post emensa quatuor mensium spatia. *c. quarenti.* 26. *de offic. iud. deleg. c. quod de sent. & re iud. ad consultationem.* 15.

Quod tamen quadrimestre tempus nonnunquam personarum locorumque qualitate, & aliis circumstantiis consideratis, arctari extendique à Judice potest. *d. c. quod ad consultationem. l.* 2. *ff. de re iud.*

Executionem aliter facit *Iudex secularis*, aliter *Ecclesiasticus*.

Ille; primò bona mobilia & se moventia capi jubet; secundò immobilia; tertiò ad nomina, sive jura, id est, ad ea quæ debentur condemnato, modò sint liquida & confessa, pervenit; si dare recusat, manu militari cogit. *vid. l. à Divo Pio.* 15. *ff. eod. l. qui restituere.* 68. *ff. de rei vend.*

Hic; pro conditione & statu personæ victæ, vel suspendit, vel deponit, vel excommunicat; vel degradat: si ea censuræ Ecclesiasticæ non paret, brachium seculare implorat. *c. cum nobis ab homine.* 10. *de iudic.* Judicem secularem auxilium denegantem excommunicat. *c.* 1. *de offic. iud. ord. Dd. in c. quoniam.* 14. *eod. c. statuimus.* 2. *de maledic.*

Qui executionem injustam putat, precibus, non vi tentare debet, an ea, donec superior Magistratus consulatur, differri possit. *c. si quando.* 8. *c. pastoralis.* 28. §. *quia verò. de offic. deleg.*

De appellationibus.

TIT. XXXVI.

QUia, ut diximus, sententia à qua appellatum, non transit in rem judicatam, nec propterea executioni trahi debet; *c. venientes.* 19. *de iureiur.* cum propter superioris auctoritatem, tum etiam quia nihil est post appellationem innovandum: *c. dilecti &* 52. *hic. tot. tit. nihil appell. pend. innov.* ideo de Appellationibus dicemus.

Est *appellatio*, à minore Judice ad majorem, ratione gravaminis, facta provocatio. *c.* 1. *c.* 28. *anteriorum.* 2. *qu.* 6.

Est vel *Iudicialis*, vel *Extraiudicialis*. *Clem.* 3. *hic.*

Hæc est, quæ extra judicium ad superiorem, vel ab *instanti*; ut quia beneficium alteri in præjudicium meum collatum; *c. concertationi.* 8. *eod. in* 6. *vel à futuro gravamine*, ut ne fiat electio, postulatio, beneficii collatio; *c. consideramus.* 10. *c. cum nobis.* 19. *c. auditis.* 29. *de elect.* in possessione mea turber; *c. bonæ.* 51. *hic.* suscipitur. *not. in d. c. bonæ.* 51.

Hoc enim jure à quocunque gravamine etiam extrajudiciali, rectè appellatur. *c.* 3. *& c. super.* 12. *eod. c. concertationi.* 8. *eod. in* 6. *c.* 18. *non ita.* 2. *qu.* 6.

Est

Est extrajudicialis appellatio dupliciter considerãda: *primò*, quando non à judice appellatur, sed à parte extra judicium; *d. c. bona. 51. ubi Dd. secundò*, quando à judice procedente extrajudicialiter appellatur. *Philipp. Franc. in d. c. bona. num. 7.*

Facienda hæc appellatio ad Judicem Ordinarium, coram quo, cum ordinaria via est litigandum, adversarius est vocandus; non ad Judicẽ appellationis; *c. cum sit Romana. 5. §. si verò. hic. Gl. ad d. c. concertationi. 8. ad verbum gravatum. eod. in 6. Panorm. in c. dilecti filii. n. 7. hic.* Quippe ea nihil aliud est, quam ad causam provocatio; *d. c. cum sit Romana. Panorm. in d. c. dilecti filii. nu. 4.* ut non tam appellatio, quam provocatio sit appellanda. *d. c. cum sit Romana. §. si verò.*

Iudicialis appellatio, est quæ in judicio, de his quæ in illud veniunt, vel circa illud accidunt, ante vel post sententiam definitivam, à minore judice ad maiorem interponitur. *c. significante. 34. c. Rodulphus. 35. de rescript. d. c. cum sit Romana. 5. d. c. super. 12. hic.*

Ante sententiam definitivam, cum ab interlocutoria, *c. significante. 34. cum 6. seqq. de rescript.* vel alio gravamine; ut si quis citetur ad locum non tutum, *c. accedens. 4. ut lite non contest.* vel ad diem breviori termino constituto; *c. 1. de dilation.* provocatur.

Siquidem hoc jure ab omni onere appellari potest. *d. c. super. 12. c. cordi. 1. hic. in 6. Clem. appellanti. 5. eod. c. ut debitus. 59. c. cum speciali. 61. & passim. hic.* Quippe appellatio species est defensionis, & in innocentiæ præsidium comparata. *d. c. cum speciali. 61. §. porro. hic.*

Sed hoc, Concilio Tridentino est emendatum, admittente, secundum normam Juris civilis, appellationem ab ea duntaxat interlocutoria sententia, quæ vim habet definitivæ, vel cujus gravamen per appellationem à definitiva reparari nequit. *Sess. 24. de reformat. cap. 20.*

Post sententiam definitivam, cum ab ipsa, vel ejus executione appellatur. *l. ab executore. 4. ff. hic. l. ab executione. C. quor. app. non recip.* Si quidem in ea modus excedatur. *d. l. ab executore. c. quod ad consultationem. 15. de sent. & re iud.*

Appellare possunt sive suo, sive alieno nomine, ut quia mandatum habent, negotium alienum gerunt; omnes, quorum interest, non fuisse ita judicatum, vel extra judicium aliquid actum, sive in sententia contineantur, sive non. *c. 30. non solent. c. 28. anteriorem. c. 3. omnis oppressus. 2. qu. 6. c. ut debitus. 59. hic. c. ult. §. fin. ut lite pend. c. interposita. 70. §. eidem. c. significante. 69. hic.*

Non qui condemnatus ob contumaciam veram, *l. 23. §. fin. ff. hic. l. 53. ff. de re iud. cas. in c. ut inquisitionis, 18. de haretic. in 6.* ob manifestum crimen, *c. cum sit. 5. §. fin. c. pervenit. 13. hic.* qui de crimine confessus & convictus, *l. 2. C. quor. appell. non recip. l. non tantum. 6. ff. hic,* qui se à judice non provocaturum juravit; *c. quæstioni. 21. hic. ubi Gloss.* sententiam quoquomodo probavit, *c. gratum. 20. de offic. iud. deleg.* qui adversarii appellationi in eadem causa non detulit. *c. constitutis. 23. c. an sit. 42. hic. c. bonæ. 36. de elect. c. fin. de immun. Eccles.*

Ap-

Appellari debet ab inferiore judice, gradatim, *c. dilecti. 66. hic. c. duo simul. 9. de offic & pot. iud. ord. c. Romana 3. §. ab Archidiaconis. hic. in* 6. ad superiorem, *c. 28. anteriorum. c. 9. placuit. 2. qu. 6. fac. c. cum inferior. 16. de maior. & obed. Gl. ad c. 2. verb. officiali. de consuet. in 6.* non patrem; *d. c. anteriorum. §. illo. videlicet.* Nisi consuetudo cum in eo casu fecerit majorem. *Ioann. Andr. ad c. Romana 3. hic. in* 6.

Sic appellatur à subdito ordinario Episcopi ad Episcopum. *c. 3. §. 1. hic. in 6. c. à collatione. 11. eod. in* 6. ab Officiali generali Episcopi, & ab Episcopo ad Archiepiscopum, *c. 2. de consuet. in 6. c. 3. hic. in* 6. à concilio Archiepiscopali ad Primatem. *c. 9. placuit. 2. qu. 6. c. 3. si inter. 6. qu. 4. c. 34. Presbyteri.* 11. *qu.* 3.

Ad Papam, ut & ejus Legatum, *c. 1. de offic. legati.* omnes appellare possunt, etiam intermissis mediis, *c. 45. Metropolitanum. 2. qu. 7. c. 4. si quis vestrum. c. 5. omnes. c. 6. ad Romanam. c. 7. si quis putaverit. c. 10. ideo hic. c. 11. decreto. 2. qu. 6.* non tamen à seculari judice; nisi is de temporali Ecclesiæ Romanæ jurisdictione sit. *c. si duobus. 7. §. fin. hic.*

Ad Papam tamen si facta appellatio, *juxta formam. c. statutum. 11. de rescript. in* 6. eius causa non in Curia Romana debet agitari; sed in partibus seu locis litigantium cognoscenda & determinanda delegari. *c. qua fronte. 25. & ibi Dd. hic.* Nisi propter defectum justitiæ, aut justum metum summo Pontifici probatum, partibus delegari non possit. *in Concil. Basileensi. § si verò quippiam. de caus. in pragmat. sanct.*

Appellari non potest à Papa, *c. ipsi sunt canones. 16. c. cuncta per mundum. 17. cum ibi notat. 9. q. 3. c. omnes. 1. dist. 22.* ab Imperatore, *l. 1. ff. à quib. appell. non licet.* à Principe superiorem non habente, ut Rege Franciæ: *c. per venerabilem. 13. qui filii sint legit.*

A delegato Judice appellatur delegans, *c. super quæstionem. 27. §. fin. de offic. iud. deleg. l. 3. C. de pedan. iud.* sive is sit Papa, *c. ab arbitris. 11. de offic. iud. deleg. in 6.* sive Princeps, *c. significantibus. 49. hic. l. eos etiam. 16. ff. eod.* sive alius: præterquam si Delegans totius causæ jurisdictionem Subdelegato mandaverit: Hoc enim casu, cum ipse nihil jurisdictionis sibi reservarit, non ad eum, sed ejus superiorem, facienda provocatio. *d. c. super quæstionum. §. porro. & d. l. 1. §. fin. ff. quis à quo app. c. cum te consulente. 18. de offic. iud. deleg. c. si delegatum. 7. eod. in 6.*

Clericus non debet appellare Judicem Laicum, *in princ. & canon. seqq. 25. qu. 1.* nec Christianus alterius fidei judicem: *c. 32. Catholicus. 2. qu. 6.* nisi sub eo degat. *c. si in adiutorium. 7. dist. 10.*

Appellari potest, in quacunque causa, sive civilis sit, sive criminalis, *can. liceat. 2. qu. 6. c. cum sit Romana. 5. §. fin. hic. l. & in maioribus. l. addictos supplicio. 19. l. si quis. 30. C. l. non tantùm. ff. eod.* sive major sive minor, *c. de appellationibus. 11. hic. l. litigatoribus. 14. l. & in maioribus. l. 25. in fin. C. eod.* Nisi expressè prohibeatur.

Prohibetur appellatio, Ea per quam quis impedire conatur, ne testamentum aperiatur; & sic scriptus heres in possessionem

non

non mittatur; *c. fin.* §. *si quis etiam.* 2. *qu.* 6. *l.* 6. *C. hic.* 2. Ab eo quod Edicto perpetuo receptum & decretum est; *c. consuluit.* 27. *hic. l.* 7. §. *pen. ff. de appell. recip.* 3. A possessione momentanea; *c. fin.* §. *si de possession. c.* 2. *qu.* 6. *l.* 2. *C. de Edict. D. Adr. roll. l. un. C. si in mom. poss. appell.* 4. Ab exsecutione; nisi (ut dictum) modus excedatur; *c. quoad consultationem.* 15. *de sent. & re iud. l. ab exsecutione. C. quor. appell. non recip.* 5. Ab regularis disciplinæ correctione; *c. ad nostram.* 3. *c. reprehensibilis.* §. *nec subiecti* & §. *fin. c. quia nos.* 32. *hic.* nisi modus excedatur; *c. de priore. hic. c. super quæstionum.* §. *nos autem. de offic. deleg.* 6. A Sententia Interdicti; *c. ad hoc.* 37. *hic. c. ei qui appellat.* §. *quoties.* 2. *qu.* 6. 7. In caussa fisci vel tributariæ functionis; *d. c. ei qui.* §. *quoties etiam.* 2. *qu.* 6. *l.* 4. *C. quor. app. non recip.* 8. A gravamine futuro; nisi de eo communicatio facta sit, vel cum per indicia appareat; *c. inter cetera. c. consuluit. c. cum cessante. hic.* 9. Ab electionis confirmatione; *c. constitutus.* 47. *hic.* 10. Rescripti concessione. *c. si quando. de rescript. c. ex parte.* 4. *de ætat. & qual. ordin. l.* 1. *ff. à quib. app. non lic.*

Fieri debet appellatio, vel *Illico* à sententia lata, aut gravamine imposito, id est, judice adhuc pro tribunali sedente, aut nondum ad extraneos actus divertente; *c. post appellationem.* §. *forma.* 2. *qu.* 6. *l. litigatoribus.* 14. *C. l.* 25. *ff. hic.* viva voce verbo, *Appello*; vel *intra tempus* à jure constitutum, id est, hodie, decendium; *Nov.* 23. §. 1. *Auth. hodie. C. hic. c. concertationi.* 8. *hic. in* 6. *c. biduum* §. *quod autem. c. anteriorum.* 2. *qu.*

 6. à

6. à tempore illati gravaminis, de momento in momentum computatum, *d. Auth. hodie d. c. quoad consultationem. de re iud.* in scriptis post vivam vocem, aut sine ea: *c. appellatione. 9. hic.* inserta, si ab interlocutoria, aliove gravamine fiat, appellationis rationabili causa; *c. 1, hic. in 6. c. ut debitus honor. 59. c. interposita. c. cum speciali. 51. c. causam. hic.* & addito, exceptionem suam non fuisse admissam. *c. dilecto filio. 65. hic.* sin à diffinitiva; neutrum est necessarium. *c. 1. vers. is qui. & ibi Gloss. hic. in 6. c. Romana. §. cum autem. & ibi not. hic.*

Potest ergo qui à definitiva appellavit in judicio appellationis, quas placuerit gravaminis causas proponere, etiam non coram judice, à quo est appellatum, proposita, item nova instrumenta, novos testes, producere, non adducta adducere, non probata probare. *c. constitutis. in 2. hic. c. fraternitatis. de testib. c. cum Ioannes. de instrum. l. per hanc. C. de temp. appell. c. accedens. ut lit. non cont. non proc. ad test. exam.*

Qui ab interlocutoria, vel alio gravamine extra judicium, *c. ut circa. de elect. in 6. c. 1. de his quæ fiunt à maior. part. Capit. c. bonæ. hic.* appellavit, solam appellandi caussam expressam, non aliam in appellationis judicio prosequi debet; ut & illud ex iisdem prioris judicii actis terminari & judicari. *Clem. appellanti. hic. c. caussam. 62. c. ne debitus. hic.*

Appellasse censetur; qui, post gravamen illatum, se protectioni superioris, omisso, per simplicitatem, verbo, *Appello*, submisit; *c. ad audientiam. 34. hic.* qui metu appellare

pro-

prohibitus, intra tempus, quo provocatur, coram judice à quo appellare voluit, vel si ejus copiam habere non potest, coram viris probatis, protestatione super hoc proposita, appellationis causas, *c. fin. hic. c. fin. de offic. ordin. c. fin. de elect.* puta si ab interlocutoria appellatio fit, expressit. *l. 2. C. qui. per met. iu. non appell.*

Appellatione ritè interposita, appellans *literas dimissorias*, quibus scilicet causa ad eum qui appellatus est, dimittitur (quæ vulgo *Apostoli* dicuntur) instanter & sæpius uno contextu, *Clem. quamvis hic.* intra triginta dies continuos; *Gloss. in c. non solum. verb. dicendum. hic. in 6.* à lata sententia numerandos, *Gloss. ad c. ab eo. de appell. in 6.* ab eo à quo appellatum est, ad eum qui de appellatione cogniturus est, petere debet. Alioqui appellationi suæ renunciasse censetur: *d. c. ab eo. 6. hic. in 6 Clem. 2. eod. l. iudicibus. 24. C. eod. l. un. ff. de libell. dimiss.* ut & si *Apostolos* intra præfixum à judice terminum non petierit. *d. c. 2. vers. verum. si iudex.*

Si judex Apostolos dare negat, à denegatione ea appellans iterum appellare debet: alioqui Judici consentire, & appellationem deserere videretur, & sententia transiret in rem judicatam. *Zabarell. ad Clem. 1. col. 3. vers. ex hac Glossa. de dolo & contum.*

Apostolis concessis, & appellato appellatio insinuari debet, ut vocatus ad ejus judicium veniat; *Clem. 1. §. est tamen. hic. Clem. causam. de elect.* & judici ad quem, intra terminum præfixum præsentari; *c. §. si verò vocatis. §. quod si obiiciant. hic. in 6.*

rem judicatam, omnino quoad partes. *Bart. ad. l. 1. nu. 9. ff. quod quisque. iur. Alex. ibid. num. 19. Angel. num. 3. Franc. ad c. sape. nu. 43. & seq. de appell.*

Talis judex, si per sordes malè judicavit, parti læsæ tenetur in litis æstimationem; *l. fin. C. de pœn. iud. mal. iud. ubi Gloss. Salic.* si per imperitiam, in factum actione convenitur; & in quantum judicantis religioni visum fuerit, condemnatur; *l. si Iudex. 6. ff. de var. & extr. cogn. l. 15. ff. de iudic.* & insuper ex hoc jure ab executione officii per annum suspenditur: interim à divinis arcetur; si iis se ingesserit, irregularitatis laqueo innodatur; à quo non nisi per Pontificem summum liberari potest. *c. 1. hic. in 6.*

De executione rei judicatæ.

TIT. XXXV.

VT ante sententiam *Executio* fieri non debet contra debitorem, *c. significante. 69. de appell. l. 1. C. de execut. rei iud.* sic contra, postquam sententia lata est, maximè si transierit in rem judicatam, *Executio* differri non debet: *c. 3. sicut. 2. qu. 1.* non obstante exceptione, *d. c. sicut.* quæ puta in continenti probari nequit. *c. veniens. 38. de testib. & attestat. c. literas. 12. de restit. spol. l. 3. §. ibidem. ff. ad exhib.*

Fieri debet executio ab eo Judice, qui sententiam tulit; sive Ordinario, *c. si quis contra 4. § fin. de foro comp.* sive Delegato; *c. significasti. 7. de offic. iud. deleg.* Qui & Ordinario sententiam suam exequi mandare potest: *c. pastoralis. 28 §. quia verò. de offic. deleg.*

deleg. c. de catero. 5. *de sent. & c. iud.* Isque eam executioni mandabit, licet ipsi videatur injusta. *d. c. pastoralis.* 28. §. *quia verò*, non si nulla. Tum enim quæstionem ad judicem, qui sententiam tulit, deferet. *d. c. de catero.* 5.

Fit executio aliter in *actione personali*, aliter in *actione reali*.

In *Reali* facienda statim post decendium; *c. cum Bertholdus.* 18. *eod. c. cum dilectus.* 32. *de elect. c. significaverunt.* 36. *de testib. & attest. In personali*, non nisi post emensa quatuor mensium spatia. *c. quarenti.* 26. *de offic. iud. deleg. c. quod de sent. & re iud: ad consultationem.* 15.

Quod tamen quadrimestre tempus nonnunquam personarum locorumque qualitate, & aliis circumstantiis consideratis, arctari extendique à Judice potest. *d. c. quod ad consultationem. l.* 2. *ff. de re iud.*

Executionem aliter facit *Iudex secularis*, aliter *Ecclesiasticus*.

Ille; primò bona mobilia & se moventia capi jubet; secundò immobilia; tertiò ad nomina, sive jura, id est, ad ea quæ debentur condemnato, modò sint liquida & confessa, pervenit; si dare recusat, manu militari cogit. *vid. l. à Divo Pio.* 15. *ff. eod. l. qui restituere.* 68. *ff. de rei vend.*

Hic; pro conditione & statu personæ victæ, vel suspendit, vel deponit, vel excommunicat; vel degradat; si ea censurę Ecclesiasticæ non paret, brachium seculare implorat. *c. cum nobis ab homine.* 10. *de iudic.* Judicem secularem auxilium denegantem excommunicat. *c.* 1. *de offic. iud. ord. Dd in c. quoniam.* 14. *eod. c. statuimus.* 2. *de maledic.*

Qui executionem injuſtam putat, precibus, non vi tentare debet, an ea, donec ſuperior Magiſtratus conſulatur, differri poſſit. *c. ſi quando.* 8. *c. paſtoralis.* 28. §. *quia verò. de offic. deleg.*

De appellationibus.

TIT. XXXVI.

QUia, ut diximus, ſententia à qua appellatum, non tranſit in rem judicatam, nec propterea executioni trahi debet; *c. venientes.* 19. *de iureiur.* cum propter ſuperioris auctoritatem, tum etiam quia nihil eſt poſt appellationem innovandum: *c. dilecti &* 52. *hic. tot. tit. nihil appell. pend. innov.* ideo de Appellationibus dicemus.

Eſt *appellatio*, à minore Judice ad majorem, ratione gravaminis, facta provocatio. *c.* 1. *c.* 28. *anteriorum.* 2. *qu.* 6.

Eſt vel *Iudicialis*, vel *Extraiudicialis*. *Clem.* 3. *hic.*

Hæc eſt, quæ extra judicium ad ſuperiorem, vel ab *inſtanti*; ut quia beneficium alteri in præjudicium meum collatum; *c. concertationi.* 8. *eod. in* 6. *vel à futuro gravamine*, ut ne fiat electio, poſtulatio, beneficii collatio; *c. conſideramus.* 10. *c. cum nobis.* 19. *c. auditis.* 29. *de elect.* in poſſeſſione mea turber; *c. bona.* 51. *hic.* ſuſcipitur. *not. in d. c. bona.* 51.

Hoc enim jure à quocunque gravamine, etiam extrajudiciali, rectè appellatur. *c.* 3. *& c. ſuper.* 12. *eod. c. concertationi.* 8. *eod. in* 6. *c.* 18. *non ita.* 2. *qu.* 6.

Eſt

Est extrajudicialis appellatio dupliciter consideranda: *primò*, quando non à judice appellatur, sed à parte extra judicium; *d.c. bona.51. ubi Dd. secundò*, quando à judice procedente extrajudicialiter appellatur. *Philipp. Franc. in d.c. bona. num.7.*

Facienda hæc appellatio ad Judicem Ordinarium, coram quo, cum ordinaria via est litigandum, adversarius est vocandus; non ad Judicē appellationis; *c. cum sit Romana.5. §. si verò. hic. Gl. ad d.c. concertationi.8. ad verbum gravatum. eod. in 6. Panorm. in c. dilecti filii. n.7. hic.* Quippe ea nihil aliud est, quam ad causam provocatio; *d.c. cum sit Romana. Panorm. in d.c. dilecti filii. nu.4.* ut non tam appellatio, quam provocatio sit appellanda. *d.c. cum sit Romana. §. si verò.*

Iudicialis appellatio, est quæ in judicio, de his quæ in illud veniunt, vel circa illud accidunt, ante vel post sententiam definitivam, à minore judice ad maiorem interponitur. *c. significante. 34. c. Rodulphus. 35. de rescript. d.c. cum sit Romana.5. d. c. super. 12. hic.*

Ante sententiam definitivam, cum ab interlocutoria, *c. significante. 34. cum 6. seqq. de rescript.* vel alio gravamine; ut si quis citetur ad locum non tutum, *c. accedens. 4. ut lite non contest.* vel ad diem breviori termino constituto; *c.1. de dilation.* provocatur.

Siquidem hoc jure ab omni onere appellari potest. *d. c. super. 12. c. cordi. 1. hic. in 6. Clem. appellanti. 5. eod. c. ut debitus. 59. c. cum speciali. 61. & passim. hic.* Quippe appellatio species est defensionis, & in innocentiæ præsidium comparata. *d. c. cum speciali. 61. §. porro. hic.*

Sed hoc, Concilio Tridentino est emendatum, admittente, secundum normam Juris civilis, appellationem ab ea duntaxat interlocutoria sententia, quæ vim habet definitivæ, vel cujus gravamen per appellationem à definitiva reparari nequit. *Sess.* 24. *de reformat. cap.* 20.

Post sententiam definitivam, cum ab ipsa, vel ejus executione appellatur. *l. ab executore.* 4. *ff. hic. l. ab executione. C. quor. app. non recip.* Si quidem in ea modus excedatur. *d. l. ab executore. c. quod ad consultationem.* 15. *de sent. & re iud.*

Appellare possunt sive suo, sive alieno nomine, ut quia mandatum habent, negotium alienum gerunt; omnes, quorum interest, non fuisse ita judicatum, vel extra judicium aliquid actum, sive in sententia contineantur, sive non. *c.* 30. *non solent. c.* 28. *anteriorem. c.* 3. *omnis oppressus.* 2. *qu.* 6. *c. ut debitus.* 59. *hic. c. ult. §. fin. ut lite pend. c. interposita.* 70. *§. eidem. c. significante.* 69. *hic.*

Non qui condemnatus ob contumaciam veram, *l.* 23. *§. fin. ff. hic. l.* 53. *ff. de re iud. cas. in c. ut inquisitionis.* 18. *de hæretic. in* 6. ob manifestum crimen, *c. cum sit.* 5. *§. fin. c. pervenit.* 13. *hic.* qui de crimine confessus & convictus, *l.* 2. *C. quor. appell. non recip. l. non tantum.* 6. *ff. hic,* qui se à judice non provocaturum juravit; *c. quæstioni.* 21. *hic. ubi Gloss.* sententiam quoquomodo probavit, *c. gratum.* 20. *de offic. iud. deleg.* qui adversarii appellationi in eadem causa non detulit. *c. constitutis.* 23. *c. an sit.* 42. *hic. c. bona.* 36. *de elect. c. fin. de immun. Eccles.*

Ap-

Appellari debet ab inferiore judice, gradatim, *c. dilecti. 66. hic. c. duo simul. 9. de offic & pot. iud. ord. c. Romana 3. § ab Archidiaconis. hic. in 6.* ad superiorem, *c. 28. anteriorum. c. 9. placuit. 2. qu. 6. fac. c. cum inferior. 16. de maior. & obed. Gl. ad c. 2. verb. officiali. de consuet. in 6.* non patrem; *d. c. anteriorum. §. illo. videlicet.* Nisi consuetudo cum in eo casu fecerit majorem. *Ioann. Andr. ad c. Romana 3. hic. in 6.*

Sic appellatur à subdito ordinario Episcopi ad Episcopum. *c. 3. §. 1. hic. in 6. c. à collatione. 11. eod. in 6.* ab Officiali generali Episcopi, & ab Episcopo ad Archiepiscopum, *c. 2. de consuet. in 6. c. 3. hic. in 6.* à concilio Archiepiscopali ad Primatem. *c. 9. placuit. 2. qu. 6. c. 3. si inter. 6. qu. 4. c. 34. Presbyteri. 11. qu. 3.*

Ad Papam, ut & ejus Legatum, *c. 1. de offic. legati.* omnes appellare possunt, etiam intermissis mediis, *c. 45. Metropolitanum. 2. qu. 7. c. 4. si quis vestrum. c. 5. omnes. c. 6. ad Romanam. c. 7. si quis putaverit. c. 10. ideo hic. c. 11. decreto. 2. qu. 6.* non tamen à seculari judice; nisi is de temporali Ecclesiæ Romanæ jurisdictione sit. *c. si duobus. 7. §. fin. hic.*

Ad Papam tamen si facta appellatio, *iuxta formam. c. statutum. 11. de rescript. in 6.* eius causa non in Curia Romana debet agitari; sed in partibus seu locis litigantium cognoscenda & determinanda delegari. *c. qua fronte. 25. & ibi Dd. hic.* Nisi propter defectum justitiæ, aut justum metum summo Pontifici probatum, partibus delegari non possit. *in Concil. Basileensi. § si verò quippiam. de caus. in pragmat. sanct.*

Appellari non potest à Papa, *c. ipsi sunt canones. 16. c. cuncta per mundum. 17. cum ibi notat. 9. q. 3. c. omnes. 1. dist. 22.* ab Imperatore, *l. 1. ff. à quib. appell. non licet.* à Principe superiorem non habente, ut Rege Franciæ: *c. per venerabilem. 13. qui filii sint legit.*

A delegato Judice appellatur delegans, *c. super quæstionem. 27. §. fin. de offic. iud. deleg. l. 3. C. de pedan. iud.* sive is sit Papa, *c. ab arbitris. 11. de offic. iud. deleg. in 6.* sive Princeps, *c. significantibus. 49. hic. l. eos etiam. 16. ff. eod.* sive alius: præterquam si Delegans totius causæ jurisdictionem Subdelegato mandaverit: Hoc enim casu, cum ipse nihil jurisdictionis sibi reservarit, non ad eum, sed ejus superiorem, facienda provocatio. *d. c. super quæstionum. §. porro. & d. l. 1. §. fin. ff. quis à quo app. c. cum te consulente. 18. de offic. iud. deleg. c. si delegatum. 7. eod. in 6.*

Clericus non debet appellare Judicem Laicum, *in princ. & canon. seqq. 25. qu. 1.* nec Christianus alterius fidei judicem: *c. 32. Catholicus. 2. qu. 6.* nisi sub eo degat. *c. si in adiutorium. 7. dist. 10.*

Appellari potest, in quacunque causa, sive civilis sit, sive criminalis, *can. liceat. 2. qu. 6. c. cum sit Romana. 5. §. fin. hic. l. & in maioribus. l. addictos supplicio. 19. l. si quis. 30. C. l. non tantùm. ff. eod.* sive major sive minor, *c. de appellationibus. 11. hic. l. litigatoribus. 14. l. & in maioribus. l. 25. in fin. C. eod.* Nisi expressè prohibeatur.

Prohibetur appellatio, Ea per quam quis impedire conatur, ne testamentum aperiatur; & sic scriptus heres in possessionem

non

non mittatur; *c. fin. §. si quis etiam. 2. qu. 6. l. 6. C. hic. 2.* Ab eo quod Edicto perpetuo receptum & decretum est; *c. consuluit. 27. hic. l. 7. §. pen. ff. de appell. recip.* 3. A possessione momentanea; *c. fin. §. si de possession. c. 2. qu. 6. l. 2. C. de Edict. D. Adr. roll. l. un. C. si in mom. poss. appell.* 4. Ab exsecutione; nisi (ut dictum) modus excedatur; *c. quoad consultationem. 15. de sent. & re iud. l. ab exsecutione. C. quor. appell. non recip.* 5. Ab regularis disciplinæ correctione; *c. ad nostram. 3. c. reprehensibilis. §. nec subiecti. & §. fin. c. quia nos. 32. hic.* nisi modus excedatur; *c. de priore. hic. c. super quæstionum. §. nos autem. de offic. deleg.* 6. A Sententia Interdicti; *c. ad hoc. 37. hic. c. ei qui appellat. §. quoties. 2. qu. 6.* 7. In caussa fisci vel tributariæ functionis; *d. c. ei qui. §. quoties etiam. 2. qu. 6. l. 4. C. quor. app. non recip.* 8. A gravamine futuro; nisi de eo communicatio facta sit, vel cum per indicia appareat; *c. inter cetera. c. consuluit. c. cum cessante. hic.* 9. Ab electionis confirmatione; *c. constitutus. 47. hic.* 10. Rescripti concessione. *c. si quando. de rescript. c. ex parte. 4. de ætat. & qual. ordin. l. 1. ff. à quib. app. non lic.*

Fieri debet appellatio, vel *Illico* à sententia lata, aut gravamine imposito, id est, judice adhuc pro tribunali sedente, aut nondum ad extraneos actus divertente; *c. post appellationem. §. forma. 2. qu. 6. l. litigatoribus. 14. C. l. 25. ff. hic.* viva voce verbo, *Appello*; vel *intra tempus* à jure constitutum, id est, hodie, decendium; *Nov. 23. §. 1. Auth. hodie. C. hic. c. concertationi. 8. hic. in 6. c. biduum §. quod autem. c. anteriorum. 2. qu.*

 6. à

prohibitus, intra tempus, quo provocatur, coram judice à quo appellare voluit, vel si ejus copiam habere non potest, coram viris probatis, protestatione super hoc proposita, appellationis causas, *c.fin.hic. c. fin. de offic.ordin.c.fin. de elect.* puta si ab interlocutoria appellatio fit, expressit. *l.2.C. qui per met.iu.non appell.*

Appellatione ritè interposita, appellans *literas dimissorias*, quibus scilicet causa ad eum qui appellatus est, dimittitur (quæ vulgo *Apostoli* dicuntur) instanter & sæpius uno contextu, *Clem. quamvis.hic.* intra triginta dies continuos; *Gloss. in c. non solum. verb.dicendum.hic. in* 6. à lata sententia numerandos, *Gloss. ad c. ab eo. de appell. in* 6. ab eo à quo appellatum est, ad eum qui de appellatione cogniturus est, petere debet. Alioqui appellationi suæ renunciasse censetur: *d.c. ab eo.6.hic.in 6 Clem. 2. eod. l.iudicibus.24.C.eod.l.un.ff.de libell.dimiss.* ut & si *Apostolos* intra præfixum à judice terminum non petierit. *d.c.2. vers. verum, si iudex.*

Si judex Apostolos dare negat, à denegatione ea appellans iterum appellare debet: alioqui Judici consentire, & appellationem deserere videretur, & sententia transiret in rem judicatam. *Zabarell. ad Clem.1.col.3.vers.ex hac Glossa. de dolo & contum.*

Apostolis concessis, & appellato appellatio insinuari debet, ut vocatus ad ejus judicium veniat; *Clem. 1. §.est tamen. hic. Clem.causam.de elect.* & judici ad quem intra terminum præfixum præsentari; *c.§.si verò vocatis.§.quod si obiiciant. hic. in 6.*

alioqui prior sententia in rem judicatam transit. *c. personas. hic. Gloss. in l. præsens. C. hic. & c. sæpe. Ext. hic.*

Præfigitur is terminus vel *à Lege*, cum lex, vel statutum, certum præsentandæ appellationis tempus præscribit; vel *ab Homine*, cum judex personæ causæque circumstantiis perpensis, illud statuit. Uterque ejusdem effectus, nisi quod terminus *Legis* à Judice à quo minui, non prorogari possit, *c. ad hæc quoniam. hic. Gloss. in d. c. cum sit Romana. Hominis* verò ab ipso judice à quo intra tempus à se præscriptum rectè prorogatur. *Franc. in d. c. personas*.

Præsentatione facta, si judex, ad quem appellatum, appellationem recipiat, debet appellans judici à quo, suam præsentationem, unà cum compulsorialibus & inhibitionibus, si eas petierit, referre. *ut not. l. Præses. C. hic. c. personas. & tot. tit. hic.*

Compulsoriales, sunt literæ, quibus Judex ad quem, post appellationis receptionem, Judici à quo mandat, ut acta causæ ad se, intra certum terminum, transmittat; *l. Is apud quem. & Dd. ibi. C. de edend.* vt veritas inquiri, & falsitas vitari possit. *c. quoniam. de probat.*

Quod si nolit, mandatis pœnalibus per judicem appellationis, ut edat, potest compelli. *d. l. Is apud quem. vid. Gail. lib. 1. obs. 13. & 134.*

Dantur hæ literæ non solum pro edendis actis, sed & in privatorum causis pro edendis rationibus, instrumentis, investituris, civitatum statutis, *Canon. in c. 1. de probat. & Dd. in l. 1. §. editiones. ff. de edend.*

Inhi-

Inhibitiones, sunt literæ, quibus Judex appellationis judici à quo provocatum interdicit, ne appellatione pendente quid in causa attentet, innovet, vel ulterius procedat.

Eæ tantum decernuntur ad petitionem appellantis; si à sententia definitiva, aut definitivæ vim habente appellatum: *per text. in c.non solum.c.Romanà.§.si verò.hic.in 6.* siquidem de appellatione interposita, & jurisdictione judicis appellationis competenti constet.*c.pastoralis.§.praterea.de offic. deleg.d.c.non solum.*

Non decernuntur; si coram judice appellationis dicatur non esse appellatum; Aut non debite, Appellationem ad eum defectu Jurisdictionis non pertinere; *d. c. Romana. §. si verò. c. super literis.de rescript.* Nec in extrajudiciali appellatione; *Panorm. in c.dilecti.num. 4. de maior. & obed.* Nec cùm tertius pro sua interesse appellat, *Felin. in c. cum super. num. 11. de iudic. & Panorm.in c.in literis. de rest. spoliat.* Nec in interdicto retinendæ possessionis, *c. 2. delect. Gloss. in d. c. non solum. Rot. decimum.num. 1.* Nec in causa nullitatis. *c.prasentium.67.qu. 1.*

Appellatione & inhibitione facta, si quid nihilominus innovatum vel attentatum, sive a judice à quo, sive à parte, omnino rescinditur. *c.non solum. 7. c. post appellationem.§.Vlpianus.2.qu.6.c.1.c.ad prasentiam. 16.c.dilectus.55.hic.*

Appellatio enim devoluit caussæ cognitionem ad superioris tribunal, maximè ubi ab inferiore est admissa; *c.sape.§.satius.hic. c.1.c. non solum.7. eod. in 6.* & suspendit sen-

sententiæ exsecutionem, ut & Judicis officium, qui eam protulit; puta regulariter, & ea in caussa, & articulo, in quibus est appellatum. *c. venientes. 19. de iureiur. c. dilectis. 55. hic. c. licet. de offic. legat. c. sacro. de sent. excommun. c. pastoralis. § praeterea. c. fin. de offic. legat.*

In alia causa, quàm à qua appellatum, potest judex contra appellantem procedere; *c. cum teneamur. 17. & c. praeterea. 22. hic.* Nisi forsan ea causa, in qua non appellatum, ita ei in qua est appellatum, sit conjuncta, ut separatim, & nisi post appellationis decisionem tractari & decidi nequeat, *c. super eo. 10. eod. c. post appellationem. §. si quis ex pluribus. 2. qu. 6.*

Non suspendit aliquando, justa ratione id suadente, appellatio judicis officium, quin aliquid cum effectu agere possit; Nam fructus rei petitæ, si ab appellante à sententia à se lata dissipentur, rectè jubet sequestrari; *c. fin. de sequestr. poss. can quoties. post. 2. qu. 6.* & ea quæ jure, non obstante appellatione, & sine præjudicio ejus, executioni possunt mandari, rectè exequitur. *l. Iudex. l. Paulus. ff. de re iudic. l. divi fratres. ff. de pœn. l. 1. ff. sent. resc. non posse.* Rectè etiam in causa à qua appellatum, non diffinita, procedit, si appellans appellatione renunciavit. *c. constitutus. 45. hic.*

Is Appellatione renunciat, vel *expressè*, desistendo ab appellatione, *ut in c. ei, qui. §. si quis libellus. 2. qu. 6. c. 4. hic. in 6.* quod potest, si adversarii non intersit; & sumtus in appellatione prosequenda non fecit; aut si fecerit, eos ei restituat. *c. interposita. §. 2. hic.* vel *tacitè*; puta Apostolos intra triginta

ginta dies non petendo. *c. ab eo. 6. c. ut superhit. in 6. Clem. 2. eod.* judicem ad quem appellavit, intra præfixum tempus non adeundo, *d. c. personas. 4. hic.* appellationem intra annum, vel biennium, vel aliud tempus à judicibus, prout causarum qualitas desiderat, *c. ex ratione. c. oblata. §. superior. c. constitutus. hic.* definitum non prosequendo: *c. cum sit Romana. 5. hic. c. directæ. 39. eod. c. gratum. de offic. deleg.* & tum adversario negligente in expensis appellans damnatur. *c. reprehensibilis. 26. c. ad hæc. 17. c. pervenit. 28. c. 33. hic.*

Currit hoc tempus appellationis prosequendæ à die interpositionis ejus, aut à die illati gravaminis, ubi à futuro gravamine est appellatum. *c. sicut. 3. hic. in Clement.*

Ex eo subducitur tempus compromissi, si quod inter partes interea intercessit, *c. quamdiu. 4. hic. in Clem. Novel. 23. §. 1.* nec nocet ejus lapsus, si mora judicis sit extra-ctum; *Novel. 120. §. hoc quoque.* si ipse justa causa impeditus, appellationem prosequi non potuerit. *c. ex ratione. 1. hic.*

Non tantum qui appellationem deseruit, in expensis condemnatur, & qui temere appellavit; *c. reprehensibilis. hic. c. 1. de elect. in 6. Abb. in c. inter cætera. hic.* puta si de ejus temeritate indubitatò constet.

Appellans enim, qui in prima instantia obtinuit, etiamsi in appellationis causa succumbat; non tamen est in expensis condemnandus. Quod ita procedit, si ex novis probationibus, & actitatis succumbat; secus si ex iisdem, seu actis prioribus. *juxt. Gloss. in*

in c. ignorantia. de reg. iur. in 6. Imol. & Hostiens. in c. finem litibus. de dolo & cont. & tradit Minsing. observ. 89. cent. 2.

De recusationibus.

TIT. XXXVII.

APpellationibus affinia sunt, *Recusatio, Relatio, Supplicatio, In integrum restitutio.* de quibus proinde ordine tractabimus.

Recusatio appellationi est affinis, quia sicut per hanc receditur ab audientia Judicis, ita per illam. *c. secundo requiris de appell. c. quod suspecti. 9. qu. 5.*

Est enim *recusatio*, jurisdictionis vel audientiæ, causa suspicionis proposita, declinatio. *d. c. quod suspecti. c. suspicionis de offic. deleg.*

Recusari potest tam Judex Ordinarius, *c. si quis contra. de foro comp. c. placuit. 2. qu. 6. c. pervenit.* 11. *qu.* 1. *cum specialis. de appell.* quam delegatus: *d. c. suspicionis. c. postremo. de appell.* Nisi hic ad petitionem partis sit datus. Is enim qui eum petiit, si non ex nova causa oriatur suspicio, *c. insinuantem. de offic. deleg.* recusare eum non potest. *c. inducia. §. offeratur.* 3. *qu.* 3. *& c. cum olim. de offic. deleg.*

Proponi debet recusatio ante litis contestationem; *c. inter monasterium. de re iudic.* vel post, si tum demum suspicionis causa oriatur, *c. insinuantem. de offic. deleg.* in quacunque litis parte; etiam post conclusionem, si post supervenit: *iuxt. Felin. in d. c. insinuantem.* præstito tamen à recusante jura-

mento,

mento, eam de novo ad ejus notitiam pervenisse. *c. pastoralis. de exception.*

Fieri debet scripto; quia interlocutoriæ, à qua, ut supra diximus, in scriptis appellandum, comparatur. *Angel. Fulgos. Salic. in l. fin. C. de iudic.*

Illud (Judici præsenti exhibendum. *l. apertissimi. C. de iudic.*) justam suspicionis causam, postea probandam, continere debet.

Justæ causæ inter alias sunt: Si Judex litigatori sit inimicus; aut amicus, cognatus, affinis adversarii; aut si in eodem negotio fuerit Advocatus, Procurator; vel ipse cum alio habeat litem similem: ne jus inter alios dicat, quod sibi dici postulat. *d. c. cum speciali. 61. c. cum causam qua. 18. de iudic.*

An causa justa sit, cognoscit, si recusatur unus ex Delegatis Papæ, & Clausula, *Quod si ambo interesse non possint, alter in causa procedat*, adjecta, is qui non recusatur; si ea clausula non adjecta, Arbitri; si delegatus Episcopi recusatur, Episcopus: *c. si contra. de offic. deleg. in* 6. si ordinarius iudex recusatur, Arbitri. *c. cum speciali. 16. c. secundo requiris. 41. de appell.*

Qui partibus terminum, ad suspicionis causam probandam, assignant; judex recusatus, eas ad causam finiendam compellit. *c. suspicionis. de off. deleg. in* 6.

Causa intra annum non probata, judex perinde procedit, ac si recusatus non fuisset. *d. c. secundo. requiris.* 41.

Ea probata, debet abstinere, & causam alteri committere, vel ad superiorem transmittere. *d. c. cum speciali.* 16. *c. cum te. de offi. deleg. c. pervenit.* 11. *q.* 1. *c. placuit.* 2. *qu.* 6.

De

De relationibus.

Tit. XXXVIII.

Relatio Appellationi affinis est, quia cum ea in effectu convenit; nam ut appellatione instituta nihil est innovandum, ita nec ad superiorem relatione facta.

Est *Relatio*, Judicis competentis de jure ob difficultatem vel ejus ambiguitatem, *l.* 1. & 2. *C. de dilat.* dubitantis ad Papam aut Principem missa consultatio. *c. intimasti.* 68. *de appell. c. si quid. in Ecclesia.* 2. *qu.* 7. *à Iustin. prohib. Nov.* 185.

Locum habet, cùm vel in casu controverso nullum jus expressum; vel expressum quidem, sed propter diversas interpretum sententias, dubium aut sibi ipsi contrarium *c. pastoralis. de fid. instr. c. literas. de rest. spol.*

Fieri debet ante sententiam definitivam in scripto; processu coram judice habito, dubitationis articulis & juribus quæ ipsum perplexum reddant, insertis, *Specul. in §. qualiter. tit. de relat.*

Cujus exemplum partibus edi debet, ut si fortè relatio alicui minus plena videatur, suas opponere rationes & refutatorios libellos Pontifici aut Principi offerre possit. *c. cum inter. de elect.*

Relatione pendente, quæ innovantur, vel de causæ meritis inquiruntur, vel fiunt, irrita habentur. *c. licet. de off. deleg. c. bona de postul. Prælat. c. nomen.* 2. *qu.* 1. *c. denique.* 6. *qu.* 3.

De

De Supplicationibus.

Tit. XXXIX.

Supplicatio Appellationi est affinis; quia ut hæc ad inferioris Judicis sententiam corrigendam interponitur; ita illa ad mitigandam sententiæ severitatem illorum, à quibus appellari non licet.

Est ergo *supplicatio* quædam superioris imploratio, adversus sententiam, contra quam ordinarium appellationis remedium non competit. *Abb. in c. ex literis. de in int. rest.*

Est enim remedium extraordinarium, ex gratia Principis seu Superioris concessum. *Abb. in d. c. ex literis. in ult. not.*

Proinde conceditur tantum ei cui appellationis remedium ordinarium non competit. *Gloss. in d. c. ex literis. in 4. not. Specul. tit. de offic. omn. iud. § qua ad 1. numer. 12.*

Supplicatur ad eundem judicem, à quo aliàs appellare non licet. *Auth. qua supplicatio. C. de precib. Imp. offer. ubi Ias. Specul. de supplic. in princ.*

Supplicatur tantum in casibus, ubi remedium appellationis ordinarium cessat, *Gloss. in d. c. ex literis. in 4. not.* puta, propter Judicis vel excellentiam vel privilegium; non ubi de jure communi appellare non licet; *Innoc. & comm. Canon. in d. c. ex literis.*

Fit Supplicatio, ut Appellatio, vel in continenti; vel post in scriptis. *Salic. Ias. Gloss. in d. Auth. qua supplicatio.*

Fieri

Fieri debet intra biennium, si sit superiori, ut Principi; *l.un.C.de sent.praf.prat.* intra decem dies, si judici, *ut in d.Auth. qua supplicatio. ita Gloss. in d. c. ex literis. in verb.supplicavit.*

Intra decem dies si facta, sententia non aliter executioni mandatur, nisi victor tantum restituendi, si ipsum postea succumbere contingat, quantum fuerit in condemnatione, satisdationem præstiterit. Intra biennium, post decem dies, si facta supplicatio indistinctè, sine ulla satisdatione sit executio. *Abb.in d.c.ex literis. & Gl. ibid.in verb.supplicari. text. in d. c. Auth. qua supplicatio. Mins.* 1.*obs.*74. *& cent.*6. *obs.*74.

De in integrum restitutione.

TIT. XL.

RESTITUTIO *in integrum* Appellationi est affinis, quia ut hac judicis imperitia vel sententiæ iniquitate læso succurritur; ita illa ei, qui metu, dolo, errore, aliàve causa excusationem merente, in captionem incidit.

Est *Restitutio in integrum*, in pristinum statum reductio, *l. quod si minor.* 25. §. *restitutio. ff. de minor. l.un.C.de reputat.qua fiunt.& c.l.*1.*C.de sent.pass.*

Datur sive sententia judicis, vel alio judiciali actu, sive & contractu alioque casu, læsis. *l.*1.*& passim.ff. de minor.& tot.tit. ff. & C. quibus ex caus.maior. c.*1.*c.*8.*hic.c.*1. *eod.in* 6. Minoribus viginti quinque annis; *l.* 1.*& tot.tit.C.si adv.rem indic.l.pen.C.sent. resc.*

resc. non posse. l. ait Prætor. 7. §. sed & ff. de minor. & eorum exemplo Reipublicæ, *l. 4. C. quibus ex caus. maior. l. 3. C. de iure Reip. lib. 11.* & Ecclesiæ, *c. 1. & 2. hic. Gloss. in c. 1. verb. iure minoris. & c. auditis. eod. c. quid ergo. 23. qu. 4. c. ius publicum. dist.* 1. etiam contra aliam Ecclesiam. *d. c. auditis.* item Majoribus viginti quinque annis, sed his ob justam, doli, metus, *tot. tit. quod vi met. caus.* absentiæ, *l. 1. & 2. C. quib. ex caus. maior. l. nec non. 28. ff. eod.* erroris, aliamve causam. *l. 1. §. 1. ff. quod fals. tut. l. 2. ff. de restit. in int.*

Conceditur etiam contra Summi Pontificis, *c. tum ex literis. 5. cum c. seq. hic. c. sententiam. 35. qu. 9. adde c. veniam. eod. qu. 3.* aut Principis sententiam. *l. minor. 19. §. 1. ff. de minor.*

Peti debet intra quadrienninm continuum à tempore lęsionis conputandum; *c. 1. in princ. cum c. seq. hic. in 6. c. un. eod. in Clem. l. ult. C. de temp. in int. rest.* Nisi ob aliquam causam, ex qua in integrum restitutio decerni solet, ea intra hoc tempus non sit petita. *d. c. 1. vers. aut alia rationabilis.* Nisi jure communi juvetur læsus; ut quia ipso jure non valeat, quod actum est: hoc enim casu quadriennii præscriptio non obstat. *c. ult. in fin. hic. in 6.*

Peragi debet cognita causa, & præsente adversario, *l. 3. ff. hic. l. 3. ff. ex quib. caus.* aut per contumaciam absente. *c. cum ex literis. 5. §. tandem deliberatio. hic. l. in caus. ff. de minor.*

Eam concedere possunt judices ordinarii administrationem habentes; & ab eis delegati; si scilicet specialiter ea causa ipsis de-

delegata sit, vel alii causæ delegatæ incidat. Non delegati ab ordinariis administrationem non, sed tantum judicandi facultatem, habentibus; non arbitri Compromissarii. *c.causa.6.hic.l.3.C.ubi & apud quem. &c.*

Eam si semel alicui in alio judicio denegarunt, præterquam ad appellationem omissam, amplius concedere non debent; nisi ob novas defensiones *c.fin.hic*.

Ea si concessa; si contra sententiam causa ex integro agitur: *l.1.C.si adv.rem iud.* sin contra contractum aliumve actum, res retractatur & in pristinum statum reponitur, ita ut unusquisque, tam qui restituitur, quàm alius contra quem restitutio postulata, *c.generalis.dist.54.c.suam. de pœnis.* jus suum integrum recipiat. *l. quod si minor. 25.§. pen.ff.de minor.l.un.C.de reputat.quæ fiunt.l. 1.& 2.C. si adv.transact.*

Tempore si quis se læsum dicit, non fiet totius temporis restitutio, sed ejus tantum, quanto se læsum probat. *Clem.un.fin.hic*.

Pendente causa restitutionis, nihil innovari debet, sed, donec ea sit finita, omnia in suo statu manere: *l.un.C.in int.rest. post.* Nisi restitutio contra sententiam petita malitiæ & tergiversationis suspicione laboret: tum enim sententia executioni mandatur, præstita tamen ab adversario cautione idonea de restituendo eo, si superatus in restitutione petenda fuerit. quod medio tempore sententiæ ipsius occasione percipiet. *c.suscitata. 6.hic*.

Quod omne Judicis arbitrio committitur. *d.c.suscitata.6.*

De

De confirmatione utili, vel inutili.

TIT. XLI.

SEquitur de confirmatione utili, vel inutili: quia aliquando ſententia per appellationem ſuſpenſa, per ſuperiorem, vel inferiorem judicem, confirmatur.

Eſt *confirmatio*, actus legitimi vel canonicè celebrati per jus confirmandi habentem, ex certa ſcientia & cauſa cognita facta corroboratio. *c. ſtuduiſti. de off. deleg. & c. bonæ memoriæ 3. hic.*

Fit vel *à lege*, cum ea ex cauſa jus conſtitutum firmat; ut ex lapſu fatalium, neglectu vel deſertione appellationis ſententiam firmat, eaque in rem judicatam tranſit: *c. cum ſit Romana. de appellat. Clem. ſicut appellationem. eod.* Vel *à Iudice* ſuperiore & inferiore ordinariam aut mandatam jurisdictionem habente; *c. de confirmationibus. c. examinata. hic. c. 2. de reſcript.* ab inferiore, cum, ob appellationem deſertam, ſuam à ſuperiore cum inferioris ſententiam confirmat; non contra: *c. innotuit. de elect. c. cum inferiore. de maior. & obed. c. inferior. diſt.* 21. Vel *à quovis Prælato*. pro ratione dignitatis, qua aliis præeminet. *c. nihil eſt. de elect. c. ad noſtram. c. fin. hic.*

Confirmantur non tantum actus judiciales, *Auth. ei qui appellat. C. de temp. & reparat. appellat.* ſed & actus Canonici; ut ſunt electio, inſtitutio, præſentatio, collatio,

latio,&c.*c.ex insinuatione.de procurat.& c. postquam. de elect.* item actus legitimi; ut sunt adoptio, acceptilatio, tutoris datio, &c. *vid.l.actus legitimi. ff. de div.reg. iur.* Non actus juris gentium, qui voluntate partium nituntur; ut sunt, emtio venditio, locatio conductio, &c. Nisi partes confirmationi consentiant: Pontifex eos de plenitudine potestatis ex certa scientia confirmet. *arg. c. quia diversitatem. de concess. prabend.* Item confirmantur privilegia,*c.inter dilectos. de fid. instr.* beneficia,*c. ad nostram.hic.* possessiones, *c. dudum. de decim.* arbitria, compositiones,transactiones. *c.fin. & c.examinata.hic. c.fin. de transact.*

Fieri debet confirmatio,ex certa scientia, cum causæ cognitione, ad petitionem partis, si ea alii possit præjudicium afferre. *c.1. de transact. c.venerabilis. hic.*

Ea concessa vel *ius tribuit.* ut in confirmatione electionis datur administrandi potestas. *c.transmissam. de elect.* De beneficio, per Pontificem ex certa scientia,& cum causæ cognitione confirmato, præter Pontificem, & cui is specialiter commisit, nemo cognoscere potest. *c. quoniam Abbas.de offic. deleg.c.veniens. de test. c. Raynutius. de testam.* Vel *ius constitutum* tantum *declarat & conservat.c.praceptum. dist.*12.*c.quia intentionis. de privileg.*

Priori modo concessa,petitionem alterius & judicis cognitionem remoratur, non posteriori modo; in forma, puta communi, concessa. *c. quia diversitatem. de concess. prabend.c.conquestus.* 11.*qu.*3.

Sed hæc obtinent, si confirmatio sit *utilis*, id est, si valet; non, si *inutilis*.

Inu-

Inutilis est, quæ per subreptionem, *c. 2. hic.* vel obreptionem, *c. ad nostram. hic.* impetrata.

De Iudiciis extraordinariis.

Tit. XLII.

HActenus diximus de judiciis ordinariis: restat ut & de extraordinariis seu Summariis aliquid dicamus.

Est *Iuditium Extraordinarium* seu *Summarium*, quando non in figura judicii, sed ex judicis officio, per modum inquisitionis, vel denunciationis, vel aliàs de plano & æquitate proceditur. *c. super hic. & c. qualiter de accusat.*

In eo ergo, nec solennis libelli porrectio, nec litis contestatio est necessaria. Tempore feriarum ob hominum necessitates concessarum judex potest procedere, dilationes, exceptiones, appellationes dilatorias, & frustatorias repellere, testium superfluam multitudinem refrænare; terminum ad simul positiones & articulos dandum præscribere; ad omnia acta & monumenta, quibus partes in causa post articulorum dationem uti volunt, diem certam pro libitu assignare; stans vel sedens, etiam conclusione non facta, sententiam proferre. *Clem. sæpe. de verb. sign.*

Sic proceditur, in causis electionum, postulationum, vel provisionum, dignitatum, personatuum, officiorum, præbendarum, decimarum, matrimonii, usurarum; & similium. *Clem. 2. de iudic.*

Finis Libri Tertii.

ARNOLDI CORVINI
à BELDEREN J. U. D.

JUS CANONICUM,
PER
APHORISMOS
Strictim
EXPLICATUM.
LIBER QUARTUS.

De Delictis.

TITULUS I.

HACTENUS de Judicio Civili: nunc ad *Criminale* transgrediamur, in quo de crimine sive delicto, publicæ disciplinæ causa agitur:

Nam, licet jus Pontificium pœnarum atrocitatem exhorreat, præsertim quibus de sanguine & vita hominis agitur, tamen ut mali coerceantur, & boni inter malos quieti vivant, *c. non frustra.* 23. *qu.* 5. certas adinvenit pœnas, quibus sontes, citra sanguinis vindictam, aut membrorum debilitationem, plecti possunt.

Sustulit etiam hoc Jus distinctionem Juris Civilis inter privata delicta & publica; & omnia voluit publica esse. *per Gl. in c. infames. in verb. fures.* 4. *qu.* 1. *Hostiens. in c. statuimus. num.* 19. *de malef.*

De-

Delicti sive criminis nomine hic venit non solùm dolo malo admissum, sed damnum, culpa, licet levissima, datum. *c. fin. de iureiur.*

Oritur delictum ex ipsa re, id est, maleficio. *l. 4 in princ. ff. de oblig. & act.*

Cogitatione sola conceptum delictum à jure non coercetur. *c. cogitationis. qu. 3. de pœnit. dist. 1.*

Delicta, quæ hoc jure considerantur, sunt vel *quarumcunque personarum*; vel *certarum*; ut *puerorum*, *Clericorum*.

Quarumcunque personarum crimina committuntur contra Decalogum; ejusque vel *tabulam primam*, vel *secundam*.

Contra primam; *Simonia*, *Iudaismus*, *Saracenismus*, *Hæresis*, *Schisma*, *Apostasia*, *Anabaptismus*.

Contra secundam; *Homicidium*, contra præceptum secundum: *Adulterium*, *& Stuprum*, contra præceptum tertium; *Furtum*, tam *qualificatum*, quàm *simplex*, contra præceptum quartum; *Falsum*, contra præceptum quintum.

Certarum personarum crimina sunt; *Calumnia* in crimen deferente; *Collusio*, in accusato de crimine & accusatore; *Venatio*, *Percussio*, *Maledictum*, *Ministratio*, in clerico; *Excessus officii* in Prælato.

De his omnibus ordine tractabimus.

De Simonia.

TIT. II.

SImoniæ crimen (à Simone Mago, qui primus in novo testamento hoc scelus admisit, dictum, *c. qui studet.* 1. *qu.* 1.) tunc admittitur, cum aliquid pro rebus spiritualibus exigitur, vel promittitur.

Res spirituales intellige non tantum propriè, ut consecrationes, benedictiones, Sacramentorum distributiones, ordinationes; *& quæ habentur in c. non satis. & c. cum Ecclesia.* 9. *c. nemo.* 14. *c. ea quæ.* 16. *hic.* sed & res temporales spiritualibus adnexas; ut præbendas. *c. si quis obiecerit.* 1. *qu.* 3.

Est *Simonia*, vel *Conventionalis*; cum aliquid datum est, vel de dando convenit; *c.* 2. *de confess. c. sunt nonnulli.* 1. *qu.* 1. Vel *Mentalis*; cum nullum factum intercessit, sola prava dantis aut recipientis mens & intentio. *c. tua nos.* 24. *c. ult. hic. c. ex multis.* 1. *qu.* 1.

Hæc nulla pœna à jure coercetur; ne quidem resignationis aut restitutionis, cum cogitationis pœnam nemo patiatur, scilicet quoad forum exterius; proinde sufficit eam expiari per pœnitentiam coram Deo. *c. ult. hic. iunct. c. cogitationis. de pœnitent. dist.* 1.

Contrahitur *conventionalis Simonia*, non tantum cum pecunia ipsa pro re sacra datur, recipitur, promittitur; sed & cum dans à lingua, vel manu, vel obsequio recipien-

pientis munus exigit. *c. sunt nonnulli*, 1. *qu.* 1. *Gloss.* 1. *in Sum.* 1. *qu.* 1.

Munus à lingua, est favor; munus à manu, est pecunia; munus ab obsequio, est servitus indebitè præstita. *d. c. sunt nonnulli.* 114.

Pecuniæ appellatione intellige, quicquid homines possident: *c. totum quicquid.* 1. *qu.* 3. sive sit res corporalis, mobilis vel immobilis; sive incorporalis. *l. pecuniæ nomine.* 222. *ff. de verb. signif.*

Quod sponte, sine promissione, pacto, conditione, animo permutandi pro re spirituali, eique annexa, offertur, recipi, absque scrupulo simoniacæ pravitatis, potest. *c. tua nos.* §. *si verò hic.* *c. etsi quæstiones.* §. *qui autem.* *c. veniens.* *c. ex tua.* *c. fin. eod.*

Ad cognoscendam enim Simoniam, considerandum est, quid, *c. servi. dist.* 19. quale, *c. pen. & ult. dist.* 49. à quo, *arg. c. in gradibus.* 3. *qu.* 8. pro quo, *c. dictum est.* 1. *q.* 1. qua intentione, *c. in scripturis.* 8. *qu.* 1. *c. officij. de elect.* quantum, *c. Ananias.* 15. *qu.* 1. offeratur. *vid. c. etsi quæstiones. hic.*

Accusare Simoniæ, quilibet catholicus potest; *c. dominus. hic.* licet sit servus, etiam dominum: criminosus, meretrix. *c. tanta.* 7. *hic.*

Testes, de Simonia testimonium reddentes, repelli non possunt, nisi exceptionibus, quibus probatis appareat, eos malignitate potiùs, quàm justitiæ zelo adductos testificari, *c. licet Heli.* 21. *circ. fin. hic.*

Accusari de Simonia potest tam dans,

quàm accipiens, *c. non satis.* 8. §. *unde quisquis. c. veniens.* 19. *c. dilectus.* 30. *vers. tam in dantes. c. consulere.* 38. *c. sicut.* 39. §. *fin. c. quoniam.* 40. *vers. tam recipiens. hic.* item is pro quo sciente & consentiente alius dedit: *c. Matthaus.* 23. *c. sicut tuis.* 33. *vers. nisi postea. eod.* non is pro quo ignorante aut invito dedit alius, aut promisit. *c. nobis fuit. eod.*

Accusatus interim, donec de veritate constiterit, Missarum solennia celebrare prohibetur. *c. accusatum. & c. seq. hic.*

Convicti de Simonia variè puniuntur, pro varia inter Simoniacos distinctione. Nam alii simoniacè ordinantur à Simoniacis, alii simoniacè à non Simoniacis, alii non simoniacè à Simoniacis. *c. statuimus, ut sicut.* 107. §. *ult. & cann. seqq.* 1. *qu.* 1.

Simoniacè ordinantes vel ordinati, ut & mediatores, *c. si quis Episcopus.* 1. *qu.* 1. deponuntur; *c. consulere.* 38. *hic. c. quos constiterit.* 6. *& c. statuimus decretum.* 108. 1. *qu.* 1. fructus, quos perceperunt, sub periculo animæ restituere obstringuntur; *c.* 2. *hic. Ext. com.* excommunicantur; nec nisi à Pontifice absolvi possunt; *c. quisquid.* 1. *qu.* 1. *c. reperiuntur.* §. *fin. c. si quis Episcopus.* §. *fin. c. qui studet.* 1. *qu.* 1. *d. c.* 2. *Extr. com. hic.* pecunia data aut accepta restituitur. *c. si quis dator.* 1. *qu.* 3. id est, confiscatur. *Gloss. in d. c. si quis dator.* si non resipiscant, sed in hoc crimine perseverent, perpetuo anathemate feriuntur. *d. c. si quis dator. c. quos constiterit. & c. ventum est.* 1. *qu.* 1.

A Simoniacis, licet non simoniacè, ordinati,

nati, tamen deponuntur, nisi probent, se, cum ordinarentur, nescivisse eos esse Simoniacos, eosque pro Catholicis in Ecclesia fuisse habitos. *c. de simoniacè.* 22. *hic. d. c. statuimus decretum.* 108. *& cum cann. seqq.*

Monachus ignorans per Simoniam in monasterium receptus, post monasterii à se factam abdicationem, ad idem monasterium reducitur, vel in alio ejusdem Ordinis collocatur; *c. de regularibus.* 25. *hic.* sciens, ad arctius monasterium transfertur. *d.c. de regularibus.*

Monialis, hoc casu monasterio exturbata, in locum regulæ arctioris, ad agendam perpetuam pœnitentiam retruditur. *c. quoniam.* 40. *eod. & d.c. de regularibus.*

Pecunia aliquid ab Ecclesia qui redemit, & qui ab eo accepit, & qui pro eo intercessit, infamia notantur. *c. ult.* 1. *qu.* 3.

Ne Prælati vices suas, vel Ecclesias sub annuo census concedant.

TIT. III.

SEquitur de concessione jurisdictionum & Ecclesiarum sub pretio vel annuo censu; quia simoniæ species est: *arg. c ex multis.* 1. *qu.* 3. puta si Prælatus certam pecuniæ summam accipit; lucrum verò totum, vel ejus partem, is cui concessio facta; *arg. c. ex multis.* 1: *qu.* 3. *c.* 2. *&* 3. *hic.* Non si Prælatus certo salario alicui, ut jurisdictionem exerceat, quia ipse fortasse infirmus, absens, *c. pervenit. de appell. c. de*

rectoribus. de cleric. ægrot. constituto, totum lucrum recipiat, *c. militare. 23. qui.*

Quo casu nec prælatus peccat, quia Episcopalem Jurisdictionem exercentibus salarium dare potest: *c. caritatem. 12. qu. 2.* Nec qui operas suas spirituales locat; si aliunde sumtus non habeat; *c. duces. 1. qu. 1.* quia qui Altari servit, de Altari vivere debet. *c. secundum Apostolum. de præb.*

Aliter si Prælati jurisdictionem suam & Ecclesiarum regimen, ut dictum, concedant; quia, cum jus spirituale, id est, jurisdictionem, quæ spiritualis est, vendant, *c. ex multis. 1. qu. 3.* simoniam committunt, *ut not. in c si quis Episcopus. 1. qu. 1. c. salvator. 1. qu. 3.* & propterea pœnis Canonicis in simoniacos constitutis subjacent. *c. 2. hic.* Proinde Episcopus, si id commisit, potestate conferendi privatur; *c. 2. hic.* si eo sciente & dissimulante à subditis perpetratum, Canonicæ pœnæ subjicitur, *c. 2. eod.* id est, duobus mensibus excommunicationi subjacet: *c. quicquid. 1. qu. 1.* Si Episcopo subditus, eo ignorante, id commisit; si Presbyter, quatuor mensium excommunicatione plectitur; si Diaconus, trium; si Subdiaconus vel alius Clericus, arbitraria pœna & excommunicatione plectitur. *d. c. quicquid.*

Qui vices Prælati, vel Ecclesiæ administrationem, pretio dato, & annuo censu constituto, suscepit, officio suscepto privatur, *c. 1. hic.* & à Clero removetur. *d. c. 2. eod.*

Fructus Ecclesiarum & obventiones temporales ementes & vendentes his pœnis non

subja-

subjacent, quolibet enim alienationis titulo distrahi possunt. *c.fin.hic.*

De magistris: & ne aliquid exigatur pro licentia docendi.

Tit. IV.

Simoniæ speciem præ se fert, *Abb.in c. 1. hic.* licet propriè Simonia non sit, *Innoc.in c.2. eod.* cum docendi licentia pro pecunia conceditur.

Qui docendi munere fungitur, *Magister* vocatur, eò quod magis quàm alii monet ac monstrat, *l.cui præcipua. 57.ff.de verb. signif.*

Talis debet in qualibet Ecclesia Cathedrali, imo & alia, cujus sufficiunt facultates, à Prælato cum Capitulo, aut majori & saniori ejus parte, constitui, eique de beneficio (quo fruiturus quamdiu in docendi perstiterit munere, *c.quia nonnulli. §. assignetur.hic.*) prospici, ut Clericos & pauperes in humanioribus literis aliisque facultatibus gratis doceat. *c.quia nonnulli. 4. §. verum.c.prohibent .§.sanè.hic.*

Tenetur enim Ecclesia, sicut pia Mater, necessitati eorum providere, qui parentum opibus non possunt juvari. *c.quoniam.c.qui nonnulli.eod.*

Qui docendi licentiam vendit, aut idoneæ personæ licentiam docendi petenti interdicit ne doceat, beneficio Ecclesiastico privatur. *c.1.& tot.tit.hoc.*

De Iudæis.

T I T. V.

IVdæos hic dicimus non secundùm carnem, sed secundùm fidem; id est non eos qui sunt ex natione Judaica (Tales enim possunt esse Christiani;) sed eos qui veteri testamento, ad literam superstitiosè intellecto, fidem habent; nouum verò rejciunt. *c. Martha.* §. *caterum.de celeb. Missar.* & *c. translato. de Constit.*

Hi aliquando *eodem cum Christianis iure* utuntur; aliquando *deteriori*.

Eodem iure: in contractibus, matrimoniis, leges Christianorum sequuntur. *l. nemo Iudæorum. 7. C. hic.* ut Christiani die Dominico; ita nec hi die Sabbati inviti ad judicium trahuntur; à Christianis violari prohibentur. *l. nullus. l. die Sabbato. l. in Synagogam. C. eod. ubi vide Aphorismos nostros.*

Deteriori iure; Quia ab honoribus & dignitatibus removentur; *c. cum sit. 16. hic.* Novas Synagogas extruere prohibentur; *c. 3. 7. hic. l. ult.* §. *1. C. eod.* Ab Actis legitimis repelluntur; *c. alieni. 2. qu. 7.* Christiana mancipia. *c. 1. hic.* famulos, nutrices, obstetrices Christianas, *c. ad hac. 8.* & *c. etsi Iudæos. 13. eod.* habere prohibentur; Ab assidua Christianorum communione, *c. sape. 8. qu. 1.* & connubiis, *c. cave. 15.* & *cc. seqq. 28. qu. 1.* abstinere tenentur; in die parasceves ostia & fenestras clausas habere coguntur; *c. quia. 4. hic.* In diebus passionis dominicæ in publicum prodire vetantur;

tur; *c. in nonnullis.* 15. §. *in diebus. eod.* Habitu, per quem à Christianis discernantur, utriusque sexus, uti jubentur; *d. c. in nonnullis*. Judæi Medici Christianos in infirmitatibus invisere, eis medicamenta præbere, in iisdem cum eis balneis esse prohibentur. *c. nullus. c. omnes.* 28. *qu.* 1.

Quæ si Judæi non servaverint, puniuntur; vel in personis, *ut c. sæpe. dist.* 28. vel pecuniariter, *c. cum sit. hic.* vel spiritualiter, sed indirectè, ut cum fideles eis participantes excommunicantur. *c. etsi Iudæos. hic. c. quanto. de usur. c. de terris. de decim.*

Christianum mancipium si habeant, illud, quicunque Christianus, datis duodecim solidis, vel ad ingenuitatem, vel ad servitium redimere potest. *c.* 1. & 2. *hic.*

Judæi qui prædicta servant, nec ad fidem Christianam cogi: *c. sicut Iudæi.* 9. *hic.* nec in personis, nec bonis violari; nec in festivitatibus molestari, nec eorum cœmeteria violari, corpora humata effodi debent; qui contra faxit, vel officii privatione, vel excommunicationis censura plectitur. *c. sicut Iudæi.* 9. *hic.*

De Saracenis.

T i t. V I.

Saracenos hic itidem intelligimus, non ex gente, sed religione.

Accipiuntur & hic pro *paganis, seu gentilibus*, quamvis propriè *gentiles* sint, qui idola colunt, eisque sacrificant; *l.* 2. *C.*

O 6 *de*

de pagan. *Saraceni* verò utrumque testamentum vetus & novum, saltem ex parte admittunt, sed multifariam peccant; Christum Salvatorem esse negantes; loca erroribus suis contraria, à nobis esse corrupta asserentes.

Hi eisdem fere pœnis, quibus Judæi, subjacent, Nam Meschitas extruere vetantur; *Clem. un. de Iudæis.* simulacra extruentes, dejiciuntur & morte afficiuntur; *c. non solum.* 28. *qu.* 1. mancipium Christianum habere prohibentur; *c. Iudæi.* 5. *de Iudæis*. honoribus & dignitatibus removentur; *c. cum sit.* 16. *c. ex speciali.* 18. *eod.* distincto à Christianis habitu incedere jubentur; in die passionis Dominicæ in publicum prodire vetantur; *c. nonnullis.* 15. *eod.* Christiani ab eorum communione sub pœna censuræ Ecclesiasticæ abstinere jubentur; *c. sæpe. c. sequ.* 28. *qu.* 1. nisi cum eis, ad fidem Christianam convertendi gratia vivant; *c. quam sit eod.* Eis subsidium tempore belli, dantes, prohibitas merces, ut arma vendentes, curam eorum navium gerentes, excommunicantur, bonorum privatione mulctantur, capientium servi fiunt. *c. ita.* 6. *c. significavit.* 11. *c. quod olim.* 12. *c. ad liberandam.* 17. *eod.*

De Hæreticis.

TIT. VII.

HAereticus (ab hæresi, id est, electione dictus), est qui sibi eligit doctrinam singularem, & à sensu Catholicæ Ecclesiæ alienam; *c. hæresis.* 24. *qu.* 3. eamque pertinaciter

naciter defendit. *c. qui in Ecclesia*. 24. *qu.* 3.

Non ergo Hæreticus censendus, qui sententiam suam quamvis falsam atque perversam, nulla pertinaci contentione defendit, præsertim, quam non audacia suæ præsumtionis pepererit, sed à seductis atque in errorem lapsis parentibus accepit; & veritate, quam solicitè quærit, inventa, corrigi paratus. *c. dixit Apostolus*. 24. *qu.* 3.

Tria ergo, ut quis possit puniri ut Hæreticus, requiruntur: 1. Falsum eum dogma tueri, & ita in articulis fidei, & contra Ecclesiæ decreta errare: *c. ad abolendam. hic.* 2. Scienter errare, & ita perversæ esse voluntatis: *c. hæreticus*. 24. *qu.* 3. 3. Pertinaciter errorem defendere, nec corrigi velle. *c. qui in Ecclesia. c. schisma.* 34. *can. hæc est fides.* 14. *qu.* 3. *c. damnamus. in verb. pertinaciter. de Sum. Trinit.* His adde, 4. Fuisse baptizatum. Siquidem Pagani, Judæi, alieni à fide, non sunt Hæretici.

Dubii in fide etiam infideles & hæretici dicuntur, *in c.* 1. *hic.* sed ita demum, si in tali dubitatione animi habuerint firmitatem, & pertinaciam, ob quam in illa dubitatione perseverarunt. *Ioann. Andr. add. c.* 1.

Hæreticorum licet una sit vanitas, *c. excommunicamus.* 13. *& c. pen. hic.* & adversus Dei Ecclesiam conspiratio, *c. quidam autem. in fin.* 24. *qu.* 3. tamen quia quidem una est veritas, errandi tamen à scopo plures viæ; eorum variæ & diversæ sunt sectæ, *Quas vide c. quidam.* 14. *qu.* 3. *d. c. excommunicamus. hic. l. Arriani. C. eod. Nov.* 109. *August. lib. de hæret.*

No-

Nomina habent, vel *ab Auctore sectæ* ut Manichæi à Manethe; Eutychi ani ab Eutyche; Menandriani, à Menandro; Nicolaitæ à Nicolao; & alii: vel *à causis, quas eligendo instituerunt*; ut Aquarii, Alogii, Anthropomorphitę, & alii. *d.c. quidam autem.* 24. *qu.* 3.

Hæretici ut inquirantur & extirpentur, *ordinariè* ad singulos Episcopos per suas Diœceses pertinet; *d. c. excommunicamus.* 13. §. *adiicimus. hic.* remissius si agant, alii idonei, eis Episcopatu remotis, in eorum locum substituuntur; *d. c. excommunicamus.* §. *fin. Extraordinariè* ad Inquisitores hæreticæ pravitatis, à summo Pontifice, ad hoc, ut adversus hæreticos, vel conjunctim cum Episcopis, vel soli, secundùm formulam à jure iis definitam, procedant, constitutos. *c. cum officium.* 1. *hic. in* 6. *c. ut omissa.* 12. *c. per hoc. in* 6.

Ad Judices seculares regulariter notio hujus criminis, cum merè sit Ecclesiasticum, non pertinet: *c. ad abolendam. hic.* sed tenentur Ecclesiasticorum sententias exequi; *c. ut inquisitionis.* 28. *hic. in* 6. nullo in contrarium statuto obstante. *c. statutum.* 9. *eod. in* 6.

Proceditur contra hæreticos, eorumque receptatores, fautores & defensores, nec non de hæresi suspectos, cum eis communicantes; *c. didicimus.* 31. §. *invenimus. & c. schisma.* 24. *qu.* 1. cum & illi hæreticis connumerentur: *c. excommunicamus.* 13. §. *credentes. & c. pen. & fin. hic. c.* 2. §. *hæretici. c. ut officium.* 11. *c. accusatus.* 8. §. *Sacerdotes. eod. in* 6. simpliciter, de plano, & absque Advocatorum ac judiciorum strepi-

tu

tu & figura. *c. statuta*. 20. *hic in* 6. *ubi Gloss.*

Admittuntur in inquisitione facienda, testes excommunicati, socii criminis: modò, ex verisimilibus conjecturis, testium numero, personarum tam deponentium, quàm eorum contra quos deponuntur, qualitate, aliisque circumstantiis, falsum dicere non præsumantur. *c. in fidei favorem*. 5 *& c. accusatus*. 8. §. 2. *licet. hic. in* 6. Quod & in simoniæ crimine, aliisque quibusdam, ad eorum detestationem receptum. *ut in c.* 1. *de testib. in* 6. *c. tanta est labes*. 7. *de simonia*.

De hæresi convicti, & *vivi*, & *mortui*, variè puniuntur.

Mortui, excommunicantur; *c. final.* 24. *qu.* 2. eorum bona confiscantur, *c. accusatus*. 8. §. *in eo verò. hic.* nec filiis orthodoxis reservantur, *c. urgentis*. 10. *hic.* sepultura Ecclesiastica ipsis denegatur, *c. nec quisquam*. §. *credentes. vers. sanè Clerici*. 24. *qu.* 2. *fac. c. Ecclesiam*. 27. *& seq. de consecrat. dist.* 1. nisi absolvantur: *c. ex parte*. 15. *in fin. & c. sacris*. 12. *de sepultur. c.* 1. *&* 2. 24. *qu.* 1. sepulti ecclesiasticè, exhumantur: *d. c. sacris*. qui eos sepelivit, excommunicatur, & nisi propriis manibus publicè extumulet, eosque terræ projectos relinquat, non absolvitur. *c. quicunque hæreticos. hic. in* 6. pollutum cœmeterium reconciliatur. *c. consuluisti*. 7. *de consecr. Eccles. vel alt.*

Vivi puniuntur, & in *persona*, sive *propria*, sive *liberorum*; & *bonis*.

In persona propria, quod excommunicantur; *c. ad abolendam*. 9. *c. excommunicatur*. 12. *c. pen. hic.* & unà cum scriptis damnantur

nantur, *c. fraternitatis*. 4. *hic. c. nullus.* 3. *qu.* 4. iis subiecti, à debito fidelitatis, dominii, & obsequii, absolvuntur, *c. absolutos. hic.* eorum liberi à potestate patria liberantur; *c. quicunque.* §. *illorum. eod. in* 6. à conciliis &, officiis publicis removentur, *c. cum quibus.* 24. *qu.* 3. *c.* *excommunicantes.* §. *credentes. hic. c.* 2. §. *haretici. eod. in* 6. acta illorum rescinduntur; *c.* 1. *de schism.* ad agendum, *c. fin. c. excommunicamus.* 13. §. *credentes. hic.* testimonium dicendum, accusandum, *d. c. excommunicantes.* §. *credentes. c. definivimus.* 1. 4. *qu.* 1. testandum, *c. excommunicamus. hic.* contrahendum, *c. omnis, qui recedit. & can.* 26. *qua dignior domus.* 24. *qu.* 1. *c. clericus. c. cum quibus.* 24. *qu.* 3. patrocinium, si sunt Advocati, præstandum, *d.* §. *credentes.* non admittuntur.

In persona liberorum; quod illi ipsis succedere, licet sint orthodoxi, nequeant: *c. vergentis.* 10. §. *ne huiusmodi hic.* quod usque ad secundum lineæ paternæ, ad primum lineæ maternæ gradum, eorum filii, ad beneficium Ecclesiasticum, vel officium seculare, non admittantur; nisi parentes ante mortem se emendaverint. *c. statutum. eod. in* 6.

In bonis; cùm *acquirendis*; quod ad hereditatis successionem non admittantur; *d. c. excommunicantes.* §. *credentes. c. excommunicamus*. tum *acquisitis*; quod ea & cum iis dotes uxorum, quæ, scientes eos esse hæreticos, ipsis nupserunt, *c. decrevit. hic. in* 6. ipso jure confiscantur; & si Clerici sint, Ecclesiæ, à qua stipendia perceperunt; si Laici, fisco Principis tempora-

poralis adjudicantur. *c. excommunicatus.* 13. §.*damnati. hic.*

Confiscationis tamen executio, vel bonorum ipsorum occupatio, per Principes, aut alios fieri non debet, antequam per Episcopum loci, vel aliam personam Ecclesiasticam, super hoc potestatem habentem, sententia super eodem crimine fuerit promulgata. *c. cum secundum. eod. in 6. & d. c. vergentis.* 10. *hic. c. excommunicatus. §. damnati. eod.*

Prædictas pœnas, ut & quod judici seculari, animadversione debita puniendi, alioqui relinquuntur, effugiunt, continuò post erroris deprehensionem, ad fidei Catholicæ unitatem recurrendo, & errorem suum ad arbitrium Episcopi regionis publicè abjurando, satisfactionemque congruam exhibendo; *c. ad Apostolicum. hic. c. super eo. eod. in 6. c. statutum.* 15. §. *fin. hic. c. ad abolendam.* 9. *eod.* Qui enim parati sunt erroris correctionem accipere, non sunt hæretici. *c.* 19. *dixit Apostolus.* 24. *qu.* 5.

Suspecti tantum de hæresi eisdem pœnis subjacent, nisi & hi ad arbitrium Episcopi, juxta considerationem suspicionis, qualitatisque personæ, propriam innocentiam congrua purgatione monstraverint. *d. c. ad abolendam. §. qui verò inventi.*

Qui post erroris abjurationem, & postquam proprii Episcopi examinatione se purgaverint, in abjuratam hæresin recidisse deprehenduntur; seculari judicio, ut & Hæretici pertinaces, sine ulla penitus audientia sunt relinquendi. *d. c. ad abolendam. §. illos quoque. & ibi Gloss. ad verb. audientia.*

tia. hic. c. accusatus, 8. *eod. in* 6. *d. c. ad Apostolicam*.

In hæresin recidisse, id est relapsi censentur, tripliciter. *Primò* ex fictione iuris, illi, qui de hæresi vehementer suspecti, non convicti, hæresin abjurarunt; non qui levi suspicione in crimen inciderunt; qui quidem gravius, sed non pœna relapsorum puniendi; *c. accusatus*. 8. *in princ.* & §. *si autem*. 1. *hic. in* 6. *Secundò*, qui culpabiles in uno articulo fidei inventi, vel in vno Ecclesiæ Sacramento, vel secta, in alterius articuli, Sacramenti, vel sectæ hæresin inciderunt. *d. c. accusatus*. § 8. *cum verò*, *Tertiò*, qui post absolutionem vel abjurationem, hæreticos visitat, sibi associat, favet. *d. c. accusatus*. 8. §. *ille quoque*.

Hæretici pertinaces, & relapsi, quibus jura indulgent, ne Laicorum manibus relinqui possint, in carcerem perpetuum ablegantur, vel muro, pœnitentiam erroris acturi, includuntur. *c. excommunicamus*. 2. §. *fin. vbi Gloss.* & *Abb. hic*.

Quæ pœna hodie, arbitrio Jusdicentis, si ei visum fuerit, in aliam mitiorem mutari potest. *c. ut commissi. hic. in 6. d. c. excommunicamus*. §. 2. *ubi Abb.*

De Schismaticis.

TIT. VIII.

SEquitur de Schismaticis; quia omnis hæreticus est Schismaticus: sed non omnis Schismaticus hæreticus. *c. inter hæresim*. 24. *qu*. 3.

Schismatici (à schismate, id est, scissura, dicti.

dicti. *c.34. schisma.24.qu.1.)* sunt qui se ab universali Ecclesia per inobedientiam diviserunt. *d.c.* 14. *schisma. d.c. inter hæresim*.

Dico *ab universali Ecclesia*. Nam, qui à dogmate, contrarium Ecclesiæ tenendo recedunt, hæretici sunt: schismatici autem tantum illi, qui à Prælato universali & ejus Ecclesia Catholica recedunt; *d.c. inter hæresim*. Ecclesiam Dei & corpus ejus lacerantes. *ut dicitur in c. de Liguribus.23. qu. 4. c.advocavit.c.ubi.24.qu.1.*

Unde hi sine justitia, charitate & mercede sunt; *c. ubi sana fides.24. qu.1.* Spiritum Sanctum, *c. loquuntur.24. qu.1.* & omnem potestatem in rebus Ecclesiasticis amittunt; quia foris sunt extra Ecclesiam, *c.31. didicimus.24. qu.1. c.1. hic. c. alienationes. 12. qu.2.*

Proinde ordinationes, beneficiorum collationes, rerum Ecclesiasticarum alienationes, per illos factæ, sunt irritæ; *c.1.hic.ordinationes.9.qu.1.* ab iis ordinati ab officio repelluntur; nisi cum iis dispensaverit is, qui dispensandi potestatem habet. *c.2.hic*.

Eam habet tantum summus Pontifex, si scienter à schismatico sunt ordinati: si ignoranter; quilibet discretus Prælatus *c.1. & 2. de ordin. ab Episc. qui resign. Episc.d.c. ordinationes. 9 qu.1.fac.c.1.si quis à simoniacis. 1. qu.1.*

Præterea schismatici excommunicantur & damnantur; *c.de Liguribus.23.qu.5.* gradu & dignitate Ecclesiastica, si habent, dejiciuntur; *c.40. subdiaconus quondam. & c. qui contra. 24.qu.1.* si sunt Laici, & nobiles, aut Principes, nobilitate privantur. Principibus secularibus, corporaliter puniendi,

tra-

traduntur. *d.c.qui contra.* & *d.c.de Liguribus.* & *c.denique.7.qu.1. c.non vos.2.qu.1.*

Quibus pœnis, & ſchiſmaticorum defenſores & fautores puniuntur. *c.didicimus.* 24.*qu.*1.

De Apoſtatis.

T I T. I X.

Apoſtata ſunt, qui à ſtatu fidei, obedientiæ, vel religionis, quam ſe tenere profeſſi ſunt, temerariè recedunt.

Apoſtaſiæ enim tres ſunt ſpecies; *perfidia, inobedientia, irregularitatis. c.1. ubi Gloſſ. hic.*

Perfidia Apoſtaſia eſt; cum qui Chriſtianam religionem ejuſque verum cultum deſerunt, *c.non poteſt. 2.qu.7.* & ad Judaicos alioſve deteſtabiles ritus deflectunt.

Hi eiſdem pœnis, quibus hæretici, plectuntur. *c.1.hic.d.c. non poteſt. c.infàmes.6. qu.1.c. celebritatem. diſt.5.*

Apoſtaſia inobedientiæ eſt; cum qui præcepta ſuperioris tranſgrediuntur; vel ſacris ſtatutis & canonibus non obediunt; *c. alieni.3. qu.4. c.ſi quis. de maior. & obed.* quibus tamen obediendum credunt. *c.nulli. diſt.10.*

Hi fiunt infames, accuſare, vel teſtimonium dicere prohibentur, excommunicantur, deponuntur, & quandoque degradati Judici ſeculari traduntur: *c. ſi quis à ſuo. 3. qu.4. c.ſi autem vobis. 10.q.3.*

Irregularitatis Apoſtaſia eſt; cum qui ab ordine aſſumtæ religionis recedunt. *c. fin. hic. c. ex parte. de temp. ord. c. fin. diſt. 50.*

c. quan-

c. quantum. dist. 47. *c. beatus.* 3. *qu.* 4.

Hi, apostasia durante, ipso jure fiunt infames; ab accusatione & testimonio repelluntur; *c. alienis.* 2. *qu.* 7. *c. beatus.* 3. *qu.* 4. à dignitatibus removentur; *c. legi.* 16. *qu.* 1. si admoniti, se non corrigunt, deponuntur; privilegiis clericis concessis privantur; *c. sine ornatu.* 22. *qu.* 4. *c. sin autem.* 11. *qu.* 3. *c.* 1. *hic.* fœdo carceri, donec, suos pertęsi errores, ad saniores mores, à quibus tam obstinatis animis declinarunt, revertantur, includuntur. *Abb. in d. c.* 1. *c. pen. hic.*

De Anabaptistis.

TIT. X.

ANabaptistæ sunt, qui sacrum baptismum iterant. *Clem.* 1. § *ult. de sum. Trinit.*

Hi, si Clerici, deponuntur: *c. eos quos. dist.* 4. si Laici, excommunicantur, nec ad ordines admittuntur. *c. qui aliquo. dist.* 51. *c. qui in qualibet.* 1. *qu.* 7. *c.* 2. *de apost.*

Rebaptizati, ignoranter; ad ordines, nisi maxima necessitate urgente, admitti non possunt: scienter; per septem annos pœnitere debent: per tres, qui pro munditia se rebaptizari petiverunt: *c. qui bis.* 17. *de consecr. dist.* 4. Episcopis, Presbyteris, Diaconis sponte vel coactè rebaptizatis, perpetua pœnitentia imponitur. *c. eos quos Episcopos,* 18. *ead. dist.* 4.

De

De parricidio.

Tit. XI.

Sequitur de *homicidio*; quod est vel *parricidium*; de quo hoc titulo; vel *homicidium*; de quo titulo proximum sequente.

Parricidium est, quando occiduntur parentes vel filii, vel aliæ personæ sanguine conjunctæ.

Illud committentes, parricidæ dicuntur: Qui tamen propriè sunt illi qui parentes aut liberos occiderunt: de quibus, & eorum pœna legibus statuta, vide Aphorismos nostros in Digesto. Nos tantum hic tractamus de his, qui liberos occiderunt, & eorum pœna, hoc jure statuta.

Qui scienter liberos interfecerunt, gravius quam homicidæ puniri debent. *c. cum iuramento. de homicid. c. aut facta. de pœnit. dist.* 1.

Mulier partum animatum, medicamentis, vel aliter abigens sponte, vel abortum ita faciens, capitali supplicio plectenda est. *c. aliquando, c. Moses. c. femina.* 32 *qu.* 2.

Mitius cum ea agitur, quæ per iracundiam, quod maritus illi exprobrare solitus, filium suum non esse, eundem filium occidit. Nam, si maritus mortuus: pœnitentiæ agendæ causa ad monasterium transire debet; *c.* 1. *de his qui fil. occid.* & ibi perpetuò manere; nec alii nubere: nisi de incontinentia timeatur. *c. veniens. eod.* Si maritus unà cum aliis liberis adhuc superstes; uxor, injuncta sceleris sui pœna, ob liberorum salutem,

lutem, marito non adimitur. si ademta, restituitur. *c. intelleximus. eod.*

Si infans in lecto parentum suffocatus inveniatur, & quis ex conjugibus eum oppresserit ignoretur, uterque mortis eventu considerato, tribus annis pœnitere debet, & horum unum in pane & aqua peragere, *c. fin. eod.* siquidem culpa vel negligentia eorum præcessit; si non, nec sunt puniendi. *Gloss. in d. c. fin.*

De infantibus & languidis expositis.

TIT. XII.

Filium necare etiam videtur is, qui infantem, aut languidum exponit, vel ab alio exponi patitur, sive expositionem ab alio factam ratam habet, qui ei alimenta denegat. *c. un. hic.*

Sic expositus à potestate patria liberatur, *d. c. un.* nec patri repetitio: *l. 1. C. eod.* nec ei qui eum suscepit, aluit, aliquod jus in ejus persona competit. *d. c. un. l. sancimus. C. eod.*

Servi vel liberti sic à dominis expositi libertatem & ingenuitatem nanciscuntur. *d. l. un.*

De homicidiis.

TIT. XIII.

Simplex *Homicidium*, est violenta vitæ hominis ademtio, *c. homicidium. 28. de*

pœnit.

pœnit. dist. 1. *can. displicet.* 23. *qu.* 4. *c. si non licet.* 23. *qu.* 5.

Hominis puta cujuscunque ætatis, conditionis. Nam & qui infantem interemit, aut fœtum jam animatum, id est, post quadragesimum à conceptu diem, abegit, homicidii reus est. *c. Moyses.* 32. *qu.* 2. *c. sicut ex literarum. hic. c. quod verò.* 32. *qu.* 2.

Homicidii nomine apud Canones etiam venit odium, detractio, mala persuasio, omnisque motus iniquus ad nocendum alteri. *c. homicidiorum. cum* 4. *seqq. de pœnit. dist.* 1. *c. pasce. dist.* 85. *c. omnis. c. homicidium. de pœnit. dist.* 1. *c. si aliquis.* 5. *hic. d. c. sicut ex literarum. c. si quis absciderit. dist.* 55. Verum nos de eo agemus, quod ad hominis internecionem pertinet.

Est illud aut *voluntarium*, aut *Non voluntarium*, aut *Necessarium*, quia homicidium committitur, vel ex voluntate, vel ex casu, vel ex necessitate. *vid. Gloss. in c. sicut dignum.* §. *fin. ad verb. consilium. hic. vid. c. sequens.*

Voluntarium est, quod committitur animi proposito, & dolo: & vel apertè, & sine insidiis, *c.* 1. *hic.* uel proditoriè ex insidiis, *Assassinium* dicitur. *c.* 1. *eod. in* 6.

Non refert, quomodo cædes facta sit, gladio, fuste, veneno. *c. si aliquis.* 5. *hic.*

Occidisse etiam videtur, qui dolo malo causam mortis præbuit: *c. lator. c. sicut ex literis.* 29. *hic. c.* 2. *de cleric. percuss.* qui ad homicidium certum incitavit, *c. sicut dignum.* 6. §. *qui verò. hic.* qui opem tulit, *d. c. sicut dignum.* §. *illud autem.* qui sciens sarcinas occidentium custodivit: *d. c. sicut dignum.* §. *hi quoque.* qui occisum à mandatario

tario

tario verberari mandavit. *c. fin. hic. in* 6.

Pœna homicidii voluntarii, pro ratione occidentis & occisi est, hoc jure, diversa.

Nam quia Ecclesia homicidas ad pœnitentiam cogere debet: *c. itaque.* 24. *qu.*3. pœnitentialis pœna introducta est in Episcopo homicida, depositio & peregrinatio, & annorum quindecim pœnitentia: in Presbytero, annorum duodecim, cum depositione: Diaconis, decem; aliis Clericis & Laicis, septem: quorum tres in pane & aqua, cum prohibitione, ne ad gradum Sacerdotii accedere præsumant. *c.* 41. *si quis homicidium. dist.*50. *c. si quis viduam. c. si voluntate. dist.* 50.

Quod si delicti gravitas tanta sit, ut amplius rei Clerici proterva temeritas ferri non possit, Laicorum manibus, Sacris antea ablatis, plectendus dimittitur, *c. cum non ab homine. ubi Dd. de iudic.*

Qui Presbyterum occidit, duodecim annis debet pœnitere; sine militiæ cingulo, & spe conjugii, usque ad ultimum vitæ tempus manere: *c. qui presbyterum.* 24. 17. *qu.*4. pecuniariam mulctam solvere: *c.*26. *omnes Presbyteri.* 17. *qu.*4. qui Monachum, aut Clericum occidit, arma debet relinquere; in monasterio, cunctis vitæ suæ diebus, servire; publicam pœnitentiam agere, *c.*28. *qui occiderit.* 17. *qu.*4. mulctam pecuniariam solvere. *c. qui Subdiaconum.* 17. *qu.* 4.

Quæ est diversa: in occidente Diaconum, CCCC solidorum; Subdiaconum, CCC; Presbyterum, DC; Episcopum, DCCCC; Monachum, CCCC. *d.c. qui Subdiaconum.* 17.

Qui sibi ipsis violentam mortem quolibet modo inferunt: hi cum Psalmis ad sepulturam deduci non possunt, nec pro illis ulla in oblatione debet fieri commemoratio, *c. placuit*. 23. *qu*. 5. Nisi ex insania, mentis impotentia, id fecerint. *c. illa c. si quis insaniens*. 15 *qu*. 1.

Non voluntarium homicidium est, quod fit casu, atque ita præter facientis opinionem: aut mentis inopia, ab infantibus, *Clem. un. hic. c. fin. de delict. puer.* scilicet nondum doli capacibus; *fac. l. un. C. de fals. mon. l. 7. ff. ad Leg. Corn. de sicar. c. de illis. de despons. impub.* furiosis, *d. Clem. un. ca. nec is.* 11. §. 1. *c. illud.* §. *itaque. c. aliquos. c si quis insaniens*. 15. *qu*. 1. dormientibus. *d. Clem. un. Ratio ibi. & c. maiores.* §. *verum. de baptismo.*

Hoc, quia fato quodammodo imputatur, extra noxam est. *c. latro* 9 *hic. c. si qui arborem. & seq. dist.* 50. *c. nec is. c. si quis.* 15. *qu*. 5. *c. de occidendis.* 23. *qu*. 5. *c. clerico. c. eum qui. dist.* 50. Nisi forte culpa casum præcesserit: Hac enim specie homicidium à Jure Civili punitur, sed mitius: *l.* 1. §. *sed si. l.* 4 §. 1. *ff. ad leg. Corn. de sicar. l. si putator.* 31. *ff. ad l. Aquil.* & Canonico irregularitate notatur: *c. continebatur*. 8. *c. ad audientiam.* 12. *hic. c. hi qui. dist.* 50. sicut & si dum rei illicitæ opera dabatur, casus inciderit. *d. c. continebatur.* 8. *c. suscepimus.* 10. *c. pen. & ult. hic.*

Necessarium homicidium est, quod ob necessariam corporis defensionem, citra vindictæ imaginem, fit.

Hoc non punitur: *Clem. un. hic.* licet Cardinalis sit occisus: *c. felicis, de pœnis.*

in

in 6. Cum vim vi repellere, omnia jura permittant. *c significasti.* 18. *circ. fin. hic. c.* 3. §. *si verò. de sent. excom.*

Qui socio opem tulit, quem alius occidere volebat, & aggressorem occidit, excusandus videtur; alioquin enim & ipse esset reus mortis ejus si omisisset defensionem, & si, cum posset defendere, non fecisset. *c. non in.* 23. *qu.* 3. *c. sicut dignum.* §. *& illi etiam. hic. c.* 1. *& can. error. dist.* 13.

De torneamentis.

TIT. XIV.

NOn solum homicidium jure prohibetur, sed etiam ea per quæ ad homicidia perveniri solet, ut sunt, *torneamenta*, *duella*, *ars sagittariorum*.

Torneamenta sunt nundinæ vel feriæ, in quibus milites ex condicto convenire solent, & ad ostentationem virium suarum & audaciæ temerè congredi. *c. felicis.* 1. *hic.*

Quæ hoc jure, non Civili, *l. solent. l. in quibus. ff. de aleator.* sunt prohibita, adeò ut, si quis fortè in iis sit interfectus, non tantum occidens pœna homicidii voluntarii puniatur; sed & occisus: licet enim vulnerato concedatur pœnitentia, tamen, si moriatur, Ecclesiastica sepulturà carebit, nisi casu sit occisus, cum non ludendi causa ad torneamenta venerit. *c.* 1. *&* 2. *hic.*

De Duellis.

TIT. XV.

DVellum, est singulare certamen. Græco vocabulo *monomachia* vocatur: *c. monomachiam.* 2. *qu.*4. *c.*1. *&* 2. *hic.* ad veritatem occultam eruendam olim adhiberi solitum.

Hoc, Jure Canonico, prohibetur: *d.c. monomachiam. & c.*1.2. *de purg. vul.* quia multi per pugnam sine justa causa, causam suam perdiderunt: & quia Deus, quod fieri non debet, *c. quare.* 22. *qu.*2. hac pugna tentatur. *c. Mennam.* 2. *qu.*5.

Clericus hoc per se, vel per alium, sponte offerens, vel oblatum, sponte, vel judice præcipiente, non invitus, suscipiens, punitur. *c. itane.*32. *qu.*5. *c. ita faciat.* 22. *qu.*2. Excusatur, si invitus, cum aliàs forsan evadere, vel res suas salvare non possit, suscipiat. *c. interfecisti. de homicid. Innoc. c. porro, si Clericus.* 1. *hic.*

Pœna Clerici duellum sponte offerentis, vel oblatum suscipientis, irregularitas est, & depositio; nisi, morte vel membri mutilatione non secuta, cum eo misericorditer dispensetur. *d. c.* 1. *&* 2. *hic.*

De Sagittariis.

TIT. XVI.

SAgittariorum & ballistariorum arte adversus Christianos, sub pœna anathematis,

tis, uti non licet; *c. un. hic.* puta in bello injusto, *arg. c. sicut si constiterit.* 3. *de iureiur.* omnino in justo. *c. Dominus.* 23. *qu.* 2.

De Adulteriis.

TIT. XVII.

ADulterium generaliter dicitur, omnis conjunctio, quæ potestatem aut naturam legitimi conjugii non habet: *c. nemo blandiatur.* 4. *nec hoc.* 32. *qu.* 3. *c. idololatria.* 28. *qu.* 1. propriè tamen diversæ sunt fornicationis seu illicitæ conjunctionis species, *Adulterium, Stuprum, Incestus, Raptus, Fornicatio simplex, Luxuria contra naturam.*

Adulterium, est violatio alterius tori. Commixtio cum conjugato vel conjugata. *c. adulterium.* 36. *q.* 1. Unde adulterium dicitur, quasi ad alterius torum accessio. *c. cum lex.* § *adulterium.* 36. *qu.* 1.

Committitur; hoc jure (non Civili, *l.* 1. *C. hic*), etiam in solutam mulierem, à conjugato. *c.* 19. *&* *c. fin.* 31. *q.* 5. cum eadem in marito, quæ in uxore, castimonia requiratur. *c. nemo blandiatur.* 32. *qu.* 4. *c. apud nos.* 32. *qu.* 5.

Sed hoc ita, si præter actum tori, sive sui, sive alieni, violandi, & consensus & scientia alieni tori adfuerit. Non enim hoc crimen sine dolo malo committitur; nec etiam è voluntate, sed ab actu intelligitur. *l. pen. l. miles. l.* 23. *l.* 25. *ff. hic.*

Unde ea quę nupsit cum eo quem ignorabat habere uxorem, adultera quoad primum non est; nisi postquam id ipsum sciverit,

verit, cum eo concumbat: *c. si virgo nupserit* 32. *qu.*2. Uxor, ab alio quam à marito, violenter oppressa, vel ignoranter cognita, ut adultera accusari nequit. *c. in lectum*.34. *qu.*2. *l. vim passa.ff. hic.*

Possunt mariti, etiam ex suspicione, uxores adulterii accusare: *c. maritis*.4. *hic.* & uxores maritos; *c.*1. *ut lit. non cont.* non tamen ex adulterii suspicione conjuges se separare, aut se dimittere, nisi priùs causa cognita & probata. *c. tua. de probat. c.*1. *ut lit. non cont. c. multorum.* 35. *qu.*6. *c. priusquam*. 27. *qu.*2.

Accusatio adulterii vel *criminaliter* instituitur coram Judice seculari; vel *civiliter*, coram Judice Ecclesiastico. *c. tua fraternitatis*.5. *de procuration.*

Criminaliter, quando agitur ad pœnam; quæ in adultero, est gladii: *l. quamvis*. 10. *in fin. hic.* in adultera, quod verberibus affecta, in monasterium detruditur. *Novel.* 134. *c.*10. quod & à Jure Canonico videtur receptum. *in c. gaudemus. de divort. in c. gaudemus. de convers. coniug.*

Civiliter, cum conjux ad separationem tori agit.

Cujus cognitio ad Ecclesiasticum Judicem solum spectat. *c. tua fraternitatis. de procur. c.* 1. *de offic. ordin. c. at si Clerici.* §. *de adulteriis. de iudic. Gloss. in c. cum sit. & c. conquestus. de foro compet.* Qui & excommunicatione in adulteros uti potest. *ut in c. intelleximus. c.*2. *hic.*

Separatio illa non est vinculi matrimonii, *c. quos Deus*. 33. *qu.*2. *c. de infidelibus. de consang. & affin. c. inter corporalia. de translat. Episc.* sed tantùm cohabitationis.

nis & tori divisio. *c. pen. & fin. hic.*

Ea concessa, dos & donatio propter nuptias conjugi innocenti applicantur. *c. plerumque. 4. de don. inter vir. & uxor. c. 1. ut lite non cont. c. si quis uxorem. 32. qu. 1. l. 8. §. fin. l. fin. C. de repud. Novel. 117. § quia verò. Novel. 134. § antep.*

Non conceditur, si eam petens ipse quoque adulterium commisit, *c. pen. & fin. hic.* si ejus committendi accusator auctor fuit; aut factum probavit. *c. discretionem. 6. de eo qui cogn. consf. l. mulier. 49. ff. sol. matr.*

Non licet hoc jure (ut Civili; *l. Gracchus. ff. hic.*), marito, uxorem adulteram in adulterio deprehensam, vel ejus adulterum, occidere. *c. si quod verius. c. admonere. c. inter hæc sanctitas vestra. 33. qu. 2.*

Clericus, si adulterasse aut confessus aut convictus fuerit, depositus ab officio, communione concessa, toto vitæ suæ tempore in monasterium detruditur: *c. 10. si quis Clericus. dist. 81.* de adulterio tantum infamatus, ad confessionem adulteræ debet se cum vicinis quinque Presbyteris jurantibus purgare; si se purgare non potest, ab officio suspendi. *c. significasti 5. hic. ut in c. quam sit grave. 9. de excess. Prælat.*

Potest tamen Episcopus, post peractam pœnitentiam cum Clericis, in adulteriis, & aliis criminibus inferioribus dispensare: neque debet omnem depositum post pœnitentiam seculari Curiæ tradere. *c. at si Clerici. 4. §. de adulteriis. de iudic.*

De stupro.

TIT. XVIII.

STuprum, est illicitus coitus cum virgine, aut vidua honestè vivente. propriè & strictè accipitur pro virginis defloratione. *c. lex illa.* § *stuprum.* 36. *qu.* 1.

Cum vidua honestè vivente si commissum, stuprator pœnitentiæ subditus, pecuniaria pœna coercetur: si cum virgine; debet & eam pro ejus conditione dotare, &, nisi pater puellæ renuat, quo casu sufficit dotare, eam in uxorem ducere: si, patre concedente, eam nolit ducere, corporaliter castigatus & excommunicatus, in monasterium ad agendam pœnitentiam detrudi. *c. 1. & 2. de adulter.*

Clericus qui virginem defloravit, cum eam ducere nequeat; si in sacris est ordinibus, debet in foro contentioso deponi; *Panorm. in c. at si Clerici. de iudic. per c. si quis Clericus. dist.* 8. *c. lator.* 2. *qu* 7. & in carcerem vel arctum monasterium detrudi. *Panorm. in c. pen. de adult.*

Qui sacris virginibus stuprum intulit; si Clericus, deponitur, si Laicus, excommunicatur. *c. si quis Episcopus.* 27. *qu.* 1. de jure puta Canonico. de Civili, capite plectitur. *c. si quis non dicam.* 36. *qu.* 2. *l. si quis non dicam. C. de Episc. & Cler.*

Sacerdos qui cum filia spirituali aut pœnitentiali fornicatus fuit, ab officio deponi, & duodecim annis pœnitere debet, posteaque monasterium ingredi: femina si laica, bonis suis pauperibus di-

stri-

stributis, itidem monasterium ingredi. *c. 9. si quis Sacerdos. 30. qu. 1. c. omnes quos. 30. qu. 1.*

De incestu.

TIT. XIX.

INcestus, est consanguinearum vel affinium abusus: *c. lex.* §. 1. 36. *qu.* 1. non tamen quarumcumque, sed earum, cum quibus nuptiæ sunt interdictæ. *Covar. in 4. libr. Decret. in 2. part. cap.* 6. §. 8.

Ejus, hoc iure, pœna est, quod incestuosus sit infamis, *c.* 17. *infames*. 6. *qu.* 1. Sacerdotes vel legitimè conjunctos accusare nequeat, *c. consanguineorum* . 4. *caus.* 3. *qu.* 4. fidelium communione, & matrimonio etiam cum alia, ei interdicatur: *c. fin.* 35. *qu.* 8. *c. quadam cum fratre*. 19. *c. si quis viduam. c. qui dormierit. c.* 1. *& cc. seqq.* 32. *qu.* 7. *c.* 1. *de eo qui cogn. cons. ux.* licet contractum cum alia non solvatur; cum non sit impedimentum dirimens, sed tantum matrimonium impediens. *c. transmissa.* 4. *de eo qui cogn. cons. ux.*

Liberi ex incestuosis complexibus scienter factis nati, non censentur legitimi, neque parentibus succedunt. *c. un.* 35. *qu.* 7. *Nov.* 12. *cap.* 1. *Nov.* 89. *c. fin. ubi alias Iuris Civilis pœnas vide.*

Sacerdos incestus accusatus & convictus deponi & beneficiis privari debet: *c. pen. de purg. vulg. Bern. Diaz. in pract. crim. canon. c.* 78.

De Raptu.

TIT. XX.

R*Aptus* est, quando puella violenter de domo patris abducitur, ut corrupta in uxorem habeatur. *c. lex.* §. 1. 36. *qu.* 1.

Ejus pœna est in raptorem, ejusque comites, præter pœnas legibus Civilibus statutas, *in l. un. C. de raptu. Novel.* 123. *c. si quis rapuerit.* 27. *qu.* 1. si laici sunt, anathema; si Clerici, ordinis & honoris amissio. *c. raptores igitur.* 2. *c. de puellis.* 4. *c. si quis virginem.* 5. *& c. seq.* 36. *qu.* 2.

Raptus autem propriè, hoc jure, dicitur committi cum femina honestæ famæ, sive sit virgo, sive vidua, *c. raptores.* 36. *qu.* 2. cum qua de nuptiis antea nihil actum fuerat, abducitur. *d. c. lex.* Unde qui sibi desponsatam, parentibus invitis, abducit, raptor, hoc jure (omnino Civili; *l. un. C. de raptu.*), non dicitur. *c. cum causam, & fin. de raptor.*

Rapta quoque puella, hoc jure, non Civili; *d. l. un.* §. *etsi non nupta. c. cum secundum leges. de heretic. in* 6. legitimè cum raptore matrimonium contrahet, si prior dissensio in consensum transeat: *c. fin. de raptor.* si modò matrimonium aliunde non habeat impedimentum: ut puta, *ordinis, consanguinitatis*, vel *alterius generis.* Raptor enim & rapta nomina sunt vitiorum, non personarum; vitia autem cum purgata fuerint, eorum etiam nomina abolentur.

Sed hæc de illis intellige, qui mulierum,

laicarum consensum habuerunt; nam qui Deo dicatas virgines, vel rapuerint, vel volentes matrimonio sibi sociare tentarint, tanquam sacrilegi, plectuntur, nulla sacrarum virginum voluntatis habita ratione. *can.2. ubi Gloss.1. 36.qu.2.*

De fornicatione.

TIT. XXI.

FOrnicatio *simplex* (à fornicibus, id est, concameratis cellis, sub quibus Romæ Meretrices omnibus expositæ habitare consueverant, dicta) est omnis coitus illegitimus cum meretricibus & aliis. *c. lex illa* §. *fornicatio.* 36.*qu.* 1.

Meretrix dicitur, quæ multorum libidini patet, *c.* 16. *vidua est. dist.* 36. *c. meretrice.* 32. *qu.*4. quæ palàm quæstum corporis sui facit.

Palàm quæstum dicitur facere non solùm quæ in lupanari se prostituit; verum etiam quæ in taberna, caupona, vel qua alia pudori suo non parcit.

Vetatur simplex fornicatio; *c. prædicandum.* 22. *qu.*2.*c.in eo fornicator.*11.12.*c.meretrices.* 11.32.*qu.*4.*c. aliter.*30.*qu.*5.*c.adulteri.*32. *qu.*7. sed ejus pœna, tam quoad pœnitentiæ modum, quàm alia, est arbitraria; *Lancell. in Instit. iur. Canon. tit. de adult.* §. *fin.* in laico puta: in Clerico; si post primam, secundam, tertiam admonitionem, cum fœmina, de qua fornicationis criminis est suspectus, inveniatur fabulari, & cum ea conversari, excommunicatur; *c. si quisquam.* 2. *de cohab. cleric. & mul.* si

monitus à focaria non abstineat, ab Ecclesiasticis beneficiis usque ad satisfactionem suspenditur; *c. sicut.* 4. *eod. c. si autem Clerici.* 6. *eod. c. ut Clericorum.* 13. *de vita & honest. Cler.* si suspensus eam retineat, perpetuò ab officio removetur, *d. c. si autem Clerici.* 6. *& can. Maximianus.* 6. *dist.* 81.

De luxuria contra naturam.

TIT. XXII.

GRadus sunt peccatorum: & adulterii malum vincit fornicationem, vincitur autem ab incestu; incestum vincit is coitus qui contra naturam fit. *c. adulterii malum. cum trib. seqq.* 32. *qu.* 7.

Contra naturam fit coitus, cum masculo, cum femina in membro ad hoc non concesso, *c. offerebat.* 12. *c. usus naturalis.* 14. *eod.* 32. *qu.* 7. cum brutis. *c.* 4. *mulier.* 15. *qu.* 1. *c. hoc ipsum.* §. *hoc autem.* 33. *qu.* 2.

Cum brutis commixtio, morte punitur: *d. c. mulier.* 15. *qu.* 1. cum puero, vel muliere contra naturam, hoc jure in Clerico, dejectione, & in monasterium ad pœnitentiam agendam detrusione; in Laico, excommunicatione, & à cœtu fidelium remotione vindicatur. *c. clerici.* 14. *de excess. prælat. c. ut clericorum.* 13. *de vit. & honest. cleric. c. offerebat.* 12. *c. usus naturalis.* 14. 32. *qu.* 7.

De furto.

TIT. XXIII.

FVrtum, est contrectatio rei alienæ, vel usus ipsius, invito domino, *c. dudum Ecclesia. 54. de election. c. non furem. 7. qu. 1.* fraudulenta, lucri faciendi causa. *§. furtum autem Inst. de oblig. quæ ex delict. nasc.*

Est vel *simplex*, de quo hoc titulo: vel *improbius*, de quo titulo sequente.

Illud vel *manifestum*, vel *non manifestum. §. furtorum. Inst. eod.*

Manifestum est, quod nulla tergiversatione celari potest. *c. cum olim. 24. de verb. signif.* & ideò nulla alia probatione indiget. *c. de manifesta. 2. qu. 1. Non manifestum* est, quod celari potest; & probatione indiget.

Utrumque fit etiam in re modica, *c. fin. 14. qu. 6.* modò ea sit aliena; *l. falsus. 43. §. qui alienum. ff. hic.* contrectetur, sive verè, ut rem amovendo, transferendo, *l. si quis. §. si quis asinum. ff. hic. l. alienum. c. eod.* sive ficte; ut cum falsus procurator, debitum volens exigere, aliis solvendum se præsente delegat: *l. falsus. §. sed si is. ff. eod.* quis opem & auxilium ad furtum faciendum præstat; *l. is qui opem. ff. eod.* res furtivas recipit; *l. eos. C. eod.* animo furandi; *c. fur autem & c. fin. 14. qu. fin.* invito domino. *d. l. falsus. c. hi qui in furtis. §. furtum. & c. fur. autem. 14. qu. 6.*

Quæ si non adsint, furtum in foro contentioso non punitur; omnino in foro pœniten-

tentiali, & quoad Deum. *c. si propterea. 29. de pœnit. dist. 1.*

Furtum etiam faciunt, qui beneficium Ecclesiasticum sine legitima institutione occupant; *c. non furem. 7. qu. 1. c. tres personas. 23. qu. 4. c. ordinationes. 1. qu. 1. c. relatum. 21. de iure patron.* quique beneficia, quæ per adeptionem aliorum vacant, retinent; *c. dudum Ecclesia. 54. de election.* qui fructus beneficiorum percipiunt, nec curant sibi commissos; *ca. 12. tres personas. 23. qu. 4.* qui furti conscius, quærente possessore, illud non indicat; *c. qui cum fure. hic.* nisi sit Presbyter, cui fur confessus fuit, qui non cogitur, *c. dilectus filius. 13. de excess. Prælat.* imò non debet, nec potest impunè, revelare. *c. omnis utriusque. de pœnit. & remiss.*

Qui in extrema famis necessitate comestibilia; in extrema nuditate vestimenta surripuit: modo sibi sufficientem non excesserit quantitatem; *c. 2. hic. c. fraternitatis. 12. qu. 2. c. discipulos. de consecrat. dist. 5. c. fin. 25. qu. 1. c. si quis hic. Archidiac. ad c. pœnale. 14. qu. 5.* furti pœna ordinaria non punitur; sed ei tantum trium hebdomadarum injungitur pœnitentia. *d. c. si quis,*

Necessitas enim quodammodo de illicito licitum facit. *c. quod non est licitum. de reg. iur. in 6. c. 2. de observ. ieiun. c. quanto. de consuet. c. sicut de consecr. dist. 5.*

Si furtum nulla necessitate cogente, sola fraudulenta intentione commissum à Laico, punitur pœnis civilibus; *de quibus vide Aphorism. nost. in Digesta & Codic. hoc titulo.* si à Clerico: aliter si furtum fuit *manifestum*, aliter si *nec manifestum*.

Si manifestum; & accusatus, confessus, vel legitimè convictus, est infamis, *c. infames. 6. qu. 1, c. Euphemium. 7. § hinc colligitur. 2. qu. 3. c. constituimus. 3. qu. 5.* & deponitur, in monasterium conjicitur: si necdum corrigibilis, seculari judici legitima pœna puniendus traditur. *c. at si clerici. § 1. c. cum non ab homine. de iudic. c. tua. de pœnis. Si nec manifestum*; & fur illud ultro fuit confessus, rem restituere & pœnitentiam agere tenetur: quibus peractis, ad sacros Ordines potest promoveri: *c. ex literis. hic.* si de eo damnatus, fit infamis *d. c. infames. 6. qu. 1. d. c. constituimus. 3. qu. 5.*

Pro eis qui dum furtum committunt, occisi fuerunt, non est orandum quanquam, si comprehensi aut vulnerati confessi fuerint, communio eis non sit deneganda: *c. 2. hic. c. fures. 13. qu. 2.*

De rapina.

TIT. XXIV.

FUrti improbi, quod Doctores qualificatum vocant, species est *Rapina rerum*.

Rapina, est vel *simplex*, *de qua hoc titulo*; vel *qualificata*, sive *improbior*: ut cùm ex incendio rapitur; *de qua titulo sequente*; vel Ecclesia violatur; *de qua titulo proximum sequente*.

Rapina simplex, est fraudulosa rei alienæ, mobilis, & corporalis, per vim facta ablatio. *c. lex illa. 36. qu. 1. c. de raptoribus. 36. qu. 1.*

In rebus immobilibus, invasio: Si *quod non*

non solum. Inst. vi bo. rapt. in beneficiis intrusio, *c. eum qui de prabend. in 6.* per vim facta, idem est, quod rapina in mobilibus.

Rapinam committentes, sive sint Laici, sive Clerici, à Prælato loci, ubi deliquerunt, *c.* 1.3.*qu.* 6.*c. placuit. in* 2. 6. *qu.* 3. *c. placuit. fin. c. de foro comp.* hoc jure, excommunicantur, aliisque pœnis coercentur; nisi ablata restituant, vel de restituendo caveant: *c. super eo. c. excommunicationi. hic.* si nolint, nec pœniteant, Ecclesiastica sepultura ipsis denegatur. *c.* 2. *de raptor.*

Possunt & flagellis castigari, & ultimo supplicio: sed ab aliis quàm Ecclesiasticis judicibus damnati. *c. in Archiepiscopatu. eod. l. capitalium.* 28. §. *famosos.* §. *grassatores. ff. de pœn. l. per omnes. C. de defens. civit. l. provinciarum. C. de feriis.*

Si in deprædando occidantur, pro eis non oratur. *c.* 2. *de furtis.* quia præsumuntur in mortali peccato mortui; pro qualibus non oratur. *c. placuit.* 23. *qu.* 5. *c. pro dilectione* 95. *de pœnit. dist.* 2.

De incendiariis.

TIT. XXV.

Rapinam etiam intelliguntur committere, qui ex *incendio*, vel *naufragio*, res rapiunt. *c.* 3. *de raptor.*

Qui verò data opera, ex odio, vel vindicta ignem ad conflagranda ædificia apponunt, vel apponi faciunt, *incendiarii* dicuntur; non quorum negligentia incendii fomitem præbet. *c. pessimam.* 23. *qu.* 8.

In.

Incendiarii, ut & qui illis consilium, vel auxilium scienter præstiterunt, hoc jure, si Laici, excommunicantur; nec, nisi prius damno, pro ratione facultatum suarum resarcito, jurent, se ulterius ignem non appositurós, absolvuntur; Episcopus vel Archiepiscopus, qui eo non præstito absolvit, per annum ab Episcopali officio, districtione Canonica, abstinere compellitur: *d.c.pessimam.* 23. *qu.* 8. *c. indignè.* 12. *qu.* 5. *c.quisquis.* 17. *qu.* 3. Si Clerici; pro Judicis arbitrio, habita damni, loci, & doli, ratione, puniuntur. Cum nulla specialis pœna eis infligenda Canonibus sit statuta. *Diaz. in prax.vers.incendiarii. Quomodo verò, iure Civili incendiarii puniantur, vid. Aphorism.nost.in ff.tit.de incend.ruin.nauf.*

De sacrilegio.

TIT. XXVI.

SAcrilegium est, quotiens quis sacrum violat, aut auferendo sacrum de sacro, vel sacrum de non sacro, vel non sacrum de sacro. *c.si quis contumax. & c. quisquis.* 17. *qu.* 4. *Contra l.Divus.ff.ad Leg. Iul.pecul.*

Committitur vel *in rebus*, vel *in personis Ecclesiasticis*.

In rebus; ut Ecclesiam infringendo, vel quippiam circa eam intra triginta passus diripiendo, vel inde auferendo, aut injuriam inferendo, prædia Ecclesiastica invadendo, venando, *c.quisquis.* 17. *qu.* 4. *c. prædia.* 12. *qu.* 2. *c.diffinivit.* 17. *qu.* 4.

In personis, manus violentas, Clericis, vel

vel aliis personis Ecclesiasticis injiciendo, pulsando, vinciendo, verberando, aliaque injuria afficiendo. *c. si quis suadente Diabolo. c. quisquis. & c. si quis.* 17. *qu.* 4.

In personis, aut earum vestibus, *Gloss. in d. c. si quis suadente. Innoc. in c. nuper. de sent. excomm.* commissum, excommunicatione majore punitur; à qua non nisi à Pontifice absolutio concedi potest. *d. c. si quis suadente.*

In rebus commissum, variè, pro modo sceleris admissi facinorisve perpetrati, nisi satisfactum sit, aut de satisfaciendo plena securitas data, punitur: nunc enim sacrilego beneficium pœnitentiæ penitus denegatur, nunc anathemate vincitur. *Dd. in c. conquestus. de foro comp. & c. conquesti. de sent. excom. c. si quis contumax.* 17. *qu.* 4. nunc perpetua damnatus infamia carceri traditur, aut exilio perpetuæ deportationis & depositionis animadversione coercetur, *c. attendendum.* 17. *qu.* 4. *c. prædia. & c. quicumque.* 12. *qu.* 2. aliquando & pecuniaria pœna mulctatur. *d. c. si quis contumax.*

Hæc eis persolvenda est, ad quos sacrilegii querimonia pertinet. *d. c. quisquis.* 17. *qu.* 4.

Possunt Sacrilegi, sub utroque Judice, tam Ecclesiastico, quàm Seculari, conveniri & damnari. *c. cum sit generale. c.* 8. *de foro com. l. si quis in hoc. C. de Episc.*

Eisdem pœnis, quibus sacrilegi, & puniuntur participes & administri eorum. *c.* 2. *de raptor.*

Presbyteri, ipsis, sive in vita, sive in morte, pœnitentiam dantes, vel sepultu-

ræ eorum intervenientes, vel ab eis eleemosynas recipientes, deponuntur, & Ecclesiastico beneficio irrecuperabiliter privantur. *d. c. 2. circa fin.*

De usuris.

Tit. XXVII.

Sequitur *de Usuris*: quia cum Rapina & Furto tantam affinitatem habet Usura; ut qui usuram accipit, rapinam facere dicatur. *c. si quis usuram.* 14. *qu.* 4.

Quare & peccat qui usuras accipit, non qui solvit: *c. debitores de iureiur.* qui usuras accipere non esse peccatum pertinaciter asserit, ut hæreticus punitur. *Clem. un.* §. *fin. de hæret.*

Usura, hìc est, quicquid ultra sortem principalem, seu debitum, creditor, ratione mutui ex pacto, vel præcedente sua intentione, accipit. *c. fin. hic. c. putent. & fere tota.* 14. *qu.* 5.

Si quid ergo sorti & lucro creditoris accedat, præter ejus fœnerandi intentionem, usura non erit. *Panorm. ad rubric. hic. Gloss. in c. consuluit.* 10. *ad verb. sperantes. hic.*

Est usura vel *conventionalis*, de qua expresse convenit; vel *Mentalis*, cum aliquis ea mente contrahit, ut aliquid ultra sortem recipiat, omni conventione cessante. *c. consuluit.* 10. *hic. c. usura est.* 14 *qu.* 3.

Utraque probibita est. *d. c. consuluit. ubi Gloss. & Panorm. ad c. cum in tua, hic.* in mutuo vero, vel præsumto; *Canon. per c. consuluit. & c. navigante. ubi Panorm.*

num.

num.6. & alii.hic.Gloss.ad c.1.ad verb.plus 14. qu. 3. Domin. Soto de Instit.lib.6.qu.1. art.1. & 2. cum quia mutui contractus natura sit, ut nihil ultra, quàm datum sit, promitti aut exigi possit; *l. rogasti. §. si tibi dedero. ff. de reb.cred. l. si tibi decem.ff. de pact. cum simil.* tum quia mutuum ex officio amici, quod gratuitum esse debet, *l.1. ff.mand.*procedit.

Mutuum præsumtum est, cum in fraudem prohibitarum usurarum de his, aliter contrahitur; ut cum, pro solutionis dilatione, aut ob solutionem expectatam, in aliis contractibus hæ exiguntur; *ut in c. consuluit.*10. *& in c.civitate & c.fin.hic.*cum civitas, vel judex, vel potestas statuit, ut usuras in foro Ecclesiastico repetentes, cogantur usurario tantam pecuniam tanto tempore mutuare, quanto pecuniam usurarii tenuerunt: *ut not. Gloss. ad Clem. 1. ad verb. onera.hic.* cnm convenit, ut ex pignore fructus creditores percipiant.*c.1.& 2.c.conquestus.hic.c.ad nostram.6.de iureiur. c.contra. 6.de pignor.* cum res vendita, cum eo pacto ut post certum tempus restituatur, & simul quid ultra sortem solvatur.*c.illo vos.4. eod. c.ad nostram.de emtion.*

Ex alio contractu, alia ratione, vel propter id quod petentis interest, si usuræ generali nomine petantur, sunt permissæ. *ut in c.per tuas.de arbitr.c.1. de plus petition. c.sacro.de sent.excom.* quia & jure Divino id quod interest, licitè petitur. *Exod.c.21. & 22.& c.1.& 2.de iniur.*

Qua ratione, jus hoc, certis casibus, extra mutuum, quid ultra sortem, absque usurarum vitio, recipere permittit: ut cum fide-

fidejussor, debitoris debito soluto, damnum repetit: *c. pervenit de fideiuss.* gener, uxorem nutriens, fructus fundi pro dote promissa oppignorati, donec ea solvatur, percipit: *c. salubriter. 16. hic.* cum qui decem dat solidos, paciscitur ut alio tempore totidem grani, vel vini, vel olei mensuræ reddantur: *c. in civitate.* §. 6. *& c. fin. hic.* cum Clericus beneficium Ecclesiasticum aliter redimere non valens, prætextu pignoris de mau Laici percipit: *c. 1. vers. nisi forte. hic.* cum Dominus à vasallo remissis ei servitiis, pignori feudum accipit: *c. 1. de feud. c. conquestus. 8. in fin. hic.* cum census annuus in prædio, etiam cum pacto de retrovendendo, emtus. *c. 1. & 2. de emt. vend. Ext. com.*

Usuras exigere interdicitur, omnibus, Clericis, *c. si quis oblitus. 14. qu. 4. c. quoniam. 8. 14. qu. 4. c. quoniam multi. dist. 47. c. 1. hic.* Laicis, *c. 2. hic. cum simul.* Judæis, *c. post miserabilem. 12. eod.* Capitulis, seu Collegiis, *c. conquestus. 8. eod.* Civitatibus; *Clem. 1. eod.* etiam prætextu redimendorum captivorum, *c. super eo eod. Ratio in c. sic non sunt. 3. qu. 4. c. magnopere. Ne Cler. vel Mon. secul. neque se immisc.* aut utilitatis Clericorum ad illorum stipendia: *arg. d. c. super eo.* & ab omnibus accipere. *c. fin. 14. qu. 4. iunct. Matthai cap. 3.*

Unde debitores ad usuras solvendas cogi non debent: *c. debitores. 6. de iureiur.* nisi soluturos iuraverint. Omne enim juramentum, quod ex parte jurantis sine detrimento salutis æternæ, impleri potest, est servandum; *c. quamvis. de pact. in 6.* jam usuras solvere peccatum non est; est eas accipere, *ut not. Gloss. fin. ad c. debitores.*

Hinc,

Hinc, quia non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum; *c. cum tu. hic. c. peccatum. de reg. iur. in 6. c.* 16. *qu.* 6. creditores, aut illorum heredes, etiam extranei, *c. tuanos. hic. Gloss. ad c. Michael. 7. ad verbum, pater. eod & Gloss. ad c. 2. ad verb. facultatis. eod. in 6.* usuras acceptas, aut pretia rerum ex eis emtarum, quæ vendendæ, *c. Ecclesia, ut lite pendent. c. cum tu. hic.* nulla obstante appellatione, *c. quam perniciosum. 17. eod.* restituere, *d. c. debitores.* juramentum super usuris solvendis præstitutum relaxare, *c. 1. c. ad nostram. 20. de iureiur. c. dudum. 13. hic.* Ecclesiastica districtione compelluntur.

Restituere debent, non tantum his à quibus usuras acceperunt; & eorum heredibus: *c. sicut dignum. 6. §. eos. de homicid. c. eam te. de iureiur.* his non existentibus, pauperibus, *c. cum tu. hic.* si quidem in bonis habeant unde restituere possint. *c. Odoardus. de solution.*

Restituisse etiam videntur, si ab eo, qui usuras petere potest, eæ sint remissæ. *Hostiens. hic. §. fin. vers. quid si. Dyn. in Regul. peccatum. 4. num. 8. de regul. iur. in 6. Ioann. Andr. in addit. ad Specul. tit. de usur.*

Si non restituant, ad communionem Altaris non admittuntur; si in hoc peccato decesserint, Christiana sepultura privantur; eorum oblationes ab Ecclesia non accipiuntur; Testamenta eorum non valent. *c. quæ in omnibus. 3. hic. c. 2. eod. in 6.*

Quibus subjacent; licet de usuris, quas receperunt, satisfieri, expressa quantitate, vel indistinctè in ultima voluntate mandaverint,

verint, donec vel de iis plenè sit satisfactum illis, quibus restitutio facienda; vel, eis absentibus, Loci Ordinario, aut ejus vices gerenti; sive Rectori Parochiæ, in qua testator habitat, coram aliquibus fide dignis, de ipsa Parochia, aut servo publico, de ipsius Ordinarii mandato, idoneè de restitutione facienda sit cautum. *c. quanquam. eod. in 6. ubi Gloss.*

Qui restitutione, aut de ea cautione non facta, ab usurario impœnitente oblationem accepit: aut eum ad confessionem admisit, absolvit; Ecclesiasticæ sepulturæ eum tradidit, *c. 3. hic. c. 2. eod. in 6.* ejus testamento interfuit, *d. c. 2.* ad restitutionem accepti compellitur, & donec ad arbitrium Episcopi sui satisfaciat, ab officii sui executione suspenditur. *d. c. 2.*

Quæ pœnæ canonibus imponuntur; præterea aliæ à Judicibus, usurariis id quod usuræ loco exegerunt, restituere recusantibus, infliguntur. Nam Laicos usque ad dignam satisfactionem vinculo excommunicationis adstringunt; *c. præterea. 7. hic.* Clericos ab officio suspendunt, & in delicto perseverantes deponunt, atque à Clero dejiciunt, *c. 1. & 2. dist. 47. c. canonum. 3. c. si quis oblitus. 4. c. quoniam. 14. qu. 4.* & præterea usurarios rationes suas adversariis edere cogunt. *Clem. un. §. cæterum. hic.*

Qui usurarios manifestos alienigenas in terris suis habitare permittunt, si sunt personæ Ecclesiasticæ, & Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi, suspensionis: si minores personæ singulares, excommunicationis: si Collegium aut alia universitas, interdicti sententiam incurrunt. *c. usurarum. eod.*

eod. in 6. *c. seditionarios*. 8. *dist.* 46.

Qui pro usurariis manifestis statuta ordinarunt, fecerunt, scripserunt, dictarunt, vel secundùm ea judicarunt, Christianorum consortio interdicuntur. *Clem.* 1. §. *caeterum. &* § *sanè. hic.*

Manifesti usurarii sunt, confessi, condemnati, notorii; puta qui habent & publicè exercent mensam usurarum. *Gloss. in c.* 1. *ad verb. manifestos. hic.*

Potest de hoc crimine in utroque foro Ecclesiastico & seculari cognosci. *c.* 1. *de iureiur. c. debitores.* 6. *c. ad nostram.* 20. *eod. c.* 2. *c tuas dudum.* 12. *hic. fac. c. quarenti.* 20. *de verb. sign. iunct. c. corripiantur.* 24. *qu.* 3. *c. cum ab Ecclesiarum. de off. ordin. c. novit. de iudic. c. post miserabilem.* 12. *hic. c. in quanto.* 18. *eod. vide P. Gregor. Tholos. tract. de usur. lib.* 3. *cap.* 10.

In utroque proceditur simpliciter, & de plano, sine strepitu judicii. *Clem. dispendiosam. de iudic.*

De crimine falsi.

TIT. XXVIII.

FAlsum, & *falsitas*, nihil aliud est; quam vertiatis immutatio: *Novel.* 73. §. 1. quæ quando cum dolo fit, crimen habet. *c. homines.* §. *quia ergo. c. is autem.* §. *nemo.* 22. *qu.* 2. *c.* 1. § *uterque. hic.*

Committitur vel *circa homines*, vel *circa res*.

Circa hominem falsum committit; qui falsum partum supponit; *l. qui falsam.* 19. §. 1. *ff. ad leg. Corn. de fals. l. cum suppositi. C. eod.*

C.eod. nomen falsum in præjudicium alterius usurpat: *l. falsi nominis.* 13. *ff. eod. tot. tit. C. de mutat. nom.* testimonium falsum dicit; aut verum supprimit: *c.* 1. *hic.* perjurium committit; *per tot.* 12. *qu.* 2. & 12. *qu.* 4. judicem corrumpit: *l.* 1. *l.* 21. *ff. eod.* nomine & in præjudicium alterius, sine ejus mandato, rescriptum à Pontifice impetrat: *c. nonnulli. de rescript.* literas alterius sigillatas, & potissimum Principum, rescripta obsignata, aperit: *ut in c. cum olim. in* 2.33. *de offic. deleg.* de manu alia quam Bullatoris vel Papæ Bullas accipit: *c. dura.* 4. *c. licet.* 10. § *eos etiam. hic.* sigillum nomine Capituli furtivè surripit. *c. tam ex literis.* 20. *de testib.*

Circa res falsum committitur, *circa monetam, scripturam, mensuram, & alias res.*

Circa monetam, si nummos quis radat, tingat, aut quippiam prohibitum eis misceat, vel legitimo pondere eos defraudet: *l. quicunque.* 8. & *l. seq.* & *l. qui falsam.* 19. *ff. ad leg. Corn. de fals. c. quanto.* 17. *de iureiur. hic.* si is qui privilegium non habet, suo vel alieno nomine fabricet, vel veros imitetur. *c. un. Ext. hic.*

Circa scripturam; si rasis literis, aliud in locum ejus quod ante scriptum erat, scribat; *ut in c. olim.* 25. *de rescript. c. licet.* § *sexta. hic.* puta in loco suspecto: *c. ex consequentia.* 9. *eod. c. cum olim. de privileg. c. inter dilectos. de fide instr. c. cum venerabilis. de relig. domib.* chirographum alienum imitetur: *l. quid sit falsum.* 23. *ff. ad leg. Corn. de fals.* vel aliis modis scripturæ formam vel stylum immutet: *vid. c. licet ad regimen.*

5. *& c. quam gravi. 6. hic.* absentium nomina, tanquam præsentium, scribat: *c quanto. 5. de his quæ fiunt à maior. part. Capit. c. tuis literis. 33. de testib.* testamentum, aut aliud instrumentum falsum scribat, signet, recitet, celet, subjiciat: *§. item lex Cornelia. Inst. de publ. iud. l. 1. §. qui in rationibus. l. 2. & l. quid sit falsum. 23. ff. ad leg. Corn. de fals.* in testamento quid sibi adscribat. *l. si quis legatum. 6. ff. eod.* falsis literis qui scienter utatur. *c. ad falsariorum. c. accedens. hic.*

Circa mensuram; si alia, quam publicè probata mensura, pondere, bilance, utitur, *l. pen. ff. eod. c. ut mensuræ. de emt. vend.*

Circa alias res falsum committit; qui falsos Canones, leges allegat; *l. fin. ff. eod.* qui instrumenta supprimit, adversariis tradit, *c. si quis. de Clericis. 1. & c. si quis. de Clericis. 2. 12. qu. 2.* qui Alchymiam exercet vel procurat, *c. un. Ext. hic.* qui falsò inscriptos impiorum libros tanquam sacros publicat. *Apostol. Canon. 59.*

Quæ omnia ita demum in crimen incidunt, si dolo fiant; non si per errorem & ignorantiam. *c. accedens. 8. hic.*

Falsum tam de jure Civili, quam Canonico, pro circumstantiis delicti variè punitur: quomodo jure Civili nostrum non est hic examinare; cum abundè de eo in Aphorismis nostris ad Digesta & in Enarratione Codicis tractaverimus; sed tantum quomodo de Jure Canonico.

Eo jure falsum circa hominem committens, & quidem circa testimonium; Ecclesiastica communione, nisi crimina admissa convenientе satisfactione diluerit, submovetur,

vetur, *c.20.itaque censuimus 24.qu.3.* à testimonio removetur, *c. 1. si quis convictus. 22.qu.5.* infamia punitur, *d.c. si quis convictus. c.omnis. 5. qu. 6.* si est Episcopus, Presbyter, aut Diaconus, officio & honore deponitur; in carcerem, quamdiu vixerit, detruditur, Laicam tantum communionem accipere permittitur. *c. si quis Episcopus.7.dist.50.*

Perjurium committens; infamia juris & facti notatur, *c. infames.6. qu. 1.* dignitate privatur, *c.infamibus.de reg.iur. in 6.* à testimonio, *c.parvuli.22. qu. 5.* agendo, *d.c. parvuli.* repellitur, beneficio collato removetur. *c.querelam.de iureiur. Hostiens.in c. cum inter.de excess.Pral.*

Circa nomen falsum committens, ut vicarius personatum sibi falsò assumens, si de eo confessus & convictus: postea in eodem Episcopatu ad officii executionem non admittitur. *c. illud etiam. de vicariis.6. de excessib. Pralat. iunge. c. tuarum de privil.*

Circa literas falsum committens; si Principis sigillum falsificaverit: si Clericus, ordinibus degradatur, ei character, à Judice Seculari, *Gloss.ad c.audientiam.3.hic.* infligitur: & à provincia expellitur. *d.c. audientiam.* si falsas literas impetravit, vel impetrare curavit, vel nomine Summi Pontificis falsis scienter utitur literis; si Clericus, officio & beneficio Ecclesiastico spoliatur; si Laicus, donec satisfecerit competenter, excommunicatur. *c.ad falsariorum.§.fin.hic.c.dura.eod.*

Circa scripturam falsum committens: & quidem circa literas Papæ, si eas per se,

vel per alios, falsificavit; cum fautoribus & defensoribus suis anathemate feritur: & si Clericus fuerit, omni officiò & beneficiò Ecclesiastico perpetuò privatur, ita ut si per se id fecerit, ab Ecclesiastico judice degradatus, seculari Potestati iuxta legitimas constitutiones puniendus tradatur: per quam & Laicus de falsitate convictus legitimè punitur. *d. c. ad falsariorum. c. novimus. de verb. signif.*

Pro seculari tamen Potestati tradito, Ecclesia intercedet efficaciter, ut citra mortis periculum, in eum sententia moderetur. *c. super literis.* 20. *de rescript.*

Circa monetam falsum committens; excommunicationis sententia, reservata soli summo Pontifici, vel in mortis articulo alteri absolutione, innodatur. *c. un. Ext. hic.*

Circa mensuram falsum committenti triginta dierum in pane & aqua pœnitentia injungitur. *c. 2. de emtion.*

Alchymistæ, qui eis scienter ministrant, auro ab eis conflato utuntur; in tantum auri veri quantum fuerit alchymicum, pauperibus dandum damnantur; fiunt infames; & si sint Clerici, beneficiis quæ habent privantur; ad habenda inhabiles redduntur: si pœnam solvere propter paupertatem nequeant; carcere vel alia corporali pœna castigantur. *c. un. Ext. de crim. fals. vid. D. Thom.* 22. *quæst.* 77. *artic.* 2.

De Sortilegiis.

Tit. XXIX.

Sequitur de ſortilegiis: quia iis falſitas ineſt.

Sortilegium, in genere, omnem divinationis, impietatis, vanitatiſque magicæ ſpeciem comprehendit. *c. ſi per ſortiarias. 33. qu. 1. vid. & Plinium lib. 28. cap. 4.*

Sortilegi propriè dicuntur, qui ſub nomine fictæ religionis, per quaſdam, quas Sanctorum ſeu Apoſtolorum vocant ſortes, divinationis ſcientiam profitentur, aut quarumcunque ſcripturarum inſpectione futura promittunt. *c. ſortilegi. 26. qu. 1. & 2. ex Iſidor. lib. 8. Etymol. cap. 9.*

Divinationis plures ſunt ſpecies; per terram, quæ *Geomantia*; per aquam, quę *Hydromantia*, per aerem, quæ *Aeromantia*; per ignem, quæ *Pyromantia*. *c. igitur genus. 26. qu. 3. & 4. c. nec mirum. 26. qu. 5.* Sunt & *Incantatores*, qui verbis & cantionibus ad ſortilegia utuntur; *Arioli*, qui in aris Idolorum & per aras ſuperſtitiones ſuas agunt: *Haruſpices*, qui in ſingulis negotiis exta inſpiciunt: *Augures*, qui avium garritus, voces, actiones obſervant: *Auſpices*, qui aves conſiderant: *Genethliaci*, qui ex genituris: *Salitores*, qui ex membrorum ſaltu præſagiunt: *Pythones*, qui ex dæmone: *Aſtrologi*, qui ex aſtris: *Necromantici*, qui ex mortuis ſe dicunt reſponſa accipere: *Praſtigiatores*, qui aciem oculorum perſtringunt, & magicis artibus faciunt apparere quod non eſt, & quod eſt,

celant. *d. c. nec mirum*. 26. *qu*. 5. *d. c. igitur genus*.

Quæ omnes, quia ad ſuperſtitionem vel idololatriam, vel ad Dæmonis cultum, expreſsè aut tacitè inducunt, hoc Jure, *c. illud quod eſt. 6. cum 4. ſeqq. 26. qu. 2. c. qui ſine Salvatore. 26. qu. 2. c illos planetarios. §. eod. 26. qu. 2. c. ſed illud. 9. eod. qu. 2. c. 1. & 2. hic.* & Divino, *Exod. 22. verſ. 18. Levit. 29. verſ. 31. Levit. 20. verſ. 6. & 27. Deut. 18. Num. cap. 23. & 1. Regum, 23. verſ. 9.* prohibentur.

Sortes, quæ ſine ſuperſtitione aut Dæmonum pacto expreſſo vel tacito fiunt, ex magna cauſa, ad Dei voluntatem in ambiguis cognoſcendam, permittuntur. *c. non exemplo Matthiæ. c. hi, qui de paginis. c. non ſtatim. 26. qu. 2. c. fin. hic.* Sors enim per ſe aliquid mali non eſt: ſed eſt res, in dubitatione humana divinam voluntatem indicans. *c. 1. ſors non eſt. 26. qu. 2. ubi Gloſſ.*

Sorte qui abutuntur, & divinationes exercent, quæ hæreſin non ſapiunt: in foro conſcientiæ, ſive ſint Laici, ſive Clerici, per quadraginta dies pœnitere debent: *c. 1. hic. ubi Dd.* in foro Contentioſo, hujus, puta Juris, ſi Clerici, à divinis & miniſterio Altaris, ſecundum facti qualitatem & facinoris turpitudinem, per annum, & ultra, judicis arbitrio, ſuſpenduntur: *c. 2. & ibi Gloſſ. eod.* ſi quidem non dolo, ſed ex ſimplicitate illud commiſerint: alioquin ab omni ordine ſacro deponuntur, beneficiis privantur, & in monaſterium includuntur. *c. ſi quis Epiſcopus. ubi Gloſſ. 26. qu. 5. Abb. in d. c. 2. num. 4. in fin. Grilland. tract. de ſortileg. qu. 11. num. 3. & 10.* Si Laici, & viles,

les, fustigantur, vel mitra insigniuntur: si honestiores, relegantur, vel perpetuo carceri mancipantur. *contra idolorum*. 26. *qu.* 5. *Rom sing.* 660.

Qui divinationes exercent, quæ hæresin sapiunt (ut si dæmon pro Deo habeatur, imagines baptizentur, aliave ea mente & pertinacia fiant, ut Deum verum ejusque Sacramenta esse negent:) ut hæretici puniuntur. *fac. c. recusatus.* §. *sanè. de hæretic. in* 6. *Grilland. d. qu.* 11. *num.* 1. & 6.

De hoc crimine cognoscit Judex Ecclesiasticus, si accusentur personæ Ecclesiasticæ; *c. at si Clerici. de iud. c. si diligenti. de foro compet.* si Laici, & simul hæresin hoc crimen contineat: vel Episcopus, vel Inquisitores fidei, conjunctim, vel disjunctim, secundum ordinem *in Clem. multorum. de hæretic.* constitutum: si non contineat; solus Episcopus. *d. c. accusatus.* §. *sanè.*

De Calumniatoribus.

Tit. XXX.

Calumniatores hic accipiuntur pro eis qui falsa crimina, scienter, animo calumniandi vel vexandi reum, intendunt.

Dico *scienter*; quia temeritas facilitatis veniam continet: & inconsultus calor calumniæ vitio caret. *ut not. in c. si quem pœnituerit.* 2. *q.* 3. & *c. si quis iratus.* 2. *qu.* 3.

Unde reo absoluto, Judex de accusatoris consilio, qua mente ductus ad accusandum processit, quærere incipit.

Q 4 Qui,

Qui, si eum calumniosè crimen intentasse reperit, *d.c. si quem. §. sed non utique.* similitudine supplicii, quod probato crimine subiisset reus, cum existimationis dispendio, eum plectit. *c.* 1. 2. *qu.* 3. *c. quisquis.* 2. *q.* 8. *c. calumniator.* 2. *qu.* 3.

Subdiaconus tamen calumniosè Diaconum accusans, officio Subdiaconatus privatur, & verberibus publicè castigatus in exilium mittitur. *c.* 1. *hic.*

Denunciator in probatione criminis deficiens, ab officio & beneficio suspenditur, donec se non calumniandi animo ad denunciandum processisse ostenderit. *c.* 2. *eod. c. quia iuxta.* 5. *qu.* 6.

De Collusione.

TIT. XXXI.

COllusio nihil aliud est, quàm occulta conventio eorum, qui inter se judicio contendere simulant. *c. si quem.* 2. *qu.* 3.

Quare, qui partem adversam adjuvant, proditis causis suis, prævaricari dicuntur; *d. c. si quem.* si quidem sint causæ criminales: *c. si quis §. is autem.* 2. *qu.* 3. si spirituales, colludere. *c. audivimus.* 3. *hic.*

In criminalibus vel matrimonialibus, *c. ult. de transact.* causis, quia eę, hoc jure, omnes quasi publicæ censentur, per transactionem, gratiam, collusionem, à lite recedere non licet; *c. crimina. & c. seq. hic.* si fiat, causæ iterum in judicium deducuntur, possuntque Rei, abolitione non obstante, accusari, & in eos inquiri. *c. ult. hic.*

Po-

Poteſt tamen judex de crimine, quod in judicium deductum, diſpenſare; auctoritatem, ſi accuſator & accuſatus inter ſe gratiam facere velint, præſtare. *arg. c. ſi primates. 5. qu. 2. c. 1. & c. ſtudendum. diſt. 15.*

In cauſis ſpiritualibus, ex cauſa licet per gratiam à lite recedere; non ſine cauſa, *c. quapropter. 2. qu. 7. c. fin. de calumn.* nec per tranſactionem. *c. 3. de tranſact. c. ult. de rer. permut.* ſi factum; Judex rurſus ex officio inquirit; *c. 1. 2. 3. hic.* &, ſi cauſa fuit beneficialis, eum qui colluſit, beneficio privat. *d. c. audivimus. 3.*

De Clerico venatore.

TIT. XXXII.

IN Clericis delictum eſt *Venatio*; Quæ eis interdicitur; quia clamoris plena eſt, & immoderata: quia in ea plerumque rixæ, injuriæ, pacis violationes contingunt; quia ea Clerici à Divinis abſtrahuntur; *c. 1. ne Cler. vel Monach.* quia Clerici animalia venationi inſervientia, ut canes, accipitres, alere prohibentur. *G. oſſ. in c. Eſau. diſt. 86.*

Eſt *Venatio*, ſecundum Canonicos, *Gloſſ. in c. qui venatoribus. diſt. 86.* alia *Oppreſſiva*, quæ homines perdit; *de qua in c. fin. in fin. diſt. 6.* alia *Arenaria*; quæ fit, recepta mercede, in arena cum feris beſtiis; *de qua in d. c. qui venatoribus.* alia *Saltuoſa*; quæ in ſilvis & ſaltibus, feras perſequendo & occidendo, exercetur.

Oppreſſiva venatio omnibus prohibita

est: ob præceptum Divinum: *Non occides*. *Ioann. de Turrecrem. in d. c. venationibus* ut & *Arenaria*. (Quia ex ea hominum interitus sequi solet:) unde & mortale est peccatum ita decertare: Nisi causa necessitatis, ad mortem evitandam fiat. *Abb. & cateri. in c. 1. hic. fac. d. c. qui venatoribus. ubi Gloss. c. vident. dist.* 86. *Saltuosa*, sui natura & regulariter permissa est. *Gloss. in d. c. qui venatoribus*.

Vetita aliquando est *ex tempore*, aliquando *ex persona venatoris*. *Gloss. d. c. qui venatoribus*.

Ex tempore; in Quadragesima, & diebus jejuniorum; *c. an putatis*. 13. *dist.* 86. nisi necessitate urgente. *fac. c. si nulla*. 23. *qu.* 8.

Ex persona; Clericis omnibus: sed aliter iis, qui in dignitate sunt constituti, ut Episcopis; aliter reliquis.

Episcopis omnino, *c. 1. dist.* 34. ut & Presbyteris Diaconis, Subdiaconis; *c. 1. hic. ubi Gloss. junct. c. miramur. de serv. non ordin.* reliquis, tempore quo divina peragenda, *c. 1. ne Cler. vel Mon. c. 1. & 2. hic.* & si sit venatio clamosa, *c. an putatis. dist.* prohibetur: permittitur ex causa necessitatis, ut habeatur victus; & interdum recreationis; modò venatio sit quieta, & rarò fiat. *Gloss. in d. c. 1.*

Qui contra faxit: si Episcopus, tribus mensibus; si Presbyter, duobus mensibus à communione; si Diaconus vel Subdiaconus, *arg. d. c. miramur.* ab omni officio suspenditur; *c. 1. hic. quorundam. dist.* 34. si Monachus, & quidem Abbas, vel Prior, per annum à collatione beneficiorum; si alius, per annum

ab-

ab administratione, si quam habet, suspenditur; si nullam habet, per annum ad administrationem aut beneficium obtinendum, inhabilis redditur. *Clem.* 1. §. *porro.* & §. *si quis autem. de statu monach.* Reliqui, arbitrio Judicis, ita tamen ut vindictam praecedat trina monitio, puniuntur. *Ioan. Andr. in d. c.* 1. *hic.*

De Clerico percussore.

Tit. XXXIII.

Secundum Clericorum delictum est *Percussio*.

Ea est vel *Spiritualis*, cum Doctor sermone inutili infirmorum conscientiam percutit: *c. sanè percussor. dist.* 45. *c. si rector. dist.* 44. de qua hic non agitur; vel est *corporalis*, & propriè dicta; cum flagris vel verberibus Clericus eum qui ipsi non subjectus, vel eum qui est subjectus, crudeliter caedit. *c. praeterea. hic.*

Leviter enim, per alium Clericum, Episcopus, correctionis causa, delinquentes Clericos tantum punire potest. *c. cum beatus. dist.* 45. *c. ante omnia. dist.* 35. & *c. circumcelliones.* 23. *qu.* 5. *c.* 1. 24. *qu.* 5.

Poena percutientis Clerici est suspensio ab officio, & , nisi monitus se corrigat, degradatio. *c.* 1. *hic.*

Episcopus, qui, etiam in justitia, aliquem crudeliter caedi jussit; duobus mensibus ab Missarum administratione debet abstinere: *c.* 2. *eod.* si id fecerit, ut timeretur, ab officio deponi & repelli. *can. Episcopum. dist.* 45. & *per tot.*

De Clerico maledico.

TIT. XXXIV.

Tertium delictum Clericorum est *Maledictum*: id est, cum quis asserit, alteri malum inesse, quod non inest; vel negat inesse bonum, quod inest.

Sunt ergo duæ maledicti species. altera *affirmativa*; veluti, *Tu es spurius, tu es latro*. altera *negativa*; veluti, *Tu non credis in Deum, tu non fungeris officio tuo*.

Utraque punitur pro qualitate delicti. *c*, 1. & 2. *hic*.

Clericus tamen maledicus, maximè Sacerdos, ad veniam postulandam, per sententiam excommunicationis, *c. fin* 22. *qu*. 1. *c*. 3. 6. *qu*. 1. compellitur; si noluerit, degradatur, id hic est, suspenditur: *Gloss. in c. Clericus*. 5. *dist*. 46. nec unquam absque satisfactione ad officium revocatur. *d. c. Clericus*. 5. *dist*. 46.

Maledictum, cum in Deum, vel Beatam Virginem, vel Sanctos confertur, *Blasphemia* propriè vocatur. *c*. 2. *hic*. *c. non sunt*. 54. 11. *qu*. 3.

Ejus pœna Canonica olim erat, in Laicos excommunicatio, in Clericos depositio, *c. si quis*. 22. *qu*. 1. Cui alia conjuncta; *c*. 2. *hic*, ut Laici septem diebus dominicis præ foribus Ecclesiæ in conspectu populi recumbentes, ultimo illorum dierum Dominico, sine pallio & calceamentis, laqueo seu loro collo involuto & pendente, sedentes, non antea Ecclesiam ingredi paterentur, quam sex feriis in pane & aqua jejunassent, &

pau-

pauperes simul singulis diebus aliquos refecissent. Clericis autem publica pœnitentia remittitur, *c. ex pœnitentibus. dist.* 50. *c. quicunque. dist.* 51. *c.* 1. *de bigam.* privata indicitur. Puniuntur & Blasphemi pro modo facultatum pęna pecuniaria. *d. c.* 2. *§. fin. hic*.

Propter quam jurium, & ob circumstantiarum varietatem, communis Doctorum opinio est, blasphemiæ pœnam esse extraordinariam: & proinde judicem pro facti & personæ qualitate eam posse indicere. *Decius cons.* 163. *num.* 1. *Covarruv. c. quamvis part.* 1. §. 7. *num.* 13. *de pact. in* 6. *Abb. & cæteri. in c.* 2. *hic.*

De Clerico excommunicato, deposito, vel interdicto ministrante.

Tit. XXXV.

Quartum delictum in Clerico est, *Si ministret, cum ministrare certas ob causas non debeat.*

Causæ eæ sunt quatuor. Quarum prima est, *si sit excommunicatus*, vel *depositus*, vel *interdictus*.

Si excommunicatus, aut interdictus, ministrat, deponitur; *c.* 1. 3. & 4. *hic.* & , Si majori excommunicatione teneatur; per tres continuos annos pœnitentia ei imponitur; *c. fin.* 11. *qu.* 3. beneficio privatur; si monitus à ministrando non desistat, ad requisitionem Ecclesiæ exilio damnatur: *c. si quis. c. clerici. c. latores. hic.* Si minore excommunicatione tantum ligatus ministrat,

gra-

graviter quidem peccat, nullius tamen irregularitatis notam incurrit: peccat etiam Ecclesiastica Sacramenta si conferat; collata licet effectu non careant; quia non à collatione, sed à sola sacramentorum participatione, quæ in sola consistit perceptione, videtur remotus, *c. si celebrat. c. fin. hic.*

Clericus, qui ab officio suspensus, aut depositus, nihilominus ministrat, excommunicatur: *c. 2. hic.* & quidem excommunicatione perpetua. *c. accedens. 10. dist. 50.*

Sed hæc intellige si sciant, se excommunicatos, suspensos, depositos; non si, illud ignorantes, ministrent: Quo casu, si ignorantia est probabilis, irregularitatem non incurrunt: incurrunt, si ea sit supina: dispensatione tamen Pontificis ea liberantur: *c. illud 5. c. Apostolica. 9. hic.*

De Clerico non ordinato ministrante.

TIT. XXXVI.

Secunda causa est, *si Clericus non sit ordinatus.*

Is si nihilominus ministerium ordinis, quem non consecutus, exsequatur, ab Ecclesia deijcitur, & nunquam ordinatur. *c. 1. hic.*

Sic qui Diaconus tantum est, si Missam celebravit, ad sacerdotium, sine dispensatione, *Gloss. ad c. fin. verb. promoveri. eod.* non promovetur, & à Diaconatu ad tempus suspenditur, sed in beneficio, si habet, ad tempus dispensari poterit, ne sustentatione privatus, ad sæculi negotia revertatur. *d. c. fin. eod.*

Ob quam rationem etiam ob homicidium ab officio suspenso beneficium reserva-

servatur. *c. studeat.* 39. *dist.* 50. *c. Presbyterum. dist.* 28.

De Clerico per saltum promoto.

TIT. XXXVII.

TErtia causa est, *si Clericus non gradatim, sed per saltum*, id est, à minori ad majorem omisso medio: ut ad Diaconatum ante Suddiaconatum, Presbyteratum ante Diaconatum, *sit promotus.*

Quæ ordinatio non valet; Unde si scienter promotus ministrat, ut Clericus qui non ordinatus ministravit, punitur: Si ignoranter, suspenditur ab exsecutione suscepti, donec peracta pœnitentia ad omissum fuerit ordinatus. *c. un. hic. c. unico. dist.* 52.

Quæ pœnitentia censetur arbitraria; quia jure non definita. *c. non satis. de offic. deleg.*

Dixi *ab exsecutione suscepti*; quia ordo, ab eo qui ordinandi potestatem habet, quomodocunque sive per gradum, sive per saltum, collatus, charactera quidem confert; non exsecutionem: nisi juris regulæ sint servatæ, *ut dic. Hostiens. & Panorm. ad c. un. hic.*

De eo qui ordinem furtivè suscepit.

TIT. XXXVIII.

QUarta causa est, *si Clericus clam & furtivè ordinem acceperit.*

Illud fecisse intelligitur, non tantùm qui se clam cum aliis intrusit, cum quibus promotus; *c. quando Episcopus. dist.* 24. sed & qui plures ordines uno tempore

Qui contra officium peccarunt, variè, pro admissi qualitate, coercentur. *vide c.1.2.3. c.sicut. c.inter.c.minis.hic.*

Quibus modis de crimine agatur.

TIT. XL.

HUcusque varia enarravimus criminum genera; nunc videndum, quomodo ea in judicium deducantur, ut puniantur delinquentes.

Hoc fit aut per *Accusationem*, aut per *Inquisitionem*, aut per *Denunciationem. c. qualiter. vers. contra quos de accus. c. licet Heli.* 31. *circa pr. de Simon.*

Accusatio, est criminis alicujus, & ejus qui illud admisit, apud Judicem delatio, publicæ vindictæ & pœnę causa facta.

Ea coram idoneo & *competente Iudice* instituenda, ab iis *quibus accusandi ius est*, contra eos *quos accusare licet*.

Competens Iudex est alius si *Clericus* accusatur, alius si *Laicus*.

Si *Clericus*, est Judex Ecclesiasticus, *c. clericis. de iudic. c.* 1. *& seqq.* 11. *qu.* 1. *c. at si Clerici, c. cum non ab homine. de iud. c. novimus. de verb. signif.* ordinarius, vel alius cui ex consuetudine, vel privilegio data fuit jurisdictio, & potestas cognoscendi: *c. cum contingat.* 13. *de foro comp.* Nisi Clericus sit incorrigibilis, & exauthoratus, & à judice Ecclesiastico Curiæ seculari traditus vel relictus, *d. c. cum non ab homine. & d. c. novimus.*

Si *Laicus* accusatur; competens judex est Secularis, qui cum potestate est. Nisi tale objiciatur crimen, quod & ad forum Ec-

cle-

clesiasticum pertineat: ut sacrilegium, *c. cum sit generale.* 8 §. 1. *de foro comp.* *c. de viro.* 12. *qu.* 2. usuræ, *c. cum tu. de usur.* perjurium, *c. Presbyter. dist.* 81. adulterium. *tot. tit. de adult.* &c. Tum enim Ecclesiasticus judex, in quantum illud peccatum & detrimentum animæ contineat, cognoscit. *c. novit. de iudic.*

Accusare possunt omnes, qui non expressè prohibentur. *l.* 8. *ff. de accusat.*

Prohibentur hoc jure omnes, qui & iure Civili ab accusatione repelluntur, *c. canonica. cum seqq. c. accusatores. c. accusationes.* 3. *qu.* 5. & præter illos inimici accusare inimicos, *c. repelluntur.* 7. *c. cum.* 1 10. *c. meminerimus.* 13. *de accusat.* criminosus criminosum, *c.* 4. *c.* 6. *c. quærendum.* 2. *qu.* 7. *c. qui sine. c. postulatus.* 3. *qu.* 7. Laici Clericos, nisi suam vel suorum injuriam prosequantur: *c. de cætero.* 14. *ubi Gloss. de testib.* Clerici Laicos, *d. c sicut.* 6. sine expressa contestatione, se non ad sanguinis vindictam seu pœnam attendere; *c. de homicid. in* 6. *adde c. postulasti.* 21. *eod.* Viles personæ Clericos, *d. c. quærendum. & c. nulli. de accusat.* nisi hi antea eorum consuetudine fuerint usi: *d. c. nulli.* Subditi qui improbi & criminosi, *c. oves. § his auctoritatibus. cum c. seq. c. accusatio. in princ. c. sunt nonnulli. §. fin cum c. seq.* 2. *qu.* 7. Prælatus vel Magistratus suos, *c.* 1. *c. Sacerdos. c. qualis. c. sententia. c. oves. c. sunt nonnulli c. si hæreticus. §. item quod dicitur.* 2. *qu.* 7. *c. hi qui.* 3. *qu.* 4. nisi à fide exorbitaverint; *c. sacerdotes. in fin. c. oves. vers. nisi. c. præsumunt.* 2. *qu.* 7. nomine sint Prælati, non vita. *d. c. non omnes. c. non omnis. c. secuti. c. qui nec. c. plerumque.* 2. *qu.* 7. *c. vereor.* 8. *qu.* 1.

Ad-

Admittuntur tamen ferè omnes in criminibus atrocioribus; puta, læsæ Majestatis, hæresis, simoniæ. *c. tanta. 7. c. licet Heli. de simon. l. pen. C. de iis qui accus.*

Plures eundem de diverso crimine accusare possunt; *l. 9. C. de accusat.* non de eodem. *c. illa 3. eod. l. 16. eod.* Nisi priori accusatore desistente alius eundem Reum repetat. *c. prohibentur. §. ab alio. 2. qu. 1. l. 11. fin. ff. eod.*

Sic reus accusatus, pendente judicio non potest accusatorem suum pari vel minori crimine accusare; *c. 1. c. non est. c. neganda. 3. qu. 11 c. ult. §. similiter. qu. 1.* majore potest, *d. c. non est. §. hoc autem* aut si suam suorumve injuriam persequatur. *d. c. neganda.*

Accusari possunt, nisi prohibeantur expressè, rei utriusque sexus, cujuscunque ætatis (modò doli sint capaces, *l. 37. ff. de minor. l. pupillum. 111. ff. de div. reg. jur.*), & conditionis, etiam servi; *l. 5. l. 12. §. 2. ff. de accusat. c. si quis cuiuslibet. 23. qu. 5. c. quicunque. dist. 81. c. qui contemta. dist. 8. c. 2. penult. de accus. c. 1. & 2. de delict. perjur. c. illa. 15. qu. 1.* modò ipsi crimen commiserint, non alii; *in princ. cum cc. seqq. usque ad c. quia Præsulatus. c. crimen. c. Iudæi. c. cum itaque. c. non imputantur. 1. qu. 4. c. 1. c. certum. § illicita. 24. qu. 3. c. quæris. de consecrat. dist. 4.*

Nisi illud fieri mandaverint; *c. si quis iratus. cum c. seq. de pœn. dist. 1.* in illud consenserint; *c. qui consentit. 11. qu. 3. c. omnes. 17. qu. 4. c. videns. §. fin. 27. qu. 1. c. facientis. dist. 68.* ad illud aliquem coegerint; *in princ. cum c. seq. 22. qu. 5.* illud, cum possent, non impediverint. *in princ. cum cc. seqq. dist. 83.*

c. fa-

c. facientis. dist. 86. c. non in ferenda. c. qui potest. c. ab Imperatoribus. & c. ult. 23. qu. 3. c. non putes. c. non est. c. qui vitiis. 23. qu. 5. c. dilecto. 6. §. & quidem. de sent. excommun. in 6.

Expressè accusari prohibentur hoc jure; omnes, qui & jure Civili prohibentur; adde nec Imperatorem posse accusari, *c. proposuit. de concess. præb.* nisi hæreticos, perjurii, & sacrilegii; *c. ad Apostolicam. de re iud.* nec Papam, *d. c. proposuit.* nisi de hæresi: *c. si Papa. dist.* 40. & tum à Principe vel à Synodo judicatur. *c. Princeps. 23. qu. 5.*

Rei accusari debent regulariter eo in loco, ubi crimen commiserunt; *c. 1. de raptoribus. c. Paulum. §. revera. 2. qu. 3. c. 1. & c. ult. 3. qu. 6. c. placuit. c. ult. 6. qu. 3.* Nisi Papa alibi accusari permiserit: *c. nec extra. vers. salva tamen. 3. qu. 9.* Alibi de crimine constare possit: Alio, per appellationem vel Judicis recusationem, causa devolvatur: *c. pulsatus. §. hoc autem. 3. q. 6.* Episcopus accusetur: *c. si quis in princ. 3. qu. 6. c. accusatores. §. nullus. 3. qu. 5.* Reus alibi deprehendatur: *c. 1. §. contrahentes. de foro compet.*

Nemo ad accusandum admittitur, nisi per se, vel, si literas nesciat, per alium, se ad pœnam talionis inscribat; id est, libello subscribat, quo facilius puniri possit, si deprehendatur calumniari: *c. quisquis. 2. qu. 8. c. qui crimen. & c. tua. de procurat. c. qui non probaverit. 2. qu. 3.*

Ei qui ob publicum munus, quo fungitur, denunciat, hæc inscribendi necessitas remittitur; *l. 7. C. de recusat.* ut & ei qui de levi-

levibus, *l.6. ff. eod.* aut crimine abigeatus, *l. cui. C. de abigeis.* apostasiæ, *l. apostatarum. C. de apostat.* accusat.

Libellus inscriptionis debet complecti *nomen Iudicis*, coram quo criminis sit delatio, *nomen accusatoris* & *accusati, locum* & *tempus*, *crimen* & *eius qualitatem*, & *personam* cum qua crimen perpetratum: non tamen diem vel horam inseri necesse: item *subscriptionem* ejus qui dat libellum, se professum esse, vel alterius pro eo, si literas nesciat. Quæ si observata non fuerint, rei nomen aboletur, & ex integro repetendi reum potestas fit. *l. libellorum. ff. de accusat. c. Paulum. §. omnis igitur. 2. qu. 3. c. pen. & ult. §. qua verò. §. sed et si. §. quod si libelli. 2. qu. 8.*

Instituta accusatione, relatoque inter reos accusati nomine; causa agitur eodem modo per litis contestationem, exceptiones, &c. quo in civilibus procedi solet: *c. pen. de purgat. canon. l. 2. l. 4. C. de edend. l. 33. C. ad leg. Iul. de adult. l. 15. §. 2. ff. eod. Azo in rubr. C. eod.* exceptis criminibus levioribus; item læsæ majestatis & hæresis; quæ & de plano cognoscuntur: *iuxt. text. & quæ latius tradunt Dd. in l. levia. 6. ff. de accusat. c. fin. de hæret. in 6. Clar. in pract. crim. qu. 64.* & notoriis; in quibus nulla alia probatione, nulloque ordine judiciario opus est. *c. super eo. 3. de testib. cog. c. ad nostram. 21. de iureiur. c. tua non. 8. de cohabit. Cleric. c. manifesta. c. de manifesta. 2. qu. 1.*

Non tamen ante hæc crimina coercentur, quàm si Judici ipsius delicti circumstantiæ plenè sint perspectæ: puta, an homicidii accu-

satus

ſatus illud animo defendendi, an alia ratione motus commiſerit. *c. ſicut dignum. 6. in princ de homicid. l. aut facta. 16. ff. de pœnis. vid. Clar. in pract-crim. § fin. qu. 3.*

Notoria autem crimina dicuntur, quæ nulla tergiverſatione celari poſſunt; utpote quæ fiunt coram populo, vel majore eius parte. *Clar. d. § fin. qu. 9. text. in c. pen. circa fin. de purg. can. d. c. manifeſta. d. c. tua non.*

In exſequenda accuſatione, præſentia accuſatoris, *c. ſi quando. 2. qu. 6. c. criminationes. 2. qu. 7. c. præſcriptâ. in princ. 2. qu. 8. c. abſente. c. non oportet. c. habetur. c. qui accuſare. c. abſens. 2. qu.* 8. & rei, *c. ult.* 3. *qu. 9. c. in criminalibus. in fin. & c. ult. verſ. excepto publico.* 5. *qu.* 3. neceſſaria eſt; Niſi abſentiæ cauſa per procuratorem reddatur; *in princ. cum c. ſeq. 5. qu. 3. c. veniens.* 15. § *idem verò ad ſuum. de accuſat.* Accuſator, aut Accuſatus, puta de injuria tantum, *l.* 15. *C. eod.* in illuſtri dignitate ſit conſtitutus; *c. abſens. 3. qu. 9. l. ult. C. de iniur.* Civiliter ex crimine agatur; *c. tuæ fraternitati. 5. de procurat.* Per modum exceptionis crimen objiciatur. *c. ſuper his. 16. § fin. de accuſat.*

Debet uti accuſator probationibus luce meridiana clarioribus, expeditis, idoneis teſtibus, apertiſſimis documentis, indiciis ad probationem indubitatis. *c. ſciant cuncti. 2. qu. 8. l. fin. C. de probat. c. dicit. 32. qu. 1. c. 1. 35. qu. 6.*

Legitimè convicto Reo, ſententia ſine mora in eum ferenda eſt, & exſecutioni mandanda. *l. cum reis. 18. C. de pœnis.*

Secundus modus, quo crimina in Judicium deducuntur, eſt *Inquiſitio*.

Ea

Ea eſt, cum judex ex officio, nemine accuſante, diſquirit an aliquis deliquerit, vel quis delictum admiſerit. *fac. c. qualiter. de accuſat. & inquiſit.*

Eſt vel Omnino *generalis*, ut cum Præſes inquirit, an in ſua provincia ſint homines facinoroſi; *l. congruit. 13. in princ. ff. de offic. Præſid.* vel Omnino *ſpecialis*, qua contra certam perſonam certo de crimine inquiritur. *d. c. qualiter. & l. 7. C. de accuſat.* Vel *partim generalis, partim ſpecialis*; ut, cum Titio occiſo, Judex inquirit quis eum occiderit.

Inquirere poſſunt, Prælati vel ſuperiores merum Imperium, ut Papa & Imperator per ſuos Legatos, ſeu Delegatos; Epiſcopi in ſuis Diœceſibus, Metropolitani in ſuis provinciis, *in caſibus notatis in c. paſtoralis. de offic. ord.* & omnes cognitionem cauſarum criminalium habentes. *c. cum dilectus. c. qualiter. eod.*

Inquiri poteſt ſuper criminibus gravibus & enormibus; ut homicidio, ſimonia, adulterio, fornicatione, perjurio, inceſtu: non ſuper levibus & diſſimulandis. *c. inquiſitionis. eod. c. cum l. & A. de re iud.*

Nec fieri debet inquiſitio generalis de criminibus occultis; ſed tantum de his, de quibus præceſſit infamia: *c. qualiter. 17. in fine. c. qualiter. 24. c. cum oporteat. 9. c. inquiſitionis. 21. §. 1. de accuſat.* id eſt, latè ſparſa fama, & quæ ſit publica, & conſtans de crimine commiſſo, & non à malevolis, nec data opera diſſeminata. *d. c. qualiter. c. inquiſitionis. §. ad hæc.*

Facta tamen inquiſitio ab eo, cui ea ſimpliciter commiſſa fuit contra aliquem facien-

cienda, valet, licet is eo tacito, de criminibus ejus, omissa inquisitione de infamia, inquisierit. *c.2. de accusat. in 6.*

Nam & non præcedente infamia, vel sine inquisitione de ea, si reus coram Inquisitore ante inquisitionem de criminibus fuerit confessus, nihil ei exceptio, quod prius de iisdem criminibus non fuerit infamatus, proderit. *c.1. de accus. in 6.*

In Prælato aliud jus obtinet; nempe, ut, priusquam in eum de crimine inquiri possit, præter diffamationem, etiam scandalum sive periculum subesse debet. *d. c. qualiter. vers. sed cum super.*

Quæ omnia obtinent, ubi inquisitio contra certam personam, puta Titium, instituitur. Cæterum non prohibetur Judex de quolibet delicto generaliter inquirere, ut hac ratione ad specialem contra certam personam deveniat. *Innoc. in c. bona. 23. num. 5. de election. fac. l. 1. §. qui quæstionem. ff. de quæstion. junct. l. congruit. ff. de offic. Præsid.*

In speciali inquisitione reo edi debent articuli, de quibus est inquirendus; item nomina & dicta testium, nec non exceptiones & replicationes illi permittendæ. *d. c. qualiter. §. debet igitur.*

Inquiri debet ex viris idoneis & fide dignis, non ex delati inimicis & perjuris. *c. cum oporteat. 19. vers. quod si. de accusat.*

Quæ inquirenda sint, permittitur arbitrio Inquirentis. *c. olim. 26. vers. inquiratis. eod.*

Crimine per modum inquisitionis probato, Reo, regulariter, pœna, non ordinaria, sed arbitraria imponitur; *d. c. inquisitionis,*

tionis. 21. in princ. & d. c. qualiter. 24. §. verum ita. vers. quatenus si fuerit. Nisi tale sit crimen, quod etiam post pœnitentiam ordinis suscepti executionem impediret. *d. c. inquisitionis. 21. in princ. vers. in quo quidem*.

Crimine non probato, canonica purgatio delato indicitur. *c. cum oporteat. 19. §. fin. & c. inquisitionis. 21. §. quæsivisti. vers. sed infamato. & c. accedens. 29. §. si verò contra eum. de accusat.*

Tertius modus, quo crimina in Judicium deducuntur, est *Denunciatio*.

Ea est criminis latentis, facta Judici vel fisco, non observata formula accusandi, nunciatio. *fac. l. edicto. §. id autem deferri. ff. de iur. fisc. iunct. d. c. qualiter. c. super his. de accusat.*

Est vel *Evangelica*, vel *Iudicialis. Bald. in addit. ad Specul. tit. de denunc.*

Evangelica est, quæ fit ad emendationem & bonum animæ; ut cum uxor occultum mariti adulterium Sacerdoti denunciat. *c. si peccauerit. 11. qu. 1. c. ult. 32. qu. 5.*

Canonica est, quæ fit ad impediendum, ne quid illicitum fiat: veluti si quis denunciet eos qui matrimonium contrahere volunt, in gradu esse prohibito. *c. cum in tua. 27. de sponsal. c. ad dissolvendum. 13. de despons. impub. c. ult. de clandest. despons.*

Iudicialis, quam definivimus, est vel *publica*, vel *privata*.

Publica, est, quæ ex officio publico competit, & ad eam faciendam, non monitio, sed Episcopi, vel, eo negligente, Archiepiscopi inquisitio, requiritur. *c. Romana de censib. c. Mennam. 2. qu. 5.*

R Pri-

Privata est, quæ ratione proprii interesse competit: & quidem cum oppressus nequit agere.

Denunciare hoc jure, non Civili, *l. 6. ff. de custod. & exhib. reor. l. 6. §. pen. ff. ad SC. Turpill. l. ea quidem. 7. C. de accusat.* possunt omnes, quorum aliqua ratione interest, *c. 3. de accus.* item extranei omnes, qui recto utilitatis publicæ desiderio moventur, & vero justitiæ zelo excitantur: non infames, viles, conspiratores, inimici. *c. cum dilectus. eod. c. repellantur. c. qualiter. eod. c. si peccaverit. 22. qu. 1. c. cum in iuuentute. vers. licet igitur. de præsumt. c. ex parte. de testib.*

Fit delatio sine inscriptione, & sine onere criminis probandi, proinde sine metu talionis: *c. super his. 16. de accusat.* tantum enim denuncians de calumnia jurare & testes criminis conscios debet nominare. *Damhoud. in pract. crim. cap. 6. num.* 10. & 11.

Delationem in Clericorum criminibus denunciandis, charitativa debet præcedere monitio; *c. 2. & c. cum dilectus. de accusat.* non in denunciandis criminibus Laicorum. *c. qualiter, & quando. in 2. §. fin. eod.*

Fit denunciatio, ut crimina Judici fiant nota, qui potestatem de reliquo inquirendi habet; *c. super his. eod.* &, si denunciationem veram esse constiterit, pro qualitate delicti animadvertendi. *c. si quis neque. 1. qu. 1. c. requiris. 1 qu. 6. c. nervi. dist. 14. c. sæpe. de restit. spoliat. c. 1. de offic. custod.*

Accidit interdum, ut alicui nec accusando, nec denunciando, nec inquirendo, sed *excipiendo* crimen objiciatur.

Quod

Quod fit vel *Actori*, ut ab accusatione repellatur; *c. super his. de accusat.* vel *Testibus*, ut eorum testimonia improbentur. *c. testimonia. de testib. c. 1. de exception.*

Fieri debet ante publicationem, videlicet testimoniorum; non postea, nisi & ante publicationem protestatus fuerit, *c. præsentium. de testib.* aut nisi crimina objicienda, post publicationem excipienti innotuerint, *c. fin. de cognat. spirit.*

Qui de crimine non tenetur inscribere, *c. licet. de simonia*. nec, si crimine objectum non probaverit, punietur; ut nec si probaverit, is contra quem est in exceptionis duntaxat vim, ut repellatur, objectum. *c. cum dilectus. de ord. cognit. Bart. l. 2. in princ. ff. de accusat. & l. 2. § si publico. n. 20. ff. de adult.*

De pœnis.

TIT. XLI.

REo crimen confitenti, vel testibus aliisque juris remediis convicto, pœna legitima imponitur.

Pœna, est læsio quæ punit, vindicans quod quisque commisit. *c. pœnitentia est quædam. dist. 3.*

Ea vel est *Aeterna*, puta damnatio æterna, ignis æternus, & in alio seculo durans; *c. sunt plures. 42. §. fin. & c. ignis succensus. de pœnit. dist. 3.* de qua hic non agimus; vel *Temporalis*, quæ ad tempus, vel in hoc seculo infertur, ut castigati meliores reddantur. *d. c. sunt plures. & seq.*

Hæc est, vel *Spiritualis*, vel *Corporalis*, vel *Realis*, vel *Mixta*.

Spiritualis, est quintuplex: *Pœnitentia*, *Excommunicatio*, *Interdictum*, *Suspensio*, *Remotio ab oblatione*, seu *ab ordine*. *c. sorte*. 23. *qu*. 4. *c. cum non ab homine. de iud*. De quibus titulis sequentibus.

Corporalis, est duplex: vel *in ipso corpore*; ut damnatio ad furcas, ultimum supplicium, *c. reos*. §. *sed obiicitur*. 23. *qu*. 5. *c. de occidentis. in princ. c. si non licet*. §. & *ideò. c. qui malos. c homicidas. c. si audieris. c. hoc tamen*. 23. *qu*. 5. fustigatio, *l. Capitalium*. 28. § *in princ*. & §. 1. *ff. hic*. in monasterium intrusio, *c. dictum. c. si quis Clericus. dist*. 81. *c. de lapsis*. 16. *qu*. 6. *c. si qua Monacharum*. 27. *qu*. 1. *c. tua. hic*. incarceratio ad tempus. *c. quamvis*. 3. *hic. in* 6. perpetua, *d. c. quamvis. c. gravi. depositi. c. à nobis. de apost. c. novimus. de verb. signif. verb*. verberatio, *c. Circumcelliones*. 24. *qu*. 5. characteris impressio: *c. ad audientiam. de crim. fals. c. ita quorundam. de Iudæis. c. multæ*. 15. *qu. fin*. vel *circa existimationem personæ*; ut infamia; *c. omnes verò*. 6. *qu*. 1. *c. infames*. 6. *qu*. 1. relegatio; *c. cum non ab homine. de iudic. c*. 2. *de arbitr*. privilegii clericalis privatio. *c. contingit. de sent. excom. c. fin. de vit. & honest. cleric*.

Realis pœna; in possessionem rei petitæ, vel pro modo debiti declarati, missio; *c. quoniam. ut lite non cont*. beneficii, *c. si quis de ordine*. 7. *qu*. 1. *c. cum in cunctis. de elect*. officii & beneficii in perpetuum, privatio; *c. si quis à modo. dist*. 81. *c. ad falsariorum. de crim. fals. c. felicis. hic. in* 6. confiscatio, seu bonorum publicatio; *c. cum secundum leges*. 19. *de hæret. in* 6. *c. excommunicamus. de hæret. c. ita quorundam. c. ad liberandam. de Iudæis*. pecuniaria mulcta, *c. in Archiepisco-*

piscopatu. de raptor. c.2. de maledic. c. postulasti. de Iudæis. c. licet. & ibi Gloss. hic. c. si quis contumax. 17. *qu.* 4. emenda. *can. venerabilibus.* 7. §. *denique à subditis. de sent. excomm. in* 6.

Mixta, quæ partim realis, partim corporalis; ut proscriptio, exilium *c. accedens. dist.* 50. *c. biduum.* 2. *qu.* 6. *c. placuit.* 16. *qu.* 1.

Pœnas omnes imponere possunt tantum Judices competentes; ut sunt Ecclesiastici Clericis, non Laici. *c. cum non ab homine.* 10. & *c. at si Clerici.* 4. *de iudic.* ita tamen ut sanguinis pœnam non inferant; *c. Clericis. c. pen. ne Cler. vel Monach.* sed si qua sibi ex Delegatione Principis vel alio jure cognitio criminum competit; eam, si sanguinis pœnam irroget, vel ad ipsum Principem remittat; *ut in c.* 4. *de raptor.* vel alicui Laico demandet. *c. fin. ne Cleric. vel Monach. in* 6.

Debent Judices, si criminibus certæ pœnæ à jure statutæ, eas sequi: *c. de causis.* 4. §. *illis etiam. de offic. deleg. c. licet.* 3. *de pœnis. c. cognovimus. c. ult. in princ.* 16. *qu.* 6. *c. non afferamus.* 24. *qu.* 1. si non; eæ arbitrio eorum irrogandæ permittuntur. *c. de causis.* 4. §. *illis etiam. vers. alioquin. de offic. deleg. c. fin. de transact.*

Sed, licet Judices à præscripta in jure pœna discedere non debeant; *c.* 1. *c.* 5. *de constit. d. c. de causis.* 4. §. *illis etiam. d. c. licet.* 3. *d. c. cognovimus.* possunt tamen, si causa subsit, pœnam vel augere, vel minuere, vel etiam prorsus remittere; *c. fin. de transact. c. inter alia. vers. nec inde. de immun. Eccles. c. fin.* §. *etsi solvendo. de dolo & contum. c. si res aliena.* §. *huic certa. vers. verum quidem.*

dem. 14. *qu.* 6. *c. at si.* 4 §. *adulteriis. de iudic.* inspectis circumstantiis causæ, personæ, *c. quærenti.* 20. *de verb. signif. can. fraternitas.* 12. *qu. can. in fin.* 14. *qu.* 6. *can. qui compulsus.* 22. *qu.* 5. sexus. *c. pen. & fin.* 32. *qu.* 6. dignitatis, *can. homo Christianus. dist.* 40. *can. præcipuè.* 11. *qu.* 3. *can. quia Sanctitas tua. dist.* 50. *can. qui contra.* 24. *qu.* 1. scientiæ, *can. iudicas.* 3. *qu.* 9. ætatis, *c.* 1. *&* 2. *de delict. puer. can. fin. dist.* 14. loci, *can. ante triennium. & can. aliter dist.* 31. *c. cum olim. de Cler.* temporis, quantitatis, qualitatis, eventus, *de quib. in l. respiciendum.* 11. *ff. hic. c. sicut.* 6. *in princ. de homicid. c. aut facta.* §. 1. *de pœnit. dist.* 1.

Cavere tamen semper debent, ut pœna major non sit delicto, *c. quæsivit. in* 2. §. *fin. de his quæ fiunt à maior. part. Cap.* & ut teneat auctorem: non alium. *c. crimen.* 1. *qu.* 4. *c. undecunque. dist.* 55. *d. c. quæsivit.* exceptis paucis casibus.

Ii sunt, cum servitus filiis ob peccatum patris infligitur; *c. cum multa.* 15. *qu.* 8. *c. Ecclesia.* 11. §. *item peccato.* 1. *qu.* 4. propter Regis peccatum, regnum interdicto subjicitur; *c. non est vobis. de sponsal.* in simonia, *c.* 1. *qu.* 5. & aliis; *de quibus supra tit. quib. mod. in crim. agat. Aphorism. Accusari possunt.*

Toties pœna repetenda, quoties crimen renascitur. *c.* 1. *hic.*

Nec facile aut sine causa est remittenda. *c.* 3. *de offic. Ordin.*

Causa esse possunt, pietas, necessitas, multitudo, dispensatio, utilitas, misericordia, *c. requiritis. c. tanta.* 11. *cum* 7. *seqq. cc. qu.* 1. si aliter de crimine satisfactum; *d. c.* 3. de eo pœnitentia sufficienter facta; *c. cum ali-*

aliquis. 12. *qu*. 3. *can. domino*. § *fin. dist*. 50. condemnationis ſententia, ut injuſta, revocetur. *c. ad quorumdam. de exceſſib. Prælat*.

De pœnitentiis.

TIT. XLII.

SPirituales pœnas ſuprà diximus eſſe, *Pœnitentiam, Excommunicationem, Interdictum, Suſpenſionem, Remotionem*: de quibus, quia Juri huic ſpeciales, latius & ordine dicemus.

Pœnitentia, eſt quædam dolentis vindicta, puniens in ſe quod dolet commiſiſſe.

Unde (ſecundum Auguſtinum) pœnitere dicitur, quaſi pœnam tenere: quia pœnitens punit in ſe ulciſcendo, quod commiſit peccando. *c. pœnitentia eſt quædam*. 4. *de pœnit. diſt*. 30.

De hac pœna, quia etiam inter Sacramenta refertur; & propterea de ea ſupra *libro* 2. *tit*. 6. *de pœnitent. & remiſſ.* egimus, ne actum agamus, hic non tractabimus, lectorem ad dictum titulum remittentes.

De Excommunicatione.

TIT. XLIII.

EXcommunicatio, eſt cenſura Eccleſiaſtica, qua Chriſtianus à corpore Eccleſiæ, vel ſaltem Sacramentorum ejus perceptione, excluditur. *arg. c. omnis Chriſtianus. cum c. ſeq. & c. qui verò*. 11. *qu*. 3. *c. ad menſam*. 24. §. *hæc ſententia*. 11. *qu*. 3.

Eſt duplex: alia *Maior*, alia *Minor* dicitur.

Hæc est, quæ tantum à Sacramentorum participatione removet; ac propriè vocatur Excommunicatio. *c. penult. de sent. excomm.*

Illa est, quæ non solum à Sacramentorum perceptione, sed etiam ab Ecclesia & omni fidelium communione segregat; *d. c. pen. & c. ult. 3. qu. 4. c. ad mensam. 11. qu. 3. c. Anathema*, hoc est, æternæ mortis damnatio dicitur: *in c. nemo Episcoporum. 11. qu. 3.*

Quæ vel est *Solennis*; & fit, adhibitis quibusdam ritibus & cærimoniis, post aliam, contra incorrigibilem; aliquando propriè Anathema dicitur; *c. cum non ab homine. 10. de iudic. c. 1. de locat.* Vel *Non solennis*; quæ sine solennitate, unico verbo fit: Nempe *excommunico. c. 1. de eo qui furt. ordin. susc. Gloss. in c. cum aliquis. 108. ad verb. cautelam. 11. qu. 3.*

Infertur excommunicatio, vel à *Iure* seu Canone, vel ab *Homine* per sententiam. *c. nuper. de sent. excomm.*

A *Iure* infertur excommunicatio, tam *maior*, quam *minor*, cum quis ipso facto absque judicis ministerio excommunicationi subjicitur; quæ & idcirco *Canonica*, & latæ sententiæ excommunicatio dicitur. *exempl. in c. de illis. c. cum aliquis. c. certum. princ. 24. qu. 3.*

Maiore ipso jure notantur; divini; sortilegi, *c. si quis ariolos. c. non oportet. c. aliquanti. c. sortes. c. si quis Clericus. c. auguriis. c. Episcopi. in princ. c. quicunque. § fin. 26. q. 5.* hæretici, & eorum receptatores & fautores, *c. quod autem. in princ. 4. qu. 1. c. excommunicavimus itaque de hæret. c. noverit. 49. in princ. de sent. excommun.* literarum Apostolica-

licarum falsarii, *c. si quis Episcopus. dist.* 50. *c. ad falsariorum. c. dura. §. fin. ubi Gloss. & Abb. de crim. fals.* simoniaci, *c. quicquid.* 1. *q.* 1. *c. reperiuntur. §. fin. c. si quis Episcopus. §. fin. c. qui studet. c. ventum est.* 1. *qu.* 1. Ecclesiarum violatores, & earum rerum raptores, *c. canonica.* 11. *qu.* 3. *c. omnes Ecclesiæ. & c. frater.* 17. *qu.* 4. *c. si quis.* 24. *qu.* 3. nova telonia imponentes, *c.* 23. *si quis Romipetas.* 24. *qu.* 3. *c. innovamus. de treuga & pace.* Clericos Romam euntes spoliantes, *d. c. si quis Romipetas. d. c. innovamus.* res mortui Episcopi, quæ ejus successori servari debent, diripientes; *c. illud. & seq. hac huius placiti.* 12. *qu.* 3. cum excommunicatis, auxilium, favorem, consilium impendendo, communicantes, *c. nuper.* 29. *de sent. excomm. ut in exempl. c. significavit. c. si concubina. eod.* manus violentas in personas Clericorum vel religiosorum inferentes, *c. si quis suadente.* 17. *qu.* 4. *c. si quis.* 24. *qu.* 3. *c.* 1. 3. 13. *& aliis. de sent. excomm.* aut inferre mandantes. *c.* 6. §. 1. *eod.*

Nisi jocando, vel ob disciplinam, percusserint. *c.* 1. §. *neque Magister. c. cum voluntate.* 54. §. *si quis verò. eod.* aut sint impuberes, *d. c.* 1. *in princ.* aut Clericos in adulterio vel stupro deprehensos, *c. si verò.* 3. §. *nec ille. cum seq. eod.* aut ignorantes, *c. si verò.* 4. *eod.* aut eos, qui non sunt in habitu Clericali, nec pro Clericis habentur, *c. cum non ab homine.* 14. *c. in articulo. c. perpendimus.* 23. *c. in audientia.* 25. *c. contingit.* 45. *eod.* percusserint, divina officia turbantes è templo ejecerint. *c. veniens.* 16. *c. voluntate.* 54. §. *si quis verò. eod.*

Minore excommunicatione ipso jure afficiuntur, mortale peccatum committentes: *c. audi.* 11. *qu.* 3. *c. fin. de Cler. excom. ministr.* ut sacrilegi, *c. si quis inventus.* 17. *qu.* 4. Ecclesiam de manu Laici recipientes & tenentes, *c. si quis deinceps.* 16. *qu.* 7. & quilibet notorii peccatores: *c. neque. dist.* 83. *c. illud. dist.* 95. *cum simil.* cum majori excommunicatione denunciatis, & excommunicatis, locutione, oratione, salutatione, mensa communicantes. *c. si Apostoli.* 16. *c. excommunicatos.* 17. *c. cum excommunicatio.* 18. *c. qui communicaverit.* 19. *c. cura.* 10. *can. ad mensam.* 24. 11. *qu.* 3.

Nisi sint eorum familiares & domestici, *c. quoniam multos.* 11. *qu.* 3. *c. si verò.* 34. *de sent. excom.* aut ex ignorantia, *d. c. quoniam. vers. & eos qui. & c. si is qui potest. §. fin. cum c. seq. c. ult. vers. seu ignorantia,* 11. *qu.* 3. aut ex necessitate, *d. c. ult. vers. seu necessitate. c. excellentissimus. vers. aliud est.* 11. *qu.* 3. communicaverint; aut eis humanitatis gratia quid dare voluerint; *d. c. quoniam multos. §. fin.* aut excommunicatio eorum, quibus communicarunt, sit occulta, vel non nominatim facta, nec publicata: *c. cura sit. §. fin. c. audi. c.* 1. *si quis Laicus. §. sed hoc specialiter.* 11. *qu.* 3. *c.* 1. *§. fin.* 24. *qu.* 3. aut prius non fuerint eis communicantes admoniti. *c. quod in dubiis.* 30. *§. illi autem. & ibi Gloss. de sent. excom. &c.*

Ab homine infertur excommunicatio, cum Judex Ecclesiasticus, sive ordinarius, sive delegatus, *c.* 5. *eod. in* 6. *c. pastoralis.* 11. *§. praterea*; qui regulariter sit Presbyter: *c. canonica. de sent. excom.* subditum, *c. à nobis.* 21. *eod.* inobedientem, sive contuma-

cem,

cem, sententia sua excommunicat. *c.1. eod. in* 6.

Qui, ut majorem excommunicationem imponere possit, debet jurisdictionem, de consuetudine vel jure communi spiritualem habere; *Hostiens. de sent. excom.* § *nedum. arg. c. praelectis. dist.25. c. si in plebibus. dist.69. c.2. de offic. Archid.* minorem etiam quivis inferior Praelatus, imo & Clericus, curam animarum habens, infligere potest. *c. quotidie. de consecrat. dist.* 2.

Non excommunicat Laicus, *c. Subdiaconus.* § *post tamen. vers. vel Catholico.24. qu.1. c. fin. de immun. Eccles. in 6. c. quantò amplius. 46. de privileg. in 6. c. benequidem.* 1. *vers. maximus Episcopus. dist.* 96. nisi ex delegatione Papae: *Gloss. ad d. c.1. vers. maximus. ad verb. Laico. arg. c. fin.10. qu.3. c. praeter hac.6.* § *verum. dist.* 32. non Episcopi. *Gloss. ad d. c. bene quidem. ad verbum Laico. & ibid. ad verbum praeter Romanam.* Nec excommunicat, qui est extra Ecclesiam, ut excommunicatus, haereticus; *c. audivimus. cum cc. seqq. 24. q.1. c. verbũ. de poenis. dist.1.* nisi forsan haereticus haereticum excommunicaverit; *c. miramur.* § *fin. cum c. seq. 24. qu.1.* Nisi in detestationem criminis, ob quod ab haereticis fuit excommunicatus. *d. c. Subdiaconus. in princ. usque ad* § *potest tamen.*

Excommunicari possunt, tantum excommunicantis subditi; *c. fin. de constit. in 6. c.1. & seq. 6. qu.3. fac. c. sententia. 11. qu.3.* Christiani, non pagani. *c. audivimus.* § *unde Apostolus. c. seq. 24. qu.1.* vivi, non mortui; *c. damnationis.* § *his auctoritatibus. 24 qu.2.* (Nisi in tali reatu decesserint, qui.

post mortem accusari, & ille qui commisit, damnari possit: ut si de crimine hæreseos, *d.c. damnationis. §. his auctoritatibus. & c. fin.24.qu.2.c. sane.6.& ibi exempla.24.qu.5. αὐτοχειρίας.c.placuit.23.qu.1.*agatur:) Ii qui deliquerunt; non alii. *c. si habes.24.qu.3.* Nisi crimen committi mandarunt; *c. mulieres.6. §. fin.c.universitatis. 24. de sent.excom.* illud commissum ratum habuerunt; *c. cum quis. 23.eod.* cum possent prohibere, non prohibuerunt. *c.quanta.47.eod.* major universitatis pars deliquerit: & tum tota universitas excommunicari potest. *c. Romana. 5.§.fin.eod.in 6.*

Subditi Episcopi dicuntur ratione jurisdictionis spiritualis omnes qui sunt in sua Diœcesi, etiam terræ Principes. *c.omnes.4. de maior. & obed.* Pontificis Summi, eadem ratione, subditi sunt omnes Imperatores, Reges; *c.suscipitis. eod. in 6. c.ad verbum.96. dist.10.*

Non tantum censentur subditi ratione territorii, *c.fin. de foro compet.* sed & delicti. *c.nobis.2.de sent.excomm.* Unde & alienigena à Prælato loci in quo deliquit, excommunicari potest. *c. 1. de raptor. c. placuit.& c.fin.6.qu.3.*

Ferri potest excommunicationis sententia; pro crimine, *c. tam Sacerdotes. c.ecce autem.24.q.3.* commisso puta, non committendo; *c. Romana.5.§.caveant.de sent.excom.in 6.* & pro contumacia: *c.certum est. 43. c.si Episcopus. 11. qu.3. c. si quis deinceps. in fin. 17. qu.1. c. quoniam frequenter. ut lite non cont.c.ex parte.de verb.signif.* non tamen pro causis levioribus, *c. nemo Episcoporum.41.c. nullus.c.plerumque.§. causa ergo. 11. qu.3,*

aut propter vindictam propriæ & particularis excommunicantis injuriæ. *c. inter querelas.* 23. *qu.* 4. *c.* 1. *de maledic. c. si quis ergo.* 2. *qu.* 7.

Sententiam excommunicationis præcedere debet, & trina monitio, testibus præsentibus, *c. sacro.* 48. *de sent. excommun.* cum justis dierum intervallis, *c. constitutionem. de sent. excomm. in* 6. *c. sacro.* 47. *de sent. excom. reprehensibilis.* 26. *de appell.* aut una pro omnibus peremtoria, cum legitimo temporis interstitio, negotii, & qualitatis personarum habita ratione: *d. c. constitutionem. c. de illicita.* 24. *qu.* 5. *c. cum sit. de appell. d. c. reprehensibilis.* 26. *vers. nisi fortè.* & ordo judiciarius. *c.* 1. *vers. nec aliquem excommunicare. de excess. Prælat. d. c. de illicita.*

Hic tamen si non servatus, valebit nihilominus excommunicatio; *c. si Episcopus.* 11. *qu.* 3. nulla erit si monitio non præcessit. *c. sacro.* 47. *de sent. excomm. c.* 3. 9. 13. *eod. in* 6. *d. c. reprehensibilis.* 26. *c. cum speciali.* 61. *de appellat.* & is qui sic excommunicavit, licet justè, per mensem Ecclesiæ ingressu prohibetur; & alia, si visum fuerit expedire, pœna mulctatur. *c. sacro. in princ. de sentent. excomm. c. si qui sunt. dist.* 81.

Ferri potest excommunicationis sententia purè, & sub conditione: ut, *Nisi Sempronio intra viginti dies satisfeceris, te excommunico. c. præterea requisiti fuimus.* 40. *de appell.*

Ferri debet in scriptis, nomine ejus qui excommunicatur, *c. constitutionem. c. licet. de sent. excommun. in* 6. *Clem. gravius. in fin. eod.* expresso, & causa excommuni-

ca-

cationis nominatim adjecta, *c.* 1. § *quisquis. de sent. excomm. in* 6. & probata. *d. c. de illicita*.

Sententiæ latæ exemplum excommunicatis, quorum nomina sunt publicanda, *c. cura sit*, 11. *qu.* 3. *c. ad certitudinem*. 3. *de sent. excomm. Extr.* exhiberi debet. *c.* 1. §. *exemplum. eod. in* 6. Cum ut excommunicati ab actibus excommunicatis prohibitis; tum ut alii ab excommunicatorum communione abstineant.

Omnes enim excommunicatos, antequam ab excommunicatione sunt absoluti, *c. cum desideres.* 15. *c. à nobis*. 28. *c. sicut*. 39. *c. si concubina*. 55. *de sent. excom.* vitare debent. *c. nulli*. 8. *eod.* Nec valet contrarium privilegium, *d. c. nulli* 8. quo minus excommunicato communicans, ipso jure in excommunicationem incidat. *c. nuper*. 29. *c. sacris*. 38. *eod.*

Excipiuntur nonnulli qui cum iis, canone vel jure permittente, participare possunt; *c. quod in dubiis.* & *c. inter alia*. 31. *eod.* de quibus suprà. & *in c. quoniam multos. c.* 103. 11. *qu.* 3.

Excommunicationis effectus gravissimi sunt, sed alii *spirituales*, alii *humani*.

Spirituales sunt; quod excommunicatus à Deo separatur, & Diabolo traditur; *c. centum, in princ.* 11. *qu.* 3. & proinde sacra ministeria peragere vetatur, *c. si quis Episcopus. in* 3. & 4. *sic incipiente.* 11. *qu.* 3. si facit, fit irregularis, *c. is, cui. de sent. excom. in* 6. ad ordines sacros nequit promoveri, *c. illorum. dist.* 32. si hoc fieri patiatur, in perpetuum deponitur, *c. cum illorum*. 32. *de sent. excom.* alium ordinare nequit, *c. veniens. de*

pra-

præscript. c.1.de eo qui furt. ord. susc. beneficium Ecclesiasticum ei conferri prohibetur: *c. postulastis. de Cler. excom. ministr.c. fin. de excessib. Prælat.* ad illud de eo facta electio, *c. constitutis. in 1. & ibi Gloss. de appell. c.cum inter R. & c.illa. de election.* postulatio, *c.1. de postul. Prælat. Gloss. in c. fin. de excess. Prælat.* nominatio, *c.cum inter. de election.* præsentatio, *c.1.& ibi Archid. de except. in 6.* non valet,

Humani sunt; quod excommunicatus, est infamis; *c.infames.6. qu.1.* pro mortuo habetur; *Dd. in c.gravem. de sent. excom.* sacramentorum omnium, matrimonio excepto, participatione. privatur, *c. illud. dist. 56.c.ad eius verò. dist.5. c. significasti. de eo qui duxit in matr. quam prius poll. adult. c.1.qui Cler. vel vov.* ab Ecclesia, dum divina officia peraguntur, expellitur, *c. nec licuit. c.si quis Episcopus.11. qu.3. Gloss. in c. Cleros. dist.21.* feudis Ecclesiæ privatur, *c. gravem.53. §.fin. de sent. excom.* subditi & vasalli ejus ab ejus servitio liberantur, *c.fin. de pœn. c.pen.& ult.15.qu.6.* in cœmeterio non sepelitur, *c.nobis.18.de sent. excom.* sepultus eximitur, *c.sacris. de sepult.* à limine judicii, etiam parte non opponente, repellitur, *c.1.in fin.de except. in 6.* proinde, proprio nomine, *d.c. 1.fin.* aut alieno, ut procurator, *c.post cessionem. de probation.* advocatus, *c.decernimus. de sent. excom. c.excommunicamus. §. credentes. de hæret.* agere prohibetur, ut & accusare, *c.1.4.qu.1.2. de except.* testificari. *c.decernimus. de sent. excom. in 6.* judicare, *c.ad probandum. de re iudic.* sententiam demandari executioni petere. *c.exceptionem. de except.*

Iudi-

Judices sæculares, si excommunicatos ab agendo, patrocinando, testificando, aliisque actibus judicialibus in suis Curiis & judiciis, non repellant, à judicibus Ecclesiasticis per censuram Ecclesiasticam ad id compelluntur. *d. c. decernimus. 8. de sent. excom. in 6.*

Quibus modis excommunicatio tollitur.

TIT. XLIV.

QUi effectus tamdiu obtinent, quamdiu excommunicatio non fuit legitimè sublata. *c. sicut nobis.* 39. *de sent. excomm.*

Tollitur ea; Excommunicantis revocatione, *c. sacro approbante concilio.* 48. §. *si verò iudex. eod.* per viam appellationis, aut citra eam, retractatione, *c. sacro.* 48. *c. caveat. eod. c. si Episcopus.* 11. *qu.* 3. ad osculum ejus qui absolvere potest admissione, *c. cum olim. de privileg.* & absolutione.

Excommunicantis revocatione; cum Judex interlocutione errorem suum corrigit; quod facere potest: *c. qualiter, & quando, in* 1. *de accusat.* & tum à gravato per primam sententiam appellatio non admittitur. *c. cum cessante. de appell.*

Per viam appellationis, retractatione; cum superior, apud quem iniustè excõmunicationem esse factam probatum, excommunicatũ, exacta de juri satisfaciendo cautione, vel absolvit, vel absolvendum ad excõmunicantem demittit. *c. per tuas. de sent. excom. c. sacro.* 48. *c. caveat. eod. c. si Episcopus.* 11. *qu.* 3.

Circa appellationem, & sine remissione, superior potest absolvere excommunicatum

si

si videat sententiam esse apertè & manifestè injustam. *c. in solicitudinem. de appellat.* & hoc faciet si periculum sit in mora absolutionis. *d.c. sacro.*

Injustè qui excommunicavit excommunicato injuriarum, *c.illud.c.temerarium.* 11. *qu.* 3. & sacrilegii, *c. non in perpetuum.* 24. *qu.* 3. tenetur.

Absolutione excommunicatio tollitur: nam ea nihil aliud est, quàm censuræ Ecclesiasticæ per eos, qui absolvendi jus habent, facta relaxatio.

Jus absolvendi habent, qui ligandi, *c.*17. *si Petrus.*24.*qu.*1. *ubi Gloss.* nisi aliter jure excipiatur: cum quoad *Papam*, tum quoad *Episcopum*.

Pontifex absolutionem sibi reservavit in casu injectionis manus violentæ in Clericos, *c.si quis suadente.*17. *qu.*4. *c. non dubium.c.veniens.c. ad eminentiam.c.de monialibus. de sent.excomm.* persequutionis Cardinalium, *c.felicis.de pœnis.in* 6. incendii, *c.tua nos.de sent.excom.* effractionis Ecclesiarum, *c.conquesti.eod.* & similium.*ut in c.quærente.de off.deleg.c.dura.de crim.falsi. c.fundamenta.de election.in* 6.*c.quicunque. de sent.excom. in* 6.*Clem.multorum. de hæret.Clem.religiosi. de privileg.*

Episcopi absolutioni etiam nonnulli casus sunt reservati; ut levis manuum injectionis in Clericos, *c.pervenit. de sent.excomm.* & aliorum criminum.*vid.Panorm.in c. monachi.c.mulieres.eod.& Gloss.ad c.si Episcopus. de pœnit. & remiss. in* 6.

Sede vacante absolvit ejus *Capitulum*, aut ille ad quem sede vacante Jurisdictio pertinet. *c.un.de maior.& obed.in* 6.

Ab

Ab his, ut & Pontifici, reservatis, quilibet Sacerdos in articulo mortis moriturum, *c. non dubium. de sent. excom. c. un. Extr. de crim. fals. c. pastoralis. 11. §. praeterea. de offic. Iud. ord.* aut mortale periculum aditurum; puta militiae, aut itineris dubii, absolvere potest; *c. de caetero. de sent. excom.* adeo ut evaso periculo in excommunicationem non reincidat. *Gloss. in d. c. de caetero.*

Fit absolutio, vel *verbo* tantum, si excommunicatio verbo facta, *c. 2. ubi Gloss. ad verb. minimus. 24. qu. 3 arg. c. quidam. 5. qu. 2.* vel *solenniter*, si solennis praecessit excommunicatio. *c. 108. cum aliquis. 11. qu. 3. iunct. c. 106. debent. 11. qu. 3.* Regulariter enim omnis res per easdem causas dissolvitur, quibus vincitur. *c. 1. de regul. iur. in 6.*

Aliquando ante absolutionem excommunicatus juramento debet promittere, se Ecclesiasticis mandatis pariturum, de damno illato, omnique offensa, plene satisfacturum; aut, si de damno non constet, vel solvendo non sit, cum de eo constabit, aut ad pinguiorem fortunam pervenit, se satisfacturum, cautionem praestare. *c. sacro. c. ex parte. 23. c. venerabili. 52. de sent. excom. c. 2. eod. in 6. c. Odoardus. de solution.*

Ea idonea erit, qualiscunque ab eo dari poterit; sufficit enim, si faciat quod in se est. *c. faciat. 22. qu. 1.*

Fieri debet Absolutio gratis, *c. ad aures nostras. 24. de simon. c. nullas Episcopus. 1. qu. 1. ratio in c. ad nostram. c. cum Ecclesia. de simon.* liberè, non vi vel metu extorqueri; alias nulla est, & qui sic extorsit, ipso jure est excommunicatus. *c. 1. de his quae vi metusve caus. fiunt in 6.*

Ab-

Absolutio etiam per obreptionem impetrata non prodest. *c. officii. 42. in fin. de sent. excomm.*

Absolutione ritè impetrata: si à minore excommunicatione est excommunicatus, Sacramentorum Ecclesiasticorum participationi, à qua fuerat privatus, restituitur; si à majore, communioni aliisque rebus, à quibus per majoris excommunicationis sententiam excludebatur, restituitur.

Sed pro crimine excommunicatus & absolutus, cautione data de satisfaciendo, non liberabitur à vinculo, nisi prius pro eo satisfecerit. *c. ex literis. 29. de offic. & pot. iud. deleg. c. ex parte. in fin. de offic. deleg. c. 3. de usur. c. 1. de raptor.*

Pluribus excommunicationibus, licet ex eodem facto obnoxius, itidem non absolvitur, si de una tantum causa satisfacere velit. *c. cum pro causa. 27. de sent. excom.*

Quod diximus absolutum pro ratione excommunicationis majoris aut minoris, aut communioni, aut participationi Sacramentorum, restitui; locum habet in absolutione *simpliciter*, non in ea quæ *ad cautelam* facta.

Ad cautelam dicitur fieri *absolutio*, cum quis excommunicationis sententiam asserit esse nullam, vel judicem esse incompetentem, vel excommunicatum, vel intrusum, aut à jurisdictione suspensum, aliisque modis. *c. 2. c. solet. c. venerabilibus. c. præsente. ubi Gloss. eod. in 6.*

Ea est valde extraordinaria, & multum præjudicialis: *ut notat Rota decis. 426. incip. si decanus. num. 3. in novis.* quia in ea juramentum non recipitur; nec cautio præ-

statur,

ſtatur, nec ſatisfactio impenditur; & ideo cum majore difficultate, quam ſimplex Abſolutio, conceditur. *ut not. in d. c. venerabilibus*.

Conceditur in dubio, propter periculum, communionis vel læſionis juſtitiæ. *ut in d. c. ſolet. d. c. venerabilibus. c. veniens. de teſtib. c. Apoſtolica. de Cler. excomm. miniſtr. c. ad audientiam. de appell.*

Ea conceſſa, pendente probationis articulo, abſolutus extra judicium, in officiis, poſtulationibus, electionibus, aliiſque legitimis & canonicis actibus quidem admittitur, ſed non in cæteris quæ actor in judiciis attentaverit. *c. 2. de ſent. excomm. in 6.*

De Interdicto.

TIT. XLV.

QUia non ſolum Excommunicatio, ſed etiam Interdictum Eccleſiaſticum, & ſuſpenſio, cenſuræ Eccleſiaſticæ ſunt ſpecies, *c. quærenti. 20. de verb. ſignif.* ideo de *Interdicto* & *Suſpenſione* ſequuntur tituli.

Eſt *Interdictum*, hic, cenſura Eccleſiaſtica, *d. c. quærenti.* 20. qua certis perſonis, aut loco, à jure, vel Judice Eccleſiaſtico, divinis officiis, & ſepultura, Sacramentorumque perceptione, donec imperatis ſatisfecerint, interdicitur. *c. fin. c. ſi ſententia. 16. cum ſeqq. de ſent. excom. in 6.*

Eſt ergo Interdictum aliud *Canonis* aut juris, aliud *Iudicis*.

Iuris eſt, quod ipſo jure, ſive ipſo facto, inducitur. *c. 3. §. præterea. verſ. civitas. de ele-*

election. in 6. c. 1. vers. qui verò. de usur. in 6. c. 5. de pœn. in 6.

Eo tenetur; communitas, vel civitas, quæ usuras permittit; usurarios non expellit; *d. c. 1. de usur. in 6.* repræsalias, contra personas Ecclesiasticas, permisit, nec permissas intra mensem revocavit; *c. 1. de iureiur. in 6.* portorium, in rebus Ecclesiasticorum, quas negotiationis causa secum non deferunt, exegit, extorsit; *c. pen. de censib. in 6.* Cardinalem, vel Episcopum suum, cepit, aliis capientibus opem tulit, suasit, consuluit; *c. fin. de pœn. in 6. Clem. 1. eod.* dominus territorii, qui Legatum vel Nuncium Apostolicum non admittit; *c. 1. Ext. de consuet.* universitas, vel civitas, quæ in electione Pontificis servanda non servavit: *c. ubi periculum. c. fundamenta. de elect. in 6.* Ecclesia, sanguinis, vel humani seminis effusione polluta, vel simoniacè consecrata. *c. is qui. de sent. excom. in 6.*

Iudicis interdictum, est quod per sententiam Judicis competentis inducitur.

Est hoc vel *Generale*; cùm regnum, aut provincia, aut oppidum, aut pagus, aut eorum populus, *c. si sententiam. de sent. excom. in 6.* interdicitur; vel *Speciale*, cum ex pluribus Ecclesiis, una vel paucæ interdicuntur: *c. si civitas. 17. de sent. excomm. in 6.* aut aliqua multitudo, sub certo vocabulo comprehensa, in populo tamen inclusa; ut Collegium, Capitulum, universitas, *Sum. Ang. verb. Interdictum. 1.* aut homo nominatim, *d. c. si sententiam.* interdicitur.

Utrumque ad homines relatum dicitur *Personale*; ad loca, *Locale. d. c. si sententia.*

In-

Interdicere possunt, Judices Ecclesiastici, qui excommunicare; *c. quærenti. 20. de verb.signif. c.cum ab Ecclesiarum prælatis. de offic.ordin.* maxime Ordinarii; *c. cum & plantare. §.1. de privil. C. Episcoporum. de sent. excom. in 6. c. transmissam. de elect.* Delegati; *c. sane. in 2. de offic. deleg.* Subdelegati; *c. ex litteris. eod.* Episcopus cum Capitulo; *c. 1. de his quæ fiunt à maior. part. Capit.* Ecclesia vacante, Capitulum; *c. grave. de offic. ord.* Concilium Provinciale & Episcopale. *Clem. 1. §. fin. & ibi Cardinalis. de sent. excom.*

Qui temerè, aut sine causa, interdicere non debent.

Proinde Interdictum & debet præcedere monitio, *c. statutum. 13. de sent. excom. in 6.* si ob contumaciam fit; non necesse si ob delictum, *c. reprehensibilis. de appell. c. fin. 5. qu. 3.* & illud fieri in scriptis, causa, propter quam profertur, apposita. *c. 1. vers. & hæc eadem eod. in 6.*

Ea erit, culpa, delictum, contumacia. *ut in c. ex rescripto. 9. de iureiur. c. non est vobis. de sponsal.*

Interdici possunt, ut diximus, loca vel personæ; & vel generaliter, vel specialiter. Nisi sint privilegiatæ. *c. ne aliqui. de privileg. in 6. c. quoniam per concessionem. 21. de privileg.*

Interdictum loci, generale, & ad personas ejus, pertinet: *c. tanta. de excess. prælat. c. si sententia. de sent. excom. in 6. c. un. de torneam. Ext.* si eæ in culpa fuerint interdicti interponendi, alias non: *d. c. si sententia. 16.* & extenditur ad civitatis interdictæ suburbia, & ædificia continentia. *c. si*

civi-

civitas . 17. de sentent. excomm. in 6.

Sic interdictum speciale alicujus Ecclesiæ extenditur ad capellam & cœmeterium eidem Ecclesiæ contiguum. *d. c. si civitas. 17. §. ratione quoque.*

In interdicto personali stricta fit interpretatio. Unde si populus interdictus, non est propterea Clerus interdictus; & è contra Clero interdicto, non est interdictus populus. *d. c. si sententia. 16. in princ.* ut nec Interdicto Clero & populo, Episcopus. *c. quia periculosum. 4. eod. in 6.*

Universitate interdicta, singuli qui ex ea universitate sunt, interdicti censentur. *d. c. si sententia. 16. § cum verò.*

Tempore interdicti, olim nulla officia Ecclesiastica poterant celebrari, nec audiri, *c. quod in te. 40. de pœnit. & remiss.* nec ulla Sacramenta, excepto Baptismo parvulorum, & pœnitentia morientium, concedi; *d. c. quod in te. c. non est vobis. 11. de sponsal. c. responso nostro 43. de sent. excom.* Postea, baptismus, confirmatio, omnibus; Pœnitentia & Eucharistia morientibus; *c. quoniam. 19. eod. in 6. d. c. responso nostro.* non extrema unctio, *Gloss. c. quoniam baptismo. 19. de sent. excom.* Laicis, *c. cum & plantare. 36. §. etsi templarii. de privileg.* omnino Clericis, *c. quod in te. 40. de pœn. & remission.* item Missæ aliorumque divinorum celebratio, permissa, *c. fin. vers. concedimus. de sent. excom. in 6. d. c. responso. 43. d. c. quod in te.* antea semel in hebdomade, quibusdam Ecclesiis, & monasteriis, submissa voce, januis clausis, campanis non pulsatis; *c. permittimus. de sent. excom. c. quod nonnullis. de privileg. c. cum in partibus. 17.*

de

de verb. signif. postea, singulis diebus, omnibus Ecclesiis, iisdem tamen observatis: præterquam in festivitatibus Natalis Domini, Paschæ, Pentecostes, & Assumptionis D. Virginis in quibus ea observari non necesse. *d. c. alma mater. fin. de sent. excom. in 6. & ad eum vide Covarruv.*

Aliter in loco interdicto, sacrificantes; *c. postulastis. §. quæsivistis. eod.* deponuntur, & si scienter hoc fecerint, ad beneficia eligi, postulari, vetantur. *c. is qui.* 18. *§. fin. de sent. excom. in 6. c. 1. de postul. Prælat.*

Interdictum, tam religiosi, exempti, non exempti, *c.* 1. 3. *de sent. excomm. in* 6. quam locorum Domini, violantes, excommunicantur; *Clem. 2. eod.* nulla appellatione obstante.

Tollitur Interdictum; si ad tempus indictum, ejus lapsu; si sub conditione, *ut donec quis satisfecerit;* ejus existentia, *c. ex rescripto. de iureiur. c. non est vobis. de sponsal.* sine alia absolutione. *Abb. in d. c. non est vobis. num.* 7. Si simpliciter interdictum, absolutione; si est interdictum Judicis, ejus qui interdixit, aut superioris; si Juris, Ordinarii, vel Legati Apostolici, aut Papæ, si sibi eam reservavit. *Sum. Angel. verb. interdictum.* 8. *in princ.*

Absolutio ad cautelam, in interdicto speciali, non in generali, habet locum. *c. præsenti. de sent. excom. in 6. vid. Felin. ad c. Apostolicæ, de except.*

De

De suspensione.

Tit. XLVI.

Suspensio, hic, est censura Ecclesiastica, *c. quarenti, 20. de verb. signific.* qua personæ Ecclesiasticæ, exercitium sui officii, vel utriusque simul, in totum, vel pro parte, ad certum tempus, vel in perpetuum interdicitur. *fac. c. tuarum. 11. de privil. Gloss. in Clem. 3. verb. suspensi. de pœnis.*

Est duplex, vel *Canonis*, seu *Iuris*, vel *Iudicis*.

Canonis est, cum quis ob notorium crimen ipso jure à sui ordinis vel officii executione arcetur.

Quamvis enim quilibet in peccato mortali constitutus, quod ad se ipsum suspensus sit, tamen quoad alios; non est suspensus; nisi hujusmodi peccatum per sententiam Judicis, aut confessionem in jure factam, aut rei evidentiam notatum sit. *c. ult. de cohabit. Cleric.*

Iudicis suspensio est, cum quis per sententiam à dicta executione ex causa removetur.

Eam præcedere debet monitio; fieri in scripto, causa expressa. *c. 1. de sent. excom. in 6. junct. c. reprehensibilis. 26. de appell.*

Suspendi possunt tantum Clerici, non Laici, utpote qui officii sive ordinis Ecclesiastici sunt expertes, à cujus administratione seu executione Clerici suspenduntur.

Neutram suspensionem incurrit Episcopus, nisi de eo nominatim fiat mentio. *c. quia periculosum. de sent. excomm. in 6. c. si compromissiones. de elect. in 6.*

S Qui

Qui suspensione durante, officia divina exequuntur, irregularitatem incurrunt; à qua non nisi per Summum Pontificem possunt liberari. *c.1. in fin. c.is qui.18. §.1. de sent. excom. in 6.*

Est *irregularitas* impedimentum Canonicum, quo quis prohibetur ordinē Ecclesiasticum suscipere, aut in suscepto ministrare.

Ea non incurritur, nisi in casibus à jure expressis. *c.is qui.18. de sent. excom. in 6.* Est enim odiosa: propterea restringenda. *c. odia. de reg. in 6.*

De Remotione.

TIT. XLVII.

REmotio, seu *Depositio*, est de dignitate, ordine, gradu, deturbatio, vel eorum privatio.

Est vel *Verbalis*, & propriè *Depositio*; vel *Realis*, & *Degradatio*, dicitur.

Depositio fit per sententiam, à solo Episcopo, causa, in jure expressa, *c. 1. dist. 35. Decius in c. ut si Clerici. de iudic.* aut delicto graviori, *c. tua. de pœn. Panorm. in c. fin. de Celebr. Miss.* hoc suadente.

Depositus Clericus, si celebrat, participatione corporis & sanguinis Domini, excommunicatione perpetua, demto viatico sub mortis articulo præbendo, privatur. *c. accedens. dist. 50.*

Depositus Curię seculari non relinquitur, *c. cum non ab homine. de iudic. c. at si Clerici. eod. Panor. post Cardin. in d. c. cū nō ab homine. Innoc. in c. 1. de homicid. in 6.* sed per Judices Ecclesiasticos, detrusione in monasterium, *c. inter solicitudines. in fin de purgat. can.*

can. vel alia pœna, punitur; in ifi fit incorrigibilis. *Celest. in d. c. cum non ab homine.*

Degradatio, (Depositio solennis aliàs dicta *in c. Episcopus. 11. qu. 3. c. 2. de pœn. in 6.*) est, post sententiam, insigniorum ordinum solennis detractio.

Solemnitas est; ut Episcopus proprius, si Abbas degradandus, præsentibus Abbatibus vicinis, *c. si quis Abbas. 18 qu. 2. c. miramur. & ibi Gloss. & Doct. de serv. non ord.* si Presbyter, sex Episcopis, *c. 1. de hæret. in 6.* si Clericus in minoribus ordinibus constitutus, præsente capitulo, *d. c. 2. de pœn. & ibi Glos. in 6. c. qualiter. in 2. de accusat. c. 1. de excess. Prælat.* (Nisi alia fit consuetudo; *c. 3. de consuet. Gloss. in d. c. 2. de pœnis in 6.*) coram judice seculari, cui degradandus est tradendus, publicè Rei caput tondeat; loca capitis & manuum, in quibus tempore ordinationis unctio facta, vitro vel ferro radat; habitum seu vestimentum Clericale, ordine retrogrado, quo ei datum, ab extremo ad novissimum, eum exuat. *d. c. 2. de pœnis. in 6. d. c. Episcopus. 11. qu. 3.*

Habet Degradatio, *inquit Lucas de Penna, in l. 1. C. de privil. Scholar. lib. 12.* in tribus tantum locum; in hæretico, *c. ad abolendam. § 1. de hæret. c. excommunicamus. eod.* iterarum Summi Pontificis falsatore, *c. ad falsariorum. de crim. falsi.* in eo qui Episcopo suo est insidiatus; vel eum calumniatus, *c. si quis Sacerdotum. 11. qu. 1.*

Degradatione solenniter facta, degradatus efficitur veluti Laicus, omni privilegio exutus & nudatus, & Curiæ seculari legibus ejus puniendus relinquitur. *d. c. 2. de pœnis. in 6. c. novimus. de verb. signif.*

Manet tamen in Degradato etiam actualiter character ordinis, & potestas, quamvis ei interdictum sit exercitium. *c. quod quidam.1.qu.1.c.licitè.32.qu.7.*

Injiciens manum in degradatum, non incidit in Canonis *si quis suadente Diabolo.* *17.qu.4.* pœnam; omnino in depositum manum injiciens. *Gloss.in fin.c.2.de pœnis.in 6, Panorm.ad d.c.ad abolendam.*

De purgatione Canonica.

Tit. XLVIII.

Quod si Reus de crimine suspectus, convinci non possit, non absolvi, sed purgatione canonica innocentiam suam probare debet. *c.si quis Presbyter.hic.*

Est *purgatio*, innocentiæ super objecto crimine, certis à jure inventis mediis, facta ostensio.

Est vel *Canonica*, de qua hoc titulo; vel *Vulgaris*, de qua titulo sequente.

Canonica est, quæ a Canonibus inventa & prodita; ut cum aliquis suo de veritate, & compurgantium juramento de credulitate, innocentiam suam ostendit. *c.5. & c. de testibus.13. hic.*

Indicere eam is Judex tantum potest, qui de negotio cognoscit, vel cognoscere debet, de quo diffamatur: ab alio statuta infamatum non relevat. *c. cum dilectis.15.in fin. eod. c.ad audientiam.de consuet.c.licet. de offic. legat.*

Indicit is vel ad instantiam ejus qui purgandus est tantum, *ut c.cum in juventute.* *12. hic.* vel à Judice injungitur; de crimine

gra-

gravi infamato, & tum aucto compurgantium numero, nisi a beneficio suspendi velit, præstanda; *in c. nos inter. 6. c. inter sollicitudines. eod.* Potest, sed non tenetur eam indicere Judex, si infamia ex probabilibus conjecturis ortum non habet. *d. c. cum in iuuentute. c. quod autem. sess. qu. fin.*

Injungi non debet cuilibet Reo, sed tantum fide digno, quem verisimile est non facile pejeraturum; *c. 1. & ibi Gloss. & Panorm. hic.* & ei qui neque legitima probatione, neque sua confessione convictus est, *c. 3. & 6. eod.* neque crimen notorium admisit, *c. penult. eod.* de eo tamen apud bonos viros ex verisimilibus suspicionibus est diffamatus. *c. 4. 6. c. cum in juuentute. 12. eod.*

Compurgantes (qui jurant, se reum credere à crimine immunem esse, & proinde verum juramentum eum præstitisse. *c. quoties. c. de testibus. eod. c. presbyter. 2 qu. 4.*) eligit Judex, vicinos rei, & honestos, vitam & conversationem ejus exploratam habentes; *c. cum P. Manconella. c. cum dilectus. eod. d. c. presbyter.* interdum duodecim, interdum septem, interdum pauciores pluresve, *c. 1. c. 8 hic. & passim 2 qu. 5.* pro arbitrio, inspecta ipsius delicti, personæ rei & compurgatorum qualitate. *c. 8. in verb. sicut expedire. c. significasti. 5. in verb. iuxta arbitrium tuum. de adult. d. c. presbyter. c. quanto. 2. qu. 5.*

Locus purgationis debet esse idoneus.

Is est ubi infamatio apparet: ut si à populo infametur, coram populo; *arg. c. 1. de pœnis. c. ex tua. de simon.* si inter clericos, coram illis, *c. 2. fin. hic. c. qualiter. in §. fin. de accus.* juramenti purgatio & compurgatio fiat.

Purgatus crimine liberatur. In purgatione deficiens, legitimis pœnis, tanquam convictus aut confessus afficitur. *d. c. inter solicitudines.* 10. *hic.*

De purgatione vulgari.

TIT. XLIX.

PVrgatio vulgaris, quam olim vulgus usurpabat, fiebat per judicium aquæ frigidæ. *c. ex tuarum.* 8. *de purg. can.* tactum ferri candentis, *c. fin. hic. c. Mennam. c. consuluisti.* 2. *qu.* 5. *c. sententiam sanguinis. Ne Clerici. vel Monach.* aquæ ferventis, *d. c. Mennam. c. omnibus. c. consuluisti.* 2. *qu.* 5. *d. c. sententiam sanguinis.* duellum. *c.* 1. & 2. *hic.*

Hæc Canonibus improbata; Quia in iis potius Deus tentabatur & ad iracundiam provocabatur, quam verum habebatur innocentiæ testimonium. *c. fin. de purg. can. c. quæritur.* 22. *qu.* 2. *c. si nulla.* 23. *qu. fin.* Quia sæpe etiam per hoc fallax judicium, tentato Deo, innocens impiè ex præsumtionibus damnabatur, *c. significantibus. hic.* Dæmone miracula imitante, & ut innocenti illuderet, vel impium meritis pœnis liberaret, oculos perstringente.

FINIS LIBRI QUARTI ET ULTIMI.

OR-

ORDO TITULORUM

LIBRI I.

ORDO.
LIBRI II.

De-

LIBRI III.

Con-

LIBRI IV.

Sagit-

TITULI
JURIS CANONICI,
PER
APHORIMOS

strictim explicati,

Iuxta ordinem Alphabeticum indicati.

Prior numerus librum, posterior titulum significat.

Con-

T *Foro*

Ma-

S.

T.

V.

FINIS.

REGULÆ

JURIS CANONICI

in ordinem alphabeticum digestæ.

A.

B.

Con-

C.

D.

E.

F.

G.

H.

I.

Iure

P.

R.

comparari non est dubium. 10
Reo favendum potius est, quam actori, cum partium jura sunt obscura. 11
In *Re communi* potior est causa prohibentis. 56

S.

SCienti & *consentienti* non fit injuria neque dolus. 27

T.

QUi *Tacet*, consentire videtur. 43
Qui *Tacet* non fatetur; sed utique nec negare videtur. 44

V.

VTile non debet vitiari per inutile. 37

Finis Regularum Iuris Canonici Sexto Decretalium.

Vidit Nicolaus Guglielmius C. P.